

Analyse af udvikling og respons i nordiske arbejdsmarkeder som følge af COVID-19-pandemien

Rapport

**TEKNOLOGISK
INSTITUT**

Analyse af udvikling og respons i nordiske arbejdsmarkeder som følge af COVID-19-pandemien

Rapport

Udarbejdet af:

Teknologisk Institut
Kongsvang Allé 29
8000 Aarhus C

Forfattere: Martin Eggert Hansen, Stig Yding Sørensen, Tine Andersen

Januar 2021

Indhold

1	Indledning	5
	Projektets baggrund og formål	5
	Projektets organisering	5
	Analysens datagrundlag	6
2	Summary of main conclusions	7
3	Tværgående analyse og konklusioner	11
	Hvordan reagerede landene med smittevænsrestriktioner?	11
	Hvordan ramte COVID-19 landenes økonomi?	12
	Hvorledes udviklede ledighed og beskæftigelse sig?	13
	Ligestilling: Hvorledes ramte ledigheden i forhold til alder, køn, etnicitet og uddannelse?	14
	Hvorledes påvirker COVID-19 befolkningens mobilitet?	17
	Hvilke støtteforanstaltninger iværksætter landene?	18
	Hvorledes blev arbejdsmarkedets parter involveret i støtteforanstaltninger?	19
	Virkninger af landenes støtteforanstaltninger	20
	Hvilken læring er der draget af det hidtidige kriseforløb?	23
	Hvorledes har COVID-19 ændret arbejdsmønstre?	25
	Hvordan adskiller Coronakrisen sig fra andre historiske kriser?	26
4	Kortlægning af de nordiske landes restriktioner og epidemiens forløb	28
	Danmark	28
	Sverige	29
	Island	31
	Finland	34
	Åland	35
	Grønland	36
	Færøerne	36
5	Økonomi, ledighed og beskæftigelse i de nordiske lande under krisen	38
	Den økonomiske udvikling	39
	Ledighedsudvikling og køn	40
	Ledighed og uddannelsesniveau	44
	Ledighed og alder	45
	Ledighedsudvikling hos indvandrere	47
	Beskæftigelsesudvikling	48
	Beskæftigelse fordelt på køn	49
	Beskæftigelse fordelt på alder	52

	Ændringer i arbejdsmarkedsstatus, ledighed og beskæftigelse.....	53
	Beskæftigelsesudvikling fordelt på brancher.....	54
	Beskæftigelsesudviklingen i eksportbrancherne	57
	Jobmobilitet	58
	Mobilitet og bevægelsesmønstre	59
6	Kortlægning af de nordiske landes støtteforanstaltninger	65
	Virksomheder.....	65
	Arbejdstagere.....	67
	Stimulering af økonomi og arbejdsmarked.....	69
	Arbejdsmarkedets parterers rolle i støtteforanstaltningerne	71
	Støtteforanstaltningernes lov- og aftalegrundlag.....	73
7	Virkningen af landenes tiltag	74
	Sverige	74
	Danmark.....	77
	Norge	81
	Finland	84
	Island.....	86
	Åland	89
	Færøerne	91
	Grønland	92
8	Fremtidsforventninger og læring af krisens hidtidige forløb	96
	Finland	96
	Danmark.....	98
	Norge	101
	Sverige	104
	Island.....	106
	Åland	109
	Færøerne	110
	Grønland	111
9	Coronakrisen og dens ændring af arbejdsmønstre.....	114
10	Coronakrisen sammenlignet med andre historiske kriser	119

1 Indledning

Hermed præsenterer Teknologisk Institut i samarbejde med Center for Arbejdsmarkedsforskning ved Aalborg Universitet (CARMA) slutrapport for projektet "Analyse af udvikling og respons i de nordiske arbejdsmarkeder som følge af COVID-19-pandemien", som er udbudt af Nordisk Ministerråd. Analysen er gennemført i august-december 2020.

Det skal indledningsvis fremhæves, at COVID-19-pandemien er et "moving target", som stadig er igangværende. Denne rapport har et "cut-off" tidspunkt i slutningen af november 2020. På dette tidspunkt er pandemien på vej ind i anden bølge med stigende smittetal i mange lande og genindførelse af smitteværnsmåltag. Nærværende rapport fortæller derfor især om pandemiens første bølge og de konsekvenser, den havde for arbejdsmarkeder og økonomi i perioden marts-november 2020.

Projektets baggrund og formål

Baggrunden for analysen er, at der i forbindelse med COVID-19 er gennemført smittebegrænsningstiltag i alle de nordiske lande. De gennemførte tiltag varierer en del mellem landene, men de har alle til formål at begrænse forsamlings- og mellemmenneskelig kontakt med henblik på at reducere smittespredning. Tiltagene medførte en stærk stigning i ledigheden og faldende beskæftigelse. Som svar på krisesituationen og den stigende ledighed blev der vedtaget nye love og støttetiltag med henblik på indtægtssikring og for at reducere opsigelser.

Formålet med opgaven er at analysere og kortlægge, hvordan de nordiske landes tiltag har virket med hensyn til at begrænse arbejdsledighed og opsigelser samt i forhold til at bidrage til en tilbagevending til arbejdsmarkedets tilstand før pandemien.

Denne rapport leverer komparativ indsigt i arbejdsmarkedets udvikling under krisen i alle nordiske lande, herunder blandt andet udviklingen i ledighed og beskæftigelse for forskellige grupper af arbejdstagere og fordelt på brancher, køn, aldersgrupper, uddannelsesniveauer m.m. Ligeledes belyses udviklingen i jobmobilitet, arbejdstagernes geografiske mobilitet, ændringer i arbejdsmønstre m.m. Derudover kortlægger projektet også, hvilke tiltag og krisepakker de enkelte lande har iværksat, og hvorledes de har udviklet sig under krisen. I den forbindelse analyseres det også, hvilken rolle og involvering arbejdsmarkedets parter har haft i udformningen af krisepakkerne. Projektet analyserer ligeledes, hvorvidt denne krise adskiller sig fra andre tidligere kriser, og hvorvidt der er tendenser til ændringer i arbejdsmønstre, både under krisen og af mere varig karakter.

Projektets organisering

Projektet er gennemført af konsortiet Teknologisk Institut og CARMA samt et netværk af forskere, der dækker alle de nordiske lande:

- Professor Tomas Berglund, Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap, Göteborgs Universitet, Sverige.
- Forsker Jørgen Svalund, ph.d. i sociologi ved FAFO, Institut for arbejde og socialforskning, Norge
- Professor Antti Saloniemi, Fakultet for Samvidenskab, Tampere Universitet, Finland.

- Lektor Stefan Celine Hardonk, Fakultet for Sociologi, Antropologi og Folklore, Islands Universitet, Island.
- Professor Thomas Bredgaard og postdoc Jeppe Fuglsang Larsen ved Center for Arbejdsmarkedsforskning (CARMA) i Danmark. CARMA har bidraget med indsamling af statistik og oplysninger om støtteforanstaltninger i de nordiske lande samt bidraget til kvalitetssikring af rapporten.

Forskerne i de øvrige nordiske lande har medvirket i projektet ved at indsamle statistiske kilder samt faktaoplysninger om landenes gennemførte tiltag med henblik virksomhedsstøtte og forebyggelse af ledighed som følge af COVID-19-smitteværnstiltag. Derudover har forskerne bidraget med desk research af eksisterende rapporter og analyser af COVID-19-tiltag samt forslag til informanter og interviewpersoner.

Analysens datagrundlag

Analysen er baseret på en bred vifte af kvantitative og kvalitative data. De *kvantitative data* omfatter nationale statistiske data, det være sig fra landenes arbejdsmarkeds-, erhvervs- og finansministerier samt statistik fra EU, (blandt andet Labour Force Surveydata), Nordisk Ministerråd, OECD og andre internationale organisationer.

Derudover er der indsamlet statistik fra diverse internationale databaser, blandt andet Eurofound's "COVID-19 EU PolicyWatch"¹, der giver detaljeret indsigt i landenes iværksatte støttetiltag med henblik på at modvirke stigende ledighed og nedgang i økonomisk aktivitet. Ligeledes giver EU's Joint Research Centre's database "EMCL Covid" overblik over iværksatte restriktioner i EU's medlemslande og partnerlande.²

Ligeledes er der ved hjælp af teledata fra mobiltelefoner indsamlet Google-data om befolkningens mobilitet og bevægemønstre. Disse data giver et detaljeret indblik i, hvorledes befolkningens bevægemønstre ændrer sig under COVID-19-krisen og de iværksatte smitteværnstiltag og restriktioner.

De *kvalitative data* omfatter eksisterende nationale analyser, rapporter og scenarier om de iværksatte COVID-19-tiltag og deres hidtidige og forventede effekter. Vi har herunder inddraget landenes "autoritative" prognoser og scenarier for ledigheds- og beskæftigelsesudviklingen i de kommende år. Ved "autoritative" forstås de prognoser, som regeringernes politiske beslutningssystem normalt støtter sig til. Ydermere har vi indsamlet international forskningslitteratur, der belyser mere generelle problemstillinger, herunder hvorledes COVID-19-restriktioner generelt påvirker virksomheders organisering af arbejdet og brug af telearbejde. Ligeledes har vi gennemgået relevant forskningslitteratur om, hvorledes COVID-19-pandemiens karakter adskiller sig fra andre historiske konjunkturkriser såsom finanskrisen, oliekrisen og krisen i 1930'erne efter Wall Street-børskrakket.

Derudover har vi gennemført kvalitative interview med nøgleinformanter i landenes erhvervs- og arbejdsmarkedsmyndigheder samt hos arbejdsmarkedets parter. Disse interview fokuserer på, hvilken læring der er gjort i forbindelse med de hidtidige tiltag, og hvilken betydning erfaringerne har for det fremtidige kriseforløb.

¹ Eurofound <https://www.eurofound.europa.eu/data/Covid-19-eu-policywatch/database>

² EMCL "dashboard": <https://covid-statistics.jrc.ec.europa.eu/Measure/DashboardMeasures>

2 Summary of main conclusions

This report analyses the significance of the Covid-19 pandemic for the economies and employment markets of the Nordic countries in the period up to the end of November 2020.

Comparison of the Covid-19 crisis with other economic crises

The Covid-19 pandemic differs from other economic crises in history

The corona crisis has created a global economic downturn on the scale of other historical economic crises such as the 2008 financial crisis, the oil crisis, the Wall Street crash and the depression of the 1930s. However, unlike other economic crises, such as the financial crisis, the corona crisis was not triggered by the economy itself, but by an unforeseen, external event: a pandemic. The corona crisis is therefore primarily a health crisis, with the economic crisis arising as a result. By comparison, the financial crisis was triggered by endogenous factors in the economy, with financial assets declining in value and the effects of this spreading to the entire economy.

The corona crisis is affecting industries and employees very differently

Compared to “traditional” economic crises, which affect consumption and employment broadly, the corona crisis is highly selective. Service industries, such as tourism and travel, airlines, and the retail, culture and leisure sectors, as well as the logistics and transport industry, have been particularly challenged by closed borders, entry restrictions and quarantine rules. In the employment market, persons with a short formal education working in personal service and trade have been particularly badly affected.

How did the Nordic countries react to the restrictions?

Most of the Nordic countries reacted relatively similarly, with restrictions to prevent infection

Across the board, all of the Nordic countries except Sweden showed a common pattern in their infection restrictions: A radical intervention was undertaken in March 2020, closing down large parts of society. The countries then had a controlled reopening over the spring and summer with a more flexible strategy, in which the companies and institutions of society could, according to their own choice, remain open and in operation, while observing distance requirements and other infection prevention measures. With the worsening infection rates in the autumn, restrictions were reintroduced. Unlike the other Nordic countries, Sweden chose a milder approach to the Covid-19 pandemic in terms of the restrictions introduced; instead of centrally issued prohibitions, the Swedish restrictions were based on recommendations and voluntary action as well as local autonomy – depending on the local infection situation. In late autumn 2020, Sweden adjusted its approach and introduced tighter restrictions.

How did the crisis affect the economy, employment and unemployment?

The economic trend: GDP dropped in all of the countries, then recovered

In all the Nordic countries, there was a dip in overall economic activity from the first to the second quarter of 2020, compared to the same period the previous year. The infection control restrictions introduced brought about a marked and rapid rise in unemployment in all the Nordic countries. The sharp rise in unemployment peaked in most of the countries in May-June, around the time when most of them were beginning a gradual and controlled reopening. After this unemployment fell, but has remained at a higher level in all of the Nordic countries than before the crisis.

The contraction in GDP meant that in the period March-August 2020, all of the Nordic countries experienced a sharp decline in the number of persons in work in the months of March, April and May, which was followed by an increase in employment over the summer. However, with global infection

rates rising in the autumn, uncertainty has remained in the countries' latest economic forecasts concerning how long it will take for the economy to normalise.

Equal opportunities: Which groups are particularly affected by Covid-19?

From the perspective of equal opportunities, our analysis shows that the Covid-19 pandemic particularly affected the following groups in the labour market:

Unemployment rose most for young people

When unemployment is correlated with the age of the employees, the picture that emerges is that young people (15-24 years) have been more affected than other age groups. This is probably because many young people are employed in the service professions, especially the hotel and restaurant industry, the travel industry and retail trade, all of which have been hit by declining employment. Secondly, young people have less work experience and association with the employment market, compared to other age groups.

Covid-19 unemployment hit immigrants harder

A common result is that immigrants have been harder hit by Covid-19 unemployment than workers with a national background.

Persons with a shorter formal education have been more affected by unemployment than the highly educated

Unemployment statistics show that persons with a shorter formal education in all the Nordic countries have experienced a greater increase in unemployment during the Covid-19 pandemic than persons with higher education. This is partly because the hardest-hit service industries which involve human contact, such as the hotel and restaurant industry, retail trade and the travel industry, tend to employ many people with a shorter education. On the other hand, industries that employ more highly educated salaried employees, such as banks, financial institutions, and the public sector, have to a greater extent escaped the crisis, as employees in these industries can much more easily switch to working from home via digital connections.

Possibilities of teleworking from home amplify the inequality in the labour market

Covid-19 has led to a sharp increase in the amount of teleworking from home, which has created a new source of inequality, as the possibility of being able to retain one's job via telework naturally varies, depending on the nature of the work. The use of telework is more prevalent among white-collar employees working in knowledge industries, IT, analysis, and administration than it is among employees performing manual work, providing personal services or care, or working in manufacturing.

The fall in employment affects men and women equally, although with variations between countries

When the drop in employment is divided up by gender, no clear pattern emerges that indicates that women have experienced a greater decline in employment than men. However, there are minor variations between the countries.

How does Covid-19 affect the mobility of the population?

Job mobility is declining

In all the Nordic countries, there was a drop in the number of people starting a new job in the first and second quarters of 2020, when the pandemic began. This could immediately be interpreted as a fall in job mobility, i.e. in the willingness of employees to switch jobs, due to greater insecurity in a time of rising unemployment.

Covid-19 abruptly altered the geographical mobility and movement patterns of the population

Google's location data, collected from people's mobile phones, shows an abrupt change in the Nordic countries in mid-March 2020, when the restrictions were introduced. The amount of time spent at home increased, while time spent in public transport, workplaces and shops fell significantly.

After a sharp dive in the spring during March-May, mobility to the workplace became more normalised in all countries. This occurred despite the increasing infection rates that were seen during the period. Fewer people were working from home than during the spring lockdown. This trend reflected the fact that, in contrast to the radical lockdown in the spring, there was a strategy to keep workplaces operating as far as possible, provided that distance requirements and other infection prevention measures were complied with.

What support measures were introduced by the countries?

The support measures and initiatives of the countries were relatively similar

All of the Nordic countries implemented support measures in the following three principal areas:

- 1) *Companies – Help companies to survive by supporting those hardest hit.* All of the Nordic countries launched support measures, including direct subsidies, which covered companies' fixed costs and wage costs and provided increased access to capital and loans, as well as deferrals of payments and obligations.
- 2) *Employees – income security for the unemployed, and temporary layoffs.* All of the Nordic countries implemented support measures to help improve the income security of people who were wholly or partly at risk of losing their livelihoods as a result of the pandemic, since they were not covered by existing schemes. The measures included layoff schemes and wage compensation schemes, which allowed employers to temporarily lay off employees instead of dismissing them, with the employees' wages being compensated by the state.
- 3) *Stimulate economic activity and job creation.* The Nordic countries also launched various measures aimed at promoting recovery in the economy, the labour market and social life. Most of the initiatives dealt with active labour market policies, subsidies and job creation.

The support measures implemented are exceptional and deviate greatly from normal business and labour market policies and the restrictive principles for the granting of state aid to commercial enterprises.

What has been the effect of the measures?

The support measures mitigated the rising unemployment in the acute phase of the crisis

Overall, the measures have ameliorated rising unemployment and helped to save both jobs and businesses. The arrangements for temporary layoffs, wage compensation and reductions in working hours met a major need during the acute phase of the crisis in the spring of 2020, when a large number of employees made use of the schemes, which was followed by a declining need over the months of June, July and onwards. The schemes have thus helped employees to maintain their work and income over a period of time, and companies have been able to retain skills and experienced staff. Preliminary impact studies show that the support measures implemented had the desired effect in terms of preventing redundancies.

The support measures were necessary in the acute phase, but are not sustainable

The overall labour market policy lesson across the countries is that the compensation schemes put in place were necessary during the acute phase of the crisis, when rapid action was required, but that they are not sustainable in the long run as they involve inappropriate economic incentives for

companies. At the same time, however, the deteriorating global contagion situation means that the crisis has been prolonged, and that there is still a need to stimulate the economy. All of the Nordic countries thus now find themselves in a transition phase, when the compensation schemes are being phased out and adjusted to become more targeted, while at the same time additional measures are being taken to stimulate the economy, secure incomes for the unemployed and continue to help the hardest hit companies.

3 Tværgående analyse og konklusioner

Dette kapitel præsenterer en samlet, tværgående analyse af rapportens resultater i forhold til undersøgelsens problemstillinger. Kapitlet er opbygget som en kronologisk "fortælling" om COVID-19-pandemien, der ramte de nordiske lande: Hvordan reagerede landene hver især med smittevænsrestriktioner? Hvorledes udviklede ledighed og beskæftigelse sig, og hvilke dele af erhvervslivet og hvilke grupper på arbejdsmarkedet blev især ramt af restriktionerne? Hvilke støtteforanstaltninger iværksatte landene for at afbøde krisen og reducere ledigheden? Hvorledes har arbejdsmarkedets parter været involveret i udformningen af støtteforanstaltninger? Hvilke virkninger havde støtteforanstaltningerne? Hvordan har krisen påvirket arbejdsmønstre, og hvordan adskiller coronakrisen sig fra andre historiske økonomiske kriser? Hvilke fremtidsforventninger er der til økonomiens og arbejdsmarkedets udvikling, og hvilke erfaringer er der draget af det hidtidige kriseforløb?

Det skal indledningsvis fremhæves, at COVID-19-pandemien er et "moving target", som stadig er igangværende. Denne rapport har et "cut-off" tidspunkt i slutningen af november 2020. På dette tidspunkt er pandemien på vej ind i anden bølge med stigende smittetal i mange lande og genindførelse af smittevænsrestriktioner. Nærværende rapport fortælling fokuserer derfor især på pandemiens første bølge og de konsekvenser, den havde for arbejdsmarkeder og økonomi i perioden marts-november 2020.

Hvordan reagerede landene med smittevænsrestriktioner?

COVID-19 blev d. 11. marts 2020 af WHO erklæret en pandemi, og omkring dette tidspunkt begyndte de nordiske lande alle at indføre smittevænsrestriktioner.

Fælles mønster: påbudt nedlukning efterfulgt af kontrolleret genåbning

Set på tværs af de nordiske lande er der et gennemgående mønster i alle landene (inklusive de selvstændige områder), undtagen Sverige:

Der lægges hårdt ud med nedlukning af store dele af samfundet: Børnehaver, skoler og uddannelsesinstitutioner samt en lang række serviceerhverv med personlig nærkontakt såsom frisører, fysioterapeuter mfl. lukkes. Derudover lukkes større butikcentre, kulturinstitutioner, sportsbegivenheder og fitnesscentre, og der indføres restriktive forsamlingsforbud på >10 personer. Grænserne lukkes, rejser frarådes, og flytrafik indstilles til stort set alle lande. Medarbejdere opfordres så vidt muligt til at arbejde hjemme. Nedlukningen får epidemien under kontrol og varer ca. til midten af maj, hvorefter der sker en gradvis genåbning.

Herefter har landene en kontrolleret genåbning med en mere fleksibel strategi, hvor samfundets virksomheder og institutioner efter eget valg kan holdes åbne og i drift men under iagttagelse af afstandskrav og andre smittevænsforanstaltninger. Hen over sommeren ligger smittetallene lavt, og restriktioner lettes, så større samlinger >200-500 personer igen tillades.

Med efterårets forværring af smittetallene indføres der på ny restriktioner, herunder påbud om brug af mundbind på offentlige steder. Rejser frarådes til stort set alle lande. Ingen lande genindfører dog nedlukning af samfundet, som i "første runde".

Sverige vælger alternativ strategi baseret på opfordringer og lokal selvbestemmelse

Sverige adskiller sig fra de øvrige nordiske lande ved at have haft en betydeligt mildere tilgang til COVID-19-pandemien med hensyn til indførelse af restriktioner. I stedet for centralt udstedte påbud har de svenske restriktioner været baseret på opfordringer og frivillighed samt lokal selvbestemmelse, alt efter den lokale smittesituation. Sverige justerer i løbet af efteråret, hvor sker der en stærk stigning i antallet af smittetilfælde. I midten af november 2020 iværksætter den svenske regering nye restriktioner, som begrænser socialt samvær op mod jul.

Målt i antal dødsfald har den svenske strategi været den mindst effektive

Det samlede antal døde i Sverige udgør pr. 14. november 6.225, hvilket svarer til 59,99 pr. 100.000 indbyggere. Til sammenligning ligger de øvrige lande betydeligt lavere: Danmark 12,99, Island 6,79, Finland 6,61 og Norge 6,6. Åland, Grønland og Færøerne har indtil nu 0 døde.

Årsagssammenhæng mellem restriktioner og økonomisk aktivitet er ikke entydig

De nordiske landes forskellige smittevænsstrategi udgør et interessant "laboratorium", hvor vi kan sammenligne Danmark, Finland og Norge, der hurtigt igangsatte en omfattende og påbudt nedlukning af samfundet, med Sverige, der lancerede en langt blødere indgriben.

På denne baggrund skulle vi forvente, at vi ville se mindre økonomisk nedgang i Sverige end i de øvrige nordiske lande. Holder det stik? Ja – fra uge 11 i 2020, hvor der blev lukket hårdt ned, ser vi en kraftig stigning i ny ledighed i Norge, Danmark og Finland, mens Sverige har en mere flad stigning i ledigheden. Men på den anden side viser bankers transaktionsdata, at Sverige stort set har samme nedgang i forbruget som de øvrige nordiske lande i marts-april. På trods af Danmarks hårdere indgriben er der kun 4 % forskel i forhold til Sverige. Samlet set viser dette, at der er en sammenhæng mellem restriktioner, stigende ledighed og faldende økonomisk aktivitet, men at årsagssammenhængen er svag. Det kan tolkes således, at det meste af kontraktionen i forbruget skyldes selve pandemien, og at kontraktionen sker uanset regeringens nedlukning.

Smittevænsrestriktioner for indrejse har dog særlig betydning for de fire selvstyreområder

Selvstyreområderne Grønland, Færøerne og Åland samt Island er alle lykkedes med at få epidemien under kontrol. Men som ø-samfund er deres økonomi i særlig grad ramt af smittevænsrestriktioner for indrejse, der især har skabt nedgang i deres turisme og usikkerhed om, hvor længe krisen og nedlukningen til resten af verden vil vare. Alle de tre selvstyreområder og Island har derfor indført supplerende tiltag for at opretholde den økonomiske aktivitet og bevare virksomheder og arbejdspladser.

Hvordan ramte COVID-19 landenes økonomi?

COVID-19-pandemien og de iværksatte smittevænsrestriktioner ramte de nordiske landes samlede økonomi (BNP) markant fra marts 2020.

Den økonomiske udvikling: BNP dykker i alle lande

COVID-19 slår tydeligt igennem på den samlede økonomi i alle de nordiske lande. I alle de nordiske lande sker der et dyk i den samlede økonomiske aktivitet fra 1. til 2. kvartal 2020 sammenlignet med samme periode året før. I **Finland** var nedgangen i BNP fra 1. til 2. kvartal 2020 på -6,2 %, efterfulgt af et fald på -2,7 i 3. kvartal. I **Danmark** var nedgangen i BNP i 2. kvartal 2020 på -8,1 % efterfulgt af et fald på -4 % i 3. kvartal sammenlignet med 3. kvartal året før. I **Norge** var nedgangen i BNP i 2. kvartal 2020 på -4 %, efterfulgt af et fald på -0,2 % i 3. kvartal sammenlignet med samme kvartal året før. I Sverige var nedgangen i 2. kvartal 2020 på -7,2 %. For **Island** var nedgangen i BNP fra 1. til 2. kvartal 2020 -10,9

% efterfulgt af et fald på -10,4 i 3. kvartal sammenlignet med 3. kvartal året før. I **Sverige** skete der i 2. kvartal et fald på -7,5 % efterfulgt af et fald på -2,5 % i 3. kvartal sammenlignet med 3. kvartal året før.

Økonomierne begynder at komme sig igen efter 2. kvartal

Fra midten af maj 2020 påbegynder de fleste lande en kontrolleret og gradvis genåbning, og den økonomiske aktivitet begynder at vokse igen. Men da smittetallene globalt er stigende i efteråret, er det i landenes økonomiske prognoser fortsat usikkert, hvor længe det vil vare, før økonomien normaliserer sig. Ved udgangen af året, i november 2020, forventer de fleste lande i regeringernes økonomiske prognoser, at BNP samlet vil skrumpe for 2020, men der er alligevel forventninger om positiv vækst i BNP for 2021.

I **Finland** vurderes økonomien i november 2020 at befinde sig ved et "vendepunkt", hvor den langsomt kommer sig efter tre kvartaler med kontraktion. Det forventes, at den finske økonomi målt ved BNP, samlet vil skrumpe med -4,5 % i 2020, men at den forventes at vokse med 2,6 % i 2021. I **Norge** forventes BNP samlet i 2020 at skrumpe med -3,5 % i forhold til 2019 og at stige til +4 % i 2021. I **Sverige** forventes et samlet fald i BNP på mellem -3,5 og -4,5 % for 2020. En prognose vurderer det i efteråret 2020 som usikkert, hvor længe det vil vare, før økonomien vil normalisere sig. I **Danmark** er økonomien i november 2020 i bedring efter at have været ramt af en historisk nedgang i BNP de foregående kvartaler. I Danmark forventes positiv vækst i BNP i 2021, men den forventede vækst er blevet nedjusteret til 4,1 % fra 6,1 % i forårsprognosen. I **Island** forventes BNP i 2020 samlet at falde med -7,9 %, den største historiske nedgang siden 1920. En langsom vending i økonomien forventes næste år, men den globale forværring i smittetallene gør det usikkert. Den økonomiske vækst forventes kun at blive på 1,8 % i 2021. For de fire øsamfund **Grønland, Åland, Færøerne** og **Island** er de fortsatte rejsebegrænsninger en væsentlig usikkerhedsfaktor, der hæmmer genopretningen af økonomien. De rammer i særlig grad turismen, der har multiplikatoreffekt for øsamfundenes økonomi og beskæftigelse.

Hvorledes udviklede ledighed og beskæftigelse sig?

For at etablere sammenlignelighed har vi analyseret ledighedsudviklingen for de nordiske lande baseret på sæsonkorrigerede ledighedstal fra LFS hentet via Eurostat samt nationale hjemmesider.

Sammenfattende udviser ledighedsudviklingen et relativt ensartet mønster på tværs af de nordiske lande: Da pandemien starter i marts indledes COVID-19-krisens akutte fase, som præges af brat stigende ledighed. I alle lande stiger antallet af ledige markant i perioden marts-juni, hvor smittetallet daler, og der gennemføres en gradvis, kontrolleret genåbning. Herefter begynder antallet af ledige langsomt at aftage igen. Antallet af ledige falder dog til et niveau, som ligger betydeligt over niveauet før pandemien.

Norge har fra marts til juni 2020 oplevet en stigning på 27.000 flere ledige mænd (en stigning på 48 %) og 19.000 flere ledige kvinder (en stigning på 42 %). Efter den bratte stigning fra marts til juni er udviklingen fladet ud på et niveau, som ligger ca. 20 procentpoint over ledigheden på samme tidspunkt i 2019.

Danmark har oplevet en stigning i antallet af ledige kvinder og mænd, der er nogenlunde ens. Antallet af ledige kvinder er vokset 75.000 i marts til 91.000 i juni – en stigning på 26.000 flere ledige kvinder. Antallet af ledige mænd er steget fra 72.000 i marts til 90.000 i juni – en stigning på 28.000 flere ledige

mænd. En stigning på henholdsvis 21 % for kvinderne og 25 % for mændene. I november 2020 ligger antallet af ledige stadig ca. 22 % over niveauet i samme periode 2019.

Stigningen i ledighed toppede for kvinderne i juli, mens den toppede for mændene på ca. 95.000 i august. I den efterfølgende periode september-november viser tallene en aftagende trend i antallet af ledige.

Sverige har fra marts til juni 2020 oplevet en stigning på 81.000 mænd (en stigning på 42 %) og 55.000 kvinder (en stigning på 31 %). Ledigheden toppede i juni og er efterfølgende generelt faldende for mændene, mens trenden er mere svingende for kvinderne.

Finland har oplevet en stigning i ledigheden, som fordeler sig på kortere tid sammenlignet med de øvrige lande og var koncentreret i perioden marts-maj 2020. Fra marts til maj forekom der således en stigning på 19.000 mænd (stigning på 19 %) og 20.000 kvinder (stigning på 23 %). Allerede i juni var ledigheden dog faldet lidt med 8.000 mænd og 4.000 kvinder.

Island oplevede en udvikling i ledigheden, der minder mest om den i Finland. Med store stigninger i ledigheden for begge køn fra marts til maj (+4800 mænd og + 3600 kvinder) og et efterfølgende markant fald i ledigheden i juni (-3100 mænd og -3000 kvinder).

På **Åland** skete der en markant og nærmest identisk stigning i ledigheden for mænd og kvinder. Begge grupper har således oplevet en stigning i ledighedsprocenten på 9,7 % fra februar til maj, hvor den toppede for begge grupper. Siden da er ledighedsprocenten faldet lidt til ca. 9 %. **Færøerne** har generelt oplevet en mere moderat udviklingen i arbejdsløshedsprocenten. Den totale arbejdsløshedsprocent steg således fra 0,9 procent i februar til 1,5 procent i maj, hvor udviklingen toppede. Udviklingen har været nogenlunde ens på tværs af køn. For **Grønland** kan der identificeres en lille stigning i ledigheden fra februar til april (en stigning på omtrent 250 ledige personer), men efterfølgende er ledigheden faldet.

Ligestilling: Hvorledes ramte ledigheden i forhold til alder, køn, etnicitet og uddannelse?

Ud fra et ligestillingsperspektiv viser vores analyse, at COVID-19-pandemien har ramt nogle grupper på arbejdsmarkedet mere end andre.

Ledigheden steg mest for de unge

Når ledigheden sammenholdes med arbejdstagernes alder, tegner sig det billede, at de unge (15-24 år) er blevet ramt mere end andre aldersgrupper. I alle lande undtagen Norge er de unge blevet entydigt hårdere ramt af krisen. Der er givetvis flere forklaringer på det gennemgående mønster, at de unge rammes hårdere af ledighed. For det første er der mange unge beskæftiget i de serviceerhverv, især hotel-, restaurations- og rejsebranchen samt detailhandlen, der er ramt af faldende beskæftigelse. For det andet har de unge mindre erhvervserfaring og tilknytning til arbejdsmarkedet sammenlignet med de øvrige aldersgrupper. Det betyder, at unge givetvis har en højere forekomst af kortvarige og midlertidige ansættelser, som er mere usikre.

Nedgang i beskæftigelse ramte mænd og kvinder lige meget, dog med variationer mellem lande

Når beskæftigelsen opdeles på brancher, er der tilbagegang i en lang række brancher i 2. kvartal sammenlignet med samme periode året før i alle lande. Når tilbagegangen opdeles på mænd og kvinder, så viser der sig ikke noget entydigt mønster i retning af, at kvinder har større tilbagegang i beskæftigelsen end mænd. Der er således kun mindre forskelle, når man sammenligner kønnenes tilbagegang i brancherne overnatning og restauration, som er ramt af stor tilbagegang: I Danmark er tilbagegangen i beskæftigelse -11 % for kvinder og -13 % for mænd. I Finland er tilbagegangen -26 % for kvinder og -22 % for mænd. Inden for bygge- og anlægsvirksomhed er tilbagegangen i Danmark -6 % for mænd og -5 % for kvinder.

Dog forekommer der mindre variationer mellem landene. Der er tendens til, at kvinder i Island rammes mere end mænd, især i serviceerhverv. Inden for transport og godshåndtering i Island er tilbagegangen -6 % for mænd og -21 % for kvinder. Det samme er tilfældet inden for *andre serviceydelser*, hvor islandske mænd har en fremgang på 14 %, mens kvinder har en tilbagegang på -32 %. Island har i analyser kortlagt, at COVID-19-ledigheden i Island især rammer kvinderne, de unge og de udenlandske arbejdstagere.

Kortuddannede rammes mere af ledighed end højtuddannede

Ledighedsstatistik viser i alle de nordiske lande, at kortuddannede har oplevet større stigning i ledigheden under COVID-19-pandemien end personer med lang uddannelse. Forklaringerne er, at de hårdest ramte servicebrancher med menneskelig kontakt såsom hotel- og restaurationsbranchen, butikker og detailhandel samt rejsebranchen beskæftiger mange personer med kort uddannelse. Derimod er brancher, som beskæftiger flere højtuddannede funktionærer såsom pengeinstitutter, finansielle institutioner og den offentlige sektor, i højere grad gået fri af krisen. Ydermere er arbejdet i disse brancher langt lettere at transformere til hjemmearbejde via digital opkobling.

Muligheden for telearbejde hjemmefra forstærker ulighed på arbejdsmarkedet

COVID-19 har medført en stærk stigning i omfanget af telearbejde hjemmefra. Hermed er der skabt en ny kilde til ulighed, idet adgangen til at bevare sit job via telearbejde selvfølgelig er forskellig afhængig af arbejdets karakter. Brugen af telearbejde er mere udbredt blandt funktionærer, der arbejder med viden, IT og analyse og administration, end blandt arbejdstagere, der udfører håndværksmæssigt arbejde, personlig service og pleje eller arbejder i fremstillingsindustrien. Derfor kan adgangen til telearbejde og dermed jobsikkerheden udgøre en ny kilde til ulighed. Undersøgelser viser, at telearbejde er mere udbredt blandt fastansatte på fuld tid end blandt midlertidigt ansatte og deltidsansatte. Blandt arbejdstagere med en videregående uddannelse er der en højere andel, der jævnligt anvender telearbejde, mens andelen kun er 3 % blandt personer med lav eller ingen uddannelse. Telearbejde er dobbelt så udbredt blandt medarbejdere med ledelses- og tilsynsfunktioner end blandt medarbejdere uden sådanne jobfunktioner. Resultaterne tyder på, at den store udvidelse af telearbejde siden COVID-19-udbruddet især har begunstiget højtlojnnede og højtuddannede arbejdstagere.

COVID-19-ledigheden rammer indvandrere hårdere

Vi har ikke kunnet finde tilstrækkelig ny og særskilt ledighedsstatistik for denne gruppe i alle lande og har derfor i stedet gennemgået eksisterende foreløbige analyser.

Det gennemgående resultat er, at indvandrere er hårdere ramt af COVID-19-ledighed end arbejdstagere med national baggrund. Tal fra Danmark viser, at ikke-vestlige indvandrere er hårdere ramt af coronakrisen end etniske danskere, og at ledigheden også oftere er langvarig for disse grupper. Tal fra Norge viser, at 9,5 % af alle arbejdstagere med udenlandsk baggrund var ramt af ledighed i 3. kvartal

og har oplevet en stigning på 4 %, hvorimod stigningen blandt befolkningen generelt i samme periode er på kun 1,5 %. Tal fra den svenske arbejdsformidling viser, at arbejdstagere med udenlandsk baggrund i lang tid har haft en markant lavere beskæftigelsesfrekvens end indfødte svenskere, og at den økonomiske krise forårsaget af COVID-19 vil få beskæftigelsesfrekvensen for de udenlandskfødte til at falde i fremtiden. Arbejdsformidlingens vurdering er, at beskæftigelsesfrekvensen for indvandrere i alderen 16-64 år vil falde fra 66,6 % i 2019 til under 60 % i 2021.

Beskæftigelsen falder som følge af COVID-19 – og stiger igen

Smittevænsrestriktionerne medfører kontraktion i de alle de nordiske økonomier opgjort ved BNP. I alle de nordiske lande ses i perioden marts-august 2020 et brat fald i antallet af beskæftigede i månederne marts, april og maj, efterfulgt af en stigning hen over sommeren. Sverige afviger dog fra dette mønster, idet der først opleves en stigning i maj, juni, juli og august, efterfulgt af et nyt fald fra september.

Beskæftigelsen går tilbage – især i serviceerhverv med menneskelig kontakt

COVID-19-smittevænsrestriktioner rammer især brancher, der er præget af menneskelig kontakt og større forsamlings. Restriktionerne på borgernes bevægelsesfrihed og rejser samt afstandskrav hæmmer forbruget af personlige serviceydelser, oplevelser, rejser og indkøb i fysiske butikker. Dermed falder efterspørgslen, og det rammer beskæftigelsen i disse erhverv.

En sammenligning af beskæftigelsen i 2. kvartal 2020 med 2. kvartal året før viser især en tilbagegang i beskæftigelsen for *overnatningsfaciliteter og restaurationsvirksomhed*, som viser tilbagegang i Danmark (-11 %), Finland (-26 %), Sverige (-24 %), Island (-7 %) og Norge (-4%). Ligeledes ses der tilbagegang for *engros- og detailhandel og bygge- og anlægsvirksomhed* i alle landene. Der er også tilbagegang i *kultur, forlystelser og sport; transport og godshåndtering samt undervisning og andre serviceydelser*.

Fremstillingsindustrien går også tilbage i Norge (-2 %), Finland (-3 %), Sverige (-4 %) og Island (-11 %), men ikke i Danmark, hvor den går lidt frem (4 %). Forklaringen er, at den danske fremstillingsindustri, herunder bl.a. fødevarerindustri og medicinalindustri, er mindre konjunkturfølsom. Til sammenligning er svensk industri mere eksponeret over for de internationale konjunkturer, fordi svensk eksport er mere drevet af kapitalgoder såsom køretøjer og investeringsgoder inden for mine- og skovindustrien, der bliver ramt hårdere af den globale opbremsning. En anden medvirkende forklaring er periodiseringen i kvartaler, som skjuler, at det danske produktionsindeks rent faktisk faldt fra marts til maj som følge af COVID-19-krisen, men steg med 4 % fra maj til juni 2020.

Eksporterhverv går tilbage i de fleste lande

Coronakrisen repræsenterer et globalt økonomisk tilbageslag og dermed faldende forbrug og efterspørgsel, hvilket dermed også rammer eksport og samhandel mellem landene. Vi har undersøgt og sammenlignet beskæftigelsesudviklingen inden for eksportbrancherne i de fem lande i forhold til brancher, som primært retter sig mod hjemmemarkedet. Vi har valgt at kategorisere de brancher som eksportbrancher, der står for hovedparten (60-80 %) af det givne lands eksport (se bilag A, slide 123). Tallene viser, at beskæftigelsen i alle de nordiske lande går tilbage i eksporterhverv, når man sammenligner 2. kvartal 2020 med 2. kvartal 2019. I Danmark er antallet af beskæftigede i eksporterhverv gået tilbage fra 925.000 personer til 895.000 personer – et fald på 3,2 %. Tilbagegangen i ikke-eksporterhverv i Danmark er stort set den samme 3,3%. I Norge er tilbagegangen i beskæftigelsen i eksporterhverv 1,4 %, i Sverige 2,77 %, i Finland 7,2 % og i Island 11 %. Tilbagegangen i beskæftigelsen i eksporterhverv er således størst i Finland og Island.

Hvorledes påvirker COVID-19 befolkningens mobilitet?

Coronakrisens smittevænsrestriktioner, herunder især lukning af landenes grænser og rejseforbud, er forhold, som alt andet lige hæmmer befolkningens mobilitet, herunder også udenlandske arbejdstageres og sæsonarbejderes grænsependling. Desværre har det ikke været muligt at skaffe statistik fra Nordic Statistics om grænsependling, som er tilstrækkelig ny. De seneste data om "cross border commuters" er fra 2017.

Til gengæld har Googles placeringsdata oprettet et omfattende særskilt datasæt om befolkningens bevægemønstre under coronakrisen. Disse data bruger vi til at analysere befolkningens geografiske mobilitet nedenfor.

Jobmobiliteten daler

Hvorledes påvirker COVID-19-krisen arbejdstagernes jobmobilitet, dvs. tendens til at skifte job? Der findes ikke data for jobmobilitet, som er tilstrækkeligt nye til at belyse COVID-19-pandemien. Vi har i stedet undersøgt *antallet af personer, der starter i et nyt job*. (Se bilag A, slide 85 til 87). Tallene viser, at der i alle de nordiske lande sker et fald i antallet af personer, som påbegynder et nyt job i første og andet kvartal 2020, da pandemien sætter ind. Umiddelbart kan det tolkes som et fald i jobmobiliteten, dvs. arbejdstageres villighed til at skifte job, som skyldes mere usikre tider, hvor ledigheden er stigende. En medvirkende forklaring er givetvis også, at den stigende ledighed har medført, at der er færre nye opslåede stillinger at søge, og at antallet af jobstartere falder af den grund.

COVID-19 ændrer befolkningens geografiske mobilitet og bevægemønstre

På grundlag af Googles placeringsdata indsamlet fra borgernes mobiltelefoner kan befolkningens bevægemønstre kortlægges. Google har publiceret detaljerede rapporter for hvert land om befolkningens bevægemønstre indsamlet fra borgernes mobiltelefoner. Rapporternes data sammenligner befolkningens placering dag for dag med en referenceperiode. Vi kan dermed se, hvorvidt borgerne hyppigere eller sjældnere befinder sig på arbejdspladsen, i butikker, i parker eller hjemme – sammenlignet med referenceperioden.

Brat skifte i mobilitetsmønstre i marts 2021: Mange arbejder hjemme

Google-data viser, at der i Danmark, Finland og Norge sker et brat skifte i midten af marts 2020, hvor restriktionerne bliver iværksat. (Se bilag A, slide 125-128). Omfanget af tid tilbragt hjemme stiger, og tilstedeværelsen i offentlig transport, på arbejdspladsen og i butikker reduceres markant. I Sverige viser mobiliteten tilsvarende bevægelser for arbejde som i Danmark, Norge og Finland, men udsvingene er markant mindre, og især dagligvareindkøb og besøg på apoteker holder sig nogenlunde langs normallinjen. Svenskernes tilstedeværelse på arbejdspladsen falder brat i marts-april til et niveau omkring 20 % mindre, men når aldrig længere ned end omkring -45 % under normalen, hvor det norske niveau på et tidspunkt er under -60 %. Sveriges befolkning har således en anderledes daglig mobilitetsprofil end de øvrige lande. Dette afspejler givetvis, at Sverige har haft en "blødere" strategi for restriktioner, der i højere grad har været baseret på opfordringer og frivillighed end på påbud og forbud.

Mobilitetsmønstre bliver mere normale fra maj-november 2020: Færre arbejder hjemmefra

Efter det bratte dyk i foråret marts-maj bliver mobiliteten til arbejdspladsen mere normaliseret i alle lande. (Se bilag A, slide 125-128). Hvor tilstedeværelsen på arbejdspladsen i marts-april lå på ca. -50 til -60%, så stiger den i de fire lande til ca. -15% i oktober/november. Denne stigning sker på trods af, at

der i samme periode sker en forværring med øgede smittetal. Færre arbejder hjemmefra end under forårets nedlukning. Udviklingen er udtryk for, at man i modsætning til den drastiske nedlukning i foråret i stedet har en strategi, hvor arbejdspladser så vidt muligt holdes i drift under forudsætning af overholdelse af afstandskrav og andre smitteforanstaltninger.

Især hovedstadsområder er præget af fald i mobilitet til arbejdsplads

En sammenlignende analyse på grundlag af Google-data viser, at der er variationer både mellem og inden for landene. Tilstedeværelsen på arbejdspladserne faldt med 26 % i Sverige, 39 % i Danmark, 41 % i Norge og 47 % i Finland. Forskellene i landene afslører også forskellene i regeringernes beslutninger (fx nedlukningen af Helsinki-Uusimaa-regionen, hvilket reducerer mobiliteten til arbejdspladser med 53 %). De største fald i mobiliteten til arbejdspladser findes i hovedstadsregionerne. Dette skyldes dels, at disse områder har en større afhængighed af offentlig transport for pendlere, som anbefales at undgå at anvende sådanne transportformer på grund af COVID-19-smittefare. En medvirkende forklaring er også, at hovedstadsområder har højere andele af højtuddannede funktionærjob, og at disse nemmere kan omstilles til hjemmearbejde. Ydermere er smittetallene typisk højest i hovedstadsområder, og den større smittefare her kan dermed øge befolkningens motivation for at arbejde hjemme.

Hvilke støtteforanstaltninger iværksætter landene?

Landenes støtteforanstaltninger og virkemidler er relativt ens

Hvor der er forskelle på landenes smittevænsrestriktioner, er der større ensartethed i forhold til de støtteforanstaltninger, landene har iværksat med henblik på at sikre virksomheder og arbejdspladser – og dermed reducere ledigheden. Alle de nordiske lande har iværksat støtteforanstaltninger på følgende tre hovedområder:

1. Virksomheder – bidrage til virksomheders overlevelse ved at støtte de hårdest ramte
2. Arbejdstagere – indkomstsikring af ledige og midlertidig hjemsendelse
3. Stimulere økonomisk aktivitet og jobskabelse

Virksomheder – bidrage til virksomheders overlevelse ved at støtte de hårdest ramte

Alle de nordiske lande har lanceret støtteforanstaltninger, herunder direkte subsidier, der kompenserer virksomheders faste omkostninger og lønomkostninger, giver øget adgang til kapital og låneadgang samt muliggør udsættelse af betalinger og forpligtelser. Det gennemgående princip for alle landes ordninger er, at de støtter virksomheder, der har haft væsentlig nedgang (mindst 30 %) i deres omsætning.

Derudover har landene iværksat tiltag, som giver virksomheder mere fleksible muligheder for at optimere deres arbejdsorganisering og allokere arbejdskraft, fx ved at arbejdsgivere midlertidigt kan fravige regler for overtid i kritiske funktioner, og at der ikke er de samme varslingskrav til masseafskedigelser. Finland har fx indført mulighed for, at arbejdsgivere midlertidigt kan fravige regler for overtid i kritiske funktioner. Norge har lanceret bedre adgang til overtidsarbejde i både private omsorgsfunktioner, kommuner, på hospitaler og i den statslige sektor generelt. Danmark har bl.a. justeret den eksisterende ordning om arbejdsfordeling, så arbejdstiden kan forkortes med to hele dage om ugen, hvor medarbejderne får supplerende dagpenge.

Arbejdstagere – indkomstsikring af ledige og midlertidig hjemsendelse

I forhold til arbejdstagere har alle de nordiske lande iværksat støtteforanstaltninger, der skal bidrage til indkomstsikring af personer som helt eller delvist står i risiko for at miste forsørgelsesgrundlaget

som følge af pandemien, fordi de ikke omfattes af eksisterende ordninger. Tiltagene omfatter blandt andet permitteringsordninger og lønkompensationsordninger, der gør det muligt for arbejdsgivere midlertidigt at hjemsende arbejdstagere i stedet for at afskedige dem, og hvor arbejdstagernes løn kompenseres af staten.

For eksempel har Danmark iværksat en lønkompensationsordning for virksomheder, der får mulighed for midlertidigt at hjemsende medarbejdere i stedet for at afskedige dem. Lønkompensationsordningen er siden blevet afløst af en ordning for arbejdstidsforkortning, hvor medarbejderen arbejder 50-80 % af tiden og modtager dagpenge for den resterende tid. Norge har iværksat justering af ordningen om korttidspermittering, som forlænger perioden, hvor midlertidigt hjemsendte kan modtage dagpenge. Island har iværksat foranstaltninger til indkomstsikring ved bl.a. at lancere en ordning om supplerende dagpenge ved arbejdsløshed på deltid eller fuldtid. Sverige iværksatte ved krisens start i april korttidspermittering som ordning. Ordningen betyder, at arbejdsgivere kan reducere deres medarbejders arbejdstid og modtage økonomisk støtte fra staten for at kompensere for en væsentlig del af omkostningerne til at tilbageholde medarbejderen. Finland har øget indkomstsikring af arbejdsløse og permitterede ved, at ventetiden fjernes, og alle ledige modtager arbejdsløshedsunderstøttelse fra dag 1 i ledighedsperioden.

Sverige har desuden lanceret tiltag, der skal understøtte virksomheders tilbagevenden til normal drift. Dette gøres ved et tiltag, der fremmer medarbejderes jobtræning/kompetenceudvikling med henblik på at fremme jobparathed.

Stimulere økonomisk aktivitet og jobskabelse

De nordiske lande har også lanceret forskellige foranstaltninger, som retter sig mod at fremme genopretning af økonomi, arbejdsmarked og socialt liv. De fleste af tiltagene vedrører aktiv arbejdsmarkedspolitik, subsidier og jobskabelse.

Island har iværksat en finansiel hjælpepakke, der skal stimulere økonomien. Hjælpepakken omfatter bl.a. statsstøttede udlån til virksomheder, udskydelse af skattebetalinger, finansiel støtte til turistsektoren og fremskyndelse af offentlige anlægsprojekter – bl.a. investering i teknisk infrastruktur. Danmark har lanceret udbetaling af indefrosne feriepenge for at stimulere økonomien. Norge har bl.a. iværksat en grøn vækstpakke, der skal stimulere økonomien ved investeringer i grøn miljøvenlig teknologi. I Sverige har Trykghetsrådet, sammensat af arbejdsmarkedets parter, iværksat kompetenceudvikling for afskedigede i form af kortere erhvervsuddannelse eller validering. Tiltag, som kan lette vejen til et nyt job. Finland har iværksat beskyttelse af sårbare grupper ved at lancere ordningen om Grundlæggende Socialhjælp, som er tilgængelig for personer, der bor og arbejder i Finland, og hvis indkomst og aktiver ikke dækker væsentlige daglige behov.

Hvorledes blev arbejdsmarkedets parter involveret i støtteforanstaltninger?

For at have sammenlignelige data har vi valgt at analysere arbejdsmarkedets parters rolle i foranstaltningerne på grundlag af oplysninger fra Eurofound's database, hvortil nationale arbejdsmarkedsforskere/observatører i hvert land rapporterer ind. For hver enkelt støtteforanstaltning har vi oplysninger om, hvorvidt parterne blev informeret, forhandlede resultatet (dvs. var med i selve designet af foranstaltningen) eller blev konsulteret. Det skal understreges, at analysen er baseret på optælling af tiltag, som parterne har været involveret i eller informeret om. Antallet af aftaler mellem parterne og regeringen kan være højere. Således har arbejdsmarkedets parter fx i Danmark optalt, at de i 2020 har

været med til 10 trepartsaftaler, fordi de medtæller alle aftaler, hvor et tiltag, fx ordningen for lønkom-pensation, er blevet justeret.³

Involveringen af arbejdsmarkedets parter har været forskellig på tværs af landene

Vores analyse viser, at der i de nordiske lande er klare forskelle på graden af parternes involvering.

Sverige er karakteriseret ved, at parterne fortrinsvis er blevet informeret om støtteforanstaltningerne (11 ud af 21 tiltag), hvorimod de kun er konsulteret i 2 tiltag og har medvirket i forhandling af 3 tiltag. De forhandlede tiltag vedrører beskyttelse af de ansatte, fx de ansattes trivsel (2). Derudover har parterne forhandlet et tiltag til genopretning af økonomi, arbejdsmarked og socialt liv. Tiltaget vedrører aktiv arbejdsmarkedspolitik, subsidier og jobskabelse.

Norge adskiller sig fra de øvrige lande ved at være det land, hvor parterne er blevet involveret i flest tiltag. Parterne er blevet konsulteret i hovedparten af foranstaltningerne (25 ud af 32) og samlet har parterne forhandlet resultatet i 7 af dem. De fleste af foranstaltningerne (13) vedrører bidrag til virksomheders overlevelse, det være sig især direkte subsidier (6) og adgang til kapital (5). Derudover er parterne især blevet involveret i forhandling af tiltag til sikring af virksomheders drift i kritiske funktioner, og de fleste foranstaltninger omfatter ændringer af arbejdets organisering og rotationsordninger (6).

Finland adskiller sig fra de øvrige lande ved at være det land, hvor parterne har været relativt mest involveret i form af forhandlinger (9 ud af 25), mens konsultation er sket i 4 af tiltagene. Dog er der i Finland en stor del af tiltagene (13 ud af 25), hvor der ikke foreligger informationer om parternes rolle.

Danmark skiller sig ud ved, at parterne har været uden involvering i hele 15 ud af 21 tiltag. Parterne er bl.a. ikke blevet involveret i tiltag til indkomstsikring (6) og tiltag til virksomheders overlevelse (6). Dog er parterne involveret i forhandling om tiltag til at beskytte og fastholde beskæftigelse, det være sig indkomstsikring af korttidsbeskæftigede og fleksibilisering af arbejdstid. Selv om det ud fra tallene umiddelbart ser ud som om, parterne kun i begrænset omfang har været involveret i Danmark, er det vigtigt at fremhæve, at parterne ved diverse to- og trepartsaftaler enten har været med i eller er blevet konsulteret ift. udformningen af centrale tiltag, der vedrører arbejdsmarkedet.

I **Island** har arbejdsmarkedets parter været centralt involveret i politikudformning tidligt fra pandemi-ens start i marts 2020. Der blev tidligt etableret en trepartsaftale om foranstaltninger til bekæmpelse af COVID-19 og indkomstsikring af arbejdstagere. Aftalen blev indgået mellem den islandske regering, SA, Sammenslutningen af Islandske Erhverv og Det Islandske Forbund.

Virkninger af landenes støtteforanstaltninger

Velfungerende og fleksible arbejdsmarkeder vil normalt fungere sådan, at ledig arbejdskraft selv søger derhen, hvor jobmuligheder og indtjening er bedst. Virksomheder, der oplever tilbagegang, skal relativt let kunne afskedige arbejdskraft, som søger ny beskæftigelse, mens de er dækket af indkomstsikring ved ledighed. Men krisen i forbindelse med COVID-19 har været så pludselig og voldsom, at alle de nordiske lande har iværksat ordninger, der dels midlertidigt fastholder arbejdskraften i virksomheder med kraftigt fald i produktionen, dels støtter virksomhederne økonomisk for at sikre deres overlevelse

³ <https://fho.dk/blog/2020/11/22/et-aar-ti-trepartsaftaler/>

gennem krisen. De iværksatte støtteforanstaltninger er således helt ekstraordinære og afviger meget fra de normale erhvervs- og arbejdsmarkedspolitikker og restriktive principper for statsstøtte til virksomheder.

Støtteforanstaltningerne har afbødet den stigende ledighed i krisens akutte fase

Samlet set har de nordiske landes støtteforanstaltninger både bidraget til at afbøde den stigende ledighed og til at redde såvel arbejdspladser som virksomheder. De iværksatte ordninger for midlertidig hjemsendelse ved permittering, lønkompensation og arbejdstidsforkortning har imødekommet et stort behov i krisens akutte fase i foråret 2020. Det gennemgående mønster i landenes statistik for ordningerne er en brat, stejl stigning i marts, april og maj, hvor et stort antal arbejdstagere har benyttet ordningerne, efterfulgt af aftagende behov hen over juni, juli og frem. Ordningerne har således hjulpet medarbejdere til at beholde deres arbejde og indtægt over en periode, mens virksomhederne har været i stand til at fastholde kompetencer og rutinerede medarbejdere.

I **Danmark** er der i april 2020 ca. 250.000 arbejdstagere, som er midlertidigt hjemsendt med lønkompensation (se slide 138). Allerede i slutningen af maj er antallet dalet til 100.000, og senere på sommeren til 50.000. Ordningen for lønkompensation har især været benyttet af brancherne; handel, hoteller og restauranter, kultur og fritid samt transport (se slide 139). Fra 31. august udfases ordningen for lønkompensation og afløses af ordningen, arbejdstidsforkortning. I starten af november er der 6.648 personer på ordningen for arbejdstidsforkortning. Langt de fleste arbejdsforkortninger sker inden for transport, industri, rejsebureauer, rengøring, hoteller og restauranter samt handel. I **Sverige** følger ordningen for korttidspermittering samme mønster med en stejl stigning i marts-april, hvor ca. 60.000 virksomheder ansøger om korttidspermittering, hvorefter niveauet daler til stort set 0 i løbet af juni-juli. Pr. 13 juli 2020 har ca. 73.500 virksomheder ansøgt om korttidspermittering, og det vurderes, at ca. 570.000 medarbejdere er dækket af ordningen. Samlet set viser disse data, at korttidspermittierungsordningen har imødekommet et stort efterspørgselsbehov i pandemiens første runde i foråret 2020. Korttidspermittering betyder, at arbejdsgivere kan reducere deres medarbejders arbejdstid og modtage økonomisk støtte fra staten for at kompensere for en betydelig del af omkostningerne til at fastholde medarbejderen.

I **Norge** kom den største bølge af ansøgninger om permittering i marts-april 2020, og den toppede 16. marts 2020 med 59.000 ansøgninger. I alt har 447.000 personer modtaget dagpenge i forbindelse med permittering, hvilket er 20 gange så mange som i hele 2019. Ordinære dagpenge er søgt af 164.000 personer, hvilket er 20 % mere end i 2019. I **Island** iværksættes ordningen for deltidsarbejdsløshed, som gør det muligt at reducere arbejdstiden og modtage supplerende arbejdsløshedsdagpenge. Ca. 36.000 arbejdstagere benytter ordningen i marts-april, men allerede i maj er 12.000 personer ophørt med at bruge ordningen, og senere falder den til ca. 3.400 fra juli og frem. I **Finland** overstiger antallet af midlertidigt hjemsendte i foråret 170.000 og falder herefter hen over sommeren til 65.000 i midten af august.

Støtteforanstaltningerne har reddet arbejdspladser og job

Foreløbige effektstudier viser, at de iværksatte støtteforanstaltninger har haft den ønskede virkning med hensyn til at forebygge afskedigelser. I **Danmark** viser en analyse, at 10.645 adspurgte virksomheder samlet set sendte 284.000 medarbejdere midlertidigt hjem og på den måde undgik 81.000 fyringer. Analysen viser en klar årsagssammenhæng: Virksomheder, der modtager støtte, rapporterer færre afskedigelser. I **Norge** vurderer en analyse samlet, at foranstaltningerne har haft en vigtig funktion i den akutte fase: 414.000 personer var jobsøgende i perioden 10. marts til 19. maj, og i samme

periode har 147.700 forladt arbejdsløshedsstatistikkerne. Denne udvikling tilskrives permitteringsordningen, som i nogen grad har afbødet stigningen i ledigheden. Antallet af permitteringer er højest inden for brancherne; butiks- og salgsarbejde, rejseliv og transport serviceerhverv og industri. I **Sverige** vurderes det, at ordningen korttidspermittering har medvirket til at fastholde mange jobs, da ordningen har modtaget mange ansøgninger og dermed dækket et markant behov gennem hele kriseperioden. Dagen efter korttidspermitteringsordningens åbning havde det svenske agentur for økonomisk og regional vækst allerede modtaget 15.000 ansøgninger, og den 13. juli havde ca. 73.500 virksomheder ansøgt om støtte. Støtten, der er udbetalt, lyder på ialt SEK 26 mia. (Ca. € 2,6 mia.). Antallet af medarbejdere, der er omfattet af denne foranstaltning, var ca. 570.000. Den 6. oktober 2020 var der modtaget 84.707 ansøgninger fra virksomheder. Støtten, der her er ydet, var samlet set 28 mia. SEK. Ordningen er især brugt blandt brancherne i turistsektoren (hoteller og restauranter) og i industrielle fremstillingserhverv.

I **Finland** vurderes det, at de mange hjemsendelser har skabt en delvis buffer mod stigende arbejdsløshed, især i hotel- og restaurantbranchen og i detailhandlen. Ligeledes vurderes det, at indkomstsikringen af ledige og andre statslige tiltag har medvirket til at holde privatforbruget i gang og dermed afbøde recessionen. I **Island** vurderes ordningen for deltidsarbejdsløshed at have afbødet stigningen i ledighed, men beskæftigelsessituationen er stadig ikke normaliseret, da turismen ikke er genoprettet.

Kompensationsordningerne for virksomheder varierer mellem landene

Selvom det overordnede formål med støtteforanstaltningerne på tværs af landene har været det samme, så er der en vis variation i deres udformning. Danmark, Norge, Sverige og Finland har indført kompensationsordninger, der ved direkte tilskud kompenserer faste omkostninger hos virksomheder, der oplever stor tilbagegang i omsætning.

I Danmark er kompensationsgraden fastsat ud fra tre trin, afhængigt af nedgangen i virksomhedens omsætning. I Sverige, Norge og Finland har ordningen ikke sådanne trin, men derimod en gradvis stigning i kompensationsgraden, afhængigt af omsætningsfaldet. I Finland fastlægges støttens omfang individuelt for hver virksomhed.

Landenes lønkompensations- og permitteringsordninger har haft forskellig opbygning og finansiering

Alle de nordiske lande har lanceret forskellige former for midlertidig indkomstsikring af lønmodtagere, der bliver helt eller delvist ledige som følge af COVID-19-pandemien. Selvom nogle lande i forvejen har erfaringer med permitteringsordninger og arbejdstidsforkortning, så har alle lande lanceret nye eller tilpassede ordninger, der øger kompensationen og varigheden af den midlertidige hjemsendelse/ledighed. Alle ordninger har det samme formål: At lønmodtageren kan vende tilbage til jobbet i virksomheden. Dog varierer ordningernes opbygning og finansiering.

I **Danmark** er lønkompensationsordningen kendetegnet ved, at der ikke sker lønnedsættelse, men at lønmodtageren får fuld løn dækket af staten og arbejdsgiveren. Lønmodtageren er dog pålagt at afholde fem feriedage pr. 3 måneder. Et andet træk ved den danske ordning er, at lønmodtageren som udgangspunkt skal hjemsendes, og at arbejdsgiveren ikke kan bruge arbejdskraften i hjemsendelsesperioden. Der er dog aftalt en vis fleksibilitet på dette punkt siden oprettelsen af ordningen.

I **Norge** ligner permitteringsordningen på dette punkt den danske lønkompensationsordning, idet permitteringer indebærer, at virksomheden ganske vist reducerer sine lønomkostninger, men at virksomheden ikke kan benytte den permitterede arbejdskraft uden at betale fuldt for arbejdsindsatsen. Den norske permitteringsordnings kompensation er mere kompleks og afhænger både af varigheden af hjemsendelsen, arbejdsnedsættelsens omfang og lønniveauet.

I **Sverige** er kompensationen afhængig af graden af hjemsendelse, og lønmodtageren bærer en del af omkostningerne i form af lønreduktion. Den svenske permitteringsordning tillader, som den eneste model, ikke fuld arbejdstidsnedsættelse. Der kan vælges mellem en 60 % arbejdstidsnedsættelse eller en 80 % arbejdstidsnedsættelse.

Afhængigt af arbejdstidsnedsættelsens omfang sker der en lønnedgang for medarbejderen (7,5 % lønreduktion ved et permitteringsniveau på 60 % eller 12,5 % lønreduktion ved et permitteringsniveau på 80%). Dette giver medarbejderen en tilskyndelse til at søge et nyt job, mens der ikke er denne tilskyndelse indbygget i den danske ordning.

I **Island** er ordningen en arbejdstidsforkortning, hvor det er muligt at modtage supplerende arbejdsløshedsdagpenge under den delvise ledighed. Målet med denne ordning er at bevare jobs, når virksomheder møder store fald i efterspørgsel og omsætning.

Finland har ikke lanceret en egentlig kompensationsordning, men i stedet en indkomstsikring af arbejdsløse og midlertidigt hjemsendte samt en udvidelse af pligten til at genansætte ledige i op til 9 måneder efter afskedigelsen. Formålet med dette tiltag er at beskytte medarbejdere, der er blevet afskediget på grund af COVID-19-pandemien, mod langvarig arbejdsløshed ved at lette deres tilbagemeldelse til arbejdsmarkedet, når situationen normaliseres.

Hvilken læring er der draget af det hidtidige kriseforløb?

Støtteforanstaltningerne var nødvendige i den akutte fase, men er ikke holdbare

Den gennemgående arbejdsmarkedspolitiske læring på tværs af landene er, at de iværksatte kompensationsordninger var nødvendige i krisens akutte fase, hvor der skulle handles hurtigt, men at de ikke er holdbare på længere sigt, da de rummer uhensigtsmæssige økonomiske incitamenter for virksomheder. Men samtidig betyder den forværrede globale smittesituation, at krisen forlænges, og at der fortsat er behov for at stimulere økonomien.

I alle de nordiske lande befinder man sig således i et "vadested", hvor man udfaser og justerer kompensationsordningerne, så de bliver mere målrettede, men samtidig iværksætter supplerende tiltag for at stimulere økonomien, indkomstsikre de ledige og fortsat hjælpe de hårdest ramte virksomheder.

I **Danmark** vurderes det, at de iværksatte hjælpepakker og kompensationsordninger har haft en vigtig funktion i krisens akutte fase, men at de på længere sigt har den svaghed, at de rummer uhensigtsmæssige incitamenter. Kompensationsordningernes indretning betyder, at desto større tab, desto større kompensation. Derfor kan det være fordelagtigt for virksomheden at reducere omsætningen yderligere, så en større andel af de faste omkostninger dækkes af staten. Især hvis virksomheden er tæt på den nedre grænse for at gøre sig berettiget til ordningen. Lønkompensationsordningen er karakteriseret ved et højt kompensationsniveau for medarbejderne, dvs. fuld løn under hjemsendelse. Regeringens ekspertgruppe vurderer, at en svaghed ved ordningen derfor er, at medarbejderen har et begrænset incitament til at søge et nyt job. Dette skaber risiko for "indlåsning" af arbejdskraft og virker hæmmende for mobiliteten på arbejdsmarkedet. Derfor har regeringen stort set udfaset lønkompensationsordningen og indført en ny ordning om arbejdsfordeling, som giver virksomhederne mulighed for at fordele arbejdet i virksomheden, så medarbejdere kan fastholdes på arbejdspladserne, selv om de ikke kan beskæftiges på fuld tid. Ydermere øger regeringen erhvervslivets adgang til likviditet, bl.a. ved genåbning af momslåneordning og SMV-garantiordninger. Derudover viderefører man

en ekspansiv finanspolitik, som skal stimulere efterspørgslen, blandt andet ved at udbetale indefrosne feriepenge til alle lønmodtagere.

I **Norge** vurderes det tilsvarende, at kompensationsordningen for virksomheder var begrundet som en nødsituation, men at ordningen har uheldige tilskyndelsesvirkninger, idet støtten er større, jo større faldet er i omsætningen. Det betyder, at virksomheder, der lader omsætningen falde og permitterer arbejdstagere, vil modtage høj støtte, mens virksomheder, der søger at tilpasse virksomheden med henblik på at beholde ansatte og opretholde omsætningen, opnår mindre støtte. Disse negative tilskyndelsesvirkninger bliver værre, jo længere ordningen varer.

I **Sverige** vurderes det, at støtteforanstaltningerne har afbødet stigningen i ledigheden, og at de har været nødvendige for at undgå et økonomisk sammenbrud. Læringen er dog, at de iværksatte støtteordninger har haft den mangel, at de i for begrænset et omfang har rummet incitament til, at virksomheder optimerer deres økonomi og fastholder medarbejderne. En mangel er således, at ordningen ikke giver nogen garanti for, at ansættelsesforholdet bliver fastholdt, selvom medarbejderen har modtaget kompensation. Selvom økonomien er begyndt at vokse igen, så vurderes det nu i november 2020, at opsvinget er usikkert og truet af den forværrede smittesituation i hele Europa. Den fortsatte usikkerhed om økonomien betyder, at den svenske regering har besluttet at videreføre og udvide de iværksatte støtteforanstaltninger. Den svenske regering har i november 2020 besluttet at forlænge ordningen for arbejdstidsforkortning med 6 måneder, hvor det oprindeligt var planen, at den kun skulle vare til nytår. Ordningen betyder, at medarbejderens arbejdstid er forkortet, og at staten betaler en del af lønnen. Ligeledes fortsættes ordningen for kompensation af virksomheder, der har lidt væsentlige omsætningstab. I den videre indsats har regeringen besluttet at påtage sig ansvaret for kommuners og regioners ekstraordinære COVID-19-relaterede omkostninger, og kommunesektoren har også modtaget generelle midler til modregning af faldende skatteindtægter.

I **Finland** vurderes det, at støtteforanstaltningerne rettet mod virksomheder har bidraget til at holde antallet af indledte konkurser på et lavere niveau end det foregående år. Men det økonomiske opsving, der begyndte i Finland om sommeren, vurderes dog at være gået i stå i efteråret 2020. Derfor videreføres ordningen for virksomhedsstøtte, og staten afsætter ekstra midler til midlertidig indkomstsikring af arbejdsløse. Fra COVID-19-krisens start har staten overtaget en betydelig del af ansvaret for indkomstsikring af arbejdsløse, og denne indsats videreføres. Læringen af det hidtidige kriseforløb er, at det finske arbejdsmarked og arbejdstagernes kompetencer skal være bedre rustet til omstilling og fremtidige kriser, så jobsikkerheden øges. For at styrke beredskabet vil regeringen reformere arbejdsmarkedsuddannelserne.

I **Island** vurderes det, at ordningen med supplerende dagpenge ved nedgang i arbejdstid har medvirket til at opretholde ansættelsesforhold og modvirket afskedigelser. Men da ledigheden fortsat er høj og økonomien usikker, har regeringen introduceret direkte lønsubsidier til virksomheder i opsigelsesperioden (sædvanligvis tre måneder) for at understøtte især virksomheder, som er afhængige af turisme, såsom flyselskaber og virksomheder i hotel- og restaurationsbranchen. Læringen af det hidtidige forløb er, at arbejdsløsheden især har ramt de unge 16-24-årige, kvinderne og de udenlandske statsborgere i Island. Det skyldes, at kvinders, udenlandske statsborgeres og unges deltagelse er relativt høj i netop de industrier, der er hårdest ramt i Island, fx inden for serviceindustrien relateret til turisme. Regeringen har derfor indført foranstaltninger, der forbedrer arbejds- og opholdsgrundlag for udenlandske statsborgere.

På **Åland** vurderes de iværksatte støtteforanstaltninger at have medvirket til at afbøde krisen og bragt ledigheden ned fra det høje niveau på 13 % i maj 2020. På trods af de beskæftigelsesfremmende foranstaltninger forventes det derfor, at langtidsledigheden vil stige. På den baggrund vurderes det, at der er behov for omfattende foranstaltninger til udvikling eller omskoling af færdigheder for de arbejdsløse på Åland.

På **Færøerne** vurderes de iværksatte foranstaltninger at have afbødet en stigning i ledigheden ved, at en stor del af arbejdstagerne er midlertidigt hjemsendte. Men i lyset af den store nedgang i turismen må det forventes, at ledigheden vil kunne stige på længere sigt. De fortsatte restriktioner betyder, at den fremtidige turisme er usikker, og at pandemien kan medføre varige ændringer i folks rejsemønstre. På den baggrund er der på Færøerne en igangværende udvikling af en ny form for digital "remote tourism", som er baseret på, at mennesker kan besøge øerne digitalt gennem kameraer.

Økonomisk har Coronakrisen ramt **Grønlands** økonomi mindre hårdt end de fleste andre lande. Dels fordi det lykkedes hurtigt at inddæmme smitten i landet, og dels fordi landets særlige produktions- og erhvervsstruktur ikke er så sårbar over for de globale konjunkturer. Den grønlandske regering har derfor lanceret supplerende tiltag. Bl.a. en turistpakke, der tilskynder hoteller og turistoperatører til at tilbyde COVID-19-rabatter, som virksomheder derefter får refunderet fra regeringen, og derudover en mobilitetspakke, der sigter mod at styrke indenrigsrejser. Målet er at styrke indenlandsk turisme for at kompensere for manglen på internationale besøgende.

Hvorledes har COVID-19 ændret arbejdsmønstre?

COVID-19 pandemien repræsenterer en pludselig, uforudset og gennemgribende forandring, der påvirker stort set alle dele af samfundslivet, og hvor virksomheder og arbejdstagere har måttet indrette sig på nye måder for at begrænse smittespredning.

Markant stigning i telearbejde hjemmefra

Øget brug af telearbejde, hvor arbejdstageren sidder derhjemme fremfor på arbejdspladsen, blev hurtigt en udbredt løsning under COVID-19 pandemien. I april/maj 2020 var der 60,5 % i Finland, 40,4 % i Sverige og 46,2 % i Danmark, der arbejdede hjemmefra som følge af COVID-19. I Norge var det ca. 50 %, der arbejdede hjemmefra i samme periode. Dette er en væsentlig stigning i forhold til udbredelsen af telearbejde før krisen. Andelen af arbejdstagere, der "flere gange om ugen arbejder hjemme", udgjorde før krisen 9,6 % i Finland, 5,5 % i Sverige og 6 % i Danmark.

Både produktivitetstab og gevinster ved telearbejde

Telearbejde har været afgørende for at opretholde produktionen under krisen, men telearbejdets indvirkning på produktiviteten er kompleks, da der er både fordele og ulemper.

De oplevede fordele er manglende behov for pendling, færre unødvendige møder og reduceret distraktion. På den anden side opleves der ulemper i form af teknologiske problemer, samt at skiftet til hjemmearbejde udløst af COVID-19-pandemien skete hurtigt og uplanlagt. Undersøgelser viser, at produktiviteten ved telearbejde især kan være udfordret for arbejdstagere med hjemmeboende børn som følge af nedlukningen af børnehaver og skoler. Omvendt viser undersøgelser, at personer i lederstillinger kan opleve forøget produktivitet ved hjemmearbejde, givetvis fordi der er færre kolleger og opgaver, der forstyrrer dem hjemme sammenlignet med en normal dag på arbejdspladsen.

Digital ledelse af fjernarbejde – ledelsesgrad og synlighed er en udfordring

COVID-19 krisen har medført uforudsete og markant ændrede arbejdsvilkår i mange virksomheder, hvor ledelse og medarbejdere har måttet organisere sig på nye måder for at opretholde virksomhedens drift. Undersøgelser peger på, at digitale samarbejdsformer og telearbejde opleves at øge effektivitet og sparer tid til pendling og overflødige møder. Men på den anden side er både ledelse og medarbejdere betænkelige ved, om kvaliteten af output risikerer at dale på grund af forsinkelser og serviceforringelser samt manglende videndeling og samarbejde mellem forskellige afdelinger. Både ledelse og medarbejdere vurderer også, at telearbejde over længere tid udfordrer ledelsen, når mulighederne for daglig kommunikation og feedback mellem ledelse og medarbejdere begrænses af den fysiske distance. Samlet set peger dette på, at Coronakrisen udfordrer ledelseskompetencer og -metoder.

COVID-19 krisen fremmer innovation og digitalisering i mange virksomheder

COVID-19- krisen har tvunget virksomheder til at innovere og tilpasse deres organisering og forretningsmodel. Undersøgelser peger på, at de forandrede vilkår både fremmer innovation og nye forretningsmodeller/markeder for virksomheder samt øger digitalisering generelt. Mange virksomheder oplever, at pandemien har fået dem til at gennemtænke, hvordan virksomhedens arbejde er organiseret, og en stor andel af virksomhederne finder nye måder at organisere arbejdet på, som fungerer mere effektivt. Mange virksomheder forventer en reduktion i deres driftsomkostninger og en opprioriteret digitalisering.

Hvordan adskiller Coronakrisen sig fra andre historiske kriser?

Coronakrisen har skabt et globalt økonomisk tilbageslag i størrelsesorden med andre historiske økonomiske kriser, såsom finanskrisen, oliekrisen, Wall-Streetkrakket og depressionen i 1930'erne. Imidlertid har Coronakrisen en særlig karakter, der adskiller den fra andre økonomiske kriser gennem historien.

Coronakrisen er "ekstern" i forhold til økonomien

I modsætning til andre historiske økonomiske kriser, fx finanskrisen i 2008, er Coronakrisen ikke udløst af økonomien selv, men af en uforudset, udefrakommende hændelse, en pandemi. Coronakrisen er derfor først og fremmest en sundhedskrise, hvor den økonomiske krise opstår som følgevirkning af sundhedskrisen. Til sammenligning var finanskrisen udløst af endogene faktorer i økonomien, hvor finansielle aktiver dalede i værdi, og effekterne spredte sig til hele økonomien.

Coronakrisen rammer brancher meget forskelligt

Sammenlignet med "traditionelle" økonomiske kriser, som rammer forbrug og beskæftigelse bredt, er coronakrisen karakteriseret ved, at den rammer brancher og grupper på arbejdsmarkedet meget forskelligt. På globalt plan rammer Coronakrisen især turisme og rejsebranche, flyselskaber, detailhandel, kultur og fritid samt logistik- og transportbranche, der udfordres af lukkede grænser, indrejserestriktioner og karantæne regler. På arbejdsmarkedet rammes især kortuddannede i personlig service og handel.

Coronakrisens tidshorisont og spredningsdynamik kan ikke forudsiges med modeller

I en "traditionel" økonomisk krise har krisens spredning og varighed nogle cykliske mønstre, som i nogen grad kan diagnosticeres og forudsiges med økonomiske modeller. I kontrast hertil er

Coronakrisens tidshorisont og spredningsdynamik langt mere usikker og beror på befolkningens adfærd og faktorer, som kun delvist kan styres ved politiske indgreb.

Coronakrisens økonomiske tilbageslag er større end finanskrisens – men aktierne kom hurtigt op igen
Coronakrisen ramte hårdere og hurtigere end finanskrisen i 2008. På bare to måneder, i marts-april 2020, steg arbejdsløsheden fx i USA til over 15 %, dvs. højere end ledigheden under depressionen i 1930'erne, og aktiekurserne på det ledende amerikanske indeks mistede en tredjedel af deres værdi fra 17. januar til 23. marts. Set på baggrund af det historiske aktiefald, så er aktiekurserne kommet forbavsende hurtigt op igen. Dette skyldes til dels at regeringer og centralbanker greb ind med enorme finans- og pengepolitiske indgreb, der har afbødet de værste konsekvenser.

Vigtige faktorer for, at det enkelte land kan opnå en succesfuld håndtering af coronakrisen

Da Corona-krisen adskiller sig fra "traditionelle" økonomiske kriser, så kræver den også andre former for handlinger og indgriben. Succesfuld håndtering af Corona-krisen kræver handlinger fra følgende aktører:

Medarbejdere skal så vidt muligt kunne skifte til telearbejde hjemmefra, og udvikle deres kompetencer i forhold til at kunne bruge ny digital teknologi og digitale samarbejdsformer.

Virksomheder skal kunne ændre organiseringen af produktion og arbejdstider og udvikle digital, kontaktløs levering og selvbetjening blandt kunderne

Regering og myndigheder skal lancere forebyggende sundhedstiltag. Der skal kommunikeres klart om smittebegrænsende forholdsregler og regulering af arbejdspladser samt evt. lukning af grænser/regioner, der er særligt smitteramte. Derudover skal regeringen afbøde Coronakrisens økonomiske virkninger ved at stimulere den nationale økonomi og efterspørgsel, indkomstsikre de ledige og øge virksomheders adgang til kapital.

Altafgørende succesfaktor for håndtering af krisen: Borgernes "compliance"

Sammenlignet med "traditionelle" økonomiske kriser kræver Coronakrisen i særlig grad adfærdsregulerende indgriben fra staten og en villighed blandt borgerne til at følge statens adfærdsregulering. Demokratiske regimer kan have svært ved at indføre påbud og tvang, der begrænser borgernes adfærd. Omvendt kan autoritære regimer have vanskeligt ved at sikre den fri udveksling af information i samfundet, der er nødvendig for at håndtere smittefaren.

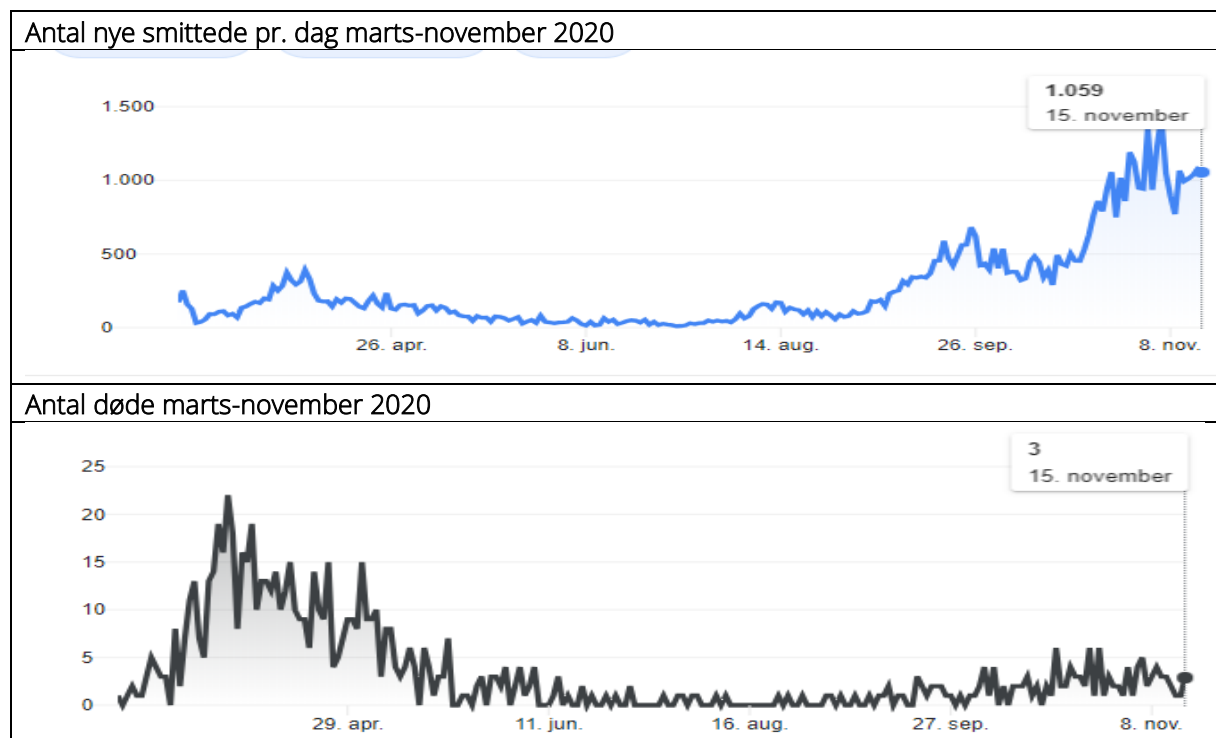
Politiske studier peger på, at en vigtig, gennemgående forudsætning for succesfuld statslig indgriben er borgernes overholdelse (engelsk: compliance) af statslige smitteværnstiltag og nedlukninger. Det kræver, at borgerne har tillid til regeringen og dens evne/kapacitet til indgriben, samt at borgerne tror på regeringens informationer om pandemien. Ydermere kræver det, at borgerne har økonomisk indkomstsikring, så de accepterer eventuel ledighed eller korterevarende hjemsendelse. Andre studier bekræfter, at det er afgørende for borgernes overholdelse af nedlukning og social afstand, at de statslige myndigheder kan begrunde indgrebet og kommunikere klart om forventet varighed og vilkår.

4 Kortlægning af de nordiske landes restriktioner og epidemiens forløb

Dette afsnit kortlægger og sammenligner de nordiske landes smittevænsrestriktioner – i hovedtræk – fra marts 2020, hvor pandemien kom til de nordiske lande, og til nu, november 2020. Sammenfattende har kortlægningen vist, at alle lande undtagen Sverige har haft et ensartet mønster i deres restriktioner: De fleste lande lagde drastisk ud med påbudt nedlukning af store dele af samfundet i marts-april 2020, hvilket fik epidemien under kontrol, efterfulgt af en gradvis, kontrolleret genåbning. Herefter fulgte en mere fleksibel forebyggende strategi, hvor samfundets virksomheder og institutioner efter eget valg kunne holdes åbne og i drift, men under iagttagelse af afstandskrav og andre smittevænsforanstaltninger. I løbet af efteråret er der sket en markant stigning i smittetallene, og der er på ny indført restriktioner på forsamlingsstørrelser, påbud om brug af mundbind på indendørs, offentlige steder og i offentlig transport. Til forskel fra de øvrige lande har Sverige valgt en betydeligt mildere tilgang til COVID-19-pandemien. I stedet for centralt udstedte påbud har de svenske restriktioner været baseret på opfordringer og frivillighed samt lokal selvbestemmelse.

Danmark

Danmark kan karakteriseres som et land, der lagde hårdt ud med drastisk og centralt påbudt nedlukning af det danske samfund, hvilket fik epidemien under kontrol, og som siden blev lettet. Smittetallene lå på et meget lavt niveau hen over sommeren. Herefter blev der valgt en mere fleksibel forebyggende strategi, hvor samfundets virksomheder og institutioner efter eget valg kunne holdes åbne og i drift, men under iagttagelse af afstandskrav og andre smittevænsforanstaltninger. I løbet af efteråret er der sket en markant stigning i smittetallene og der er på ny indført restriktioner på forsamlingsstørrelser, påbud om brug af mundbind på indendørs, offentlige steder og i offentlig transport. Men på trods af de stigende smittetal ligger antallet af dødsfald betydeligt lavere end i foråret. De markant højere smittetal i efteråret skyldes til dels, at der er blevet testet langt flere i efteråret end i foråret.

Kilde: [JHU CSSE COVID-19 Data](#)

Danmark var et af de første lande i Europa, der lancerede en nedlukning af samfundet, som startede d. 13. marts.

På *skole-/uddannelsesområdet* var nedlukningen vidtgående og omfattede påbudt, obligatorisk lukning af alle børnehaver, skoler og uddannelser fra midten af marts til midten af april og starten af maj. Landets grænser blev lukket fra 14. marts til 13. april.

For *virksomheder* blev der fra 18. marts påbudt lukning af natklubber, værtshuse, restauranter og caféer mv. samt indendørs sports- og fritidsfaciliteter, svømmehaller og legepladser, biografer, teatre og fitnesscentre. Ligeledes blev der lukket ned for serviceerhverv med nærkontakt, dvs. fysioterapeuter, frisører, tandlæger, køreskoler m.m. I alle virksomheder blev der opfordret til hjemmearbejde, i det omfang det var muligt.

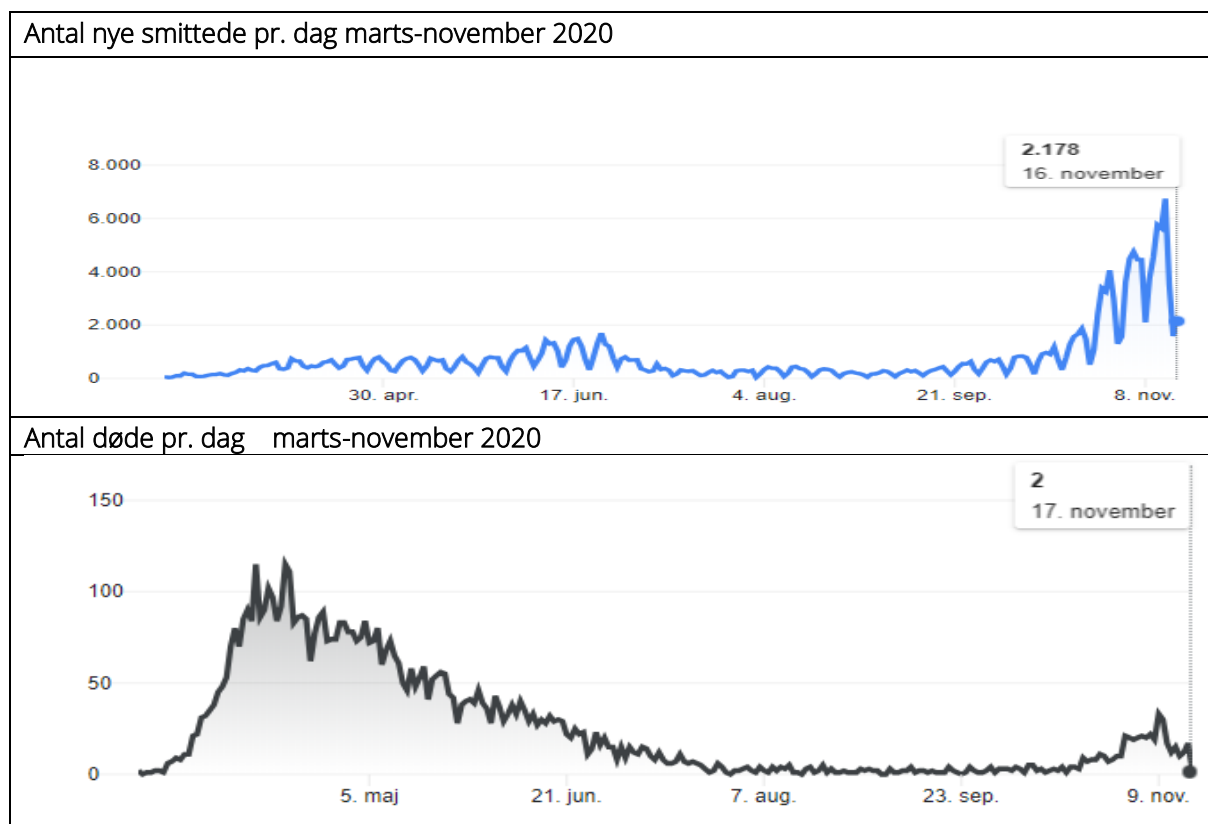
Fra 10. maj og henover sommeren blev nedlukningen og restriktionerne for både skoler/uddannelser og virksomheder gradvist ophævet igen, men dog underlagt afstandskrav og smittevænsforanstaltninger. Fitnesscentre og svømmehaller genåbnede fra 8. juni, dog med sikkerhedsforanstaltninger. Diskoteker og natklubber er forblevet lukket. Uddannelsesinstitutioner har efter sommerferien kunnet åbne for fysisk tilstedeværelsesundervisning, dog under overholdelse af afstandskrav og loft for forsamlingsstørrelse. Det varierer derfor mellem institutionerne, i hvilket omfang de har besluttet at åbne for fysisk tilstedeværelse eller primært opfordrer til hjemmestudie. Eksempelvis har Aalborg Universitet etableret en kombineret ordning, hvor 50 % af de studerende på undervisningshold er fysisk tilstede, mens de øvrige 50 % følger med via streaming.⁴

Med hensyn til *borgernes bevægelsesfrihed* lagde Danmark i marts 2020 ud med restriktive forsamlingsforbud på >10 personer efterfulgt af gradvise lempelser hen over sommeren. I Danmark har borgerne kunnet bevæge sig geografisk frit inden for landets grænser, under forudsætning af at den enkelte borger anbefales at tage ansvar for at begrænse antallet af sociale kontakter og at holde afstand til andre borgere, det være sig både inden for familien og blandt venner. En undtagelse herfra er dog opfordringen til at undlade ind- og udrejse af syv kommuner i Nordjylland på grund af smitteudbrud i minkfarme. Nedlukningen gælder fra 5. november til 3. december 2020.

Sverige

Sverige adskiller sig fra de øvrige nordiske lande ved at have haft en betydeligt mildere tilgang til COVID-19-pandemien med hensyn til indførelse af restriktioner. I stedet for centralt udstedte påbud har de svenske restriktioner været baseret på opfordringer og frivillighed samt lokal selvbestemmelse. Sverige har anvendt mere fleksible og lokalt bestemte løsninger, alt efter den lokale smittesituation. I løbet af sommeren aftager epidemien noget, men i løbet af efteråret sker der en kraftig stigning i antallet af smittetilfælde. Den svenske tilgang baseret på frivillighed og opfordringer bliver i november 2020 justeret, så der iværksættes mere vidtgående restriktioner med forsamlingsforbud for >8 personer. Det samlede antal døde pr. 14. november udgør i Sverige 6.225, hvilket svarer til 59,99 pr. 100.000 indbyggere.

⁴<https://cc.bingj.com/cache.aspx?q=aalborg+universitet+%c3%a5bent+fysisk+undervisning+Corona+&d=4662938722436941&mkt=en-WW&setlang=en-US&w=mv7xuOOf1FRldblsOiKpJ1R1fUWhuNRe>

Kilde: [JHU CSSE COVID-19 Data](#)

På *skole-/uddannelsesområdet* har Sverige i stedet for obligatorisk lukning af alle skoler ved lov i marts bemyndiget ledere af børnehaver og grundskoler til selv at træffe beslutning om lukning alt efter den lokale situation. For ungdomsuddannelser og videregående uddannelser/universiteter anbefalede regeringen lukning samt indførelse af fjernundervisning og forventede, at institutionerne fulgte anbefalingen. 18. april indførte regeringen en "nød-lov", der bemyndigede regeringen til at træffe hurtige corona-relaterede beslutninger om nedlukning.

Med hensyn til *borgernes bevægelsesfrihed* har Sverige ved pandemiens start indført mindre restriktive forsamlingsforbud. 12. til 29. marts var der således kun et forsamlingsforbud på >500 personer. Fra 29. marts blev forsamlingsforbuddet dog sænket til >50 personer. Forbuddet omfattede dog ikke private events, skoler, butikcentre, offentlig transport og virksomheder. En medvirkende forklaring er, at Sverige har manglet lovbestemmelser til at dække visse aktiviteter af visse typer af infektionskontrolregler. Den nye pandemilov, der blev annonceret i slutningen af november og træder i kraft i marts 2021, kan, hvis den vedtages, ændre dette.⁵ Fra d. 8. oktober blev forsamlingsforbuddet suppleret med undtagelser. Fx er det tilladt med forsamlinger på op til 300 personer ved kulturelle arrangementer, hvis hver person har sit eget sæde. Fra 16. marts anbefalede sundhedsmyndighederne, at ældre over 70 år skulle begrænse social kontakt med andre mennesker, undgå forsamling og offentlig transport. Unødvendige rejser frarådes. Ydermere blev der indført forbud mod besøg af personer over 70 år i ældreplejen. Sverige har i sine anbefalinger haft et mere målrettet fokus på ældre over 70 år som en risikogruppe.

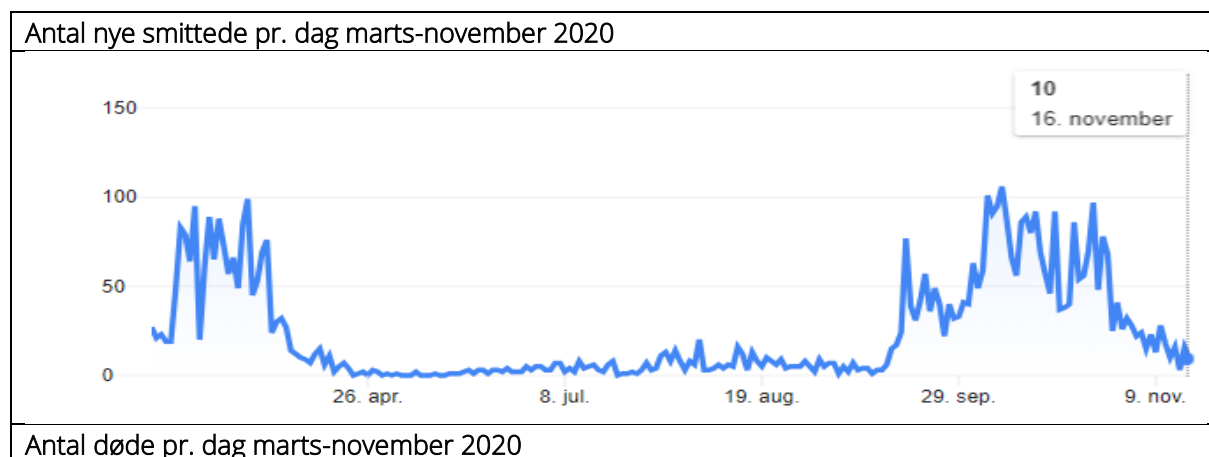
⁵ Den svenske regerings udkast til ny pandemilov: [Utkast på tillfällig Pandemilag för covid-19 skickas på remiss - Regeringen.se](#)

Med hensyn til lukning af *virksomheder* adskiller Sverige sig fra de andre lande ved at have indført en mere fleksibel løsning, der muliggør mere ad hoc-prægede indgreb, alt efter den lokale situation. 18. april indførtes en ny "nødlov", der bemyndigede regeringen til hurtige corona-relaterede lukningsindgreb, alt efter situationen. I løbet af sommeren blev der således lukket fem pubber i Stockholm-området, som ikke fulgte smittevænsreglerne tilstrækkeligt. 1. juli blev der indført en ny lov, der gør kommuner ansvarlige for at indføre og kontrollere tiltag, der kan reducere smittespredning og evt. lukning af restauranter, cafeer og barer, der ikke følger sikkerhedsforanstaltningerne.

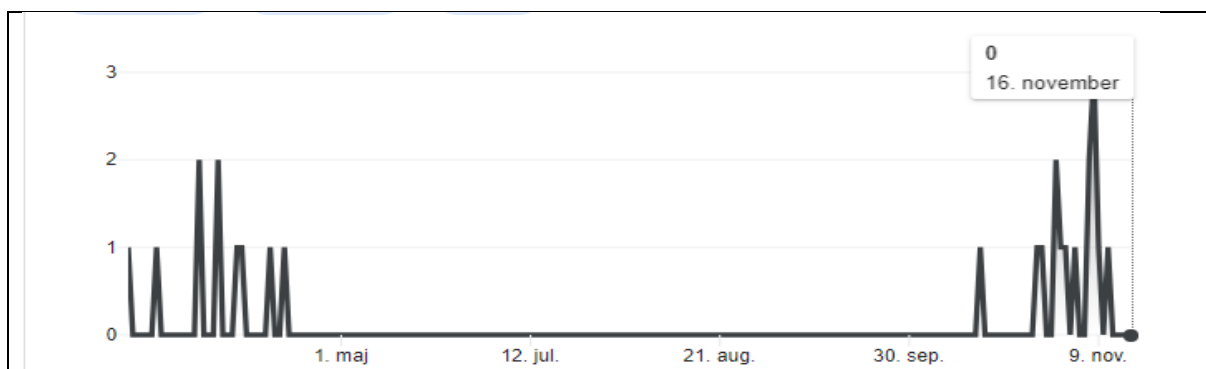
Fra midten af sommeren lempede Sverige lidt på restriktionerne. Anbefaling om fjernundervisning blev ophævet 15. juni. I løbet af efteråret skete der en stærk stigning i antallet af smittetilfælde, og i midten af november 2020 iværksatte den svenske regering nye restriktioner, som ville træde i kraft i fire uger, for at begrænse socialt samvær op til jul. Fra 24. november ville forsamlinger af mere end otte personer blive forbudt i en måned. Den tidligere grænse var 300 personer.

Island

Islands tilgang til COVID-19-pandemien udgør en blandet strategi, som på nogle områder, fx skole-/uddannelsesområdet, ligner den svenske strategi baseret på frivillighed og opfordring. På andre områder, bl.a. virksomhedsområdet, har Island påbudt nedlukning af virksomheder/serviceerhverv med nærkontakt efter samme mønster som Danmark og Norge. Derudover har Island forebygget smittespredning ved stramme indrejserestriktioner og påbud om karantæne for personer, der kommer hjem fra udlandet, uanset hvilket land. Den islandske strategi har vist sig effektiv, idet antallet af døde pr. 100.000 indbyggere ligger på 6,79, hvilket er det halve af Danmarks niveau, som ligger på 12,99 pr. 100.000 indbyggere.⁶

⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/Covid-19_pandemic_death_rates_by_country

Kilde: [JHU CSSE COVID-19 Data](#)

På *skole-/uddannelsesområdet* ligner Islands tilgang delvist den svenske tilgang, idet den er baseret på frivillighed og decentralt ansvar. Island lader det således være op til den enkelte skole og børnehave at holde åbent, under betingelse af at der er under 20 elever i klassen, og at der i børnehaver kan sikres små grupper. Samtidig lukker man dog i Island ungdomsuddannelser og universiteter.

På *virksomhedsområdet* iværksætter Island d. 17. marts en lukning af swimmingpools, fitnesscentre, pubber, dansehaller, spilleautomater, museer m.m. samt erhverv, der kræver tæt kontakt mellem personer, dvs. sportsklubber, frisører, skønhedssaloner, massagesaloner og lignende aktiviteter. Fra midten af maj gennemføres en gradvis og kontrolleret genåbning, hvorefter virksomhederne fungerer under overholdelse af generelle afstandskrav og sikkerhedsforanstaltninger. Herunder lukketider fra kl. 23 og forsamlingsforbud >100 personer. Fra 18. september indføres strammere restriktioner i hovedstadsområdet.

Med hensyn til *borgernes fri bevægelighed* har Island ved pandemiens start 17. marts anbefalet forsamlingsforbud >20 personer, som dog fra 24. marts blev ændret til >100 personer. Hen over sommeren sker der en lempelse af restriktionerne, og forsamlingsforbuddet hæves til >200 personer. Fra 14. august indføres der et generelt afstandskrav på to meter ved forsamlinger og et krav om mundbind ved offentlig transport og på offentlige steder. Med efterårets stigende smittetal indføres der strammere restriktioner i hovedstadsområdet fra 7. oktober. I forhold til indrejse til Island blev der udstedt påbud om 14 dages karantæne for personer, der kommer hjem fra udlandet, uanset hvilket land de kommer fra. Fra 19. marts frarådes islændinge unødvendige rejser til alle lande. Samtidig lukkes der indtil 1. juli for indrejse for personer fra alle lande undtagen EU/EEA, EFTA og UK. Fra 16. juli fjernes Danmark, Finland og Tyskland fra højrisikolisten og er dermed ikke længere underlagt kravet om 14 dages karantæne ved indrejse. Fra 14. august indføres krav om, at alle tilrejsende fra høj-risiko-områder skal tage PCR-test, dels på 1. dag ved indrejse og dels 4-6 dage efter. Personer født efter 2005 er undtaget fra testkrav og karantæne. Alle indrejsende skal præ-registreres inden ankomst. Disse krav er stadig gældende.

Norge

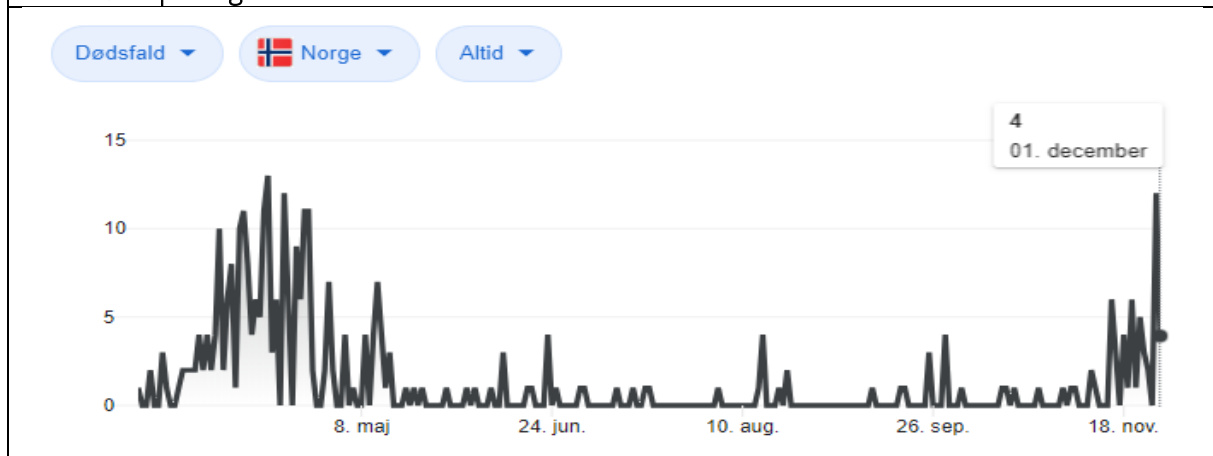
Norges restriktioner følger stort set samme mønster som de øvrige lande. Der lægges hårdt ud med en nedlukning af store dele af samfundet i midten marts 2020, efterfulgt af en gradvis genåbning, hvor virksomheder og institutioner holdes i drift under overholdelse af sundhedsforanstaltninger. Med efterårets forværrede smittetal genindføres restriktioner. Det lykkes Norge at få epidemien under kontrol med 351 døde og 6,6 pr. 100.000 indbyggere.⁷

⁷ https://en.wikipedia.org/wiki/COVID-19_pandemic_by_country_and_territory#Death_rates_by_country

Antal nye smittede pr. dag marts-november 2020

Antal døde pr. dag marts-november 2020

Kilde: [JHU CSSE COVID-19 Data](#)

Norge lægger relativt hårdt ud ved pandemiens start. D. 12. marts opfordres alle nordmænd til at rejse hjem med det samme. Alle tilreisende uden lovligt ophold eller vigtigt rejseformål i Norge afvises ved grænsen. Samtidig tilrådes alle nordmænd at undlade alle unødvendige rejser til alle lande. Tilreisende som kommer fra andre lande end de nordiske skal være i karantæne 14 dage, uanset om de har symptomer eller ej. Hen over sommeren opdateres det jævnligt, hvilke lande i Europa der vurderes som risikolande med højt smitteniveau, og hvor indrejse kræver 10 dages karantæne. 16. marts lukkes alle skoler, børnehaver og uddannelsesinstitutioner. Unødvendige rejser, især offentlig transport, frarådes. Der indføres forbud mod brug af feriehytte indtil 27/4.

Der påbydes lukning af alle serviceerhverv med nærkontakt samt fitnesscentre og svømmehaller undtagen restauranter/cafeer, som kan sikre 1 meters afstand. Indgrebet lukker fysioterapeuter, kiropraktorer, optikere, fodterapeuter, psykologer og alle yderligere sundheds-/trivselstjenester, som ikke er essentielle, og som involverer mindre end 2 meters afstand i mere end 15 minutter. Derudover skal de så vidt muligt tilpasses digital/virtuel servicelevering. Med hensyn til events lagde Norge ud med mere fleksible restriktioner ved at tillade sportsarrangementer indendørs og udendørs, for så

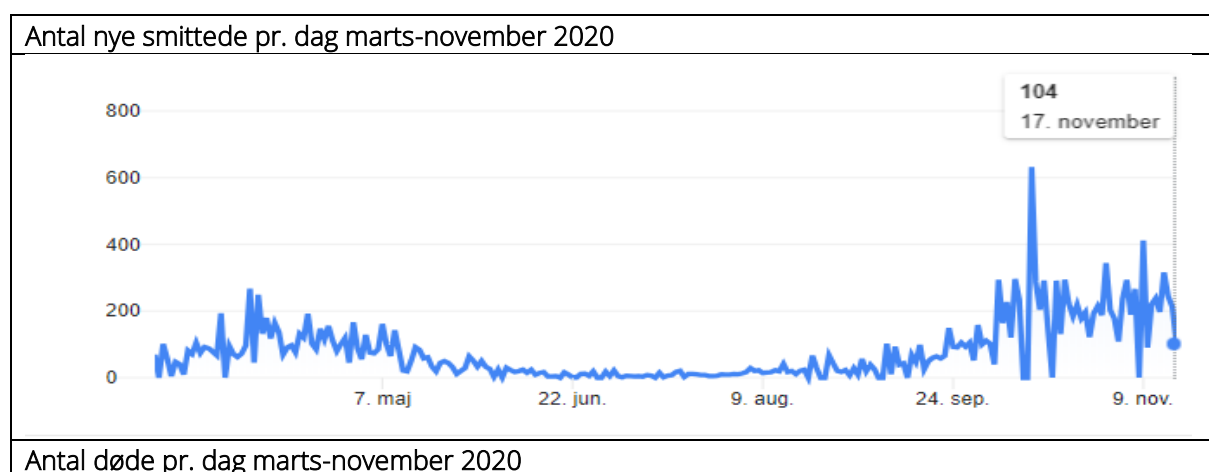
vidt de følger retningslinjerne for afstand og forsamlingsstørrelse. Ydermere tillades i Norge forsamlinger >50 personer, hvis der er en ansvarlig leder, og afstandskravet på 1 meter overholdes.

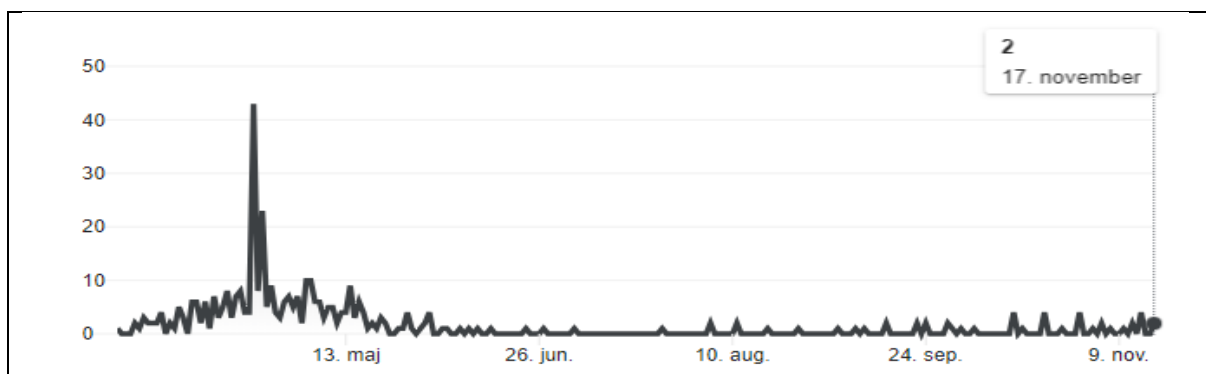
Fra midten af april gennemføres en gradvis genåbning, først genåbning af børnehaver og for skolebørn i alderen 6-10 år i april; senere i maj genåbnes for større skolebørn i alderen 11-16 år; og for universiteter, erhvervsskoler og gymnasier genåbnes 15. juni. Der lanceres genåbning af serviceerhverv, der sikrer 2 meters afstand, samt genåbning af fitnesscentre med forholdsregler mod smitte.

Ved efterårets forværrede smittetal genindføres restriktioner. Der indføres afstandskrav ved offentlig transport, og hjemmearbejde anbefales 2-3 dage om ugen. Universiteter i Oslo anbefales digital undervisning, hvor det er muligt. Der anbefales maksimalt 5 gæster i privat bolig, og der indføres krav om mundbind indendørs på offentlige steder og i offentlig transport. Alkoholsalg i restauranter forbydes efter kl. 22 på restauranter, og der indføres ligeledes krav om mundbind i restauranter. Med hensyn til rejser er Danmark, Finland og Sverige klassificeret som "røde lande". Alle lande udenfor Europa er som udgangspunkt klassificeret som "røde lande".

Finland

Finlands tilgang til coronapandemien ligner den danske og norske tilgang, idet der blev lagt drastisk ud med nedlukning af store dele af samfundet ved pandemiens start, efterfulgt af gradvis og kontrolleret genåbning fra midten af maj. Herefter er nedlukningstrategien blevet efterfulgt af en forebyggende strategi, hvor institutioner og virksomheder holdes åbne og i funktion under overholdelse af afstandskrav og smitteværnsforanstaltninger. Den finske strategi har vist sig effektiv til at få epidemien under kontrol, idet der sammenlignet med andre nordiske lande er sket en mere moderat stigning i antallet af smittede i efteråret, en stigning, som aktuelt er aftagende. Antallet af døde i Finland udgør samlet 365, hvilket svarer til 6,61 pr. 100.000 indbyggere – det næstlaveste niveau blandt de nordiske lande.

Kilde: [JHU CSSE COVID-19 Data](#)

På *skole-/uddannelsesområdet* ligner Finlands tilgang den danske og norske, ved at Finland d. 18 marts lukkede alle skoler og uddannelser. Fra midten af maj begyndtes en gradvis og kontrolleret genåbning. Finland har genåbnet højere uddannelser/universiteter, samtidig med at der fastholdes generelle afstandskrav og hygiejneforskrifter, især for hovedstadsområdet.

Med hensyn til *borgernes bevægelsesfrihed* har Finland fra pandemiens start anbefalet personer over 70 år og risikogrupper at isolere sig i en form for karantæne. Derudover er borgere generelt blevet anbefalet at holde afstand. De nordiske lande har kun i meget få tilfælde indført egentlige forbud mod ind- eller udrejse af givne geografiske områder. Dette er sket i Finland, hvor det er i midten af marts blev besluttet, at borgere i Uusimaa-regionen (Helsinki) skulle blive dér, og at ind- og udrejse ikke var tilladt fra 18. marts til 13. maj. Den finske grænse blev lukket fra 16. marts, og alle finske statsborgere blev opfordret til at rejse hjem fra udlandet. Fra 14. maj sker der en gradvis åbning af grænsetrafikken inden for Schengen-området. Rekreative rejser til udlandet frarådes. Fra d. 13. juli lempes restriktionerne for grænsetrafikken til en række europæiske lande, hvor smittespredningen er lav. Fra 19. september fastlægges det, at der kræves negativ COVID-19-test mindre end 72 timer før ankomst ved indrejse fra lande, hvor der er mere end 25 smittede per 100.000 indbyggere.

På *virksomhedsområdet* har Finland ligesom Danmark, Norge og Island fra 25. marts til 31. maj indført lukning af serviceerhverv med nærkontakt, kulturelle institutioner, sportsfaciliteter, barer og restauranter. Restauranter er tilladt levering af takeawaymad.

Åland

Ålands restriktioner og epidemiens forløb følger nogenlunde samme mønster som de øvrige fem nordiske lande, hvor en nedlukning i starten af pandemien er blevet efterfulgt af en gradvis genåbning. Åland har som øsamfund måttet gennemgå lukning af grænserne til Sverige, hvilket har været en udfordring, som bl.a. betød, at det svensktalende personale fra Sverige ikke kunne bemande Ålands sundhedssystem. Epidemien har haft et mildt forløb med kun 43 smittede og 0 døde.

Ålandsøerne er en autonom svensktalende region i Finland. Fordelingen af beføjelser mellem centralregeringen i Helsinki og den regionale regering på Åland er reguleret af autonomiloven fra 1991.

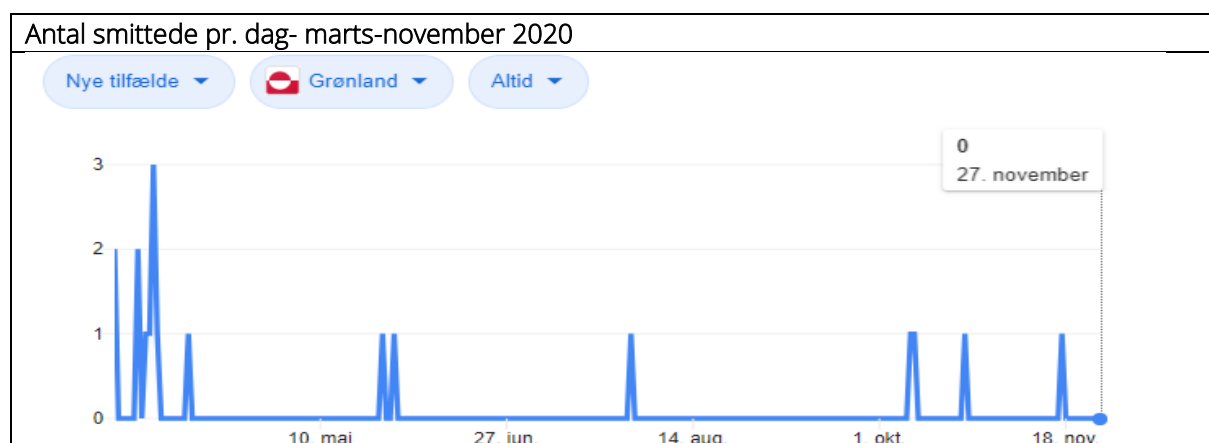
Den 16. marts erklærede den finske regering, at undtagelsestilstanden (State of Emergency) og smittevæbnsrestriktionernes nedlukning af skolerne også skulle anvendes på Åland. Åland indførte de samme restriktioner som Finland og lukkede grænserne til Sverige. Nedlukningen sluttede den 13. maj 2020. Derefter er restriktionerne implementeret på grundlag af loven om smitsomme sygdomme, der administreres af Ålandsregeringen og Ålands sundhedssystem. 14. maj vendte skolerne tilbage til normal tilstedeværelsesundervisning.

Offentlige steder såsom biblioteker forblev lukkede indtil begyndelsen af juni. Restauranter blev tilladt takeaway-service i løbet af foråret, men genåbnede først den 1. juni. Der blev indført begrænsninger vedrørende offentlige samlinger af mere end 10 personer indtil den 1. juni, hvorefter der blev fastsat et forbud mod store begivenheder med mere end 500 mennesker indtil slutningen juli.

Efter en rolig sommer uden registrerede sager i næsten to måneder gik Åland igen ind i en såkaldt "accelerationsfase" i september med strengere begrænsninger og anbefalinger, såsom en grænse for offentlige sammenkomster på maksimalt 50 personer.⁸

Grønland

Grønland har som øsamfund haft et meget mildt epidemiforløb med kun 18 smittede til dato. For at forhindre smitten i at få fodfæste i Grønland har øen i starten af forløbet haft restriktioner på ind- og udrejse. Grønland er derfor lykkedes med stort set at gå fri af pandemien.

Kilde: [JHU CSSE COVID-19 Data](#)

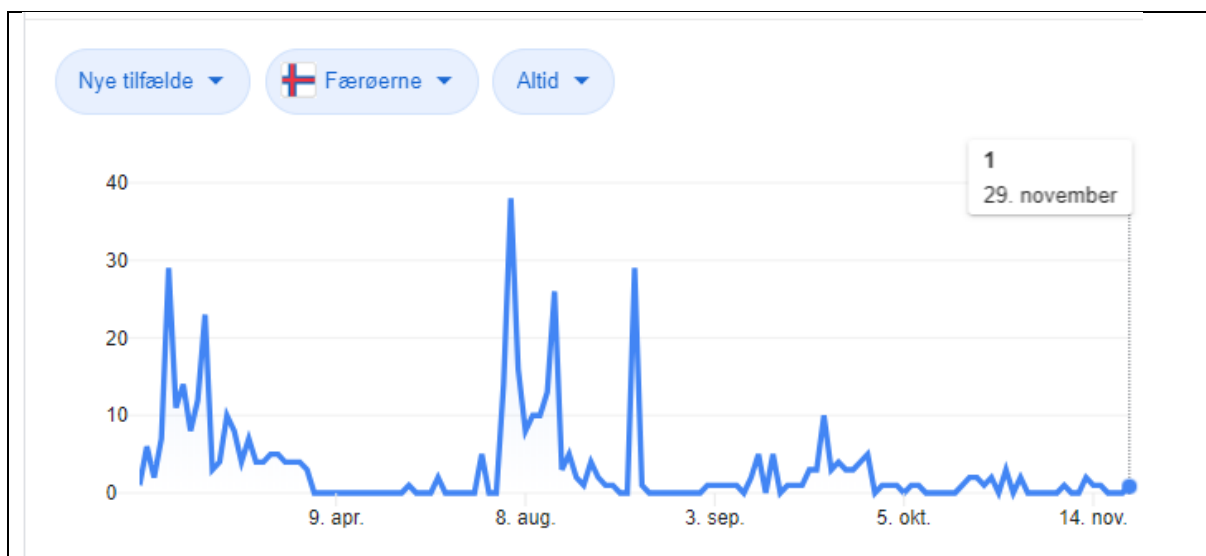
Den 16. marts blev det første smittetilfælde konstateret på Grønland. Herefter iværksatte Grønlands regering anbefalinger til borgerne om forsigtighed, og alle ikke-væsentlige flyvninger til og fra Grønland samt indenrigsfly blev frarådet kraftigt. Offentlige sammenkomster med mere end 100 mennesker blev frarådet, og borgere, der vendte tilbage fra højrisikoområder, blev anbefalet at isolere sig i to uger. Den 28. marts forbød regeringen salg af alkoholholdige drikkevarer indtil den 15. april i Grønland. Den 9. april havde der været 11 bekræftede tilfælde, alle i Nuuk, som alle var kommet sig, hvilket gjorde Grønland til det første berørte område i verden, der blev fri for COVID-19 uden nogen dødsfald. I maj forekom der igen enkelte tilfælde af smitte, men herefter blev Grønland igen betragtet som fri for COVID-19 den 4. juni.

Færøerne

Færøerne har haft et mildt epidemiforløb med kun 503 smittede og 0 døde. Restriktionerne var præget af en drastisk nedlukning ved pandemiens start marts 2020, efterfulgt af gradvis genåbning i maj. Herefter er epidemien bragt under kontrol med kun få smittetilfælde.

Antal smittede pr. dag- marts-november 2020

⁸ <https://islandinnovation.co/wp-content/uploads/2020/11/06.-Aland-Islands.-November-2020.pdf>

Kilde: [JHU CSSE COVID-19 Data](#)

De første smittetilfælde blev konstateret i starten af marts 2020, og herefter blev der d. 11. marts af den færøske regering indført restriktioner. Alle internationale rejser blev kraftigt frarådet, medmindre det var absolut nødvendigt. Alle kommuner blev opfordret til at træffe foranstaltninger vedrørende passagercruiseskibe på vej til Færøerne, og enhver hjemrejsende fra udlandet skulle isolere sig hjemme.

Der blev indført begrænsninger for besøgende på hospitaler og plejehjem. Skolesystemet, herunder videregående skoler, gymnasier og grundskoler, blev lukket, og studerende og elever skulle så vidt muligt have adgang til fjernundervisning. Børns aktivitetscentre, børnehaver og daginstitutioner blev også lukket. I løbet af april-maj blev de fleste restriktioner hævet igen, og herefter var epidemien stort set under kontrol. Hen over sommeren forekom der enkelte tilfælde af smitte, typisk blandt tilrejsende turister og søfolk. Ved hjælp af test og smitteopsporing er det lykkedes at holde smittetallet nede, og der er ikke indført nye restriktioner.

5 Økonomi, ledighed og beskæftigelse i de nordiske lande under krisen

Dette kapitel belyser udviklingen i de nordiske landes økonomi, ledighed, beskæftigelse m.m. Hovedparten af datagrundlaget er den europæiske arbejdskraftundersøgelse, Labour Force Survey (LFS⁹) samt nationale statistiske kilder for beskæftigelsesstatistik.

Fordele og ulemper ved AKU-data fra LFS

De nordiske landes arbejdsmarkedsmyndigheder har forskellige metoder og definitioner til opgørelse af ledighed. Derfor er den internationale LFS oplagt at bruge for at sikre sammenlignelighed.

Hvor det har været muligt, har vi derfor anvendt AKU-data fra LFS, idet data er indsamlet og beregnet med en ensartet metode og definition. I mange tilfælde er data hentet via Eurostat, men i nogle tilfælde har de nationale LFS-dataindsamlinger været mere opdaterede end Eurostat og er derfor anvendt. LFS-data er suppleret med andre nationale kilder, når det har været relevant, eller det nødvendige datagrundlag ikke har været tilgængeligt.

LFS-data bygger på survey, og de AKU-ledige er således personer, der til arbejdskraftundersøgelsen oplyser, at de ikke var beskæftigede i en given referenceuge, og at de aktivt har søgt arbejde inden for de seneste fire uger. Selvom LFS-data i de fleste tilfælde er de mest sammenlignelige data, så har COVID-19-situationen også påvirket de svar, vi kan analysere. Fx er ledighedstal i foråret 2020 påvirket af, at færre søgte jobs, og at rådigheds- og jobsøgningsforpligtelsen i beskæftigelsesindsatsen blev suspenderet.

Endelig skal det bemærkes, at survey-baserede data ikke omfatter hele populationen af arbejdstagere, men bygger på interview med en stikprøve af arbejdstagere. Nogle interview kan være gennemført i begyndelsen af marts 2020 og andre i slutningen af marts 2020, hvor situationen var ændret markant. EUROSTAT oplyser, at dataindsamlingen er skiftet fra papirbaserede spørgeskemaer til telefoninterview for at få tallene klar hurtigt under pandemien. Det kan have dæmpet effekten af pandemien med denne forsinkelse i indsamlingen¹⁰. **OECD Employment Outlook 2020**¹¹ foreslår, at man skal have disse forhold in mente ved fortolkningen af resultaterne. Endelig skal det holdes for øje, at surveys altid har en vis usikkerhed, og det har været tydeligt i projektforløbet, at data løbende er blevet opdateret og justeret. Dataindsamlingen er så vidt muligt afsluttet medio november, men enkelte dataserier, fx om ledighed, er hentet i januar 2021.

Ikke desto mindre kan vi i langt de fleste grafer se et fælles mønster, der højst sandsynligt forklares af COVID-19-relaterede restriktioner og regulering af arbejdsmarkedet, når vi fx sammenligner skiftet mellem 1. og 2. kvartal i 2019 med samme skift i 2020. Vi har anvendt sammenligning med tilsvarende perioder i 2019 som metode til at kortlægge ekstraordinært store ledighedsstigninger eller -fald, hvor COVID-19 kan være en del af forklaringen. Ved læsning af tallene er det endelig vigtigt at have in mente,

⁹ European Labour Force Survey, en stor surveyundersøgelse, som gennemføres i alle EU's medlemslande. Datasættene fra LFS kan tilgås hos Eurostat, men findes også hos de nationale statistiske myndigheder, hvor de kan have andre navne. I Danmark omtales LFS fx som AKU: Arbejdskraftundersøgelsen.

¹⁰ <https://ec.europa.eu/eurostat/help/faq/covid-19>

¹¹ **OECD Employment Outlook 2020:** "Survey data are not necessarily best suited to account for sudden shocks, such as a pandemic, in terms of their granularity and timing. The specific timing when data are collected may not allow capturing the full shock. The COVID-19 crisis also brought very practical challenges to the production of labour market statistics around the world." <http://www.oecd.org/employment-outlook/2020/>

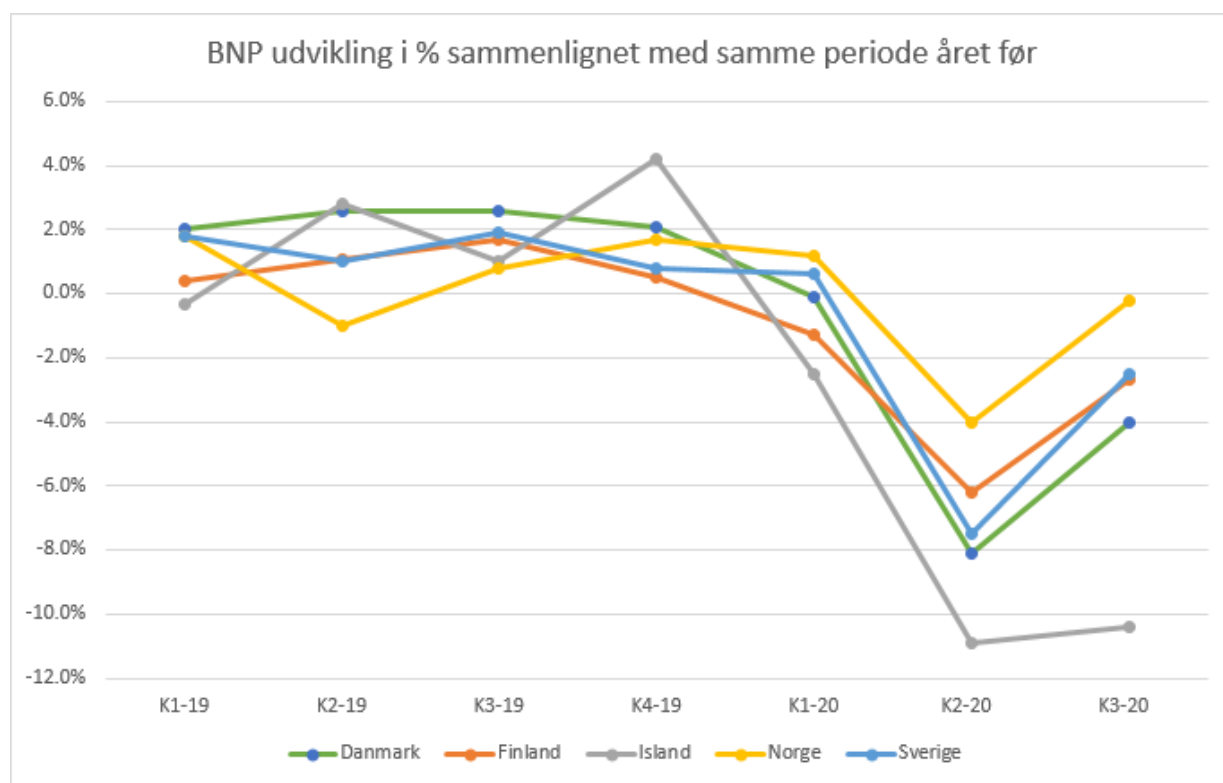
at en direkte eller indirekte¹² årsagssammenhæng mellem COVID-19-restriktioner, reguleringer og udviklingen på arbejdsmarkedet ikke kan dokumenteres ved blot at studere kurver over ledighed og beskæftigelse¹³. Der er tale om fortolkning af årsagerne til udviklingen.

Det afgørende er, at data trods nogen usikkerhed om interviewtidspunkt, opdateringstidspunkt og sample størrelser rigeligt illustrerer og sandsynliggør de påvirkninger COVID-19 har påført erhvervslivet og arbejdsmarkedet. Der er så vidt muligt anvendt sæsonkorrigerede tal.

Analyserne i det følgende bygger på et datasæt, som er præsenteret i grafer og tabeller i nummereret rækkefølge i bilag A.

Den økonomiske udvikling

COVID-19 slår tydeligt igennem på den samlede økonomi i alle de nordiske lande. Figuren nedenfor viser udviklingen i BNP pr. kvartal.

COVID-19 slår tydeligt igennem på den samlede økonomi i alle de nordiske lande. I alle de nordiske lande (graf 3) sker der et dyk i den samlede økonomiske aktivitet fra 1. til 2. kvartal 2020 sammenlignet

¹² En direkte årsagssammenhæng er fx effekten af en regulering, som forbyder restauranter at holde åbent. Det ville føre til afskedigelser, hvis ikke reguleringen indeholdt lønkompensation. En indirekte årsagssammenhæng er fx stigende omsætning og beskæftigelse i byggemarkeder, når regeringen anbefaler befolkningen at holde sig hjemme, og der indføres rejserestriktioner midt i ferieperioder. Det giver både tid og økonomi til vedligehold og ombygninger.

¹³ Teknologisk Institut har i september – oktober interviewet et repræsentativt udsnit af danske fremstillingsvirksomheder for Industriens Fond. Her er resultatet, at nogle virksomheder har oplevet vækst og ansat medarbejdere som følge af COVID-19, mens andre har tabt omsætning og afskediget. Analyser, der nuancerer og både kan følge "vindere" og "tabere", kræver data på mikroniveau og surveys. Teknologisk Institut interviewede til analyserne 1.380 danske fremstillingsvirksomheder.

med samme periode året før. I **Finland** var nedgangen i BNP fra 1. til 2. kvartal 2020 på -6,2 %, efterfulgt af et fald på -2,7 i 3. kvartal. I **Danmark** var nedgangen i BNP i 2. kvartal 2020 på -8,1 %, efterfulgt af et fald på -4 % i 3. kvartal. I **Norge** var nedgangen i BNP i 2. kvartal 2020 på -4 %, efterfulgt af et fald på -0,2 % i 3. kvartal. I Sverige var nedgangen i andet kvartal 2020 på -7,2 %. For **Island** var nedgangen i BNP fra 1. til 2. kvartal 2020 -10,9 %, efterfulgt af et fald på -10,4 i 3. kvartal. I **Sverige** sker der i 2. kvartal et fald på -7,5 %, efterfulgt af et fald på -2,5 % i 3. kvartal.

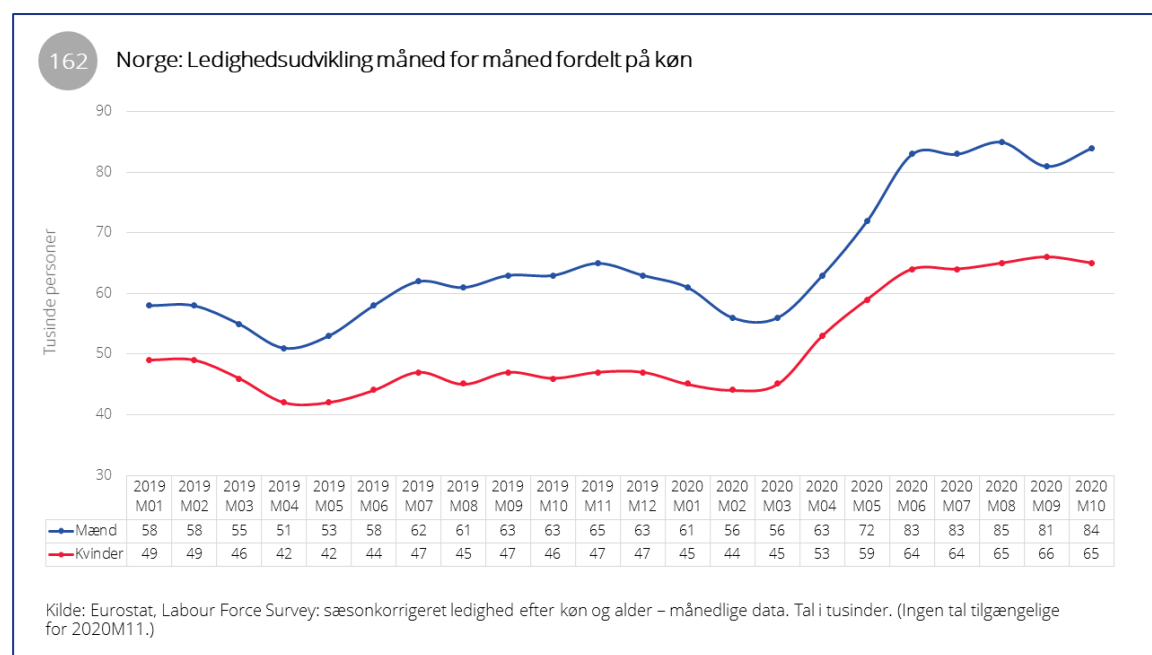
Tallene viser, at alle landes økonomier målt ved BNP, rammes af en kraftig kontraktion i 2. kvartal, men at kontraktionen aftager i 3. kvartal.

Ledighedsudvikling og køn

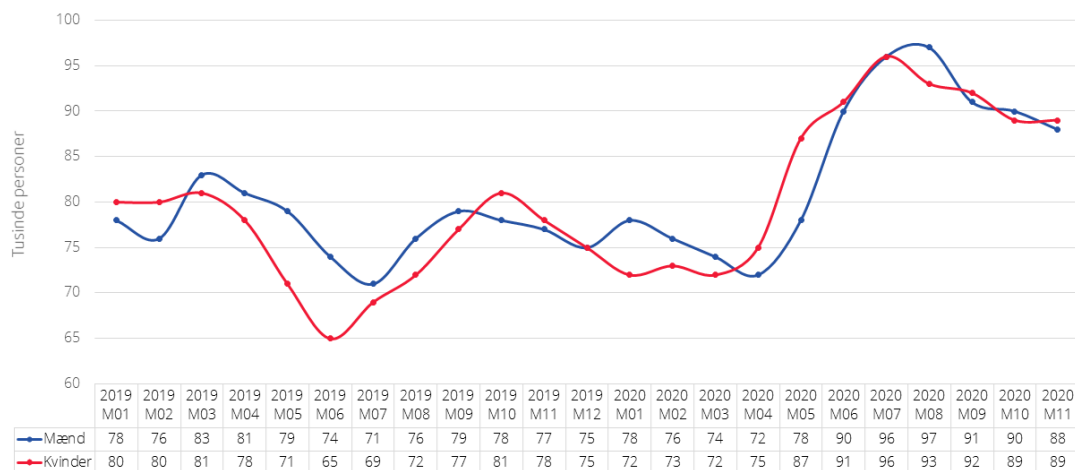
Dette afsnit analyserer ledighedsudviklingen for de hvert enkelt af de fem lande samt de tre selvstyreområder Åland, Færøerne og Grønland. Tallene fra de fem lande er sæsonkorrigerede ledighedstal fra LFS hentet via Eurostat i januar 2021 og er opdateret sammenlignet med LFS-tal fundet på nationale hjemmesider i november 2020.

Sammenfattende udviser ledighedsudviklingen et relativt ensartet mønster på tværs af de nordiske lande: Da pandemien starter i marts indledes COVID-19-krisens akutte fase, som præges af brat stigende ledighed. I alle lande stiger antallet af ledige markant i perioden marts-juni, hvor smittetallet daler, og der gennemføres en gradvis, kontrolleret genåbning. Herefter begynder antallet af ledige langsomt at aftage igen. Antallet af ledige falder dog til et niveau, som ligger betydeligt over niveauet før pandemien.

Norge har fra marts til juni 2020 oplevet en stigning på 27.000 flere ledige mænd (en stigning på 48 %) og 19.000 flere ledige kvinder (en stigning på 42 %). Efter den bratte stigning fra marts til juni er udviklingen fladet ud på et niveau, som ligger ca. 20 procentpoint over ledigheden på samme tidspunkt i 2019.

Danmark: Ledighedsudvikling måned for måned delt op på køn

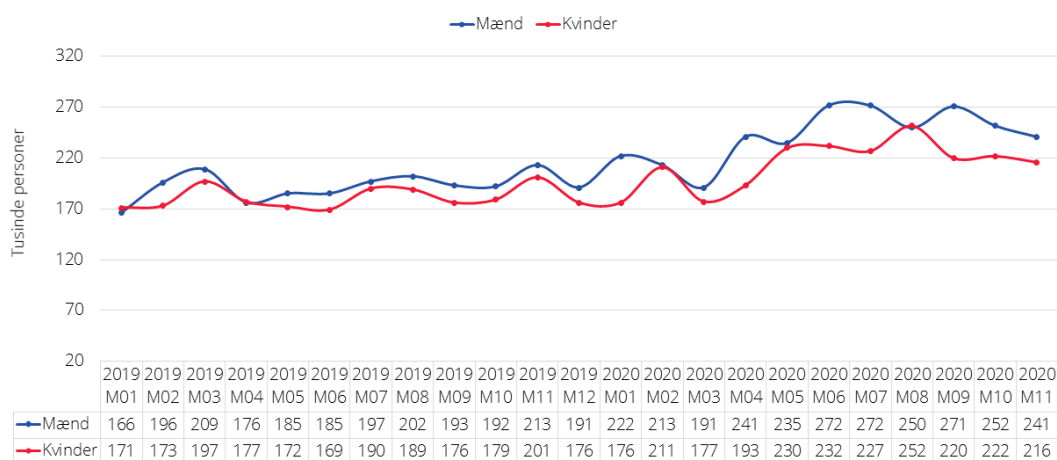

Kilde: Eurostat, Labour Force Survey: sæsonkorrigeret ledighed efter køn og alder – månedlige data. Tal i tusinder.

Danmark har oplevet en stigning i antallet af ledige kvinder og mænd, der er nogenlunde ens. Antallet af ledige kvinder er vokset 75.000 i marts til 91.000 i juni – en stigning på 26.000 flere ledige kvinder. Antallet af ledige mænd er steget fra 72.000 i marts til 90.000 i juni – en stigning på 28.000 flere ledige mænd. En stigning på henholdsvis 21 % for kvinderne og 25 % for mændene. I november 2020 ligger antallet af ledige stadig ca. 22 % over niveauet i samme periode 2019.

Stigningen i ledighed toppede for kvinderne i juli, mens den toppede for mændene på ca. 95.000 i august. I den efterfølgende periode september-november viser tallene en aftagende trend i antallet af ledige.

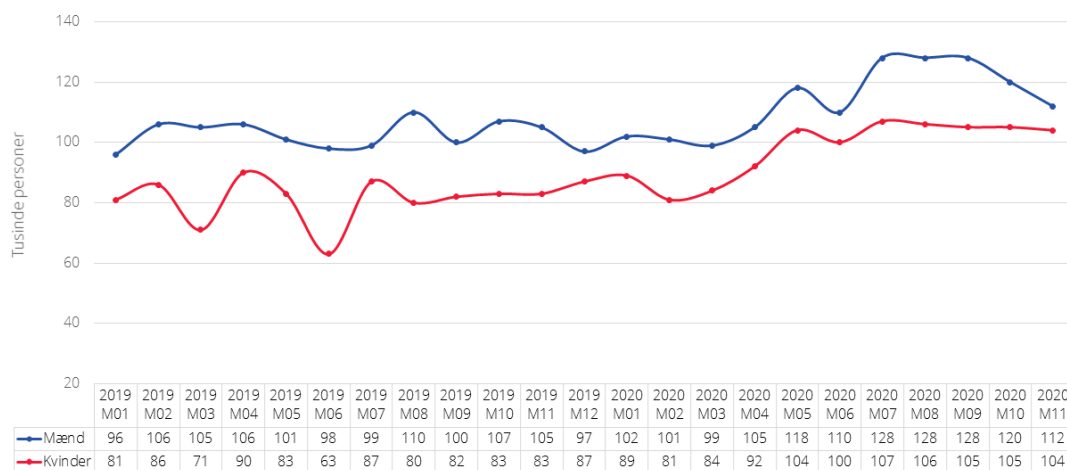
Sverige: Ledighedsudvikling måned for måned delt op på køn

Kilde: Eurostat, Labour Force Survey: sæsonkorrigeret ledighed efter køn og alder – månedlige data. Tal i tusinder.

Sverige har fra marts til juni 2020 oplevet en stigning på 81.000 mænd (en stigning på 42 %) og 55.000 kvinder (en stigning på 31 %). Ledigheden toppede i juni og er efterfølgende generelt faldende for mændene, mens trenden er mere svingende for kvinderne.

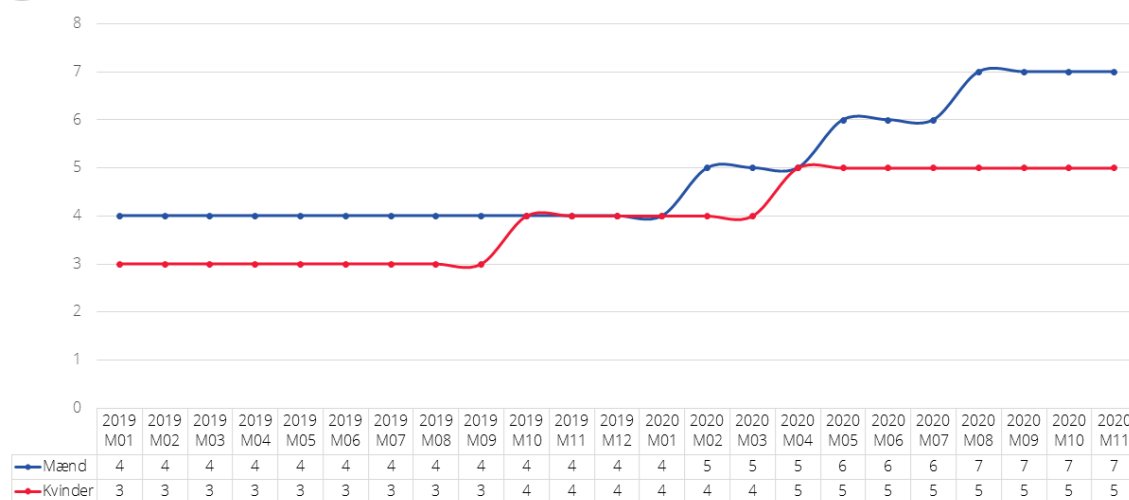
164 Finland: Ledighedsudvikling måned for måned delt op på køn

Kilde: Eurostat, Labour Force Survey: sæsonkorrigeret ledighed efter køn og alder – månedlige data. Tal i tusinder.

Finland har oplevet en stigning i ledigheden, som fordeler sig på kortere tid sammenlignet med de øvrige lande og var koncentreret i perioden marts-maj 2020. Fra marts til maj forekom der således en stigning på 19.000 mænd (stigning på 19 %) og 20.000 kvinder (stigning på 23 %). Allerede i juni var ledigheden dog faldet lidt med 8.000 mænd og 4.000 kvinder.

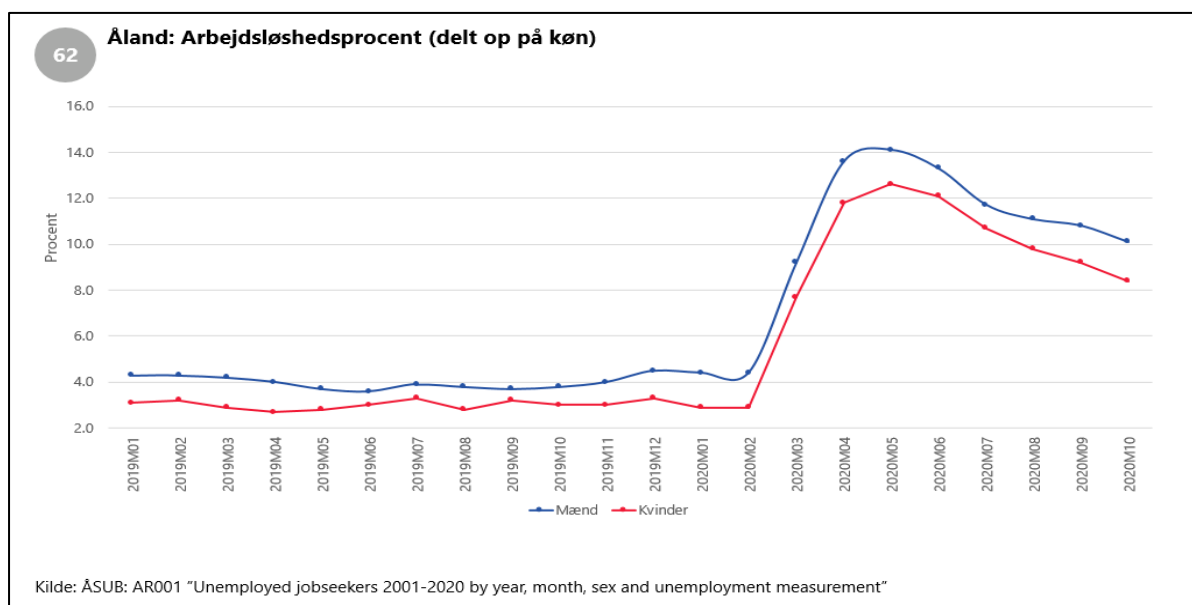
166 Island: Ledighedsudvikling måned for måned delt op på køn

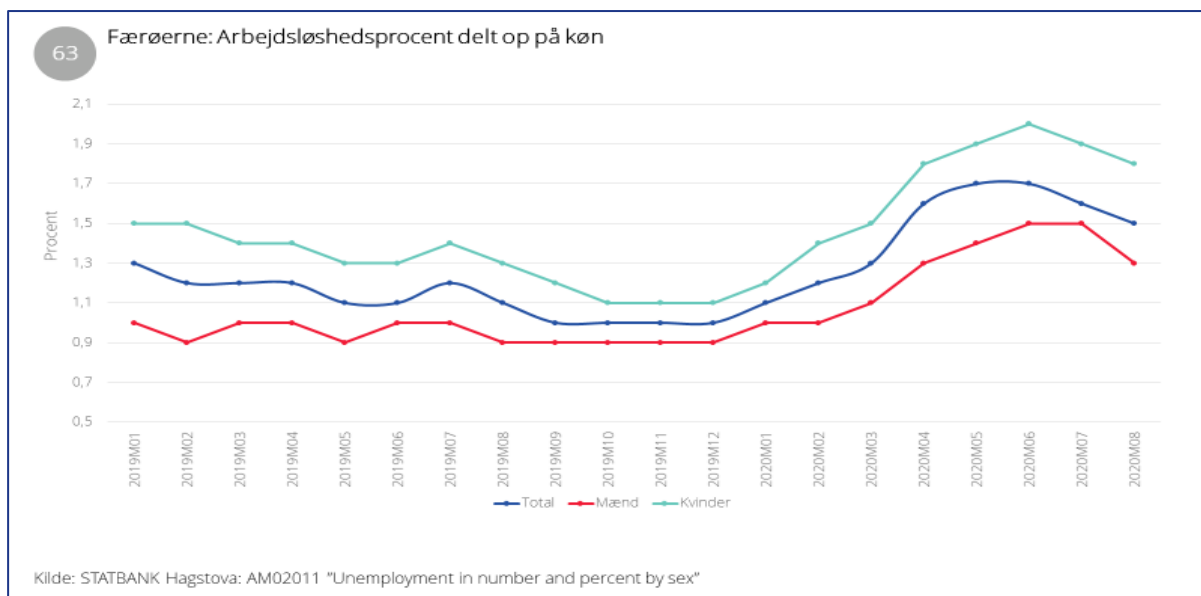
Kilde: Eurostat, Labour Force Survey: sæsonkorrigeret ledighed efter køn og alder – månedlige data. Tal i tusinder.

Island oplevede en udvikling i ledigheden, der minder mest om den i Finland. Med store stigninger i ledigheden for begge køn fra marts til maj og en efterfølgende udfladning i ledigheden i juni. Især

mænd har dog i juli igen oplevet en tilsvarende stor ledighedsstigning, der adskiller sig markant fra udviklingen for kvinder¹⁴.

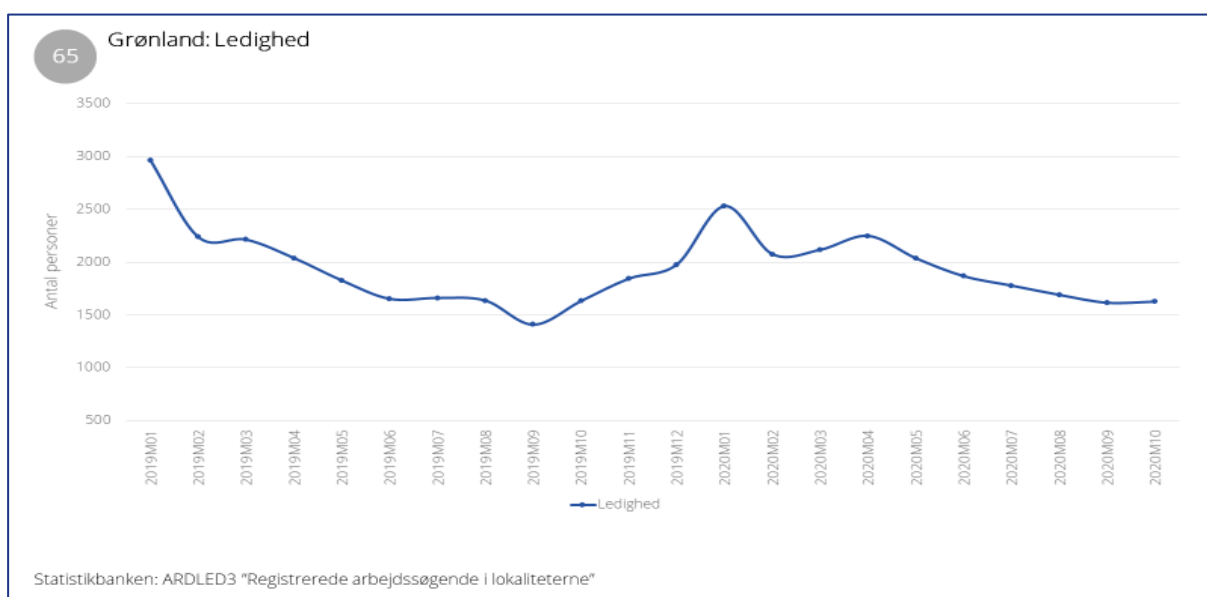

Åland: Her sker der en markant og nærmest identisk stigning i ledigheden for mænd og kvinder. Begge grupper har således oplevet en stigning i ledighedsprocenten på 9,7 % fra februar til maj, hvor den toppede for begge grupper. Siden da er ledighedsprocenten faldet. Arbejdsløshedsprocenten angiver den totale arbejdsstyrke, der er arbejdsløse, men aktivt leder efter arbejde.

¹⁴ Tallene er hentet hos Eurostat, som for sammenlignelighedens skyld opgør svarene i hele tusinder. For de islandske data er det muligvis for groft et målniveau, og data hentet direkte på Island viser da også et mere nuanceret, om end meget omskifteligt, billede (slide 52 i bilag).

Færøerne. På Færøerne er udviklingen i arbejdsløshedsprocenten på månedsbasis kun gjort op på køn. Færøerne har generelt oplevet en mere moderat udvikling i arbejdsløshedsprocenten, men effekten af COVID-19 er dog stadig tydelig. Den totale arbejdsløshedsprocent steg således fra 0,9 % i februar til 1,5 % i maj, hvor udviklingen toppede. Udviklingen har været nogenlunde ens på tværs af køn – kvinderne oplevede en stigning i arbejdsløshedsprocenten på ca. 0,6 procentpoint i perioden og mændene en stigning på 0,5 procentpoint. Arbejdsløsheden er dog faldet hurtigere igen, end den er for mænd.

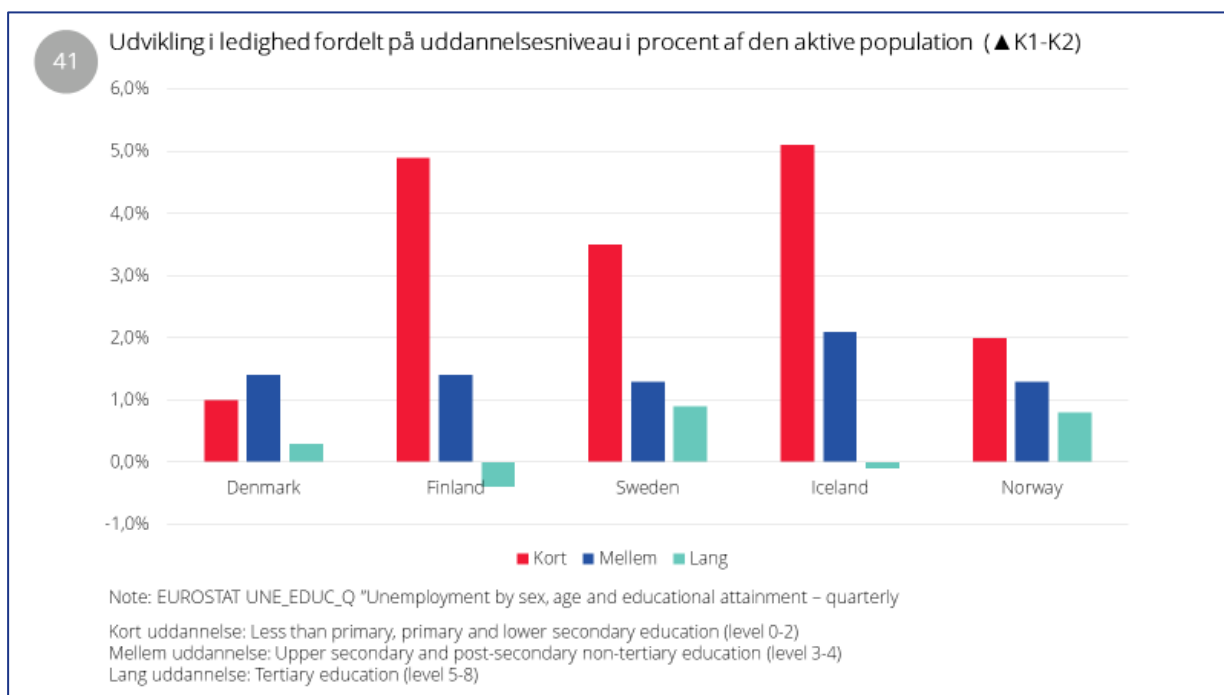

Grønland

For Grønland er der datagrundlag for at udtale os om udviklingen i antallet af registrerede jobsøgende på månedsbasis, dog ikke opdelt på køn. Data synes ikke at vise nogle markante effekter af COVID-19 på arbejdsløsheden. Der kan identificeres en lille stigning i ledigheden fra februar til april (en stigning på omtrent 250 ledige personer), men efterfølgende er ledigheden faldet.

Ledighed og uddannelsesniveau

Udviklingen i ledighed fordelt på forskellige uddannelsesniveauer illustreres i nedenstående søjlediagram. Denne viser den procentvise udvikling i ledigheden for de forskellige uddannelsesniveauer mellem 1. og 2. kvartal 2020 sammenlignet med samme periode sidste år. Procenterne angiver andelen af den aktive population, hvilket er valgt for at øge sammenligneligheden på tværs af lande. Definitionen af de forskellige uddannelsesniveauer er angivet i noten.

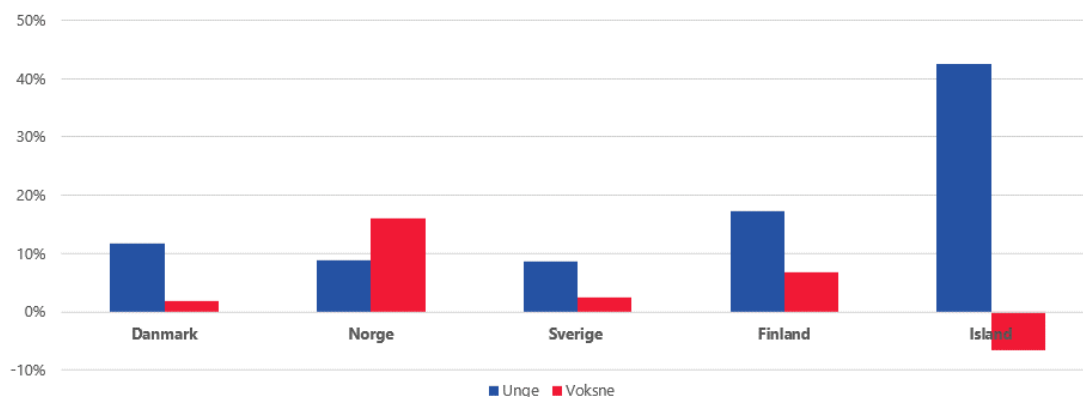
På tværs af lande ses en tydelig tendens til, at de kortuddannede har en markant større stigning i ledigheden fra 1. til 2. kvartal sammenlignet med personer med lang uddannelse. I Finland ses eksempelvis en stigning i ledigheden hos personer med kort uddannelse på næsten 5 procentpoint sammenlignet med sidste år, mens samme udvikling for de højtuddannede viser en direkte nedgang i ledigheden i samme periode. Danmark er det eneste land, hvor personer med en kort uddannelse (altså i udgangspunktet ufaglærte) har oplevet en langt mindre stigning i ledigheden i perioden sammenlignet med personer med en mellemlang uddannelse (i udgangspunktet: faglærte), hvor ledighedsstigningen er sammenlignelig på tværs af landene. En medvirkende forklaring er, at fremstillingsindustrien, hvor der antages at være mange kortuddannede beskæftiget, ikke har oplevet fald i beskæftigelsen, som det er tilfældet i Sverige og Finland.

Ledighed og alder

Ledigheden er illustreret i nedenstående søjlediagram, der viser den gennemsnitlige procentvise ændring for perioden april-juni sammenlignet med sidste år på samme tid. Definitionen af aldersgrupperne: unge = 15-24 år, voksne = 25-74 år.

40

Gennemsnitlig ledighed fordelt på aldersgrupper (april-juni 2020 sammenlignet med sidste år)

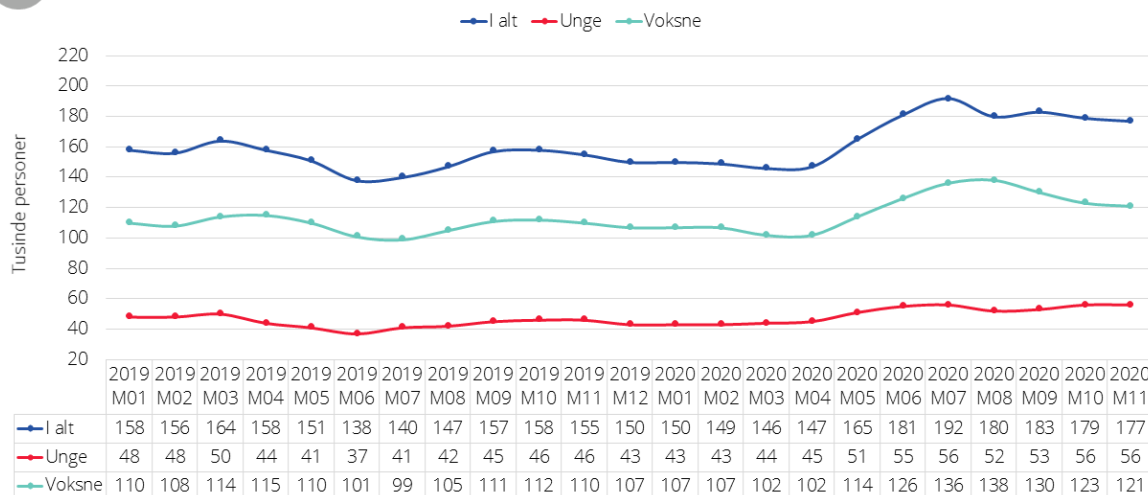
Note: LFS Nationale Statistikker

Det generelle billede på baggrund af data er, at de unge har oplevet en større stigning i ledigheden end den voksne gruppe. Især i Island synes forskellen mellem unge og voksne stor. De unge har her oplevet en stigning i ledigheden på ca. 42 procentpoint sammenlignet med sidste år i perioden, mens de voksne har oplevet et direkte fald i ledigheden i perioden. I Norge er situationen dog den omvendte: Her er de voksne blevet ramt relativt hårdere af ledighed end de unge.

I bilag A, slides 157 (Danmark), 159 (Sverige), 161 (Norge), 163 (Finland), 165 (Island) findes grafiske fremstillinger af udviklingen over tid i ledigheden for unge og voksne. Figuren nedenfor viser udviklingen i Danmark, og den følgende tekst opsummerer indsigter fra de øvrige landes udvikling i tekst.

Danmark: På trods af at Danmark (jf. diskussionen ovenfor) har oplevet en procentvis stigning i ungdomsledigheden, der er større end ledigheden for den voksne gruppe, ses det på den grafiske fremstilling nedenfor, at der også har fundet en markant ledighedsstigning sted for den voksne gruppe. Den stigende ledighed blandt unge hen over sommeren kan formentlig tilskrives, at mange unge skiftede planer om "dannelsesrejser" (som danske unge ofte foretager inden start på en videregående uddannelse) ud med forsøg på at få et arbejde og meldte sig ledige, hvis det ikke lykkedes at finde et job. September-tallene viser en tendens til svagt faldende ledighed, og for de unge kan det skyldes, at en del er begyndt på uddannelse og dermed har forladt arbejdsstyrken.

Danmark: Ledighedsudvikling måned for måned delt op på alder

Kilde: Eurostat, Labour Force Survey; sæsonkorregeret ledighed efter køn og alder – månedlige data. 'Unge' står for aldersgruppen 15-24 år, 'Voksne' for aldersgruppen 25-74 år. Tal i tusinder.

Norge skiller sig ud fra de resterende lande ved at have en større stigning i ledigheden blandt den voksne gruppe end den unge. I perioden marts til juni er ledigheden steget med 36.000 voksne og 11.000 unge. Selvom kurven er knækket, er ledigheden endnu ikke faldet igen for nogen af grupperne.

Sverige har oplevet en moderat og langsom stigning i ledighed for den voksne gruppe fra marts og helt frem til august, og en mere markant stigning i ungdomsledigheden fra maj til juni. Hele 18.000 unge blev ledige i denne måned, hvilket svarer til en stigning i ungdomsledigheden på 12 %. Denne ledighedsstigning ligger over niveauet i 2019, hvor ungdomsledigheden faldt med 7.000 personer i samme periode. Den stigende ledighed blandt unge hen over sommeren 2020 kan formentlig tilskrives, at mange unge på grund af pandemien måtte opgive planer om "dannelsesrejser til udlandet", som unge ofte foretager inden start på en videregående uddannelse, og i stedet meldte sig som arbejdssøgende.

Finland har ligeså oplevet en forholdsvis moderat udvikling i ledigheden i voksengruppen, primært fra marts til maj, mens ungdomsledigheden er steget kraftigt fra april til maj (næsten en fordobling af antallet af ledige unge), for at falde igen i juni.

Island: På trods af at figuren over den tværnationale udvikling viser, at Island har oplevet et gennemsnitligt fald i ledigheden for den voksne gruppe sammenlignet med samme periode sidste år, viser den grafiske fremstilling af Islands udvikling over tid, at landet har oplevet en stor stigning i ledigheden for denne gruppe fra marts til maj (53 % stigning). Dog forekom der også en stor stigning i ledigheden for denne gruppe i samme periode sidste år, hvilket forklarer resultatet fra den tværnationale model. Der ses desuden en stor stigning i ungdomsledigheden i samme periode.

Ledighedsudvikling hos indvandrere

Hvorvidt er indvandrere med anden etnisk baggrund mere ramt af ledighed som følge af COVID-19 end øvrige arbejdstagere? Vi har ikke kunnet finde tilstrækkeligt ny særskilt ledighedsstatistik for denne gruppe i alle lande og har derfor i stedet gennemgået eksisterende, foreløbige analyser.

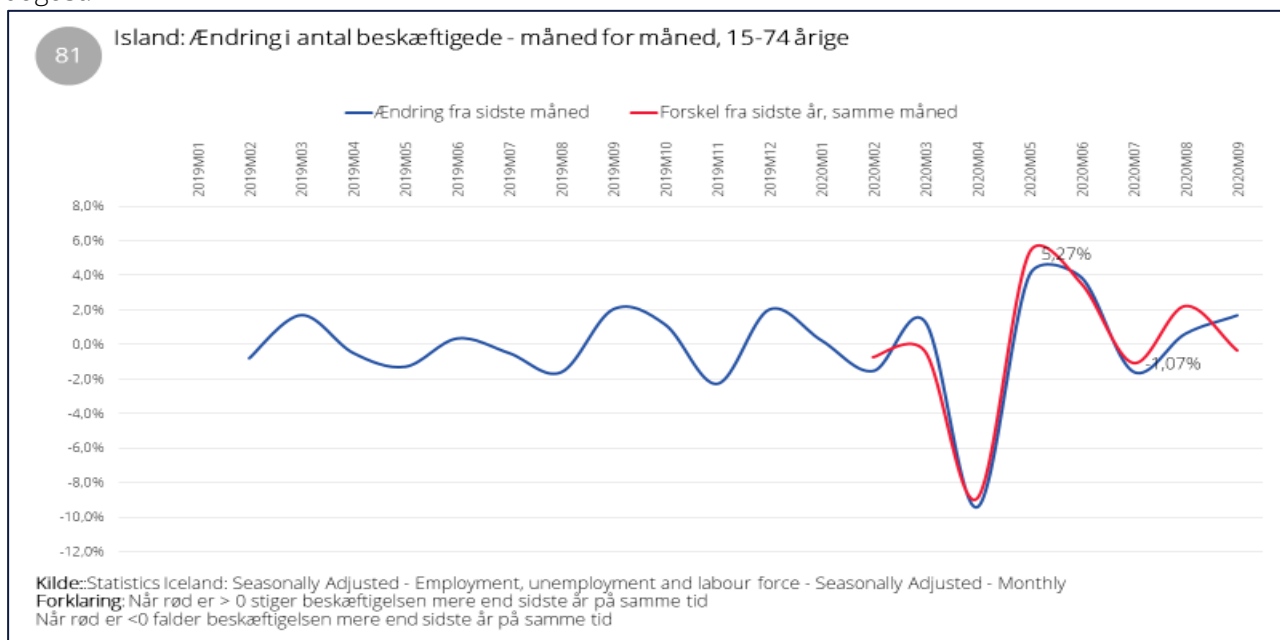
Det korte svar er: Ja, gennemgående er indvandrere, især kortuddannede, hårdere ramt af COVID-19-ledighed. En analyse fra Videncenter for Integration viser tydeligt, at ikke-vestlige indvandrere er hårdere ramt af corona-krisen end etniske danskere, og at ledigheden også oftere er langvarig for disse grupper. Ledigheden blandt ikke-vestlige indvandrere er steget fra 6,6 % i februar i år til 8 % pr. 17. maj 2020 ifølge analysen fra Videncenter for Integration.¹⁵

Tal fra Norge viser, at 9,5 % af alle arbejdstagere med udenlandsk baggrund var ramt af ledighed i 3. kvartal, og at dette er en stigning på 4 %. Stigningen blandt befolkningen generelt i samme periode er på kun 1,5 %. I 3. kvartal var 122.224 personer registreret som ledige, og ud af disse var 46.895 indvandrere, som dermed udgør 38,4 % af de ledige. Dette er en klar overrepræsentation. Ledigheden er især høj blandt indvandrere fra Afrika, som har en ledighedsprocent på 14,3 %, mens indvandrere fra Asien ligger på 10,7 % og indvandrere fra Østeuropa på 10 %.¹⁶

Beskæftigelsesudvikling

I dette afsnit beskrives beskæftigelsesudviklingen delt op på køn, alder og branche. I bilag, slides 70, 72, 75, 78, 81 findes grafiske fremstillinger af beskæftigelsesudviklingen over tid. Figuren nedenfor viser udviklingen i Island, og den følgende tekst opsummerer indsigter fra de øvrige landes udvikling i tekst.

Island har som en mindre økonomi langt større fluktuationer sammenlignet med de øvrige lande. Island oplevede et markant fald i beskæftigelsen på 10,7 % fra marts til og med april 2020 og en ændring på -8,9 % sammenlignet med sidste år samme tid. Beskæftigelsen steg igen markant i maj (5,27 %), men faldt så igen i juni-juli. I det hele taget følger mønsteret i 2020 i det store og hele mønsteret for 2020, men med mindre negative forskelle i marts og september og små positive forskelle i maj, juli og august.

I **Sverige** har der været et fald i beskæftigelsen i perioden marts-april. Beskæftigelsen faldt her med -1,75 % og med -2,3 % sammenlignet med sidste år. Beskæftigelsen steg dog hurtigt igen omkring maj og juni. Sverige har desuden oplevet et forholdsvis stort fald i beskæftigelsen fra juni til september, også sammenlignet med udviklingen samme tid sidste år. I oktober er beskæftigelsen igen på vej op.

¹⁵https://www.dropbox.com/s/sjz7ux8bjkuilrh/Ikke-vestlige%20h%C3%A5rdest%20ramt%20under%20coronakrisen.pdf?dl=0&fbclid=IwAR0SsjNbdOTcj00QfBw7KmmRhCbsAAAdXIAMxiTiZwH4_ZI3b1k_Z0LBaVQ

¹⁶<https://norwaytoday.info/finance/norway-registers-sharp-increase-in-number-of-unemployed-immigrants/>

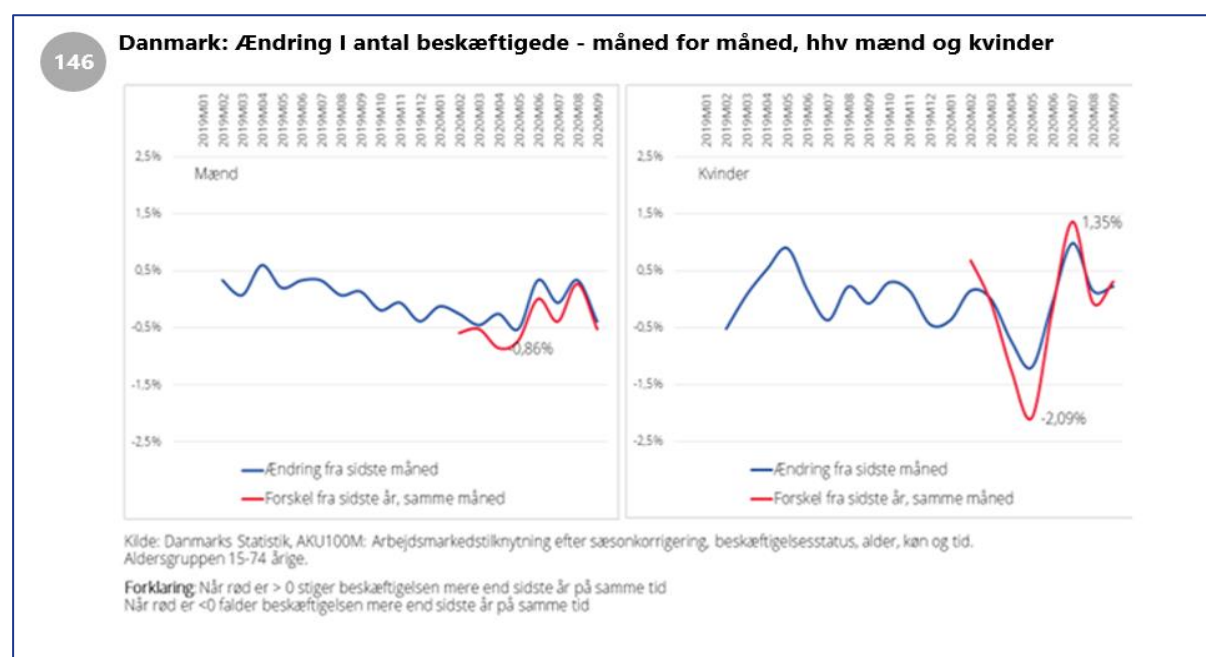
I **Danmark** sker der et fald i beskæftigelsen, primært fra marts til og med maj, hvor udviklingen nåede bunden. I perioden faldt beskæftigelsen således med 0,8 %, hvilket desuden er et fald på -1,26 % sammenlignet med sidste år. Beskæftigelsen er dog hurtigt steget igen, og i juli måned er trenden faktisk positiv sammenlignet med sidste år samme tid.

I **Norge** faldt beskæftigelsen fra marts til maj med 0,37 % – en ændring i beskæftigelsen på -0,6 % sammenlignet med sidste år. Fra juni og frem steg beskæftigelsen igen.

Finland oplevede et fald i beskæftigelsen fra marts til april 2020 på ca. -2 %. Der skete dog en markant stigning i beskæftigelsen igen i maj og juni.

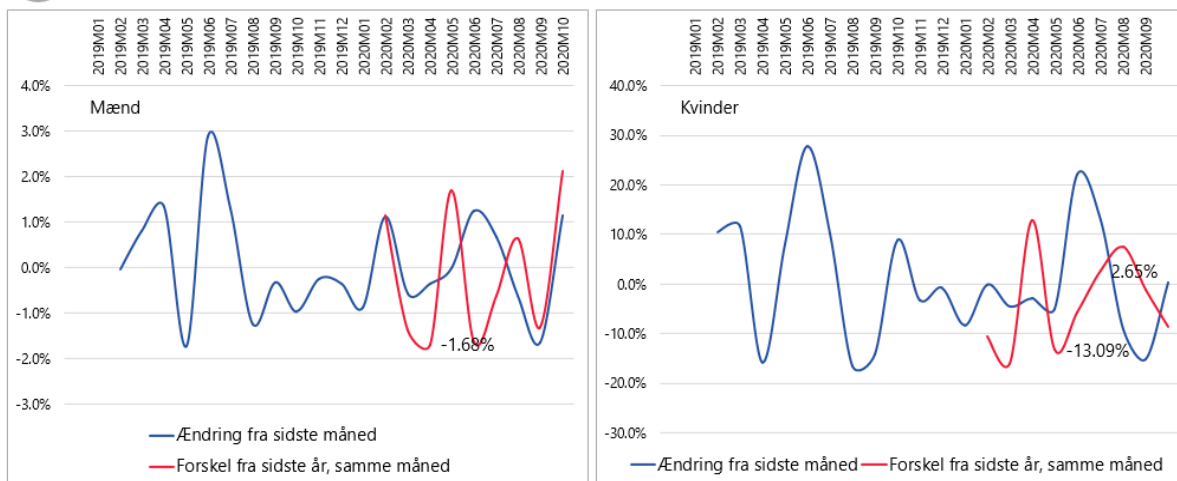
Beskæftigelse fordelt på køn

Danmark: I Danmark har kvinder oplevet et større fald i beskæftigelse end mænd, om end forskellen ikke er stor. Der var således et fald i beskæftigelsen på -2,09 % hos kvinderne i maj sammenlignet med samme tid sidste år, mens tilsvarende udvikling for mænd var på -0,86 %.

73

Sverige: Ændring i antal beskæftigede - måned for måned, hhv mænd og kvinder

Kilde: Statistics Sweden: Befolkningen 15-74 år (AKU), 1000-tal efter kön, ålder, arbejdskraftstillhørighed och månad

Forklaring: Når rød er > 0 stiger beskæftigelsen mere end sidste år på samme tid
Når rød er < 0 falder beskæftigelsen mere end sidste år på samme tid

Sverige: I Sverige er der forholdsvis stor forskel på udviklingen i beskæftigelsen på tværs af køn. Fra april til maj faldt beskæftigelsen for kvinder med -13,09 % sammenlignet med sidste år, mens toppen af udviklingen for mænd var på omtrent 1,7 % sammenlignet med sidste år. Dvs. at kvinder har været relativt hårdere ramt af ledighed under corona-pandemien, idet deres ledighedsstigninger er større end mændenes, når der sammenlignes med sidste år.

Norge: I Norge har mænd og kvinder oplevet en meget ensartet udvikling i beskæftigelsen med et fald på omtrent 0,8 % sammenlignet med sidste år.

76

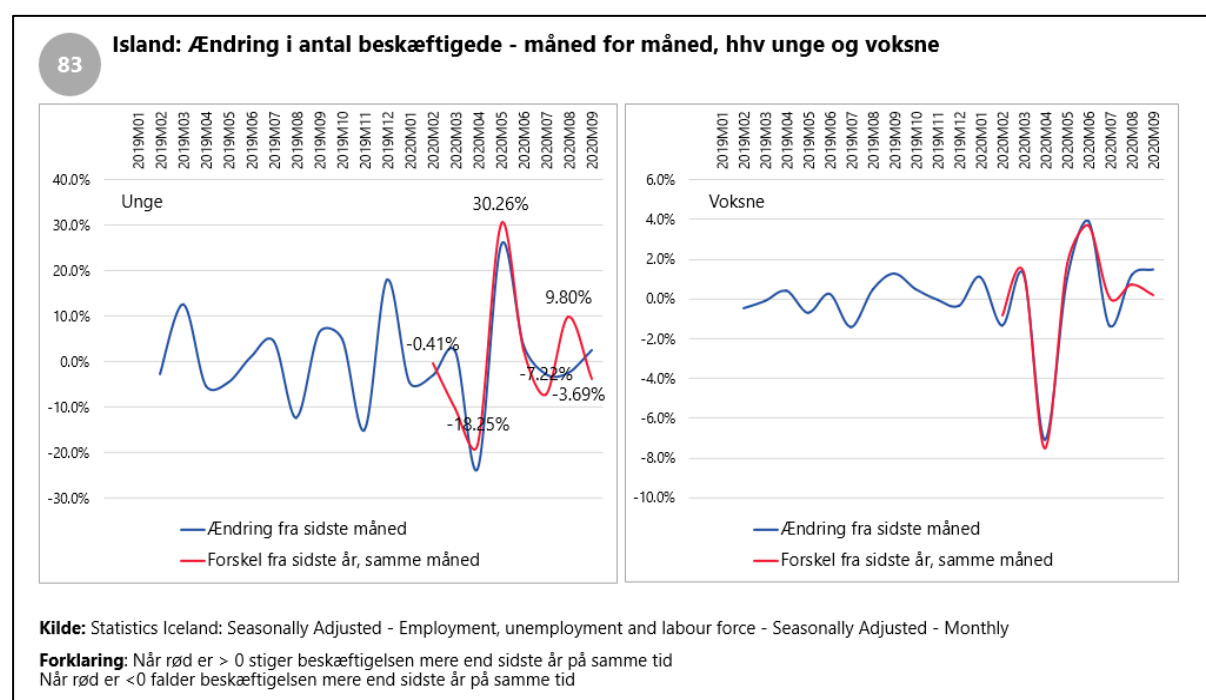
Norge: Ændring i antal beskæftigede - måned for måned, hhv mænd og kvinder

Kilde: Statistics Norway: 08931: Employment and unemployment for persons aged 15-74, seasonally adjusted and trend-cycle, 3-months moving average, by sex and age

Forklaring: Når rød er > 0 stiger beskæftigelsen mere end sidste år på samme tid
Når rød er < 0 falder beskæftigelsen mere end sidste år på samme tid

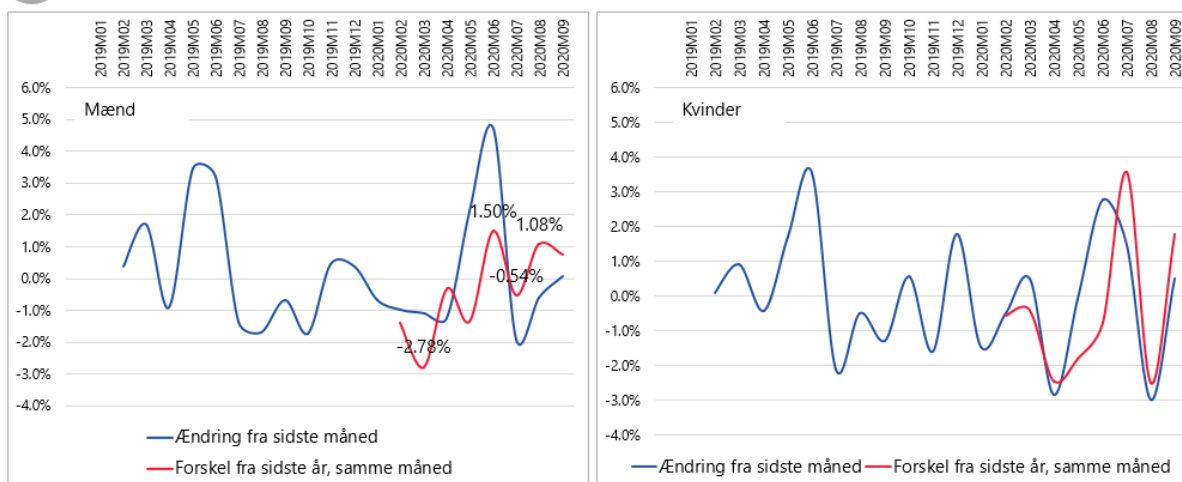
Island: Sammenlignet med de øvrige lande er Islands ledighedsudvikling præget af langt større fluktuationer, hvilket skyldes at landets økonomi er mindre, og at selv små ændringer dermed statistisk ser voldsommere ud. I Island er kvinderne blevet relativt hårdere ramt end mændene, opgjort ved selve stigningen i ledigheden. Beskæftigelsen faldt således med -11,8 % for kvinder fra marts til april sammenlignet med sidste år. I samme periode faldt beskæftigelsen med -6,3 % for mænd. Kvinderne oplevede dog også en hurtig bedring i beskæftigelsen med en stigning på 7,6 procentpoint i maj (sammenlignet med sidste år), mens denne kun var på 3,5 procentpoint for mændene.

Finland: I Finland har effekterne af COVID-19 på beskæftigelsesgraden været meget ens for mænd og kvinder. Mændene oplevede det største fald i beskæftigelsen i marts med et fald på -2,7 % sammenlignet med sidste år. Kvinderne oplevede det største fald i april med et fald på 2,4 % sammenlignet med sidste år.

79

Finland: Ændring i antal beskæftigede - måned for måned, hhv mænd og kvinder

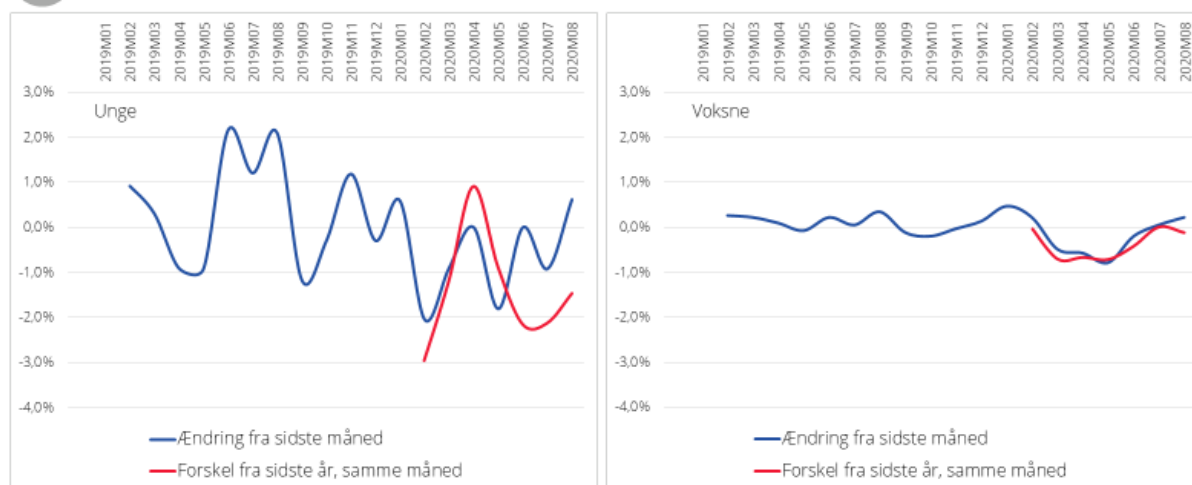
Kilde: Statistics Finland: Befolkning efter arbejdsmarknadsstilling efter Måned, Uppgifter, Kön och Åldersklass

Forklaring: Når rød er > 0 stiger beskæftigelsen mere end sidste år på samme tid
Når rød er < 0 falder beskæftigelsen mere end sidste år på samme tid

Beskæftigelse fordelt på alder

77

Norge: Ændring i antal beskæftigede - måned for måned, hhv unge og voksne

Kilde: Statistics Norway: 08931: Employment and unemployment for persons aged 15-74, seasonally adjusted and trend-cycle, 3-months moving average, by sex and age

Forklaring: Når rød er > 0 stiger beskæftigelsen mere end sidste år på samme tid
Når rød er < 0 falder beskæftigelsen mere end sidste år på samme tid

Danmark: Unge er relativt hårdere ramt end den voksne gruppe med et fald i beskæftigelsen på -2,5 procentpoint op mod -1,17 procentpoint for den voksne gruppe. Beskæftigelsesgraden steg dog markant for den unge gruppe igen i juni efterfulgt af endnu et fald i september.

Sverige: Unge er relativt hårdere ramt end den voksne gruppe med et fald i beskæftigelsen på -14,6 procentpoint sammenlignet med sidste år, overfor et fald i beskæftigelsen på -1,4 procentpoint for den voksne gruppe.

Norge: Norge adskiller sig fra de andre lande ved, at beskæftigelsen for den unge gruppe faktisk steg i begyndelsen af krisen (marts-april), også sammenlignet med sidste år. Dernæst oplevede de unge dog et fald i beskæftigelse fra maj til juni på ca. -2,2 %. Udviklingen for den voksne gruppe har været mere moderat med et lille fald i ledigheden på -0,8 % efterfulgt af en bedring.

Island: I Island blev den unge gruppe ramt relativt hårdere end den voksne gruppe med et fald i beskæftigelsen på -18,2 % sammenlignet med sidste år. Tilsvarende udvikling i ledigheden for den voksne gruppe var på -7,5 %. Beskæftigelsesgraden for den unge gruppe blev dog kraftigt forbedret i maj med en stigning på hele 30,3 % sammenlignet med sidste år.

Finland: I Finland blev unge hårdere ramt end den voksne gruppe med et fald i beskæftigelsen på -15,9 % sammenlignet med sidste år, overfor et fald på -2 % for den voksne gruppe. Den unge gruppe oplevede dog en markant forbedring af beskæftigelsen i juni med en stigning på 20,2 procentpoint sammenlignet med sidste år. Bedringen for den voksne gruppe har været langsommere.

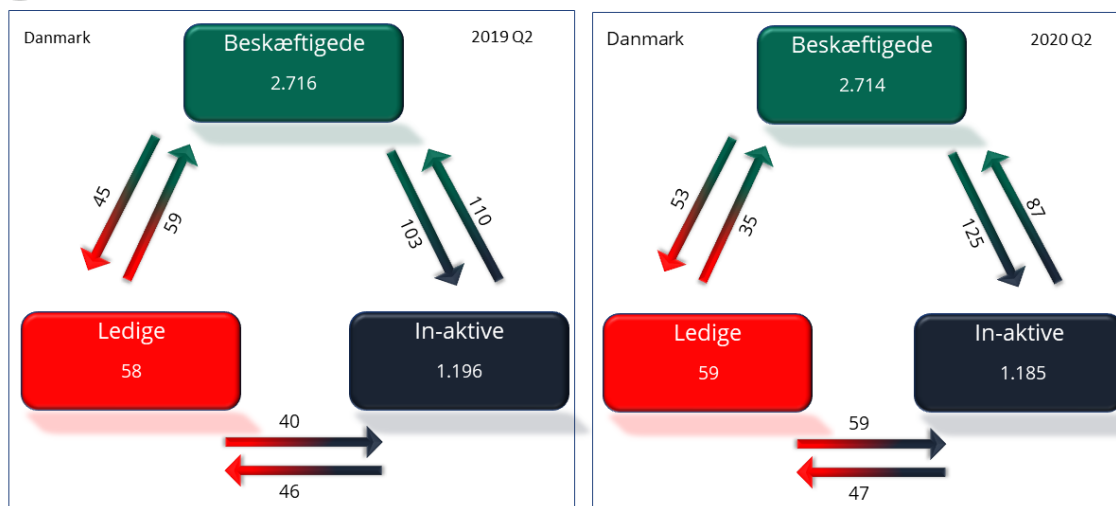
Ændringer i arbejdsmarkedsstatus, ledighed og beskæftigelse

De statistiske data nedenfor fra Eurostat viser samlede tal for arbejdstageres ændring i status på arbejdsmarkedet fra beskæftigelse til ledighed eller inaktivitet. De er beregnet af Eurostat og illustreret i bilag 10-32. Tallene er opgjort i 1.000 personer, og viser status i begyndelsen og i slutningen af et kvartal. En person, der er skiftet fra en arbejdsplads til en anden arbejdsplads i perioden, vil i denne opgørelse blot stå registreret som beskæftiget.

Sammenfattende viser tallene for alle landene samme mønster: Beskæftigelsen faldt, og færre gik fra ledighed til beskæftigelse i 2. kvartal 2020 sammenlignet med samme kvartal året før.

Tallene er vist for 2. kvartal i 2019 og 2. kvartal i 2020. I eksemplet med **Danmark** var der således 2.716.000, der var i beskæftigelse, både i begyndelsen og slutningen af kvartalet i 2019, mens 45.000 gik fra beskæftigelse til ledighed, og 59.000 gik fra ledighed til beskæftigelse. Til sammenligning gik 8.000 flere fra beskæftigelse til ledighed i 2020, mens 24.000 færre gik fra ledighed til beskæftigelse. Altså en illustration af, hvordan beskæftigelsen faldt, og færre kom i gang. Bemærk også i nedenstående tabel, at antallet af beskæftigede målt i tusinder stort set ikke var forandret.

For at lette sammenligninger mellem landene er bilag A 18 – 32 opgjort i procent af det samlede antal personer.

Kilde: Eurostat Labour market transitions - quarterly data (online data code: LFSI_LONG_Q). Last data update: 07/10/2020
https://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/en/lfsi_long_esms.htm

I **Sverige** er billedet for 2019, at 203.000 personer gik fra beskæftigelse i til ledighed eller inaktivitet i 2. kvartal 2020. I 2020 var det tilsvarende tal 265.000 personer. Samtidig skiftede 216.000 fra ledighed og inaktivitet til beskæftigelse i 2019, mens det tilsvarende tal for 2020 var 185.000 personer. Med andre ord er der samlet set en forstærket negativ udvikling i 2. kvartal 2020.

I **Norge, Finland og Island** er forskellen på udviklingen i 2. kvartal i henholdsvis 2019 og 2020 det samme som i Danmark og Sverige. Der er flere, der forlader beskæftigelse i 2020 end i 2019, og færre, der kommer i beskæftigelse. Den negative ændring fra beskæftigelse til ledighed har været stærkest i Island og Norge, mens Danmark er sluppet med mindre ændringer. Tilsvarende er ændringerne fra 2019 til 2020 i vandringer fra beskæftigelse til inaktivitet størst i Island og i Finland.¹⁷ Endelig er ændringerne i antallet af inaktive relativt små i alle lande, om end der i Island er 5 % flere i kategorien af inaktive. Ændringen i antal ledige er på 2 % i Danmark, 6 % i Finland og størst på Island, hvor tallet steg med 50 %. På slide 18-32 er ændringerne desuden beregnet for henholdsvis mænd og kvinder.

Beskæftigelsesudvikling fordelt på brancher

I tabellerne i bilag A, slide 89 til 103, findes oversigter i tabelform over den kvartalsvise beskæftigelsesudvikling i hvert af de fem lande opdelt på brancher og på køn. Tabellerne sammenligner beskæftigelsen i 2. kvartal 2020 sammenlignet med samme periode året før.

¹⁷ Slide nummer 17 har en oversigt over ændringsstørrelsen for hver retning og for hvert land.

Ændring i beskæftigelse i procent (K2-20 vs. K2-19) opdelt efter branche

	Danmark	Finland	Sverige	Island	Norge
A: Landbrug, jagt, skovbrug og fiskeri	-16%	-7%	2%	-8%	3%
B: Råstofindvinding	3%	-24%	9%		1%
C: Fremstillingsvirksomhed	4%	-3%	-4%	-11%	-2%
D: El-, gas- og fjernvarmeforsyning	2%	41%	6%	26%	-4%
E: Forsyningsvirksomhed mm.	-18%	32%	-7%		2%
F: Bygge- og anlægsvirksomhed	-5%	-4%	-1%	-5%	-1%
G: Engroshandel og detailhandel, reparation af biler	-7%	-12%	-2%	-5%	-2%
H: Transport og godshåndtering	-1%	-9%	-5%	-21%	1%
I: Overnatningsfaciliteter og restaurationsvirksomhed	-11%	-26%	-24%	-7%	-4%
J: Information og kommunikation	0%	4%	9%	6%	4%
K: Pengeinstitut- og finansvirksomhed, forsikring	7%	10%	15%	7%	-2%
L: Fast ejendom	-12%	18%	6%	-17%	-7%
M: Liberale, videnskabelige og tekniske tjenesteydelser	2%	14%	1%	1%	5%
N: Administrative tjenesteydelser og hjælpetjenester	-8%	0%	-4%	-10%	-3%
O: Offentlig forvaltning og forsvar: socialsikring	4%	8%	-2%	0%	-4%
P: Undervisning	3%	-4%	-3%	-3%	0%
Q: Sundhedsvæsen og sociale foranstaltninger	-1%	-1%	0%	4%	-2%
R: Kultur, forlystelser og sport	-1%	-14%	-12%	-2%	4%
S: Andre serviceydelser	-6%	-14%	-2%	-32%	3%

Beskæftigelsen går tilbage – især i serviceerhverv med menneskelig kontakt

COVID-19-smitteværnsrestriktioner rammer især brancher, der er præget af menneskelig kontakt og større forsamlinger. Restriktionerne på borgernes bevægelsesfrihed, rejser og afstandskrav hæmmer dermed forbruget af serviceydelser med menneskelig kontakt, fx oplevelser, rejser og indkøb i fysiske butikker. Dermed falder efterspørgslen, og det rammer især beskæftigelsen i serviceerhverv med personlig kontakt og jobfunktioner, som i mindre grad er mulige at transformere til hjemmearbejde.

En sammenligning af beskæftigelsen i 2. kvartal 2020 med 2. kvartal året før viser især en tilbagegang i beskæftigelsen for *overnatningsfaciliteter og restaurationsvirksomhed*, som viser tilbagegang i Danmark (-11 %), Finland (-26 %), Sverige (-24 %), Island (-7 %) og Norge (-4 %). Ligeledes ses der tilbagegang for *engros- og detailhandel* og *bygge- og anlægsvirksomhed* i alle landene. Der er også tilbagegang i *kultur, forlystelser og sport* samt *transport og godshåndtering* samt *undervisning* og *andre serviceydelser*.

Fremstillingsindustrien går også tilbage i Norge (-2 %), Finland (-3 %), Sverige (-4 %) og Island (-11 %), men ikke i Danmark, hvor den går lidt frem (4 %). Forklaringen er, at den danske fremstillingsindustri, herunder bl.a. fødevarerindustri og medicinalindustri, er mindre konjunkturfølsom. Til sammenligning er svensk industri mere eksponeret over for de internationale konjunkturer end den danske industri, fordi svensk eksport er mere drevet af kapitalgoder såsom køretøjer og investeringsgoder inden for mine- og skovindustrien, der bliver ramt hårdere af den globale opbremsning.¹⁸ En anden medvirkende forklaring er periodiseringen i kvartaler, som skjuler, at det danske produktionsindeks rent faktisk faldt fra marts til maj som følge af COVID-19-krisen, men steg med 4 % fra maj til juni 2020.¹⁹ Tilbagegangen i beskæftigelsen rammer således især servicebrancher med menneskelig kontakt. Derimod er brancherne pengeinstitut, finansvirksomhed/forsikring, information og kommunikation præget af fremgang

¹⁸ Joakim Sonnegård, departementschef i Sveriges uafhængige Finansråd, Finanspolitiska Rådet: <https://policywatch.dk/article12080752.ece>

¹⁹ <https://www.kl.dk/nyheder/makro-analyseenheden/vaekst-og-velstand/industrien-ramt-mindre-haardt-i-danmark/>

i beskæftigelse i de fleste lande. Det samme gælder offentlig forvaltning. Disse brancher er i højere grad præget af kontor- og funktionærarbejde, der er nemmere at transformere til hjemmearbejde.

Nedgang i beskæftigelse rammer mænd og kvinder lige meget, dog med variationer mellem lande

Når beskæftigelsen opdeles på brancher, er der tilbagegang i en lang række brancher i 2. kvartal sammenlignet med samme periode året før i alle lande. Når tilbagegangen opdeles på mænd og kvinder, viser der sig ikke noget entydigt mønster i retning af, at kvinder har større tilbagegang i beskæftigelsen end mænd. Der er kun mindre forskelle.

Det ses fx i branchen overnatning og restauration, som er ramt af stor tilbagegang. I Danmark er tilbagegangen i beskæftigelse -11 % for kvinder og -13 % for mænd. I Finland er tilbagegangen -26 % for kvinder og -22 % for mænd. Inden for bygge- og anlægsvirksomhed er tilbagegangen i Danmark -6 % for mænd og -5 % for kvinder.

Dog forekommer der mindre variationer ved sammenligning af landene. Der er tendens til, at kvinder i Island rammes mere end mænd, især i serviceerhverv. Inden for transport og godshåndtering i Island er tilbagegangen -6 % for mænd og -21 % for kvinder. Det samme er tilfældet inden for *andre serviceydelser*, hvor islandske mænd har en fremgang på 14 %, mens kvinder har en tilbagegang på -32 %. Island har i analyser kortlagt, at COVID-19-ledigheden i Island især rammer kvinder, de unge og udenlandske arbejdstagere.

Ændring i beskæftigelse i procent (K2-20 vs. K2-19) opdelt efter branche for kvinder

KVINDER	Danmark	Finland	Sverige	Island	Norge
A: Landbrug, jagt, skovbrug og fiskeri	-16%	-7%	2%	-8%	3%
B: Råstofindvinding	3%	-24%	9%		1%
C: Fremstillingsvirksomhed	4%	-3%	-4%	-11%	-2%
D: El-, gas- og fjernvarmeforsyning	2%	41%	6%	26%	-4%
E: Forsyningsvirksomhed mm.	-18%	32%	-7%		2%
F: Bygge- og anlægsvirksomhed	-5%	-4%	-1%	-5%	-1%
G: Engroshandel og detailhandel, reparation af biler	-7%	-12%	-2%	-5%	-2%
H: Transport og godshåndtering	-1%	-9%	-5%	-21%	1%
I: Overnatningsfaciliteter og restaurationsvirksomhed	-11%	-26%	-24%	-7%	-4%
J: Information og kommunikation	0%	4%	9%	6%	4%
K: Pengeinstitut- og finansvirksomhed, forsikring	7%	10%	15%	7%	-2%
L: Fast ejendom	-12%	18%	6%	-17%	-7%
M: Liberale, videnskabelige og tekniske tjenesteydelser	2%	14%	1%	1%	5%
N: Administrative tjenesteydelser og hjælpetjenester	-8%	0%	-4%	-10%	-3%
O: Offentlig forvaltning og forsvar: socialsikring	4%	8%	-2%	0%	-4%
P: Undervisning	3%	-4%	-3%	-3%	0%
Q: Sundhedsvæsen og sociale foranstaltninger	-1%	-1%	0%	4%	-2%
R: Kultur, forlystelser og sport	-1%	-14%	-12%	-2%	4%
S: Andre serviceydelser	-6%	-14%	-2%	-32%	3%

Ændring i beskæftigelse i procent (K2-20 vs. K2-19) opdelt efter branche for mænd

MÆND	Danmark	Finland	Sverige	Island	Norge
A: Landbrug, jagt, skovbrug og fiskeri	-19%	-9%	0%	-12%	6%
B: Råstofindvinding	6%	-27%	6%		3%
C: Fremstillingsvirksomhed	6%	-4%	-5%	-13%	-5%
D: El-, gas- og fjernvarmeforsyning	10%	31%	15%	14%	-3%
E: Forsyningsvirksomhed mm.	-21%	23%	-10%		7%
F: Bygge- og anlægsvirksomhed	-6%	-5%	-3%	-7%	0%
G: Engroshandel og detailhandel, reparation af biler	-3%	-6%	-2%	-7%	-3%
H: Transport og godshåndtering	-3%	-11%	-3%	-6%	3%
I: Overnatningsfaciliteter og restaurationsvirksomhed	-13%	-22%	-24%	-2%	-8%
J: Information og kommunikation	0%	3%	6%	1%	1%
K: Pengeinstitut- og finansvirksomhed, forsikring	7%	12%	10%	19%	12%
L: Fast ejendom	3%	24%	10%		-6%
M: Liberale, videnskabelige og tekniske tjenesteydelser	5%	15%	1%	2%	3%
N: Administrative tjenesteydelser og hjælpetjenester	-15%	-2%	1%	-18%	-8%
O: Offentlig forvaltning og forsvar: socialsikring	-1%	2%	0%	5%	0%
P: Undervisning	11%	0%	2%	5%	1%
Q: Sundhedsvæsen og sociale foranstaltninger	-2%	11%	8%	3%	-1%
R: Kultur, forlystelser og sport	-12%	-13%	-16%	7%	11%
S: Andre serviceydelser	-5%	-23%	12%	14%	3%

Beskæftigelsesudviklingen i eksportbrancherne

I det følgende belyser vi beskæftigelsesudviklingen inden for eksportbrancherne i de fem lande i forhold til brancher, som især retter sig mod hjemmemarkedet. Vi har kategoriseret brancher som eksportbrancher på baggrund af eksportdata fra Eurostat 2018²⁰. Overordnet har vi valgt at kategorisere følgende brancher som eksportbrancher: "Landbrug, jagt, skovbrug og fiskeri", "Råstofindvinding", "Fremstillingsvirksomhed", "Engroshandel og detailhandel; reparation af biler" og "Transport og godshåndtering". Hovedparten af eksporten i de tre lande, vi har data fra, udgøres af industriprodukter, som står for mellem 60 og 80 % af værdien af landets eksport. I Danmark er de mest eksporterende brancher fødevarerbranchen, maskiner, medicinalindustri, kemikalier og metalprodukter. I Sverige er de mest eksporterende brancher biler, metaller, maskiner, papir og kemikalier og elektronik. Fra Finland er det trævarer og papir, biler og maskiner, elektronik og kemikalier. Brancher med primært offentligt ansatte indgår ikke i beregningen. Se bilag A, slide 123.

²⁰ Trade by NACE Rev. 2 activity and enterprise size class [ext_tec01]. SBS database

Privat ansatte	Antal ansatte i tusinder				2020 K1>K2	Indeks (K1 = 100)		
	2019 K1	K2	2020 K1	K2		Ændring K1>K2 2019	2020	Forskel
Danmark								
Eksport	902,5	925,3	900,3	895,2	-5,1	102,5	99,4	-3,1
Ingen eksport	928,1	946,1	964,7	915,4	-49,3	101,9	94,9	-7,0
Norge								
Eksport	767,5	780,8	778,7	769,3	-9,4	101,7	98,8	-2,9
Ingen eksport	902,2	898,0	903,1	901,8	-1,3	99,5	99,9	0,3
Sverige								
Eksport	1.350,0	1.370,6	1.323,7	1.332,4	8,7	101,5	100,7	-0,9
Ingen eksport	1.867,4	1.921,5	1.896,6	1.884,6	-12,0	102,9	99,4	-3,5
Finland								
Eksport	801,0	859,8	796,6	797,4	0,8	107,3	100,1	-7,2
Ingen eksport	927,5	947,2	941,7	941,6	-0,1	102,1	100,0	-2,1
Island								
Eksport	59,2	63,2	59,0	55,7	-3,3	106,8	94,4	-12,3
Ingen eksport	71,1	70,7	70,2	67,8	-2,4	99,4	96,6	-2,9

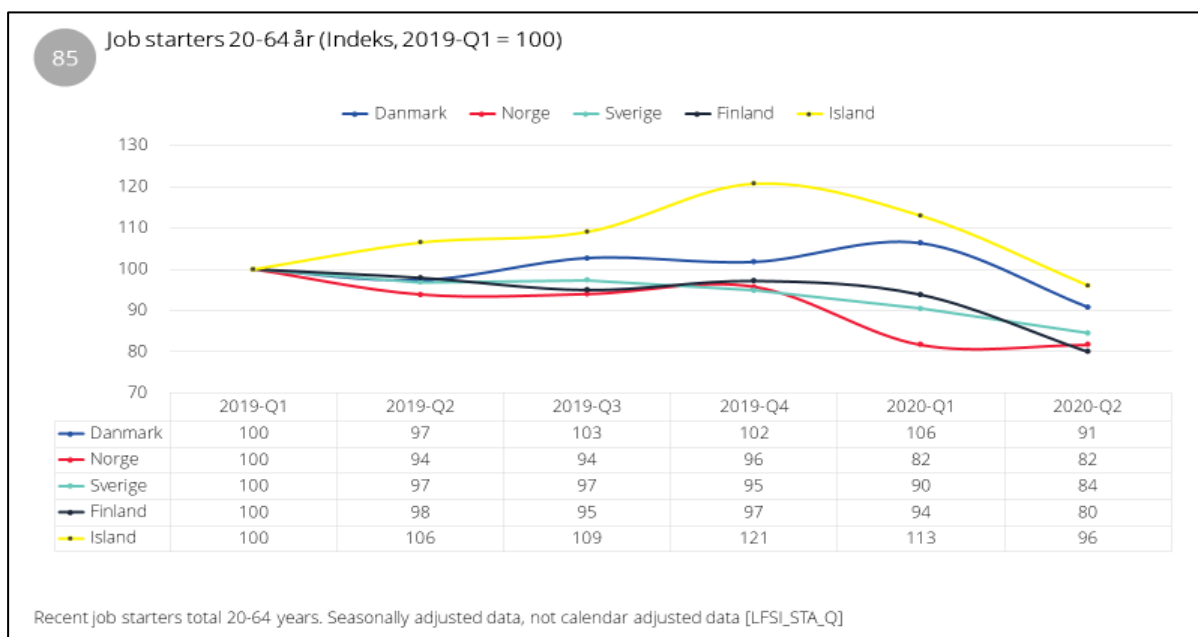
Kilde. LFS: Employment by sex, age and economic activity (from 2008 onwards, NACE Rev. 2) - 1 000 [LFSQ_EGAN2 / DTI beregninger]

Følgende er primært offentligt ansatte og indgår ikke i beregningen: Offentlig administration, forsvar, uddannelse og sundhedsbranchen.

Tallene viser, at beskæftigelsen i alle de nordiske lande går tilbage i eksporterhverv, når man sammenligner 2. kvartal 2020 med 2. kvartal 2019. I Danmark er antallet af beskæftigede i eksporterhverv gået tilbage fra 925.000 personer til 895.000 personer – et fald på 3,2 %. Tilbagegangen i ikke eksporterhverv er stort set den samme – 3,3 %. I Norge er tilbagegangen i beskæftigelsen i eksporterhverv 1,4 %, i Sverige 2,77 %, i Finland 7,2 % og i Island 11 %. Tilbagegangen i beskæftigelsen i eksporterhverv er således størst i Finland og Island.

Jobmobilitet

Hvorledes påvirker COVID-19-krisen arbejdstagernes jobmobilitet, dvs. tendens til at skifte job? Der findes ikke data for jobmobilitet, som er tilstrækkeligt nye til at belyse COVID-19-pandemien. Vi har i stedet undersøgt *antallet af personer, der starter i et nyt job*. (Se bilag A, slide 85 til 87). Tallene viser, at der i alle de nordiske lande sker et fald i antallet af personer, som påbegynder et nyt job i 1. og 2. kvartal 2020, da pandemien sætter ind. Umiddelbart kan det tolkes som et fald i jobmobiliteten, dvs. arbejdstageres villighed til at skifte job, som skyldes mere usikre tider, hvor ledigheden er stigende. En medvirkende forklaring er givetvis også, at den stigende ledighed har medført, at der er færre nye opslåede stillinger at søge, og at antallet af jobstartere falder af den grund.

Figuren ovenfor viser, at der i alle de nordiske lande sker et fald i antallet af personer, som påbegynder et nyt job i 1. og 2. kvartal 2020, da pandemien sætter ind. Umiddelbart kan det tolkes som et fald i jobmobiliteten, dvs. arbejdstageres villighed til at skifte job, som skyldes mere usikre tider, hvor ledigheden er stigende. Men en anden forklaring kan også være, at den stigende ledighed har medført, at der er færre nye opslåede stillinger at søge og at antallet af jobstartere falder af den grund.

Mobilitet og bevægelsesmønstre

Coronakrisens smittevænsrestriktioner, herunder især lukning af landenes grænser og rejseforbud, er forhold, som alt andet lige hæmmer befolkningens mobilitet, herunder også udenlandske arbejdstageres og sæsonarbejderes grænsependling. Desværre har det ikke været muligt at skaffe statistik fra Nordic Statistics om grænsependling, som er tilstrækkeligt ny. De seneste data om "cross border commuters" er fra 2017.

Til gengæld har Googles placeringsdata oprettet et omfattende særskilt datasæt om befolkningens bevægelsesmønstre under coronakrisen. Disse data bruger vi til at analysere befolkningens geografiske mobilitet nedenfor.

På grundlag af Googles placeringsdata indsamlet fra borgernes mobiltelefoner kan befolkningens bevægelsesmønstre kortlægges. I forbindelse med COVID-19 har Google beregnet og offentliggjort de samlede, anonymiserede data for bevægelsesmønstrene. Google har publiceret detaljerede rapporter for hvert land om befolkningens bevægelsesmønstre indsamlet fra borgernes mobiltelefoner. Rapporternes data sammenligner befolkningens placering dag for dag med en referenceperiode, og vi kan dermed dag for dag se, hvorvidt borgerne befinder sig på arbejdspladsen, i butikker, i parker eller hjemme.²¹

²¹ Det er desværre ikke muligt at finde tilsvarende tal for grænsependling mellem de nordiske lande.

Formålet er at levere indsigt i de ændringer, som kan identificeres som følge af de politikker, der er sat i kraft for at bekæmpe COVID-19. Rapporterne sporer bevægelsesmønstre i forhold til tid og geografi og organiserer dem efter forskellige kategorier af steder, fx detailhandel og forlystelser, indkøbssteder og apoteker, parker, stationer, arbejdspladser og beboelse.²² Data findes land for land og dag for dag. I hvert datasæt findes både nationale opgørelser og opgørelser for mindre administrative enheder, fx regionerne. På baggrund af disse datasæt har vi udformet en mobilitetsanalyse for Danmark, Sverige, Norge og Finland, som vises nedenfor.

Brat skifte i mobilitetsmønstre i marts 2021: Mange arbejder hjemme

Google-data viser, at der i landene Danmark, Finland, Norge og Sverige sker *et brat skifte* i midten af marts 2020, hvor restriktionerne blev iværksat. (Se bilag A, slide 125-128). Omfanget af tid tilbragt hjemme stiger, og tilstedeværelsen i offentlig transport, på arbejdspladser og i butikker reduceres markant.

I Sverige viser mobiliteten tilsvarende bevægelser for arbejde som i Danmark, Norge og Finland, men udsvingene er markant mindre, og især borgernes tilstedeværelse i dagligvarebutikker og apoteker holder sig nogenlunde langs normallinjen. Svenskernes tilstedeværelse på arbejdspladsen falder brat i marts-april til et niveau omkring 20 % mindre, men når aldrig længere ned end omkring -45 % under normalen, hvor det norske niveau er helt nede og passerede -60 %. Sveriges befolkning har således en anderledes mobilitetsprofil end de øvrige lande, og det afspejler givetvis, at Sverige har haft en "blødere" strategi for restriktioner, der i højere grad har været baseret på opfordringer og frivillighed end på påbud og forbud.

Mobilitetsmønstre bliver mere normale fra maj-november 2020: Færre arbejder hjemmefra

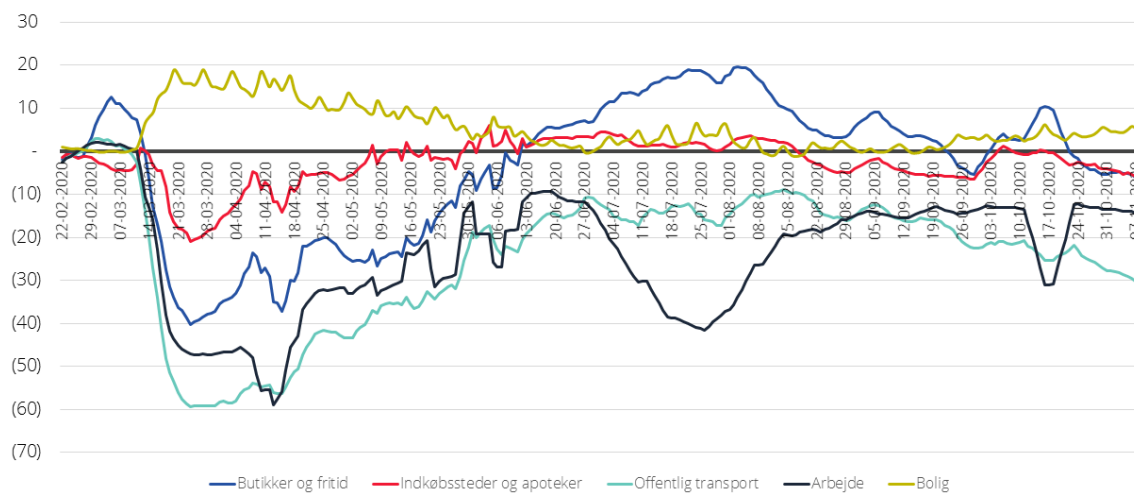
Efter det bratte dyk i foråret marts-maj bliver mobiliteten til arbejdspladsen mere normaliseret i alle lande. Figureerne nedenfor viser mobilitetsprofilen for hvert land. Hvor tilstedeværelsen på arbejdspladsen, den sorte graf, i marts-april lå på nede på ca. -50 til -60 %, så stiger den i de fire lande op til ca. -15 % i oktober-november. Denne stigning sker, på trods af at der i samme periode sker en forværring med øgede smittetal. Færre arbejder hjemmefra end under forårets nedlukning. Udviklingen er udtryk for, at man i modsætning til den drastiske nedlukning i foråret i stedet har en strategi, hvor arbejdspladser så vidt muligt holdes i drift under forudsætning af overholdelse af afstandskrav og smitteforanstaltninger.

²² <https://www.google.com/covid19/mobility/index.html?hl=da>

125

Mobilitetsanalyse for Danmark

15.2.2020 – 8.11.2020 – 7-dags rullende gennemsnit

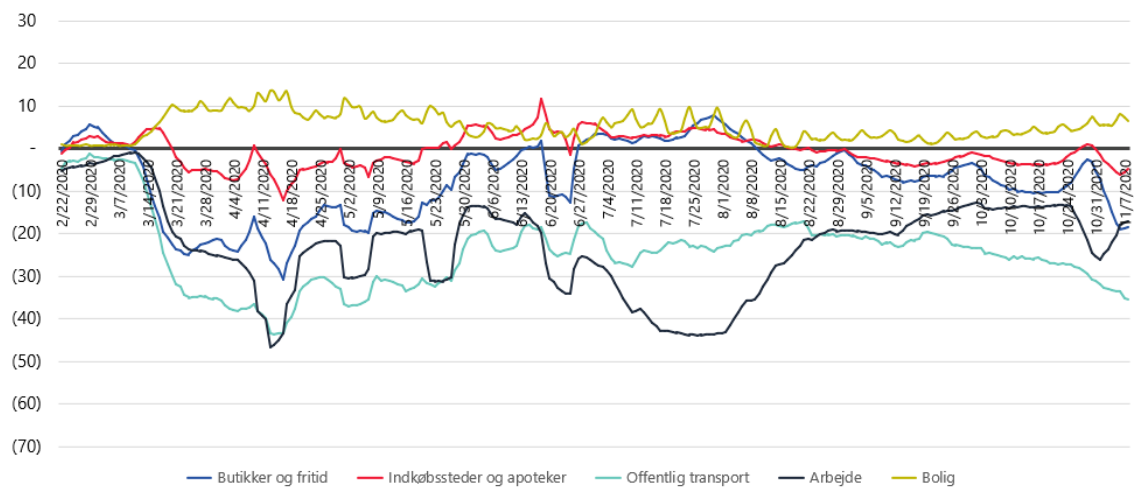

Kilde: Google trends. Beregninger Teknologisk Institut – se https://www.google.com/covid19/mobility/data_documentation.html?hl=da

127

Mobilitetsanalyse for Sverige

15.2.2020 – 8.11.2020 – 7-dags rullende gennemsnit

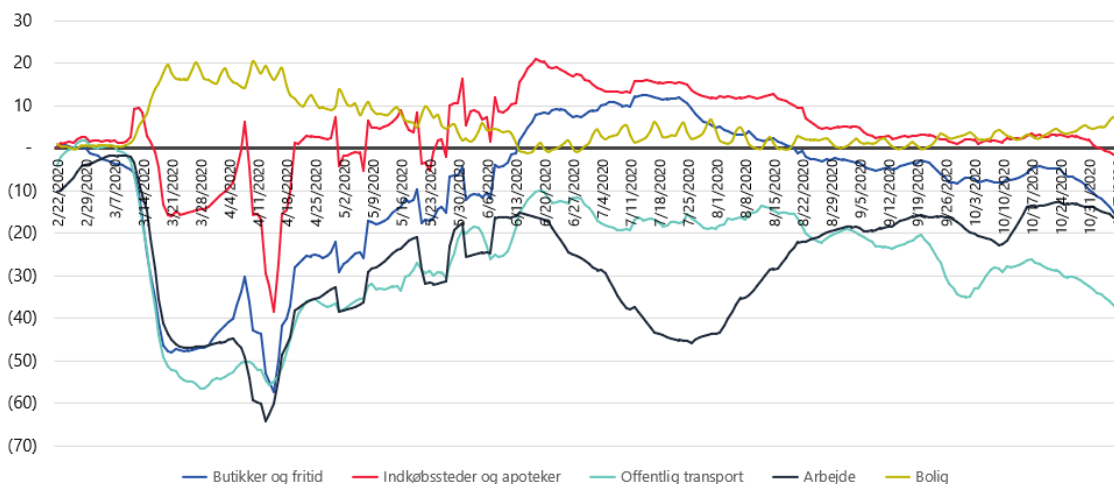

Kilde: Google trends. Beregninger Teknologisk Institut – se https://www.google.com/covid19/mobility/data_documentation.html?hl=da

126

Mobilitetsanalyse for **Norge**

15.2.2020 – 8.11.2020 – 7-dags rullende gennemsnit

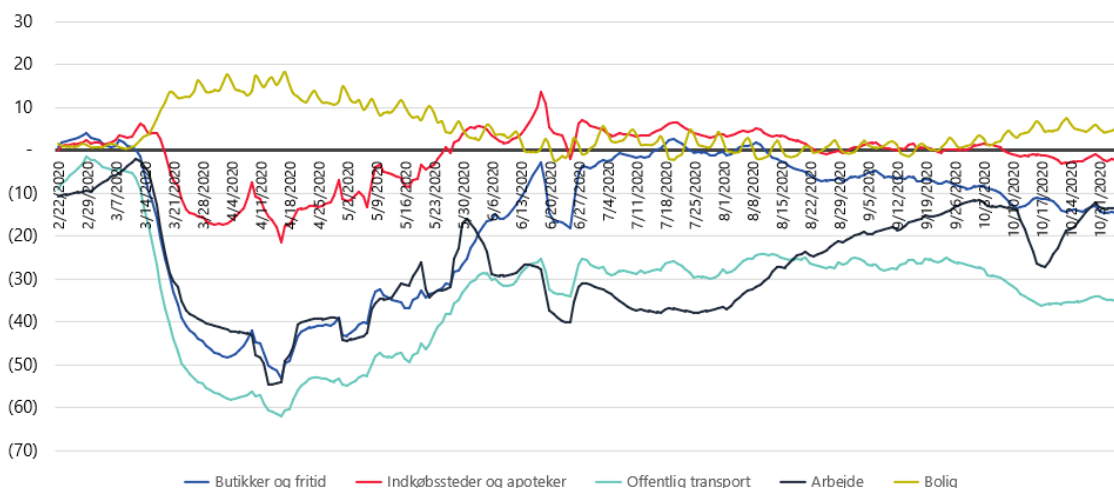

Kilde: Google trends. Beregninger Teknologisk Institut – se https://www.google.com/covid19/mobility/data_documentation.html?hl=da

128

Mobilitetsanalyse for **Finland**

15.2.2020 – 8.11.2020 – 7-dags rullende gennemsnit

Kilde: Google trends. Beregninger Teknologisk Institut – se https://www.google.com/covid19/mobility/data_documentation.html?hl=da

Mobilitetsmønstre bliver mere normale fra maj-november 2020: Færre arbejder hjemmefra

Efter det bratte dyk i foråret marts-maj bliver mobiliteten til arbejdspladsen mere normaliseret i alle lande. (Se bilag A, slide 125-128). Hvor tilstedeværelsen på arbejdspladsen i marts-april lå på ca. -50 til -60 %, så stiger den i de fire lande til ca. -15 % i oktober-november. Denne stigning sker, på trods af at der i samme periode sker en forværring med øgede smittetal. Færre arbejder hjemmefra end under forårets nedlukning. Udviklingen er udtryk for, at man i modsætning til den drastiske nedlukning i

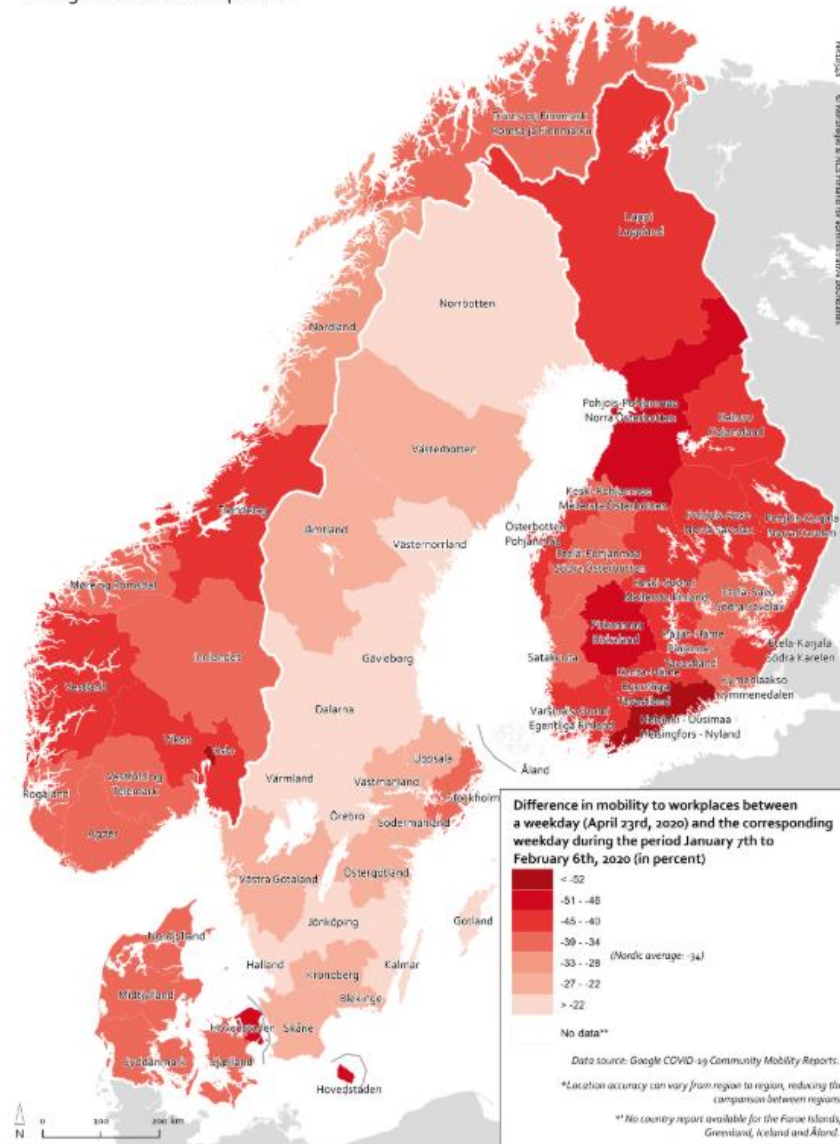
foråret i stedet har en strategi, hvor arbejdspladser så vidt muligt holdes i drift under forudsætning af overholdelse af afstandskrav og smitteforanstaltninger.

Især hovedstadsregioner er præget af fald i mobilitet til arbejdsplads

En sammenlignende analyse fra Nordregio, der er udformet på grundlag Google-data, viser, at der er variationer både mellem og inden for landene. Kortet nedenfor viser mobilitetsmønstre for 23. april 2020. Tilstedeværelse på arbejdspladser faldt med 26 % i Sverige, 39 % i Danmark, 41 % i Norge og 47 % i Finland.

De største fald i mobiliteten til arbejdspladser findes i hovedstadsregionerne. Dette skyldes, at disse områder har en større afhængighed af offentlig transport for pendlere, som rådgives om at undgå at anvende sådanne transportformer på grund af COVID-19-smittefare. En medvirkende forklaring er også, at hovedstadsområdet har højere andele af højtuddannede i funktionærjob, og at disse nemmere kan transformeres til hjemmearbejde. Ydermere er smittetallene typisk højest i hovedstadsområder, og den større smittefare her kan dermed øge befolkningens motivation for at arbejde hjemme. Forskellene i landene afspejler forskelle i regeringens beslutninger (fx nedlukning af Helsinki-Uusimaa-regionen, hvilket reducerer mobiliteten til arbejdspladser med 53 %).

Mobility changes due to COVID-19
Change in visits to workplaces*

Kilde: Nordregio 2020, Julien Grunfelder m.fl. <https://nordregio.org/maps/mobility-changes-due-to-COVID-19/>

6 Kortlægning af de nordiske landes støtteforanstaltninger

COVID-19-pandemiens smittevænsrestriktioner medfører markant økonomisk tilbagegang og stigende ledighed. For at afbøde disse følgevirkninger har de nordiske lande hver især iværksat et stort antal støtteforanstaltninger og "hjælpepakker" for at reducere ledighed, bidrage til virksomheders overlevelse og stimulere økonomisk aktivitet og beskæftigelse. De har alle iværksat tiltag, der retter sig mod at bevare virksomheder og jobs, men det varierer i nogen grad, hvilke typer af tiltag landene har lagt vægt på at bruge.

For at få overblik over og sammenligne landenes støttetiltag gennemfører vi i dette og de følgende kapitler en kortlægning i følgende hovedtrin:

- Dette kapitel omfatter en kvantitativ kortlægning og sammenligning af landenes støtteforanstaltninger, der retter sig mod arbejdsmarkedet og virksomhederne. Kortlægningen opdeler og optæller landenes støtteforanstaltninger i kategorier. Herunder analyseres også lønmodtager- og arbejdsgiverorganisationernes involvering.
- I næste kapitel (7) fokuserer vi på de væsentligste støttetiltag, set i et arbejdsmarkedsperspektiv, som hvert land har iværksat, og belyser deres virkninger.
- I det efterfølgende kapitel (8) belyser vi landenes fremtidsforventninger til landets økonomi og arbejdsmarkedets udvikling og hvilken arbejdsmarkedspolitisk læring, der er draget af krisens hidtidige forløb og de iværksatte foranstaltninger.

EU-agenturet Eurofound har etableret en omfattende database, der løbende opsamler detaljerede oplysninger om de enkelte landes iværksatte økonomiske foranstaltninger. Det er nationale arbejdsmarkedsforskningsinstitutioner i hvert enkelt land, som samler og inddaterer oplysningerne.

Databasen hedder EU COVID-19 Policy Watch: <https://www.eurofound.europa.eu/data/COVID-19-eu-policywatch/database>

Eurofound har i databasen opbygget en detaljeret, generisk kategorisering af de indrapporterede tiltag, som er ordnet efter, hvad der er tiltagenes formål.²³ Vi vælger at bruge databasens oplysninger og kategorisering. Databasens oplysninger er grundige og giver detaljeret adgang til tiltagets lovgrundlag eller aftalegrundlag i de tilfælde, hvor tiltaget er blevet til ved topartsaftale eller trepartsaftale mellem staten og arbejdsmarkedets parter. De følgende afsnit præsenterer oversigter over landenes støtteforanstaltninger rettet mod henholdsvis 1) virksomheder, 2) arbejdstagere og 3) stimulering af økonomi og arbejdsmarked generelt.

Virksomheder

Tabellen nedenfor viser de nordiske landes antal af støtteforanstaltninger, der i bred forstand retter sig mod virksomhederne. Tallene med fed skrift viser det samlede tal for den givne kategori.

²³ Kategoriseringen er brugt i denne rapport fra Eurofound. file:///C:/Users/meh/AppData/Local/Microsoft/Windows/INetCache/Content.Outlook/1L1V3W8V/Eurofound%202020%20Covid-19%20policy%20reponses%20across%20Europe.pdf

Formål	Finland	Sverige	Norge	Danmark	Island*
Bidrage til virksomheders overlevelse	6	5	14	6	12
Direkte subsidier (fuld eller delvis dækning)	3	3	6	2	3
Adgang til kapital	3	1	5	3	3
Udsætte betalinger eller forpligtelser		1	2	1	5
Andet			1		1
Sikre virksomheders drift i kritiske funktioner og services	6	1	8	2	0
Arbejdsorganisering/ændring /rotation	2		6	1	
Mobilisering af mere arbejdskraft	3	1	2		
Lette allokering af arbejdskraft	1			1	
Transformation af virksomheders produktion	1				1
Ændring/innovation af produktion	1				1
Beskytte ansatte, tilpasning af arbejdsplads	1	2		1	
Arbejds miljø og sikkerhed				1	
Trivsel for ansatte	1	2			
Støtte virksomheder tilbage til normal drift		3		1	
Fremme jobparathed og jobtræning		3		1	
Støtte til gradvis genoptagelse af arbejde					

Kilde: EU COVID-19 Policy Watch: <https://www.eurofound.europa.eu/data/COVID-19-eu-policywatch/database>

**Island rapporterer ikke til Eurofound databasen. Data for Island er etableret ved gennemgang af tiltag på regeringens hjemmeside for COVID-19-tiltag. <https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2020/04/iceland-government-and-institution-measures-in-response-to-COVID.html>

Tabellen viser, at hovedparten af landenes støtteforanstaltninger i forhold til virksomheder især retter sig mod at sikre *virksomhedernes overlevelse*, det være sig ved direkte subsidier med fuld eller delvis dækning, øget adgang til kapital og låneadgang og udsættelse af betalinger og forpligtelser. Især **Island** har lanceret støtteforanstaltninger på dette område. Det skal dog fremhæves, at opgørelsen er mere usikker for Islands vedkommende, idet Island ikke rapporterer til Eurofound's database. Opgørelsen er derfor lavet ved gennemgang af de lancerede COVID-19-tiltag på den islandske regerings hjemmeside, hvilket gør optællingen vanskeligere.

Sammenlignet med de øvrige lande har Finland og Norge, udover at sikre virksomhedernes overlevelse, iværksat særligt mange tiltag, der retter sig mod at sikre virksomheders drift i kritiske situationer.

Finland har hjulpet virksomheder i kritiske funktioner ved at ændre arbejdsorganisering/arbejdsrotation (2) og mobilisering af arbejdskraft (3). D. 17. marts indførte regeringen mulighed for at arbejdsarbejdsgivere midlertidigt kan fravige regler for overtid i kritiske funktioner.²⁴ Mobiliseringen af arbejdskraft omfatter bl.a. etableringen af en digital platform, hvor arbejdsarbejdsgivere og sæsonarbejdstagere inden for landbrug og fiskeri kan matche hinanden.²⁵

Norge har fokuseret på at sikre virksomheders drift i kritiske funktioner ved at ændre arbejdsorganisering/arbejdsrotation (6) og mobilisere arbejdskraft (5). Tiltagene omfatter bl.a. bedre adgang til

²⁴ https://static.eurofound.europa.eu/covid19db/cases/FI-2020-12_814.html?utm_source=externalDashboard&utm_medium=powerbi&utm_campaign=Covid-19

²⁵ https://static.eurofound.europa.eu/covid19db/cases/FI-2020-12_1066.html?utm_source=externalDashboard&utm_medium=powerbi&utm_campaign=Covid-19

overtidsarbejde i både private omsorgsfunktioner²⁶, kommuner²⁷, på hospitaler²⁸ og i den statslige sektor generelt²⁹. Det sidstnævnte tiltag er forhandlet i en aftale mellem staten og de centrale organisationer (Unio, LO Stat, Akademikerne and YS Stat).

Danmark har sikret virksomheders drift i kritiske funktioner ved at iværksætte to tiltag, der ændrer arbejdsorganisering og letter allokering af arbejdskraft. Det ene tiltag er iværksat 6. april og er en justering af den eksisterende ordning om arbejdsfordeling, som gør det muligt, at virksomheden kan starte jobdelingen samme dag, som meddelelsen sendes uden at underrette det lokale jobcenter. Ordningen betyder, at arbejdstiden kan forkortes med to hele dage om ugen, hvor medarbejderne får supplerende dagpenge.³⁰ Det andet tiltag er en ny ordning om arbejdstidsfordeling, som afløser den førnævnte pr. 31. august 2020.³¹

Sverige har på også iværksat tiltag for virksomhederne, der skal forbedre arbejdstageres arbejdsmiljø og trivsel. Det ene tiltag er Suntarbetsliv (sundt arbejdsliv), som er etableret ved en topartsaftale i 2016. Tiltaget tilbyder støtte til arbejdsgivere og medarbejdere i, hvordan man bedst tackler pandemien via tjeklister, forskning, tips, artikler, der deler viden osv.³² Det andet tiltag omfatter 18 projekter, der har fået tildelt forskningsmidler for at finde ud af mere om virkningerne af COVID-19 på arbejdsmiljø og sundhed.

Sverige har også lanceret tiltag, der skal støtte virksomheders tilbagevenden til normal drift. Dette gøres ved et tiltag, der fremmer medarbejderes jobtræning/kompetenceudvikling med henblik på at fremme jobparathed (3). Regeringen har d. 30. marts etableret øget mulighed for erhvervsmæssig efteruddannelse af arbejdsløse.³³

Arbejdstagere

I forhold til arbejdstagere har alle de nordiske lande iværksat støtteforanstaltninger, der skal bidrage til indkomstsikring af personer uden dækning af ordning, det være sig ved at udvide indkomstsikring for personer uden dækning af ordning eller ved indkomstsikring af arbejdsløse.

²⁶ [Omsorgspersoner](#) (Norge)

²⁷ [Kommuner](#) (Norge)

²⁸ [Hospitaler](#) (Norge)

²⁹ [Statens aftale](#) (Norge)

³⁰ https://static.eurofound.europa.eu/covid19db/cases/DK-2020-11_305.html?utm_source=externalDashboard&utm_medium=powerbi&utm_campaign=Covid-19

³¹ https://static.eurofound.europa.eu/covid19db/cases/DK-2020-36_1251.html?utm_source=externalDashboard&utm_medium=powerbi&utm_campaign=Covid-19

³² https://static.eurofound.europa.eu/covid19db/cases/SE-2016-14_1154.html?utm_source=externalDashboard&utm_medium=powerbi&utm_campaign=Covid-19

³³ https://static.eurofound.europa.eu/covid19db/cases/SE-2020-25_1151.html?utm_source=externalDashboard&utm_medium=powerbi&utm_campaign=Covid-19

Formål	Finland	Sverige	Norge	Danmark	Island*
Indkomstsikring	2	7	5	6	2
Udvide indkomstsikring for personer uden dækning af ordning	2	1	3	3	
Støtte til forældre og omsorgspersoner			1		1
Sygedagpenge		5	1	2	
Indkomstsikring af arbejdsløse		1		1	1
Andet					
Beskytte og fastholde beskæftigelse		1		3	2
Indkomstsikring af beskæftigede (korttidsbeskæftigede)		1		2	1
Arbejdstid -fleksibilisering				1	
Lønflexibilitet					
Andet					1

Sverige iværksatte ved krisens start i april korttidspermittering som ordning. Ordningen for korttidspermittering fandtes også før COVID-19-pandemien, hvor den blev justeret. Ordningen for korttidspermittering er til dels forankret i kollektive overenskomster, og muligheden for korttidspermittering for virksomheder uden kollektive overenskomster blev forlænget i marts 2020.³⁴

Ordningen betyder, at arbejdsgivere kan reducere deres medarbejderes arbejdstid og modtage økonomisk støtte fra staten for at kompensere for en væsentlig del af omkostningerne ved at tilbageholde medarbejderen.³⁵ Derudover omfatter Sveriges tilgang relativt mange tiltag, der vedrører øget adgang til sygedagpenge (fem tiltag), hvilket også til dels er en hjælp til virksomhederne, der må sende medarbejderne hjem i tilfælde af sygdom eller for at forebygge smitte. Et af tiltagene er, at staten fra 1. april til 31. juli midlertidigt overtog det økonomiske ansvar for sygedagpenge for at lette virksomhederne for denne økonomiske byrde.³⁶ Et andet tiltag blev lanceret 11. marts, "Slopap karensdag", som går ud på at skabe økonomiske incitamenter til at blive hjemme fra arbejde for personer, der har symptomer.³⁷ Et tredje tiltag var muligheden for "præventive" sygedagpenge. Dette er for medarbejdere og selvstændige i risikogrupper, der er nødt til at blive hjemme for at forebygge smitte, og fordi de ikke kan telearbejde.³⁸

Danmark har som led i indkomstsikring af arbejdstagere i foråret 2020 ved en trepartsaftale iværksat en lønkompensationsordning for virksomheder, der får mulighed for midlertidigt at hjemsende medarbejdere i stedet for at afskedige dem. Medarbejderens kompensation er 75 % af lønnen med et maksimum på 30.000 DKK for månedslønnede – og 90 % for timelønnede.³⁹ Ordningen for lønkompensation er pr. 31. august stort set blevet udfaset, så den nu kun gælder for virksomheder, der er påbudt nedlukning. Lønkompensationsordningen er blevet afløst af en ordning for arbejdstidsforkorting: Som led i sikring og fastholdelse af beskæftigelse er der d. 31. august etableret en trepartsaftale om arbejdsdeling og nedsat arbejdstid med henblik på at forebygge afskedigelser som følge af COVID-

³⁴ <https://kundforum.tillvaxtverket.se/org/tillvaxtverket/d/kan-arbetsgivare-utan-kollektivavtal-ha-olika-niva/>

³⁵ https://static.eurofound.europa.eu/covid19db/cases/SE-2020-12_564.html?utm_source=externalDashboard&utm_medium=powerbi&utm_campaign=Covid-19

³⁶ Sygedagpenge (Sverige)

³⁷ Slopap karensdag (Sverige)

³⁸ https://static.eurofound.europa.eu/covid19db/cases/SE-2020-27_981.html?utm_source=externalDashboard&utm_medium=powerbi&utm_campaign=Covid-19

³⁹ Lønkompensation (DK)

19. Aftalen indebærer, at medarbejdere i de virksomheder, der vælger at benytte sig af foranstaltningen, vil arbejde mellem 50 % og 80 % af tiden. Resten af arbejdstiden er de slået sammen. De får fuld løn, når de er på arbejde, og modtager dagpenge for tiden derhjemme.⁴⁰

Norge har fra krisens start d. 17. april iværksat justering af ordningen om korttidspermittering. Ordningen indebærer en forlængelse af perioden, hvor midlertidigt hjemsendte kan modtage dagpenge. Ordningen betyder, at arbejdsgivere kan ansøge om økonomisk støtte til korttidspermittering.⁴¹

Ydermere har Norge iværksat en midlertidig forlængelse af perioden, hvor en arbejdstager kan modtage dagpenge under en permittering.⁴²

Finland har iværksat foranstaltninger til indkomstsikring ved at lancere midlertidig anerkendelse af iværksættere som modtagere af arbejdsløshedsunderstøttelse⁴³ og ved at yde finansiel støtte til solo-selvstændige, der er negativt påvirket af COVID-19.⁴⁴

Island har iværksat foranstaltninger til indkomstsikring ved bl.a. at lancere ordningen om supplerende dagpenge ved arbejdsløshed på deltid eller fuldtid. Ordningen gør det muligt for virksomheder, der har lidt betydelige indtægtstab på grund af COVID-19-krisen, at ansøge om statsstøtte til at betale en del af lønomkostningerne i løbet af medarbejderens opsigelsesperiode. Støtten gør det muligt for arbejdstagere at gå på deltid og modtage supplerende betalinger fra regeringen.⁴⁵

Stimulering af økonomi og arbejdsmarked

Alle de nordiske lande har lanceret forskellige foranstaltninger, som retter sig mod at fremme genopretning af økonomi, arbejdsmarked og socialt liv. De fleste af tiltagene vedrører aktiv arbejdsmarkedspolitik, subsidier og jobskabelse.

Formål	Finland	Sverige	Norge	Danmark	Island*
Fremme af genopretning af økonomi, arbejdsmarked og socialt liv	8	1	2	2	2
Aktiv arbejdsmarkedspolitik, subsidier og jobskabelse	2	1	2	1	
Fleksibilisering og security	6				
Stimulering af økonomi				1	2
Andet					
Modvirke sociale problemer	1				
Beskytte sårbare grupper (udover indkomstsikring)	1				

Island har iværksat en finansiel hjælpepakke, der skal stimulere økonomien og efterspørgslen generelt. Hjælpepakken omfatter bl.a. statsstøttede udlån til virksomheder, udskydelse af skattebetalinger,

⁴⁰ [Arbejdstid](#) (DK)

⁴¹ https://static.eurofound.europa.eu/covid19db/cases/SE-2020-12_564.html?utm_source=externalDashboard&utm_medium=powerbi&utm_campaign=Covid-19

⁴² https://static.eurofound.europa.eu/covid19db/cases/NO-2020-13_723.html?utm_source=externalDashboard&utm_medium=powerbi&utm_campaign=Covid-19

⁴³ https://static.eurofound.europa.eu/covid19db/cases/FI-2020-15_254.html?utm_source=externalDashboard&utm_medium=powerbi&utm_campaign=Covid-19

⁴⁴ https://static.eurofound.europa.eu/covid19db/cases/FI-2020-15_539.html?utm_source=externalDashboard&utm_medium=powerbi&utm_campaign=Covid-19

⁴⁵ <https://www.government.is/government/Covid-19/>

finansiel støtte til turistsektoren, engangsbørnetilskud, adgang til tredje søjles pensionsopsparing (privat pensionsopsparing) og refusion af moms for byggeprojekter. Derudover er offentlige anlægsprojekter fremskyndet – bl.a. investering i teknisk infrastruktur.⁴⁶

Danmark har lanceret udbetaling af indefrosne feriepenge for at stimulere økonomien.⁴⁷ Ligeledes har Danmark indført forhøjet dagpengesats under uddannelse⁴⁸ og engangstilskud til modtagere af forsørgelsesydelse.⁴⁹

Norge har bl.a. iværksat en grøn vækstpakke, der skal stimulere økonomien ved investeringer i grøn, miljøvenlig teknologi.⁵⁰ Ligeledes har Norge indført lønstøtte til virksomheder for at de skal tage egne permitterede tilbage i job⁵¹ samt en trepartsaftale om brancherettet kompetenceudvikling. Dette tiltag er iværksat 9. september, i erkendelsen af at fremtidens arbejdsmarked skal være bedre kompetencemæssigt rustet til lignende tilbageslag i økonomien.⁵²

I Sverige har det partssammensatte Trygghetsråd iværksat kompetenceudvikling for afskedigede i form af en kortere erhvervsuddannelse eller validering, som kan lette vejen til et nyt job.⁵³

Finland har iværksat beskyttelse af sårbare grupper ved at lancere ordningen om grundlæggende socialhjælp, som er tilgængelig for personer, der bor og arbejder i Finland, og hvis indkomst og aktiver ikke dækker væsentlige daglige behov. Denne midlertidige kompensation kan ydes til personer, der modtog grundlæggende socialhjælp, mens begrænsningerne var gældende (mellem marts 2020 og juli 2020). Kun personer, der har modtaget grundlæggende socialhjælp i måneden forud for udbetaling af erstatningen, er berettigede.⁵⁴ Finland skiller sig ud ved at have iværksat en del initiativer, der retter sig mod fleksibilisering af arbejdsmarkedet. Tiltag herunder vedrører bl.a., at virksomheder får lettere adgang til afskedigelser, herunder bl.a. forkortelse af forhandlingstiden ved midlertidige afskedigelser og kortere varslingsstid ved masseafskedigelser⁵⁵. For eksempel blev der 1. april indført en midlertidig adgang for arbejdsgivere til at opsiges ansættelseskontrakter før prøvetidens udløb pga. nedgang i produktion, dvs. forhold som ikke skyldes personens udførelse af jobbet.⁵⁶

⁴⁶ <https://www.government.is/government/Covid-19/>

⁴⁷ https://static.eurofound.europa.eu/covid19db/cases/DK-2020-40_1471.html?utm_source=externalDashboard&utm_medium=powerbi&utm_campaign=Covid-19

⁴⁸ https://static.eurofound.europa.eu/covid19db/cases/DK-2020-31_956.html?utm_source=externalDashboard&utm_medium=powerbi&utm_campaign=Covid-19

⁴⁹ https://static.eurofound.europa.eu/covid19db/cases/DK-2020-40_1245.html?utm_source=externalDashboard&utm_medium=powerbi&utm_campaign=Covid-19

⁵⁰ https://static.eurofound.europa.eu/covid19db/cases/NO-2020-22_1227.html?utm_source=externalDashboard&utm_medium=powerbi&utm_campaign=Covid-19

⁵¹ https://static.eurofound.europa.eu/covid19db/cases/NO-2020-27_1206.html?utm_source=externalDashboard&utm_medium=powerbi&utm_campaign=Covid-19

⁵² https://static.eurofound.europa.eu/covid19db/cases/NO-2020-14_1083.html?utm_source=externalDashboard&utm_medium=powerbi&utm_campaign=Covid-19

⁵³ https://static.eurofound.europa.eu/covid19db/cases/SE-2017-5_1145.html?utm_source=externalDashboard&utm_medium=powerbi&utm_campaign=Covid-19

⁵⁴ https://static.eurofound.europa.eu/covid19db/cases/FI-2020-41_1237.html?utm_source=externalDashboard&utm_medium=powerbi&utm_campaign=Covid-19

⁵⁵ [Varslingsstid masseafskedigelser](#) (Finland)

⁵⁶ [Kontrakter opsigelse i prøvetid](#) (Finland)

Arbejdsmarkedets parters rolle i støtteforanstaltningerne

For at have sammenlignelige data har vi valgt at analysere arbejdsmarkedets parters rolle i foranstaltningerne på grundlag af oplysninger fra Eurofound's database, hvortil nationale arbejdsmarkedsforskere/observatører i hvert land rapporterer ind. Databasen findes her: <https://www.eurofound.europa.eu/data/COVID-19-eu-policywatch/database>

Det skal understreges, at analysen er baseret på **optælling af tiltag**, som parterne har været involveret i eller informeret om. *Antallet af aftaler* mellem parterne og regeringen kan være højere. Således har arbejdsmarkedets parter fx i Danmark optalt, at de i 2020 har været med til ti trepartsaftaler, fordi de medtæller alle aftaler, hvor et tiltag, fx ordningen for lønkompensation, er blevet justeret.⁵⁷

Oversigten nedenfor viser arbejdsmarkedets parters rolle i foranstaltningerne. Oplysningerne er hentet fra Eurofound's database, hvortil nationale arbejdsmarkedsforskere/observatører i hvert land rapporterer ind. For hvert land er det for hver kategori af støtteforanstaltninger vist antallet af tiltag, hvorvidt parterne blev (I) Informeret, (F) Forhandlede resultat, (K) Konsulteret. I de to øvrige kategorier er parternes rolle (U) Ukendt eller (0) Ingen involvering.

Støtteforanstaltning kategori	Arbejdsmarkedets parters involvering																			
	Sverige					Finland					Norge					Danmark				
	I	F	K	U	0	I	F	K	U	0	I	F	K	U	0	I	F	K	U	0
Indkomstsikring	3		1	3			3	2					6							6
Bidrage til virksomheders overlevelse	3		1	1			1		5			1	13							6
Støtte virksomheder tilbage til normal drift	3																		1	
Beskytte ansatte, tilpasning af arbejdspladsen		2																		1
Beskytte og fastholde beskæftigelse	1						1										3			
Sikre virksomheders drift i kritiske funktioner	1								5	1		6	2					1		1
Genopretning af økonomi, arbejdsmarked og socialt liv		1					4	2	2				4					1		1
Modvirke sociale problemer									1											
Transformation af virksomheders produktion										1										

Kilde: <https://static.eurofound.europa.eu/COVID19db/index.html>

Oversigten viser, at der er klare forskelle mellem parternes involvering i nordiske lande.

Finland adskiller sig fra de øvrige lande ved at være det land, hvor parterne har været relativt mest involveret i form af forhandlinger (9 ud af 25), mens konsultation er sket i 4 af tiltagene. Dog er der i Finland en stor del af tiltagene (13 ud af 25), hvor der ikke foreligger informationer om parternes rolle.

⁵⁷ <https://fho.dk/blog/2020/11/22/et-aar-ti-trepartsaftaler/>

Sverige er karakteriseret ved at parterne fortrinsvis er blevet informeret om støtteforanstaltningerne (11 ud af 21 tiltag), hvorimod de kun er konsulteret i 2 tiltag og har medvirket i forhandling af 3 tiltag. De forhandlede tiltag vedrører beskyttelse af de ansatte, det være sig de ansattes trivsel (2). Derudover har parterne forhandlet et tiltag til genopretning af økonomi, arbejdsmarked og socialt liv. Tiltaget vedrører aktiv arbejdsmarkedspolitik, subsidier og jobskabelse.

Norge adskiller sig fra de øvrige lande ved at være det land, hvor parterne er blevet mest involveret. Parterne er blevet konsulteret i hovedparten af foranstaltningerne (25 ud af 32) og har samlet forhandlet 7 af dem. De fleste af foranstaltningerne (13) vedrører bidrag til virksomheders overlevelse, det være sig især direkte subsidier (6) og adgang til kapital (5). Derudover er parterne især blevet involveret i forhandling af tiltag til sikring af virksomheders drift i kritiske funktioner, og de fleste foranstaltninger omfatter ændringer af arbejdets organisering og rotationsordninger (6).

Danmark skiller sig ud ved, at parterne har været uden involvering i hele 15 ud af 21 tiltag. Det drejer sig især om tiltag til indkomstsikring (6) og tiltag til virksomheders overlevelse (6). Dog er parterne ligesom i Norge blevet involveret i forhandlingstiltag med henblik på at beskytte og fastholde beskæftigelse, det være sig indkomstsikring af korttidsbeskæftigede og fleksibilisering af arbejdstid. Så selvom det ud fra tallene umiddelbart ser ud, som om parterne kun har været begrænset involveret i Danmark, så er det vigtigt at fremhæve, at parterne ved diverse toparts- og trepartsaftaler har været med udformningen af centrale tiltag, der vedrører arbejdsmarkedet, eller er blevet konsulteret. Det drejer sig om følgende:

- Topartsaftale om hjemsendelse uden løn som følger af COVID-19 (med i design)⁵⁸
- Trepartsaftale om lønkomensation i den private sektor (med i design)⁵⁹
- Ny midlertidig trepartsaftale om arbejdsfordeling (med i design)⁶⁰
- Forhøjet dagpengesats under uddannelse (konsulteret)⁶¹
- Arbejdsfordeling gjort mere fleksibel (konsulteret)

Island rapporterer ikke til Eurofound-databasen, og derfor har vi ikke data om de islandske parter involvering sag for sag. Arbejdsmarkedets parter i Island har dog været centralt involveret i politikudformning tidligt fra pandemiens start i marts 2020. Der blev tidligt etableret en trepartsaftale om foranstaltninger til bekæmpelse af COVID-19 og indkomstsikring af arbejdstagere. Aftalen blev indgået mellem den islandske regering, SA Sammenslutningen af Islandske Erhverv og Det Islandske Forbund. Aftalen omfattede bl.a.

- anbefaling til virksomhederne om, at de fortsat betaler lønnen til de ansatte, der har været i karantæne ved afgørelse truffet af sundhedsmyndigheder
- at den islandske arbejdssammenslutning vil anbefale sine medlemsorganisationer, at personer med medlemskab af deres sygemeldingsmidler, som bliver syge, modtager fuld betaling fra midler, hvis deres ret til sygeorlov er udtømt
- at regeringen træffer foranstaltninger til at foretage eventuelle ændringer af forsikringsloven

⁵⁸ https://static.eurofound.europa.eu/covid19db/cases/DK-2020-11_1105.html?utm_source=externalDashboard&utm_medium=powerbi&utm_campaign=Covid-19

⁵⁹ https://static.eurofound.europa.eu/covid19db/cases/DK-2020-36_1251.html?utm_source=externalDashboard&utm_medium=powerbi&utm_campaign=Covid-19

⁶¹ https://static.eurofound.europa.eu/covid19db/cases/DK-2020-31_956.html?utm_source=externalDashboard&utm_medium=powerbi&utm_campaign=Covid-19

- at tillade en virksomhed, der betaler løn til en medarbejder, der har været eller senere kan være i karantæne, at kræve godtgørelse af denne omkostning fra den islandske forsikring op til en bestemt grænse under visse omstændigheder, fx hvis medarbejderen ikke har mulighed for at arbejde hjemmefra.⁶²

Efterfølgende har den islandske arbejdssammenslutning ASI medvirket i udformningen af en standard-aftale om en midlertidig nedsættelse af arbejdstiden med lønnedsættelse samt vejledning om den nye foranstaltning om delvis arbejdsløshedsunderstøttelse.⁶³

Støtteforanstaltningernes lov- og aftalegrundlag

De nordiske lande har iværksat støtteforanstaltninger, dels ved love og dels ved aftaler med arbejdsmarkedets parter. Oversigten nedenfor viser støtteforanstaltningernes lov- og aftalegrundlag i de respektive lande.

Grundlag	Danmark	Finland	Sverige	Norge
Love/bekendtgørelser	16	25	17	23
Trepartsaftaler	2			
Topartsaftaler/kollektive aftaler	1			6
Ikke-bindende anbefalinger	1			
Andre initiativer/politiske tiltag	1	3	3	3

Källa:

Oversigten viser, at alle de nordiske lande fortrinsvis har lanceret støtteforanstaltninger ved love og bekendtgørelser. Dog adskiller Danmark og Norge sig ved også at have brugt aftaler med parterne som grundlag for tiltagene, mens dette ikke er tilfældet i Finland og Sverige. Finland adskiller sig fra Sverige ved at parterne i Finland i stort omfang har været med i forhandling af foranstaltningernes udformning, som er sket ved lov, mens parterne i Sverige fortrinsvis blot er blevet informeret.

⁶² https://www.asi.is/media/316351/frett_samkomulag_050320_enska.pdf

⁶³ <https://tuac.org/news/covid19-crisis-mapping-out-trade-union-and-social-partners-responses/>

7 Virkningen af landenes tiltag

COVID-19-pandemien og de iværksatte smittevænsrestriktioner og den delvise nedlukning af samfundet har tilsammen medført en stigende ledighed og nedgang i den økonomiske aktivitet. Dette kapitel analyserer virkningerne af de nordiske landes støtteforanstaltninger med henblik på at afbøde konsekvenserne af smitteværnstiltagene, det vil sige i hvilket omfang støtteforanstaltningerne har formået at forebygge ledighed og bidrage til virksomheders overlevelse og den økonomiske aktivitet.

Virkningerne vurderes på grundlag af desk research af eksisterende nationale studier og økonomiske analyser, der indtil nu er gennemført i hvert land, samt på statistik fra internationale organisationer såsom OECD og EU m.fl.

Indledningsvis skal det fremhæves, at en vurdering af støtteforanstaltningernes virkninger er vanskelig af flere grunde. For det første er der i hvert land iværksat så mange støtteforanstaltninger på samme tid, at det er vanskeligt at "isolere" virkningen af de enkelte tiltag. For det andet er der på nuværende tidspunkt endnu kun gennemført få evalueringer og studier, og deres resultater er relativt foreløbige.

For det tredje er COVID-19-pandemien som krise stadig igangværende, og stigende smittetal i efteråret har medført en ny runde af restriktioner og delvis nedlukning. De iværksatte støttetiltag er derfor blevet enten forlænget eller kun delvist udfaset, og der er indført nye supplerende støttetiltag. Dette betyder, at det er for tidligt at vurdere støttetiltagenes virkninger på "krisen" i ental, da den stadig er i gang, og at ledigheden derfor kan stige igen.

I analysen vil vi derfor fokusere på at vurdere støttetiltagenes virkninger i forhold til at afbøde konsekvenserne af de restriktioner, der blev indført i første runde i foråret 2020, og hvilken betydning de har haft for udviklingen frem mod efteråret, hvor smittetallene begyndte at stige igen og medførte nye restriktioner. Vi vil herunder sammenligne de nordiske landes forskellige tilgang til krisen og hvilken betydning denne vurderes at have haft for de opnåede resultater.

De følgende afsnit analyserer virkningerne af støtteforanstaltningerne i hvert enkelt land, baseret på eksisterende studier.

Sverige

Det svenske arbejdsmarked blev hårdt ramt af corona-pandemien, og den stigende ledighed satte ind lige fra tidspunktet for annonceringen af COVID-19-restriktionerne, der var baseret på opfordringer og frivillighed. Antallet af registrerede arbejdsløse steg med næsten 60.000 personer på bare 2 måneder, og antallet af nye ledige stillinger faldt med næsten 1/3. Antallet af varslede afskedigelser steg kraftigt fra 20.000 til 75.000 sammenlignet med samme periode i 2019. På baggrund af den dramatiske stigning i ledigheden blev der iværksat foranstaltninger, som især rettede sig mod følgende:

At reducere virksomheders økonomiske byrde ved sygefravær. Den svenske midlertidige sygeforsikring dækker den første sygedag, hvorefter arbejdsgiver dækker de følgende to uger. Ved at kompensere for virksomhedernes betaling blev virksomhederne aflastet økonomisk⁶⁴, og det blev samtidig sikret, at arbejdstagere med symptomer ikke blev fristet til at forblive på arbejde af økonomiske grunde. Dette

⁶⁴ https://static.eurofound.europa.eu/covid19db/cases/SE-2020-14_562.html?utm_source=externalDashboard&utm_medium=powerbi&utm_campaign=Covid-19

tiltag passer godt til den svenske COVID-19-strategi, der er baseret på frivillighed og arbejdstagere, der bliver hjemme efter selvvurdering af symptomer. For perioden d. 31. august til 31. december blev ordningen justeret. Ordningen var ved pandemiens første periode april-juli 2020 organiseret således, at der blev indført midlertidige regler for at kompensere arbejdsgiveren for udgifter til sygedagpenge (normalt får arbejdsgiveren kun refunderet høje sygedagpengeomkostninger). Arbejdsgiveren betaler sygedagpenge til sine ansatte som sædvanligt. Staten refunderer derefter arbejdsgiveren via skatten. Det betyder, at alle arbejdsgivere modtager compensation for de fulde udgifter til sygedagpenge, som de indberetter i arbejdsgiverens selvangivelse for månederne april, maj, juni og juli.

For regnskabsperioden august til december 2020 gælder der en anden beregning, hvor der refunderes efter forskellige procentsatser, afhængig af hvor høje arbejdsgiverens omkostninger er.

At beskytte virksomheder og jobs. Der blev iværksat en bred vifte af tiltag, herunder kompensationsordninger for nedgang i salg og omsætning i forhold til samme periode sidste år samt ordninger for løncompensation m.m. Et af de centrale tiltag set fra et arbejdsmarkedsperspektiv er ordningen med korttidsarbejde (korttidspermittering), der blev etableret.⁶⁵ Korttidsarbejde betyder, at arbejdsgivere kan reducere deres medarbejderes arbejdstid og modtage økonomisk støtte fra staten for at kompensere for en betydelig del af omkostningerne til at fastholde medarbejderen. Denne foranstaltning dækker kun den private sektor.

At øge indkomstdækningen inden for arbejdsløshedsforsikringssystemet. Regeringen har truffet flere foranstaltninger for at udvide arbejdsløshedsforsikringsdækningen og øge ydelsesniveauerne under krisen. Compensationen er lavere for arbejdstagere, der har valgt ikke at være medlemmer af en UI-fond. Mange arbejdstagere er dækket af yderligere forsikring gennem ordninger, der er organiseret af fagforeninger eller i fællesskab af arbejdsmarkedets parter. De vigtigste reformer, der er indført under den nuværende krise, er en reduktion af arbejdskravene for UI-berettigelse fra 80 til 60 timer pr. måned i løbet af 6 af de sidste 12 måneder og en sænket krævet varighed af medlemskab i UI-midler fra 12 til 3 måneder.⁶⁶ Det laveste ydelsesniveau (for dem uden UI-medlemskab) og den generelle ydelsesgrænse er begge blevet øget ganske betydeligt; stigningerne er omkring 30 % i forhold til tidligere niveauer. Den nuværende seksdages karenperiode for arbejdsløshedsforsikring er midlertidigt afskaffet. Betingelserne gælder ikke for ansøgninger om arbejdsløshedsunderstøttelse for perioden 30. marts 2020 til 3. januar 2021.

Virkninger af tiltagene

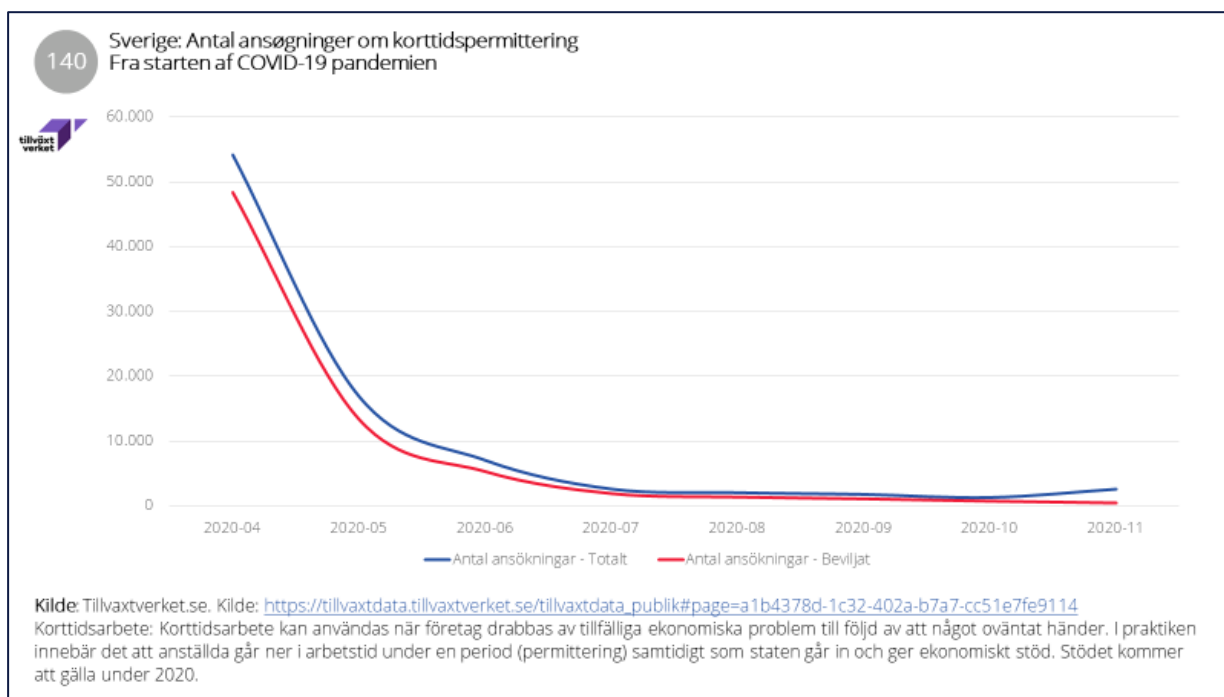
Samlet set har Sveriges støtteforanstaltninger været rettet mod at udvide indkomstsikring af arbejdstagere ved ledighed, at beskytte jobs gennem korttidsarbejde og at kompensere virksomheder for stigende omkostninger ved sygdom. Ordningen for korttidspermittering har tydeligvis imødekommet et stort behov i krisens akutte fase i marts-april 2020. Dagen efter ordningens åbning havde det svenske agentur for økonomisk og regional vækst allerede modtaget 15.000 ansøgninger, og den 13. juli havde ca. 73.500 virksomheder ansøgt om støtte. Støtten, der er udbetalt, er SEK 26 mia. (ca. € 2,6 mia.). Antallet af medarbejdere, der er omfattet af denne foranstaltning, var ca. 570.000. Den 6. oktober 2020

⁶⁵ https://static.eurofound.europa.eu/covid19db/cases/SE-2020-12_564.html?utm_source=externalDashboard&utm_medium=powerbi&utm_campaign=Covid-19

⁶⁶ https://static.eurofound.europa.eu/covid19db/cases/SE-2020-16_557.html?utm_source=externalDashboard&utm_medium=powerbi&utm_campaign=Covid-19

var der 84.707 ansøgninger. Støtten, der er ydet, var 28 mia. SEK (ca. 2,6 mia.⁶⁷ Ordningen er især brugt blandt brancherne i turistsektoren (hoteller og restauranter) og i industrielle fremstillingserhverv.⁶⁸

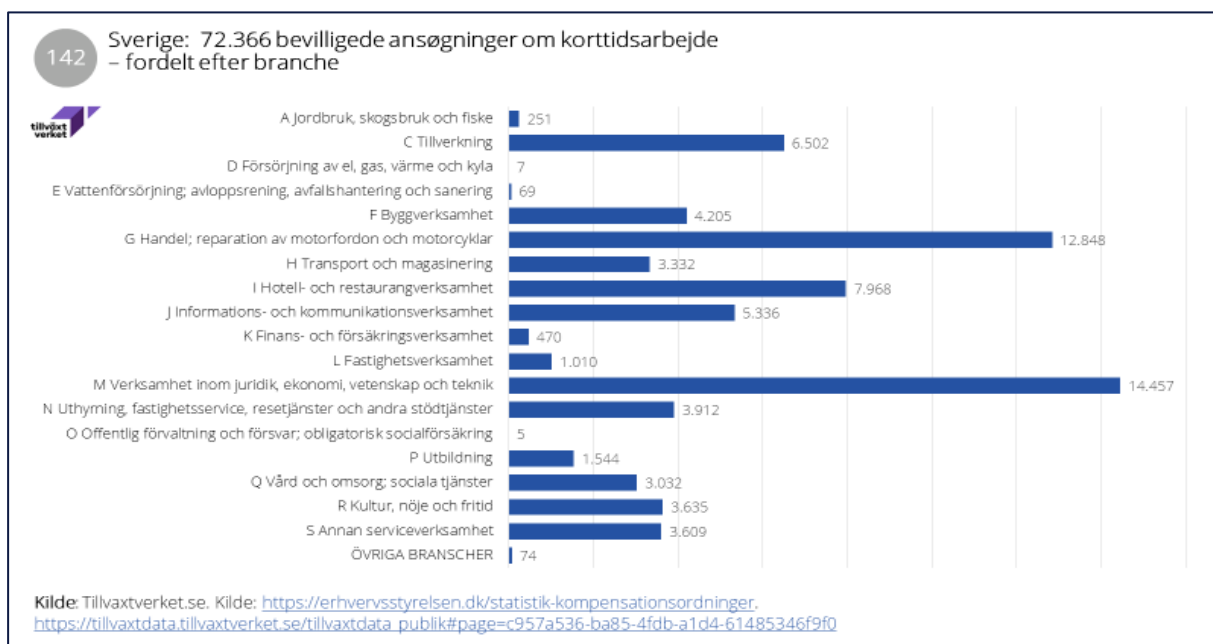
Figuren nedenfor viser, at antallet af ansøgninger om korttidspermittering toppede med mere end 50.000 i april måned. Siden juli har det månedlige antal ansøgninger ligget på 1.200-1.300, men er i november steget til 2.500. I hele Sverige har 18 % af de ansatte været korttidspermitterede mindst én gang i perioden april-november, men med relativt store forskelle på tværs af landet.

Oversigten nedenfor viser antallet af bevilgede ansøgninger fordelt på brancher. Også i Sverige fylder handel, hotel og restauration i statistikken. Men flest er der alligevel fra vidensservice (jura, økonomi, videnskab, teknik), modsat Danmark, hvor vidensservice ikke fylder meget i lønkompensationsstatistikken. På fjerdepladsen er den svenske fremstillingsindustri.

⁶⁷ https://static.eurofound.europa.eu/covid19db/cases/SE-2020-12_564.html?utm_source=externalDashboard&utm_medium=powerbi&utm_campaign=Covid-19

⁶⁸ IZA Covid-19 Crisis Response Monitoring: Sweden Lena Hensvik and Oskar Nordström Skans UCLS, Uppsala University, Sweden · CESifo · IZA, Germany. Maj 2020.

Der foreligger endnu ikke særskilte effektvurderinger af tiltagene, men det vurderes af IMF, at tiltagene givetvis har medvirket til at mildne krisens økonomiske recession, idet Sverige har en lille stigning af BNP i 1. kvartal, i modsætning til alle andre udviklede landes økonomi. Ydermere faldt forbruget mindre end i andre lande, og eksporten steg.⁶⁹

Endelig peger de interviewede eksperter på, at arbejdsmarkedet omstillede sig med uset hurtig hastighed, fx skete der hurtig omskoling af personel fra flybranchen til sundhedssektoren, og søgningen til sundhedsuddannelserne steg med 30 %, hvilket tolkes som gode nyheder for politiske tiltag til at forbedre matchningen på arbejdsmarkedet.

Danmark

De danske støtteforanstaltninger har ligesom de øvrige nordiske lande været rettet mod at sikre virksomheders overlevelse og bevare jobs samt at udvide indkomstsikringen for personer ved ledighed. Allerede midt i marts 2020 lancerede regeringen den første af en række hjælpepakker til dansk erhvervsliv, der skulle forhindre fyringer og holde hånden under virksomhedernes økonomi. Først fik virksomhederne mulighed for at søge kompensation for 75 % af lønnen til hjemsendte ansatte, der ikke kan løse deres arbejdsopgaver hjemmefra, og for andre typer af faste udgifter. Senere kom også muligheden for at udskyde betalingen af moms, A-skat og arbejdsmarkedsbidrag og flere andre tiltag. Mere end 300 mia.kr blev på den måde stillet til rådighed for virksomhederne, og en måned senere havde mere end 71.000 virksomheder søgt om adgang til hjælpepakkerne.⁷⁰

Set i et arbejdsmarkedsperspektiv er de væsentligste støtteforanstaltninger følgende:

Lønkomensation for medarbejdere truet af afskedigelse. Den danske regering og arbejdsmarkedets parter indgik 14. marts en trepartsaftale om en midlertidig lønkompositionsordning for firingstruede medarbejdere i private virksomheder, der stod overfor at skulle afskedige minimum 30 % eller mere end 50 af virksomhedens ansatte på grund af et forventet omsætningstab forårsaget af COVID-19-

⁶⁹ <https://www.imf.org/en/News/Articles/2020/06/01/na060120-sweden-will-Covid-19-economics-be-different>

⁷⁰ https://nyheder.ku.dk/alle_nyheder/2020/06/hjaelpepakker-hjalp-os-undga-titusindvis-af-fyringer/

situationen. Lønkompensationsordningen gjaldt i første omgang fra den 9. marts 2020 til og med 9. juni 2020, men gennemgik flere forlængelser til 29. august 2020. Lønkompensationsordningen blev dog forlænget særskilt ud over den 29. august for virksomheder, som har fuldt lukket, fordi de har haft forbud mod at have åbent. For disse virksomheder ophører ordningen, når forbuddet ophæves.⁷¹

Kompensationsordning for selvstændige. Selvstændige og freelancere er ikke direkte omfattet af løn-kompensationsordningen. Derfor blev der indført compensation til de selvstændigt erhvervsdrivende, der oplever mere end 30 % nedgang i omsætningen. Kompensationen er 75 % af omsætningstab, dog maksimalt 23.000 DKK pr. måned.

Arbejdsfordeling for at forebygge afskedigelser. D. 31. august blev der indgået trepartsaftale om arbejdsdeling for at afbøde en mulig bølge af afskedigelser på det private arbejdsmarked, som stadig er påvirket af coronakrisen efter udfasning af lønkompensationsforanstaltningen. Aftalen indebærer, at medarbejdere i de virksomheder, der vælger at benytte sig af foranstaltningen, vil arbejde mellem 50 % og 80 % af tiden. Resten af arbejdstiden er de slået sammen. De får fuld løn, når de er på arbejde, og modtager dagpenge for den tid, de er derhjemme. Virksomheder, der allerede bruger den eksisterende arbejdsdelingsaftale, der i en lettere tilgængelig form blev aftalt i marts 2020 som en støtteforanstaltning mod virkningerne af coronakrisen, kan vælge at skifte til denne ordning for arbejdsdeling, der indeholder en forbedret ydelsesrate.

Indkomstsikring via øget adgang til dagpenge og sygedagpenge. Regeringen og alle Folketingets partier blev d. 18. april enige om at give lempeligere vilkår for dagpengemodtagere og sygedagpengemodtagere. For dagpengemodtagere var det gældende, at perioden fra og med 1. marts til og med 30. juni ikke medtælles i den lediges dagpengeanciennitet. Ordningen betyder, at sygedagpengemodtagere, der har modtaget sygedagpenge i mere end 22 uger i de ni forudgående kalendermåneder, får forlænget retten til sygedagpenge i tre måneder (hvilket de ikke ville få efter de normale regler). For kontanthjælpsmodtagere er der d. 19. juni til og med 8. september 2020 indført en suspendering af 225-timers reglen, som betyder, at man skal arbejde 225 timer om året som kontanthjælpsmodtager for at få ret til den fulde ydelse.

Virkninger af tiltagene

De danske støttetiltag vurderes at have haft den ønskede virkning med hensyn til at forebygge afskedigelser. I juni 2020 har ca. 55 % af virksomhederne i Danmark benyttet sig af regeringens coronahjælpepakke, og det er i høj grad de mest trængte brancher, der har udnyttet muligheden for at få tilskud til lønkompensation og andre faste udgifter. Dette viser en analyse baseret på svar fra 10.645 danske virksomheder. Undersøgelsens data viser, at de 10.645 virksomheder, der deltog i forskernes undersøgelse, samlet set sendte 284.000 medarbejdere hjem på orlov og på den måde undgik 81.000 fyringer. Undersøgelsen viser, at den mest populære del af hjælpepakkerne er muligheden for at søge kompensation for lønomkostninger, som 38 % af virksomhederne har benyttet sig af. Jo større indtægtsnedgang i firmaerne, des flere ansatte sendte de hjem med lønkompensation. De virksomheder, der oplevede tab på op mod 80 % af deres indtægter, sendte både folk hjem med løn og fyrede andre ansatte. Undersøgelsen viser, at der er klar årsagssammenhæng: Virksomheder, der modtager støtte, rapporterer færre afskedigelser.⁷²

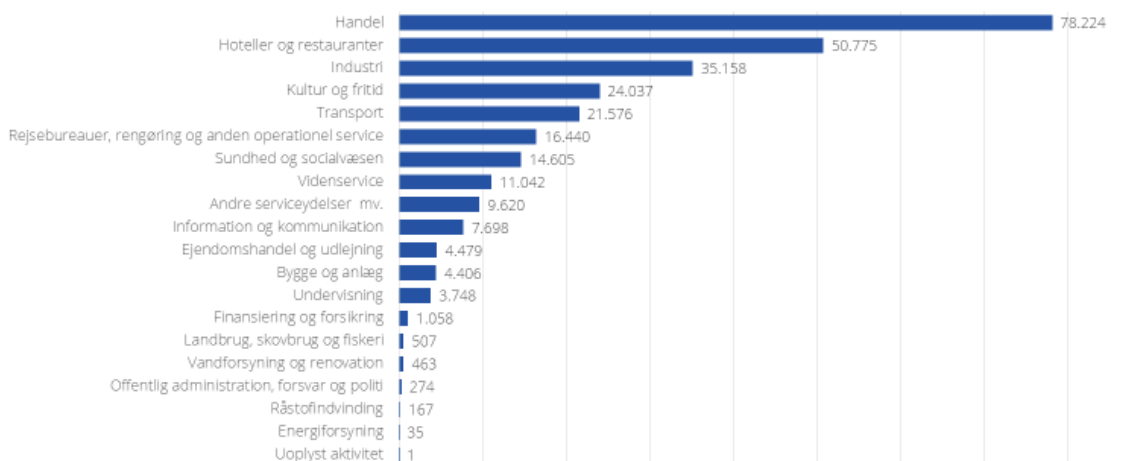
Figuren nedenfor viser opdelt på brancher antallet af personer, der har modtaget lønkompensation.

⁷¹ https://static.eurofound.europa.eu/covid19db/cases/DK-2020-11_633.html?utm_source=externalDashboard&utm_medium=powerbi&utm_campaign=Covid-19

⁷² https://www.economics.ku.dk/research/Corona/covid19_projekt_5_.pdf

139

281.793 personer på lønkompensationsordning i Danmark – fordelt efter branche

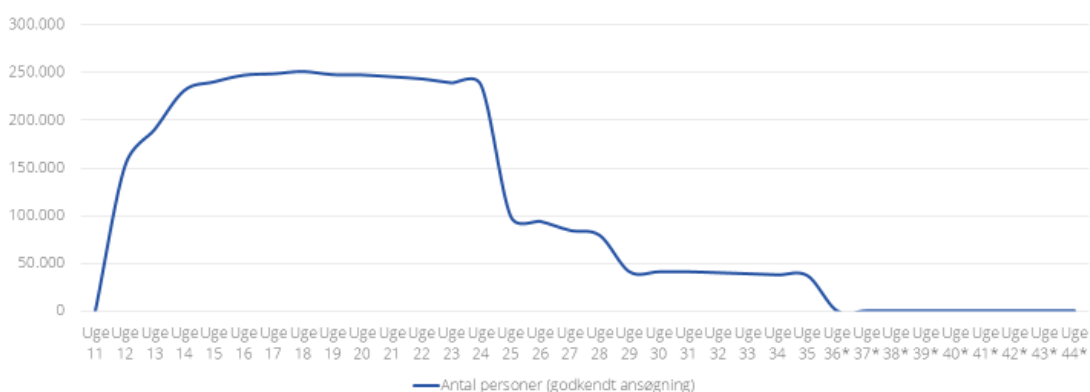
Kilde: Erhvervsstyrelsen. Kilde: <https://erhvervsstyrelsen.dk/statistik-kompensationsordninger>

Note: Tallet fra godkendte ansøgninger dækker over antallet af unikke personer, der er hjemsendt den pågældende uge med en godkendt ansøgning. Tallet kan ændre sig bagudrettet som følge af yderligere ansøgninger for perioden frem mod 14. november eller hvis virksomheden indberetter senere, at vedkommende ikke var hjemsendt i denne periode.

Hovedstadsområdet har i særlig grad brugt ordningen, idet 21 % af landsdelens job i den private sektor er på lønkompensation og dermed betydeligt over landsgennemsnittet (13 %). Antallet af lønkompen- serede personer er størst inden for handel og hoteller og restauranter.⁷³ Figuren nedenfor viser ud- viklingen i antallet af personer på lønkompensation.

138

Hjemsendte personer pr. uge efter godkendt ansøgning i Danmark Fra starten af COVID-19 pandemien

Kilde: Erhvervsstyrelsen. Kilde: <https://erhvervsstyrelsen.dk/statistik-kompensationsordninger>

Note: Tallet fra godkendte ansøgninger dækker over antallet af unikke personer, der er hjemsendt den pågældende uge med en godkendt ansøgning. Tallet kan ændre sig bagudrettet som følge af yderligere ansøgninger for perioden frem mod 14. november eller hvis virksomheden indberetter senere, at vedkommende ikke var hjemsendt i denne periode.

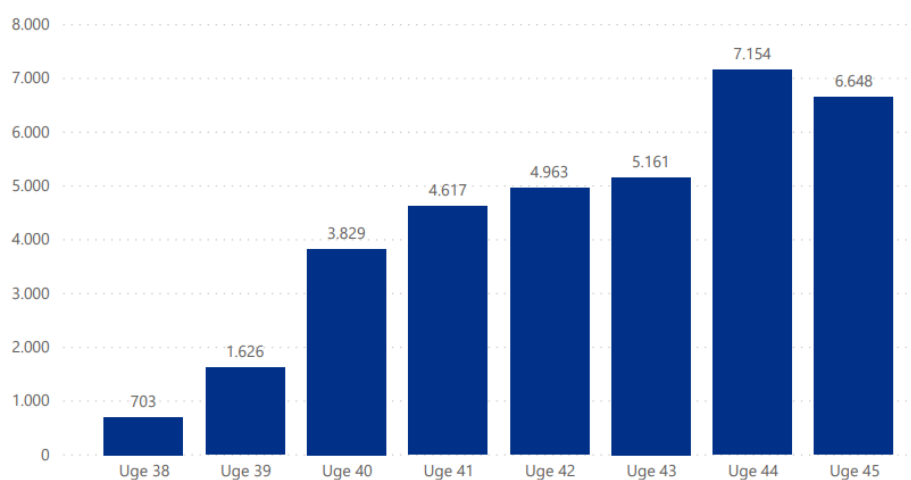
*Tallene for uge 36 og frem kan i højere grad undervurdere virksomhedernes ønske til anvendelse af ordningen, da virksomhederne fortsat kan søge om lønkompensation frem til d. 14. november 2020. Det gælder dog stadig, at der frem til d. 14. november kan ansøges om lønkompensation med tilbagevirkende kraft til kompensationsperiodens begyndelse d. 9 marts 2020

⁷³ <https://www.dst.dk/Site/Dst/Udgivelser/nyt/GetAnalyse.aspx?cid=40811>

Antallet steg hurtigt fra uge 11 til uge 13, hvor niveauet endte på omkring 250.000 personer. I takt med at nedlukningen blev mildnet fra midten af juni, blev lønkompensationsordningen udfaset med stigende krav til at opnå kompensationen, og antallet faldt brat til omkring 90.000 personer. I uge 30 blev antallet yderligere halveret til omkring 40.000 personer, og siden ordningen ophørte med udgangen af august skønnes tallet at være på under 500 personer om ugen (idet det indtil midt i november har været muligt at ansøge med tilbagevirkende kraft). I alt har 281.000 været hjemsendt med lønkompensation, i særlig grad personer ansat inden for handel, hotel og restauration og private virksomheder, mens kun meget få offentlige virksomheder har modtaget lønkompensation.

Ordningen for lønkompensation blev stort set udfaset d. 31. august, hvor den blev begrænset til virksomheder, der var påbudt nedlukning. Lønkompensation blev afløst af den nytilpassede ordning for arbejdsfordeling. Denne ordning har tydeligvis imødekommet et behov, da figuren nedenfor fra uge 38 viser en stigning i antallet af arbejdsfordelinger. Langt de fleste arbejdsfordelinger sker inden for transport, industri, rejsebureauer, rengøring, hoteller og restauranter samt handel.⁷⁴ Antallet af arbejdstagere på arbejdsfordeling, der topper på ca. 7.000 i uge 44, ligger dog på et niveau langt under antallet af hjemsendte personer ved forårets nedlukning.

Antal personer omfattet af midlertidige arbejdsfordelinger som led i håndteringen af COVID-19 fordelt på uger

Kilde: Jobindsats.dk

Samlet set har de danske hjælpepakker modvirket et tab af virksomheder og job på grund af en kortvarig krise, som den første runde af COVID-19-pandemien var. Regeringens ekspertgruppe vedrørende udfasning af hjælpepakker vurderer, at hjælpepakkerne har haft en vigtig funktion i at opretholde produktionskapaciteten under en nedlukning af økonomien, men at de bør afvikles i tide, idet de lægger en bremse på den dynamik, der er i den private sektor, hvor virksomheder lukker, nye åbner, og nogle ekspanderer.⁷⁵

⁷⁴ <file:///C:/Users/meh/AppData/Local/Microsoft/Windows/INetCache/Content.Outlook/1L1V3W8V/20201111-aktuel-overvaagning-af-situationen-paa-arbejdsmarkedet-covid19-beredskab.pdf>

⁷⁵ <https://fm.dk/media/18033/rapport-fra-den-oekonomiske-ekspergruppe-vedroerende-udfasning-af-hjaelpepakker.pdf>

Norge

Ligesom de andre nordiske lande igangsatte den norske regering allerede i marts 2020 diverse støtteforanstaltninger for at hjælpe virksomheder og arbejdstagere gennem krisen. Set i et arbejdsmarkeds-perspektiv er følgende tiltag centrale:

Permittering – hjemsendelse med løn. En permittering (hjemsendelse på dansk) betyder en varslet pause i et arbejdsforhold, således at ansættelseskontrakten stadig består, men at arbejdstageren i bestemt tidsrum er fritaget for arbejdspligten. Man møder således ikke på job som permitteret, men forbliver ansat. Ved COVID-19-krisens start har regeringen ændret permitteringsreglerne for at gøre det billigere for virksomhederne at permittere. Ændringerne betyder, at staten tager en større del af regningen for permitteringer. Arbejdsgiverperioden blev reduceret fra 15 til to dage (senere ændret til 10 dage). Varigheden af permitteringerne blev først øget til 30 uger (fra 26), og senere til 52 uger.⁷⁶ Fra 1. oktober 2020 har regeringen lanceret en løntilskudsordning til virksomheder, der tager permitterede tilbage i job.⁷⁷

Kompensationsordning for virksomheder. Ordningen hjælper virksomheder med omsætningsfald på mindst 30 % sammenlignet med samme måned året før. Virksomheder, der af staten er blevet bedt om at lukke for at forhindre smittespredning, vil kunne ansøge om kompensation på op til 90 % af faste omkostninger i de angivne måneder. Virksomheder, der ikke er nødt til at lukke ned, men som stadig oplever en reduktion i omsætningen på 30 % eller mere, kompenseres med 80 %. Kompensationsordningen blev senere forlænget fra 31. maj til 31. august i let ændret form. Kompensationsgraden, oprindeligt 80 %, reduceres til 70 % for juni og juli og til 50 % for august. Ydermere tillader den norske regering tabsgivende virksomheder at omfordele påløbne tab til tidligere indkomstår med skattepligtigt overskud gennem en tilbageførselsordning.

Øget adgang til indkomstsikring ved arbejdsløshed eller permittering. Regeringen har sammen med arbejdsmarkedets parter lanceret en række udvidelser af retten til dagpenge ved ledighed. Herunder bl.a. 1) midlertidig forlængelse af dagpengeperioden ved ledighed,⁷⁸ 2) kompensationsordning for lærlinge, der bliver ledige,⁷⁹ og 3) midlertidig ret til dagpenge for permitterede tredjelandsborgere.⁸⁰

Virkninger af tiltagene

Samlet set har de norske tiltag været gennemført for at dæmme op for indkomsttab for husstande og virksomheder og dermed modvirke velfærdstab og permanente skadelige virkninger såsom konkurs, lukninger og tab af arbejdspladser. Myndighederne har lagt vægt på tiltag, der kan implementeres hurtigt, og brugt eksisterende ordninger, hvor dette har været muligt.

I alt 447.000 personer har modtaget dagpenge i forbindelse med permittering. Det er 20 gange så mange som i hele 2019. Ordinære dagpenge er søgt af 164.000 personer, hvilket er 20 % mere end i

⁷⁶<https://www.regjeringen.no/contentassets/075945d69155462ca1c961df1c1d746d/no/pdfs/prp201920200125000dddpdfs.pdf>

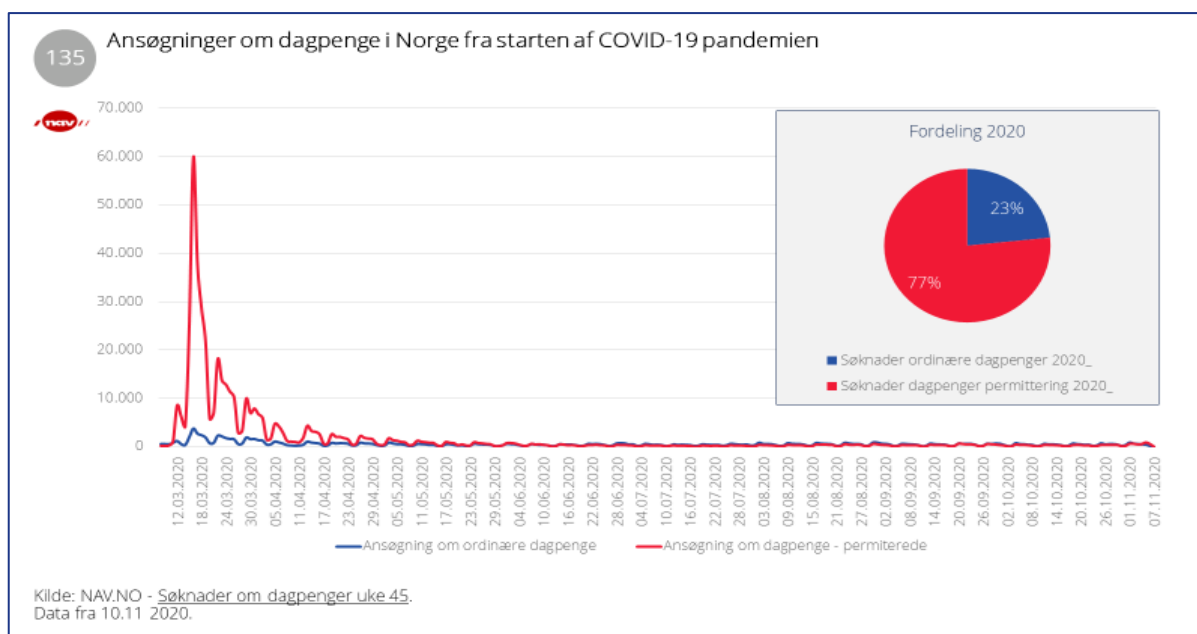
⁷⁷ https://static.eurofound.europa.eu/covid19db/cases/NO-2020-27_1206.html?utm_source=externalDashboard&utm_medium=powerbi&utm_campaign=Covid-19

⁷⁸ https://static.eurofound.europa.eu/covid19db/cases/NO-2020-13_723.html?utm_source=externalDashboard&utm_medium=powerbi&utm_campaign=Covid-19

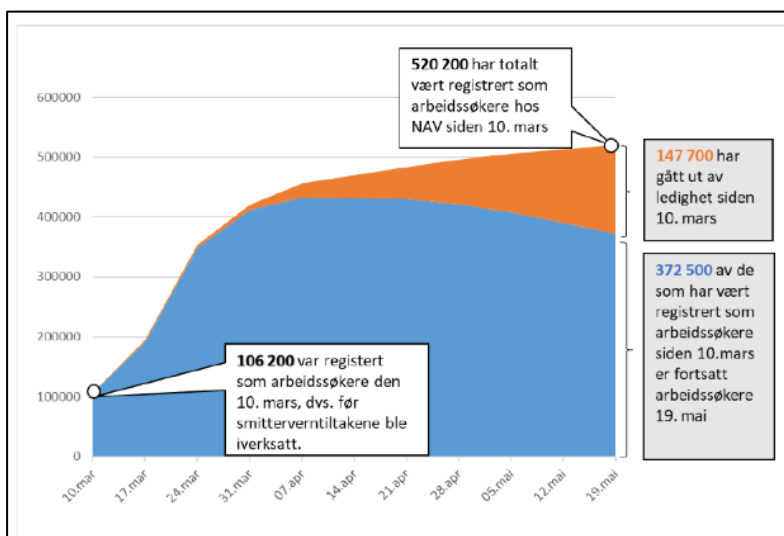
⁷⁹ https://static.eurofound.europa.eu/covid19db/cases/NO-2020-12_781.html?utm_source=externalDashboard&utm_medium=powerbi&utm_campaign=Covid-19

⁸⁰ https://static.eurofound.europa.eu/covid19db/cases/NO-2020-19_947.html?utm_source=externalDashboard&utm_medium=powerbi&utm_campaign=Covid-19

2019. Den største bølge af ansøgninger om permittering fandt sted i marts-april 2020 og toppede 16. marts 2020 med 59.000 ansøgninger, hvorefter ansøgninger om permittering og dagpenge stort set har fulgt samme niveau med 3-400 ansøgninger om dagen. I 2020 har 77 % af ansøgningerne handlet om permittering.

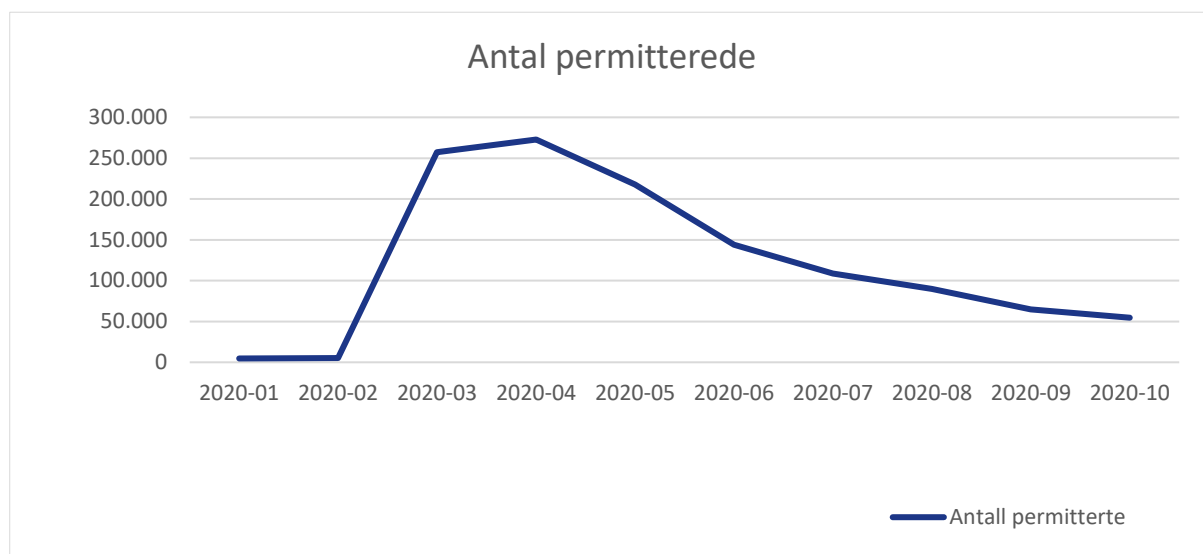

En norsk analyse vurderer samlet, at foranstaltningerne har haft en vigtig funktion i den akutte fase. De har været med til at skabe økonomisk sikkerhed for arbejdsløse og afskedigede arbejdere, og de har reduceret antallet af virksomheds- og jobtab i en akut krisesituation. Det vurderes som et vigtigt bidrag til, at den norske økonomi og det norske samfund kommer bedst muligt gennem krisen. Analysen peger på, at permitteringsordningen for virksomhederne har været et attraktivt valg i en situation, hvor indtægter og opgaver forsvandt, og hvor det var kritisk at reducere omkostningerne. Tal fra NAV viser, at 414.000 personer var jobsøgende i perioden 10. marts til 19. maj. I samme periode har 147.700 forladt arbejdsløshedsstatistikkerne. Udviklingen er illustreret i figuren nedenfor.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Stigningen i antallet, der går ud af arbejdsløshedsstatistikkerne, begyndte i den første uge i april, og i april har tilstrømningen af nye jobsøgende været lavere end antallet af personer, der vender tilbage til arbejde, og mellem 28. april og 19. maj faldt det samlede antal jobsøgende med ca. 50.000 personer. Denne udvikling kan givetvis være et resultat af permitteringsordningen, som i nogen grad har afbødet stigningen i ledigheden. Antallet af permitteringer er højest inden for brancherne butiks- og salgsarbejde, rejseliv og transport, serviceerhverv og industrien.

Kilde: NAV

Oversigten nedenfor viser antallet af permitteringer, der stiger markant ved krisens start i marts og toppe i april, hvorefter antallet aftager markant.⁸¹ Dette peger på, at arbejdsmarkedet er på vej mod en normalisering.

Men på det seneste, i november 2020, er ledigheden begyndt at stige igen for første gang siden april. I alt er 188.600 fuldstændigt ledige, delvist ledige eller jobsøgende. Dette er 2.600 flere end sidste uge. Antallet af nyilmeldte ledige er steget med 1.900 siden sidste uge. Det er især i Oslo-området antallet af permitterede er øget som følge af de nye smitteværnstiltag.⁸²

Ekspertgruppen vurderer, at kompensationsordningen for virksomhederne har været et effektivt virkemiddel til at reducere omkostninger og at sikre virksomhedens overlevelse. Dog er det blandt virksomheder blevet kritiseret, at ordningen giver 90 % kompensation, hvis det er staten, der beordrer nedlukning, men kun 80 %, hvis det er kommunen der gør det.⁸³

Regeringens ekspertgruppe vurderer det som vigtigt, at brugen af løntilskudsordningen afgrænses for at forhindre et dødvægtstab. Da løntilskuddet er knyttet til medarbejderen, kan det medføre en negativ fortrængningseffekt, idet arbejdsgiveren vælger de ansatte, der yder løntilskud i stedet for andre ansatte.⁸⁴

⁸¹ <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/statistikk/arbeidssokere-og-stillinger-statistikk/permitterte>

⁸² <https://www.berlingske.dk/internationalt/arbejdsløsheden-stiger-i-norge-for-foerste-gang-siden-april>

⁸³ <https://www.internationaltaxreview.com/article/b1nld53jk4fds1/evaluating-norways-financial-support-programme-for-im-pacted-businesses>

⁸⁴ file:///C:/Users/meh/AppData/Local/Microsoft/Windows/INetCache/Content.Outlook/1L1V3W8V/Covid-19--analyse-av--okonomiske-tiltak-insentiver-for-vekst-og-omstilling-26.-mai-20202.pdf

Finland

Den finske regering har ligesom de øvrige nordiske lande iværksat en bred vifte af støtteforanstaltninger med henblik på at bevare virksomheder og jobs, indkomstsikring af ledige samt at stimulere økonomisk aktivitet m.m. Set i et arbejdsmarkedsperspektiv er følgende tiltag centrale:

Virksomhedsstøtte. I maj 2020 indførte regeringen en ny form for økonomisk støtte til virksomheder, der havde oplevet et markant fald i omsætningen på grund af COVID-19-pandemien (Lov om tidsbegrænset support til forretningsomkostninger). Støtten kan søges af virksomheder, der har et fald i omsætning på mindst 30 % som følge af COVID-19-pandemien, og som har omkostninger, der er svære at justere. Minimumsbeløbet for supporten er € 2.000 pr. virksomhed. Det maksimale beløb er € 500.000. Støttebeløbet er baseret på virksomhedens omsætning, niveauet for faste omkostninger samt lønomkostninger.⁸⁵

Indkomstsikring af arbejdsløse og permitterede. Tiltaget betyder, at ventetiden fjernes og alle ledige modtager arbejdsløshedsunderstøttelse fra dag ét i ledighedsperioden. I denne periode vil staten dække udgifterne (efter ventetiden dækker arbejdsløsheds-kasser dele af deres medlemmers indkomstrelaterede arbejdsløshedsunderstøttelse). Den midlertidige fjernelse af ventetiden gælder for tilfælde, hvor ventetiden er startet mellem 16. marts 2020 og 7. juli 2020. Tiltaget gælder for alle jobsøgende. Den økonomiske støtte afhænger af, om den jobsøgende er medlem af en arbejdsløsheds-kasse og kan ansøge om lønrelateret eller grundlæggende arbejdsløshedsydelse. De, der ikke er berettiget til lønrelateret eller grundlæggende arbejdsløshedsunderstøttelse, modtager arbejdsmarkeds-tilskud.⁸⁶

Derudover er der iværksat diverse tiltag for midlertidigt at øge adgangen til indkomstsikring ved ledighed. Herunder bl.a. fjernelse af reglen om, at den basale eller indtjeningsrelaterede arbejdsløshedsunderstøttelse er begrænset til 300-500 dage. På grund af COVID-19 er det besluttet,⁸⁷ at denne regel fjernes for personer, der er midlertidigt afskedigede/permitterede. Ligeledes er der indført forkortelse af arbejdskrav fra 26 uger til 13 uger som betingelse for at opnå arbejdsløshedsunderstøttelse.⁸⁸ Denne midlertidige forkortelse er forlænget til 31. december 2020.

Udvidelse af pligten til at genansætte ledige til 9 måneder. Formålet med dette tiltag er at beskytte medarbejdere, der er blevet afskediget på grund af COVID-19-pandemien, mod langvarig arbejdsløshed og lette deres tilbagevenden til arbejdsmarkedet, når situationen normaliseres. Tiltaget blev iværksat d. 3. april 2020, og i maj 2020 besluttede regeringen i dialog med arbejdsmarkedets parter, at den midlertidige forlængelse af pligten til 9-måneder, skulle gælde helt til 31. december 2020. Tiltaget gælder kun for den private sektor. I staten og kommunerne gælder fortsat de normale regler om 4 eller 6 måneders pligt til genansættelse.⁸⁹

⁸⁵ https://static.eurofound.europa.eu/covid19db/cases/FI-2020-28_1224.html?utm_source=externalDashboard&utm_medium=powerbi&utm_campaign=Covid-19

⁸⁶ https://static.eurofound.europa.eu/covid19db/cases/FI-2020-17_540.html?utm_source=externalDashboard&utm_medium=powerbi&utm_campaign=Covid-19

⁸⁷ https://static.eurofound.europa.eu/covid19db/cases/FI-2020-17_546.html?utm_source=externalDashboard&utm_medium=powerbi&utm_campaign=Covid-19

⁸⁸ https://static.eurofound.europa.eu/covid19db/cases/FI-2020-17_550.html?utm_source=externalDashboard&utm_medium=powerbi&utm_campaign=Covid-19

⁸⁹ https://static.eurofound.europa.eu/covid19db/cases/FI-2020-14_267.html?utm_source=externalDashboard&utm_medium=powerbi&utm_campaign=Covid-19

Øget fleksibilitet for arbejdsgiver til afskedigelser. Der er bl.a. indført øget mulighed for at arbejdsgiver 1) kan afslutte ansættelser allerede i prøveperioden⁹⁰ og 2) midlertidigt kan afskedige medarbejdere, der arbejder på tidsafgrænsede ansættelseskontrakter.⁹¹ Ydermere er der indført 3) forkortet forhandlingstid mellem parterne ved masseafskedigelser.⁹²

Virkninger af tiltagene

Samlet set er den finske økonomi kommet relativt godt igennem første runde af pandemien sammenlignet med andre EU-lande. I andet kvartal faldt Finlands BNP kun med -6,4 %, hvilket ligger betydeligt under det gennemsnitlige fald i EU (-14 %). De finske støtteforanstaltninger og stimuleringen af økonomien har givetvis medvirket til at afbøde recessionen. En medvirkende forklaring kan også være, at smittespredningen i Finland relativt hurtigt kom under kontrol, hvilket betød, at privatforbruget allerede i maj begyndte at stige igen, og mange serviceerhverv begyndte at komme sig. Fremstillingserhverv og byggesektoren forblev i funktion, og god IT-infrastruktur har medvirket til at mange funktionærer/informationsmedarbejdere har kunnet skifte til telearbejde.⁹³

Den finske ordning for virksomhedsstøtte har tydeligvis imødekommet et betydeligt behov og bidraget til at hjælpe de hårdest ramte virksomheder. D. 31. august (dagen, hvor ansøgningsfristen sluttede) var der 12.800 virksomheder, der havde søgt støtte. Heraf var der bevilget støtte til 8.500 virksomheder. De brancher, hvorfra flest virksomheder søgte, var hotel- og rejsebranchen og andre servicevirksomheder i turistbranchen.

Undersøgelser blandt finske virksomheder indikerer, at krisen har medført betydelig usikkerhed, men at regeringens støttetiltag i et vist omfang hjælper. En virksomhedsundersøgelse i slutningen af marts 2020 viser, at 43 % af virksomhederne vurderer regeringens støtteforanstaltninger "noget hjælpsomme", 9 % "meget hjælpsomme" og 2 % "ekstremt hjælpsomme", mens 28 % svarer, "at det er svært at vurdere".⁹⁴ En virksomhedsundersøgelse i juni 2020 indikerer en stigende optimisme, idet 81 % af virksomhederne vurderer, at deres virksomhed vil fortsætte efter de kommende 3 måneder på trods af situationen. Dog er der ca. 10 % af virksomhederne, der vurderer, at der fortsat er risiko for konkurs.⁹⁵

Den øgede adgang til midlertidig afskedigelse og hjemsendelse (permittering) er blevet brugt i betydeligt omfang. Ved udgangen af maj 2020 var der 432.700 ledige jobsøgende i Finland, hvilket er 206.200 flere end året før. Dette tal inkluderer både arbejdsløse jobsøgende og midlertidigt afskedigede jobsøgende. Antallet af midlertidigt hjemsendte overstiger i foråret 170.000 og falder herefter hen over sommeren til 65.000 i midten af august. Det vurderes, at de mange hjemsendelser har skabt en delvis buffer mod stigende arbejdsløshed. Antallet af arbejdere, der blev fyret om foråret, oversteg kortvarigt 170.000. Dette tal er faldet i løbet af sommeren og faldt til 65.000 arbejdere i midten af august. Det største antal hjemsendelser er sket i hotel- og restaurantbranchen og i detailhandlen. Nogle af de hjemsendte er vendt tilbage til arbejde, og jobtabet er således modereret, men kun delvist. Der var

⁹⁰ https://static.eurofound.europa.eu/covid19db/cases/FI-2020-14_265.html?utm_source=externalDashboard&utm_medium=powerbi&utm_campaign=Covid-19

⁹¹ https://static.eurofound.europa.eu/covid19db/cases/FI-2020-14_263.html?utm_source=externalDashboard&utm_medium=powerbi&utm_campaign=Covid-19

⁹² https://static.eurofound.europa.eu/covid19db/cases/FI-2020-14_258.html?utm_source=externalDashboard&utm_medium=powerbi&utm_campaign=Covid-19

⁹³ <https://insights.nordea.com/en/economics/finnish-economic-outlook-sep2020/>

⁹⁴ <https://www.statista.com/statistics/1108800/impact-of-the-governments-covid19-supporting-measures-on-employer-companies-finland/>

⁹⁵ <https://www.statista.com/statistics/1108704/future-prospects-of-finnish-employer-companies-due-to-the-Coronavirus/>

således 47.000 flere ledige jobsøgende i september end for et år siden, og beskæftigelsen er samlet 35.000 personer lavere end for et år siden.⁹⁶ Det viser, at den finske økonomi endnu ikke er normaliseret efter COVID-19-pandemien.

Det vurderes, at den finske permitteringsordning har fungeret godt med hensyn til at beskytte både arbejdstagere og virksomheder ved at omkostningerne midlertidigt bæres af staten. Men den nuværende beskæftigelsessituation på arbejdsmarkedet forbliver usikker set i et fremtidsperspektiv, da det finske beskæftigelsesministerie rapporterer, at over 20 % af arbejdsgiverne har været involveret i konsultationer vedrørende nedskæringer og reorganisering før hjemsendelserne.⁹⁷

Indkomstsikringen af ledige og andre statslige tiltag har medvirket til at holde privatforbruget i gang og dermed afbøde recessionen. Dog betyder den vedvarende højere ledighed sammenlignet med sidste år, at den private disponible indkomst samlet set falder i 2020.

Island

Den islandske regering lancerede ved pandemiens start en række støtteforanstaltninger med henblik på at stimulere økonomien, bevare virksomheder og jobs samt at sikre indkomstgrundlaget hos arbejdstagere ramt af ledighed. I arbejdsmarkedsperspektiv er følgende tiltag væsentlige:⁹⁸

Supplerende arbejdsløshedsdagpenge parallelt med reduceret arbejdstid. Målet med denne ordning er at bevare jobs, når virksomheder møder store fald i efterspørgsel og omsætning. Ordningen betyder, at virksomhederne i stedet for afskedigelser kan reducere arbejdstiden (max ned til 25 % til 1. juli, og 50 % i perioden 1. juli-31. august) blandt lønmodtagere, og samtidig får lønmodtageren offentlige, supplerende arbejdsløshedsdagpenge. Løn lavere end 400.000 ISK om måneden er sikret (løn + dagpenge). Ordningen var gældende til 31. august.

Lønkomensation til virksomheder for ansatte under opsigelsesfrist. Virksomhederne, som oplever store fald i indtægter, kan ansøge op til 85 % lønkomensation for ansatte under opsigelsesfristen for op til 3 måneder. Virksomhedens indtægter skal være faldet minimum 75 %, og udsigterne skal være, at indtægterne forventes at blive ved med at falde hele året 2020. Målet er at bevare lønmodtagerens job og forsøge at undgå virksomheders konkurs.

Lukningstilskud til virksomheder. Denne ordning yder tilskud til de virksomheder, som blev nødt til at lukke i den periode, hvor sundhedsmyndighedernes påbud og restriktioner var gældende. For at få tilskud skal virksomheden have haft faldende indtægter på minimum 75 % mellem april 2020 og april 2019. Der ydes maksimalt 800.000 ISK for hver lønmodtager.

Lån til virksomheder. For at bidrage til virksomheders overlevelse er der iværksat tiltag, der øger virksomheders adgang til kapital. 1) Der ydes lån til mindre virksomheder, der har haft betydelig faldende indtægter, ikke mindst inden for turismen. Formålet med lånene er at modvirke likviditetsproblemer, der kan føre til opsigelse og yderligere økonomiske problemer. 2) Der ydes lån til små og mellemstore

⁹⁶ http://stat.fi/til/tyti/2020/09/tyti_2020_09_2020-10-20_tie_001_en.html

⁹⁷ <https://reader.elsevier.com/reader/sd/pii/S2211883720300770?to-ken=DD0ECA9DD949196523A47BEBA3A0B85E95D71F9250F79B21E526D12C7444DCE2C23DAEC8C90C89AA685B7FB05E94DF39>

⁹⁸ Oplysninger om tiltagene er hentet fra den islandske regerings hjemmeside: <https://www.government.is/government/Covid-19/>

virksomheder, der har haft midlertidige forretningsproblemer på grund af COVID-19. Det offentlige er ansvarligt for op til 70 % af lånebeløbet. En virksomhed kan modtage lånene, under betingelse af at låntager ikke betaler udbytte eller køber sine egne aktier, mens statsgaranti er gyldig.

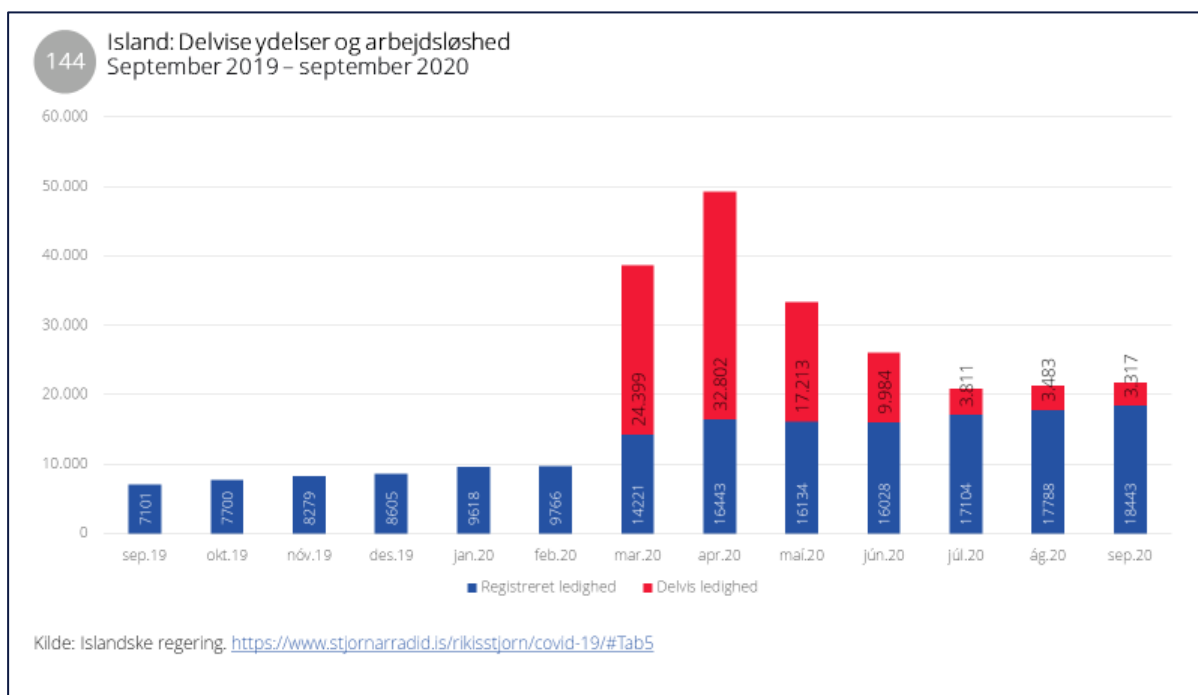
"Alle arbejder" -en forhøjelse af momsrefusion. For at stimulere økonomien er der indført forhøjelse af momsrefusion. Ændringerne inkluderer godtgørelse for arbejde i værkstedet, design og inspektion, pleje af hjemmet eller almindelig bolig, bilreparation eller bilmaling. Stigningen i tilbagebetalingsgraden fra 60 % til 100 % er midlertidig fra 1. marts 2020 til 31. december 2020.

Virkninger af tiltagene

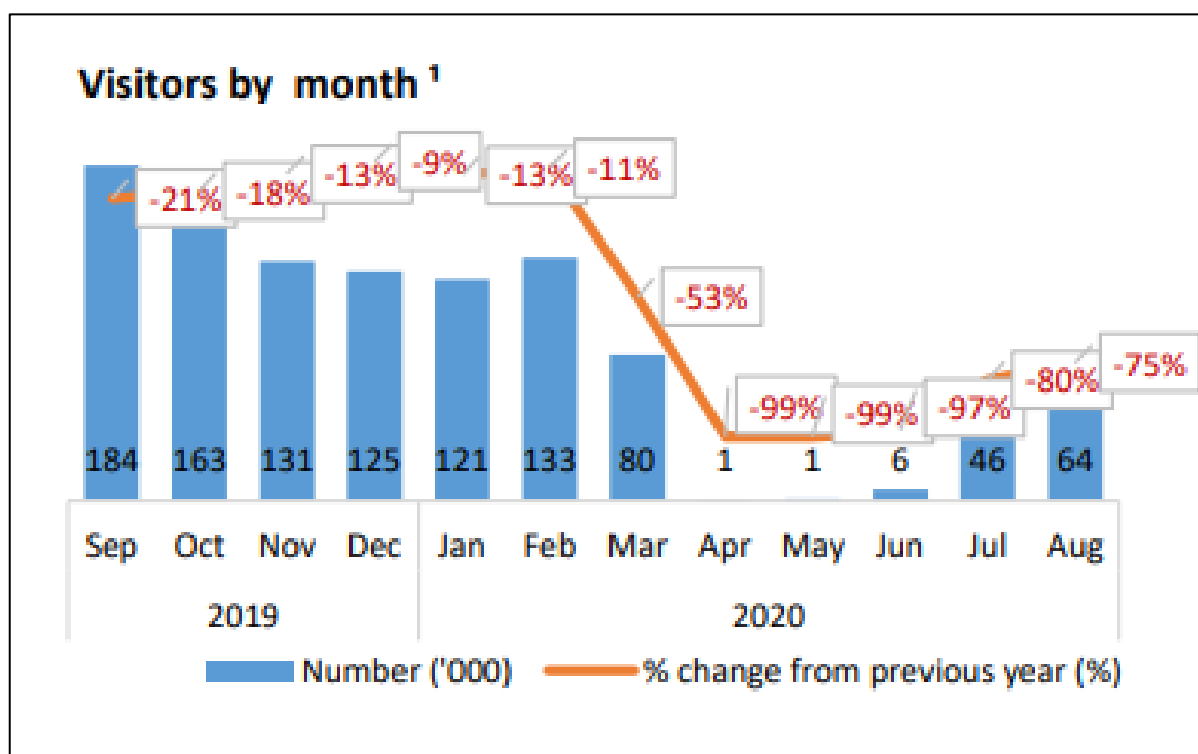
Den islandske regering har nedsat en ekspertgruppe, som 13. september fremlagde en rapport, der vurderer COVID-19-pandemiens økonomiske konsekvenser for Island. Rapporten omfatter dog ikke effektivt vurderinger af gennemførte islandske støttetiltag, men en samlet vurdering af økonomiens tilstand. Ekspertgruppen vurderer, at pandemien har forårsaget en markant kontraktion i Islands økonomi, og at der har været et fald på ca. 60 % i landets bruttofaktorindkomst i de første 9 måneder af 2020. Smitteværnsrestriktionerne for forsamlinger i foråret vurderes at have medført et fald på 9-14 milliarder ISK i BNP i de 7 uger, de varede, efterfulgt af en stigning på 9-14 milliarder ISK i BNP fra starten af maj 2020, hvor restriktionerne blev løst. I samme periode begyndte ledigheden at falde, efter at den havde ligget på rekordhøjt niveau^{99 100}

De iværksatte tiltag ved pandemiens start har givetvis mødt et akut behov. Mange virksomheder benyttede ved pandemiens start i marts-april ordningen med at reducere arbejdstiden og modtage supplerende arbejdsløshedsdagpenge. Figuren nedenfor viser antallet af personer på supplerende dagpenge ved delvis ledighed. Ordningen toppede i april med 32.802 personer og faldt så relativt hurtigt igen, så der i juli blot var 3.811, og siden faldt antallet til ca. 3.300. Antallet af fuldtidsledige er steget fra 14.221 i marts til 18.433 i september.

¹⁰⁰ <https://statice.is/publications/news-archive/labour-market/the-labour-market-in-june-2020/>

Ca. 36.000 arbejdstagere benyttede ordningen, men allerede i maj er 12.000 personer ophørt med at bruge ordningen, enten fordi de har fået opsigelse, eller de er kommet i arbejde igen. En væsentlig faktor for normaliseringen af den islandske økonomi er turismen, som er den største branche og udgør 8-9 % af BNP. Fra marts faldt turismen med 99 % under nedlukningen i forhold til året før. Efter genåbningen er turisterne kun delvist kommet igen, og i august 2020 ligger antallet af besøgende (64.000) 75 % lavere end året før.

Der er fortsat stor usikkerhed om, hvornår turismen vil komme i gang igen, og om den nuværende forværring af smittesituationen og de fornyede restriktioner vil forlænge krisen.

Åland

Selvom der kun har været få tilfælde af COVID-19 på Åland, så har øen økonomisk været relativt markant ramt af restriktionernes følgevirkninger. Der blev af den finske regering erklæret undtagelsestilstand fra 16. marts til 16. juni. I denne periode er skoler, restauranter, offentlige bygninger osv. blevet lukket, og folk er blevet rådet til at arbejde hjemmefra osv., og de finske grænser er blevet lukket, hvilket har haft en enorm indflydelse på transport til og fra øen. Både skibs- og flytrafikken har været meget begrænset, og øen har derfor været meget isoleret. Siden Ålands økonomi og arbejdsmarked er meget afhængig af skibsfartsindustri og turisme, har økonomien har lidt hårdt, og Åland oplever en høj arbejdsløshedsprocent. Sommersæsonen er ellers normalt den mest rentable for færger. Da folk kan forventes at ændre deres rejsevaner, er der risiko for økonomiske udfordringer på lang sigt.

Ålandsøerne har traditionelt en beskæftigelsesfrekvens, der er blandt Europas højeste, og ledigheden er sjældent over 4 %. Derfor var det markant, da arbejdsløsheden steg med over 13 % i marts-april 2020. Krydstogtskibet Birka Cruises meddelte i juli, at det ville standse sine krydstogter permanent, hvilket ramte mange medarbejdere på Åland. I oktober var den relative arbejdsløshed 9,3 % sammenlignet med 3,4 % året før. Under restriktionerne i foråret var antallet af arbejdsløse og midlertidigt afskedigede højt. Dette antal er langsomt faldet siden maj, men langtidsledigheden stiger.¹⁰¹

Ålandsregeringen har gennem udvidelse af budgetter ydet økonomisk støtte til den private sektor og de 16 ålandske kommuner for at afbøde de negative virkninger af krisen. Der er bl.a. iværksat følgende tiltag:

Statslig omsætningsstøtte til 368 brancher

Finske virksomheder, der har lidt et kraftigt fald i salget på grund af corona-pandemien, kan modtage omkostningsstøtte. Branchens salg skal være faldet med mindst 10 %, og virksomhedens eget salg skal være faldet med mindst 30 %. Faldet beregnes ved at sammenligne omsætningen i april 2020 med den månedlige gennemsnitlige omsætning i marts-juni 2019. Det maksimale støttebeløb i to måneder er EUR 500.000, og støtte på mindre end EUR 2.000 udbetales ikke.¹⁰²

Engangsstøtte til enmandsvirksomheder

Staten yder en engangsbevilling på 2.000 euro. Hovedbetingelsen for at modtage støtte er, at enkeltmandsvirksomhedens økonomi og salg er svækket efter 16. marts 2020 på grund af corona-pandemien, og at iværksætteren anses for at have betingelser for rentabel forretningsdrift.

Likviditetsstøtte til ålandske virksomheder

Der ydes likviditetsstøtte til virksomheder i nødstilfælde. Virksomheder kan ansøge om lån via et kreditinstitut på Åland eller via en såkaldt "Finnvera-garanti". På det tildelte lånebeløb modtages likviditetsstøtte på 20 % af lånebeløbet.¹⁰³

¹⁰¹ <https://islandinnovation.co/wp-content/uploads/2020/11/06.-Aland-Islands.-November-2020.pdf>

¹⁰² <https://www.naringsliv.ax/nyheter/2020/statligt-kostnadsstod-beslutat-368-branscher>

¹⁰³ <https://www.naringsliv.ax/nyheter/2020/likviditetsstod-alandska-foretag>

Permittering

Finlands regering og Riksdagen har besluttet midlertidigt at ændre afskedigelsesloven vedrørende permittering. Permittering er et midlertidigt alternativ til afskedigelse, især i tilfælde, hvor en virksomhed, der af økonomiske eller produktionsmæssige årsager har grund til afskedigelse af personalet, men situationen vurderes at være af midlertidig karakter.

Midlertidig supplerende støtte til ansættelse af ledig

En virksomhed kan ansøge om at ansætte en arbejdsløs, tage en fuldtidsfyret tilbage eller genansætte en afskediget med ansættelsesstøtte og midlertidig supplerende støtte. Ansættelsesgodtgørelsen og den midlertidige supplerende godtgørelse tilsammen udgør mindst 75 % af lønomkostningerne.¹⁰⁴

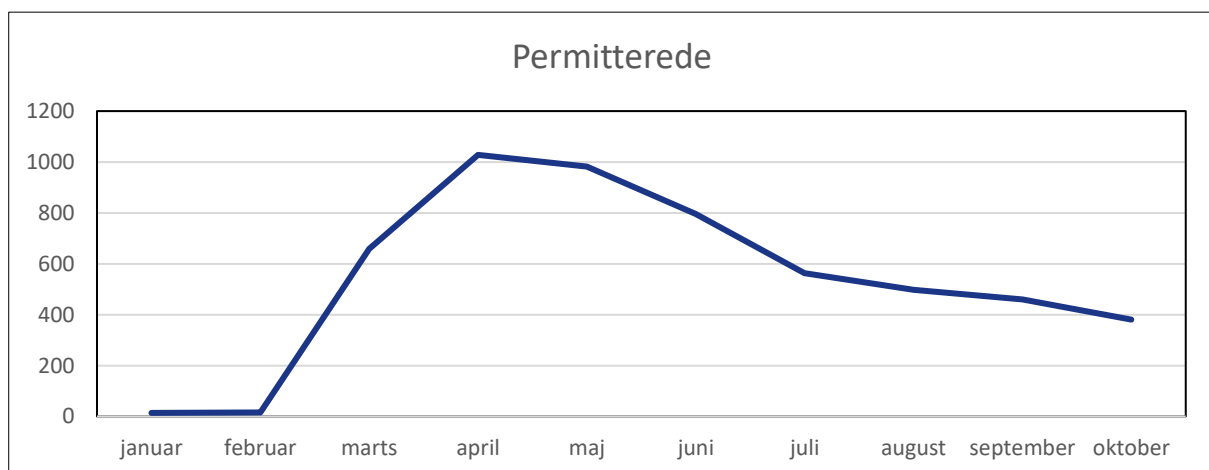
Midlertidig støtte til arbejdsmarkedet for iværksættere

Iværksættere kan modtage midlertidig støtte på arbejdsmarkedet på grund af et fald i efterspørgslen forårsaget af COVID-19. Dette gælder for alle iværksættere uanset form for forretningsaktivitet.¹⁰⁵

Virkninger af tiltagene

De iværksatte støtteforanstaltninger har givetvis medvirket til at afbøde krisen ved at bidrage til virksomheders overlevelse og indkomstsikring af midlertidigt permitterede medarbejdere. Samlet set er den relative ledighed i gennemsnit dog stadig 9,3 % i oktober 2020, hvilket dermed er betydeligt over niveauet på 3,4 % i oktober sidste år.

Figuren nedenfor viser antallet af permitterede på Åland. Antallet stiger stejl og toppe på ca. 1.000 personer i april 2020, hvorefter det aftager langsomt. I oktober er der stadig ca. 400 permitterede.

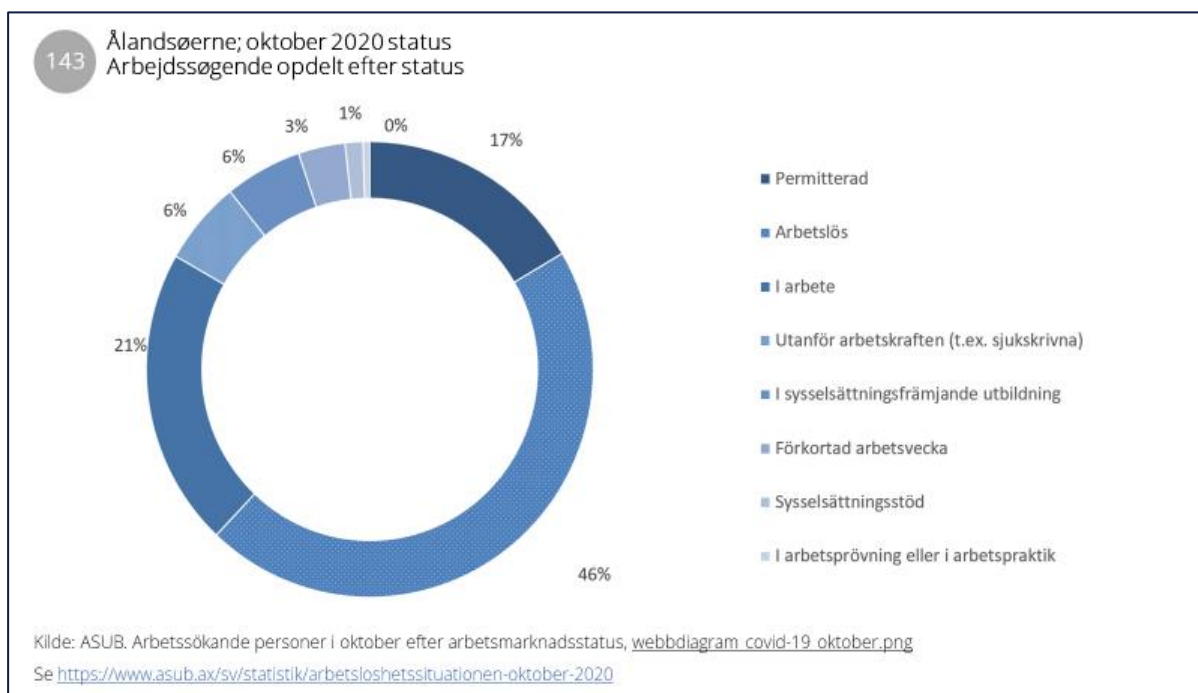

Kilde: https://pxweb.asub.ax/PXWeb/pxweb/sv/Statistik/Statistik_AR_Arbetsgivare/AR002.px/?rxid=e05da67a-1446-4c1b-a669-f7553b857a7d

Figuren nedenfor viser beskæftigelsessituationen for arbejdssøgende i oktober 2020 på det ålandske arbejdsmarked. Ledige arbejdssøgende og midlertidigt permitterede defineres i disse statistikker som ledige. Figuren viser, at ca. 17 % af de jobsøgende i oktober 2020 (inklusive beboere uden for Åland) var permitterede (381 personer).

¹⁰⁴ <https://www.ams.ax/arbetsgivare/anstalla-stod/temporart-tillaggsstod-anstallning-inom-naringslivet>

¹⁰⁵ <https://www.ams.ax/temporart-arbetsmarknadsstod-foretagare>

Efter den hurtige stigning i antallet af ledige og afskedigede arbejdssøgere i foråret er antallet af ledige dalet i et langsomt tempo siden midten af juni. Sammenlignet med september 2020 er dette et fald på 79 personer. Så beskæftigelsessituationen har forbedret sig lidt, men er stadig usikker.

En survey-undersøgelse fra Ålands Näringsliv blandt virksomhederne i august 2020¹⁰⁶ indikerer, at situationen er i bedring, og at virksomhederne er mindre pessimistiske, end de var nogle måneder før i maj. Selvom 70 % angiver "reduceret omsætning" i august, er det mere optimistisk end i maj. På det tidspunkt angav 90 % "reduceret salg", og en større andel sagde "kraftigt reduceret salg". Hovedparten af virksomhederne (ca. 60 %) svarer klart nej til spørgsmålet om, hvorvidt de planlægger personaleforanstaltninger (afskedigelse, samarbejdsforhandlinger). I foråret sagde omkring 70 %, at de planlagde personaleforanstaltninger. En voksende andel af virksomhederne planlægger nu rekrutteringer. Selvom optimismen er i bedring blandt Ålands virksomheder, er ledigheden er dog stadig relativ høj.

Færøerne

I forbindelse med coronakrisen har Færøernes Landsting 18. marts 2020 iværksat følgende støtteforanstaltninger, Hjælpepakke 1, rettet mod erhvervslivet og arbejdsmarkedet:

- Refusion for løn under sygdom – dagpengeloven udvides til også at omfatte lønmodtagere og selvstændige erhvervsdrivende, der er sat i karantæne eller frivilligt er gået i karantæne.
- Tilskud til nedsat arbejdstid i form af arbejdsløshedsunderstøttelse op til 20.000 kr. pr. md.
- Tilskud til selvstændig erhvervsdrivende, hvis de ikke kan drive virksomhed som normalt.

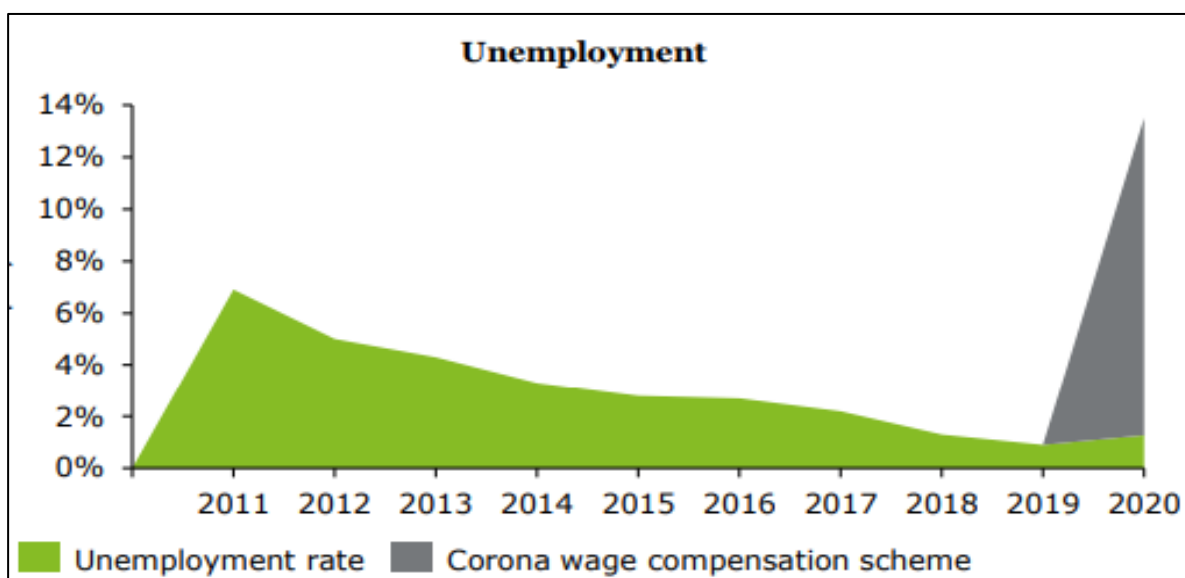
I starten af april måned blev Hjælpepakke 2 indført. Hjælpepakken sikrer blandt andet tilskud til virksomheder for mistede indtægter, ligesom der blev indført løntilskud til pensionister i beskæftigelse. Færøerne er ligesom Grønland omfattet af en del af de danske tiltag, der er blevet indført i forbindelse med COVID-19, herunder den statslige garantiordning under Vækstfonden og likviditetskaution i EKF.

¹⁰⁶ <https://www.naringsliv.ax/nyheter/2020/alands-naringslivs-enkat-augusti-2020>

Det Systemiske Risikoråd henstillede den 18. marts 2020 til erhvervsministeren, at den generelle systemiske buffer på Færøerne midlertidigt blev reduceret fra 3 % til 2 %, hvilket erhvervsministeren besluttede at følge med øjeblikkelig virkning. Reduktionen, som foreløbig gælder til ultimo 2020, giver for de fire banker på Færøerne samlet set en lettelse af kapitalkravet på 124 mio. kr.

Virkninger af tiltagene

De lancerede tiltag har tydeligvis imødekommet et stort støttebehov blandt lønmodtagere, da coronakrisen og nedlukningen hurtigt medførte en stigning i ledigheden på Færøerne. Figuren nedenfor viser, at lønkompensationsordningen tegner sig for en markant stigning til 14 %, der ikke figurerer som ledige, men som er midlertidigt permitterede.

Kilde: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/dk/Documents/audit/Corona%20impact%20monitor%20-%20Greenland%20-%202027052020.pdf>

Midt i april modtog 3.812 lønmodtagere således støtte gennem den særlige corona-ordning. Hertil skal lægges de 384 personer, som modtog almindelig arbejdsløshedsunderstøttelse. Tilsammen 4.196 personer, svarende til ca. 15 % arbejdsløse. Ikke siden 1993, hvor arbejdsløsheden var 16 %, har der været registreret så høj en arbejdsløshed. ALS oplyser dog, at der allerede i starten af maj måned ses en stor nedgang i antal arbejdsløse som følge af COVID-19.¹⁰⁷

Grønland

Selvom Grønland har haft et mildt epidemiforløb, så har indrejserestriktionerne og pandemiens globale konsekvenser medført et markant fald i aktiviteten og økonomiske udfordringer for grønlandske virksomheder. Fra 20. marts til d. 30. april var al passagertransport til og fra Grønland suspenderet. Antallet af flyafgange faldt samlet med ca. 75 % under nedlukningen.¹⁰⁸

¹⁰⁷ <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/dk/Documents/audit/Corona%20impact%20monitor%20-%20Greenland%20-%202027052020.pdf>

¹⁰⁸ <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/dk/Documents/audit/Corona%20impact%20monitor%20-%20Greenland%20-%202027052020.pdf>

For at støtte den grønlandske erhvervssektor og medarbejderne i Grønland har Grønlands regering, Naalakkersuisut, lanceret følgende tre hjælpepakker: to pakker med fokus på forretningssektoren og én med fokus på medarbejdere.¹⁰⁹

Hjælpepakkerne til erhvervslivet – nødpakken og den generelle pakke. Nødpakken fokuserer på private virksomheder, der beskæftiger sig med hotel- og restaurantbranchen samt servicebranchen. Indtil videre er der afsat 50 mio. kr. til nødpakken. Målet med den generelle pakke er at afbøde økonomiske problemer i andre forretningssektorer, fx fiskeribranchen, bygge- og anlægsbranchen, transportsektoren osv. Indtil videre er der afsat 100 mio. kr. til den generelle pakke.

Kun virksomheder, der er registreret i Grønland, er omfattet af hjælpepakkerne, og størstedelen af medarbejderne i sådanne virksomheder skal have bopæl i Grønland. Kun virksomheder, der oplever et tab på mindst 30 % af deres omsætning osv. er dækket.

Hjælpepakken til ansatte (lønkompensation til virksomheder i den private sektor)

Der er afsat 107 mio. kr. til kompensation for lønomkostninger til ansatte i Grønland, som virksomhederne vælger at sende hjem i stedet for at afskedige dem på grund af COVID-19-situationen. Kun virksomheder, der står over for afskedigelser af mindst 30 % af de ansatte eller mere end 25 ansatte, er dækket.

Skatteudsættelser

For at hjælpe erhvervslivet gennem COVID-19-situationen har Naalakkersuisut lanceret et initiativ, der giver Naalakkersuisut bemyndigelse til at udskyde forfaldsdatoer for skattebetalinger mv.

Statsgaranterede kreditordninger

Derudover er grønlandske virksomheder dækket af de statsgaranterede kreditordninger, der understøtter selskabernes likviditet. Disse ordninger forvaltes af den danske vækstfond:

- Statslig garantiordning for SMV'er
- Statslig garantiordning for større virksomheder
- Statslig eksport- og investeringspakke

De grønlandske støtteforanstaltninger har således i hovedtræk de samme elementer som i de andre nordiske lande. Herunder dels at bidrage til virksomheders overlevelse ved at kompensere de hårdest ramte for deres omkostninger, og dels tiltag der retter sig mod at bevare jobs ved midlertidig hjemsendelse og lønkompensation. Endelig søges virksomhedernes adgang til likviditet øget ved skatteudsættelser og statsgaranteret kreditordning.

Følgende hjælpepakker udløb 30. september 2020:¹¹⁰

- Erhvervshjælpepakke til små og mellemstore virksomheder i Grønland (SMV) på baggrund af COVID-19 del 2 (Den Generelle Pakke)
- Hjælpepakke til arbejdstagere (lønkompensation til private virksomheder)
- Mobilitetspakke (tilskud til rutebilletter)

Følgende hjælpepakker udløber 31. december 2020:

¹⁰⁹ <https://www.nuna-law.com/2020/03/29/Covid-19-Corona-aid-packages-to-companies-and-employees-in-greenland/?lang=en>

¹¹⁰ <https://www.businessingreenland.gl/da/Covid-19>

- Erhvervshjælpepakker til små og mellemstore virksomheder i Grønland (SMV) på baggrund af COVID-19 del 1 (Akutpakken), herunder Aktivitetspakke til turisterhvervet og mobilitetspakke.
- Aktivitetspakke til turisterhvervet (tilskud til hotelovernatninger og oplevelsesture)
- Fiskeripakke (tilskud til det kystnære fiskeri)

Virkningerne af støtteforanstaltningerne

En rapport fra Grønlands Økonomiske Råd vurderer, at hjælpepakkerne har spillet en afgørende rolle i at understøtte virksomheder og lønmodtagere direkte påvirket af nedlukning, rejserestriktioner m.m. Hjælpepakkerne har været med til at holde hånden under turismeerhvervet i dele af landet, især i Sydgrønland. Men genopblussen af coronasmitte i mange lande har øget usikkerheden om fremtidsudsigterne for turismen. Den internationale luftfartsorganisation IATA forventer, at luftfarten og dermed en meget stor del af turisttrafikken tidligst i 2024 kommer tilbage til niveauet fra før coronakrisen. Det må forventes, at den usikkerhed også vil påvirke turismen i Grønland.¹¹¹

Grønlands Økonomiske Råd vurderer også, at hjælpepakkerne har afbødet coronakrisens konsekvenser på arbejdsmarkedet, da der kun er sket en mindre stigning i antallet af arbejdsløse, idet lønkomensation har muliggjort midlertidig hjemsendelse. I juli 2020 blev 1.777 personer registreret som arbejdssøgende, hvilket således kun er en stigning på 117 personer i forhold til samme måned året før. Personer som er hjemsendt med lønkomensation til private virksomheder registreres ikke som arbejdssøgende. Ultimo juli 2020 er der udbetalt støtte for et samlet beløb på godt 7 mio. kr. til lønkomptionsordningen og lån for ca. 7 mio. kr. Trækkene på ordningerne er mindre end forventet og afspejler et mindre behov end først antaget. Tilskuddene er især gået til hotel- og restaurationsvirksomheder, transportsektoren, detailhandelsvirksomheder, serviceerhverv (herunder rejsebureauer, turoperatører og anden turismevirksomhed) samt kultur, forlystelser og sport.

De nordiske landes restriktioner er forskellige, men de blev alle ramt på økonomien

Desto hårdere nedlukning, desto mere dykker økonomien – dette virker som en logisk forventning. Men denne årsagssammenhæng er ikke så tydelig endda.

Det er her interessant at sammenligne Danmark, Finland og Norge, der hurtigt igangsatte en omfattende og påbudt nedlukning af samfundet, med Sverige, der lancerede en langt blødere indgriben. I Norge, Finland og Danmark blev hotelbranchen (såsom barer, natklubber, restauranter og hoteller) stort set lukket ned, og serviceerhverv med nærkontakt (fx frisører, massører og tandlæger) blev lukket, ligesom også indkøbscentre blev lukket, og offentlig transport blev begrænset. Derimod valgte Sverige langt mindre strenge foranstaltninger, hvor restauranter og barer blev holdt åbne (under visse nærhedsbegrænsninger), og private virksomheder og butikker fik lov til at operere frit.

På denne baggrund skulle det forventes, at vi ville se mindre økonomisk nedgang i Sverige end i de øvrige nordiske lande, fx Danmark, som lukkede hårdt og hurtigt ned. Denne antagelse holder nogenlunde: Fra uge 11 i 2020 ser vi en kraftig stigning i ny ledighed i Norge, Danmark og Finland, mens Sverige har en mere flad stigning i ledigheden, der hænger efter nabolandenes stigning med omkring to til tre uger. Opgjort på den kumulative arbejdsløshed viser det sig, at arbejdsmarkedet i Danmark

¹¹¹ <https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanog/Files/Attached%20Files/Finans/DK/Oekonomisk%20raad/GOR/G%C3%98R%20rapport%202020%20da.pdf>

og Norge er hårdest ramt efterfulgt af Finland og Sverige.¹¹² Selvom det forekommer selvindlysende, at smitteværnstiltag og delvis nedlukning af samfundet medfører stigende ledighed og faldende økonomisk aktivitet, så kan det *diskuteres, hvor stærk årsagssammenhængen* er. En sammenlignende analyse baseret på bankkunders transaktionsdata viser et fald på 29 % i Danmark og 25 % i Sverige. Tilbagegangen i forbruget i begge lande er særlig stor (-75-80 %) mht. rejser og indtagelse af mad uden for hjemmet på restaurant (-60 %). Analysen viser også, at de ældre befolkningsgrupper havde mindre fald i deres forbrug i Danmark sammenlignet med Sverige, på trods af den danske nedlukning.¹¹³ På trods af Danmarks hårdere indgriben er der kun 4 % forskel i forhold til Sverige. Det kan tolkes således, at det meste af kontraktionen i forbruget skyldes selve pandemien, og at kontraktionen sker uanset regeringens nedlukning.¹¹⁴

Transaktionstal (et mål for forbrug når betalingskort anvendes) fra Nordea bekræfter dette mønster. Der har været et fald i denne del af forbruget på ca. -25 til -30 % i Danmark, Finland og Norge og -20 % i Sverige. Tallene viser, at forbruget stiger langsomt i Sverige sammenlignet med de andre lande, hvilket kan tolkes således, at strenge smitterestriktioner efterfulgt af gradvis lempelse har ført til en hurtigere normalisering af forbrugeradfærd sammenlignet med udviklingen i Sverige. Især køb af varer halter efter i Sverige.¹¹⁵ Forklaringen kan være, at Sverige var hårdere ramt pandemien med højere smittetal, hvilket kan være den hovedfaktor, der dæmper befolkningens forbrug. Sammenfattende viser dette, at smitteværnsrestriktioner og delvis nedlukning af samfundet medfører stigende ledighed og faldende økonomisk aktivitet, men at den direkte kausale sammenhæng er moderat og vanskelig at isolere fra pandemiens generelle effekt på befolkningens adfærd og forbrug.

¹¹² Juranek, Steffen et. Al. 12 "Labour market effects of Covid-19: Sweden and its Scandinavian neighbours". 12 september 2020. <https://voxeu.org/article/labour-market-effects-Covid-19-sweden-and-its-neighbours>

¹¹³ Andersen, A, E Hansen, N Johannesen and A Sheridan (2020), "Consumer responses to the Covid-19 crisis: Evidence from bank account transaction data", *Covid Economics* 7: 88–114.

¹¹⁴ Asger Lau Andersen: https://www.econ.ku.dk/cebi/events/conferences-and-workshops/eprn-konference-2020/Asger_Lau_Andersen_EPRN.pdf

¹¹⁵ Nordea, Dane Zekov 2. september, 2020. Spending is back: Nordics lead the recovery. <https://insights.nordea.com/en/economics/spending-is-back-the-nordic-recovery-from-Coronavirus/>

8 Fremtidsforventninger og læring af krisens hidtidige forløb

COVID-19-krisen berører alle dele af samfundslivet, og der er iværksat reguleringer og foranstaltninger på mange andre områder end økonomi og arbejdsmarked, og hvor alle mulige interessenter drager hver deres læring og formulerer ønsker til krisens håndtering. I denne sammenhæng afgrænser vi os derfor til at fokusere på, hvilken læring landenes regeringer og hertil nedsatte ekspertgrupper drager med hensyn til udviklingen i arbejdsmarked, økonomi og erhvervsliv.

Dette afsnit belyser for hvert land følgende hovedspørgsmål:

- Hvorledes vurderes økonomiens og arbejdsmarkedets nuværende og fremtidige udvikling?
- Hvilken læring drages der af det hidtidige forløb og iværksatte foranstaltninger?

Disse spørgsmål belyses på grundlag af regeringernes "autoritative" analyser og prognoser for økonomiens udvikling, som er udarbejdet af hertil nedsatte ekspertgrupper og særlige COVID-19-enheder, der monitorerer krisens udvikling.

Finland

Økonomiens og arbejdsmarkedets nuværende situation og fremtidige udvikling

Den finske økonomi vurderes at befinde sig ved et "vendepunkt", hvor den langsomt kommer sig efter tre kvartaler med kontraktion. Det forventes, at den finske økonomi målt ved BNP samlet vil skrumpe med 4,5 % i 2020. Ud over eksporten vil både privatforbrug og private investeringer også falde. BNP forventes at vokse med 2,6 % i 2021 og med 1,7 % i 2022.

Økonomien begynder således at komme sig, men opsvinget er langsomt på grund af usikkerhed og svag tillid hos erhvervsliv og forbrugere. Det private forbrug er kun dalet relativt lidt (-3,8 %), fx i forhold til eksporten, der er dalet med -12 %, men der er ikke noget hurtigt opsving i efterspørgslen efter private tjenester. Fald i boligbyggeri bremser også genopretningen af investeringer. Eksport og industriproduktion er ramt af fortsættelsen af pandemien, og væksten i disse sektorer forventes først at vende tilbage i 2021.¹¹⁶

Økonomiens bedring er fortsat usikker, da smittetallet igen er begyndt at stige i efteråret 2020. Nye restriktioner vil have en negativ indvirkning på den økonomiske aktivitet, og det vurderes derfor som usandsynligt, at den globale økonomi vil opleve et V-formet opsving.¹¹⁷

Beskæftigelsesfrekvensen falder med 2 % i år og forventes at komme sig i anden halvdel af 2021. Arbejdsløsheden forventes at nå op på 8,2 % næste år. Der forventes en gradvis genopretning af beskæftigelsesfrekvensen, men den vil forblive på 71,9 % i 2024.

De iværksatte støtteforanstaltninger vil medføre betydelige underskud på statens finanser, som først forventes at blive normaliseret efter flere år. Finlands offentlige underskud forventes at nå 18 mia. EUR i år, og den offentlige gæld vil stige til ca. 70 % af BNP. I de næste par år forventes ubalancen mellem de offentlige indtægter og udgifter at blive indsnævret, efterhånden som økonomien tager fart og de

¹¹⁶ Economic Survey: Autumn 2020: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162470>

¹¹⁷ <https://valtioneuvosto.fi/en/-/1410877/situation-report-by-the-ministry-of-economic-affairs-and-employment-provides-an-overall-view-of-the-effects-of-Coronavirus-on-companies-employment-and-sectors>

midlertidige støtteforanstaltninger, der er indført af regeringen, ophører. Imidlertid vil de offentlige finanser forblive væsentligt i underskud, og gældskvoten vil fortsat vokse.¹¹⁸

Hvilken læring drages der af det hidtidige forløb og iværksatte foranstaltninger?

Ministeriet for økonomi og beskæftigelse i Finland vurderer i oktober 2020, at støtteforanstaltningerne rettet mod virksomheder har bidraget til at holde antallet af indledte konkurser på et lavere niveau end det foregående år. I oktober 2020 er der mere end 100.000 færre afskedigede personer, end da arbejdsløsheden toppede i foråret. Men selvom ledigheden aftager, sker det ikke længere i samme tempo som i juni – juli.¹¹⁹

I Finland er al finansiel støtte til virksomhederne blevet distribueret gennem eksisterende ordninger, hvilket af eksperter i Ministeriet for økonomi og beskæftigelse vurderes til at have fremmet sagsbehandlingen. Der er endnu ikke foretaget effektivt vurderinger af tiltagene, men beskæftigelsesminister Tuula Haatainen vurderer, at alle foranstaltninger har vist sig at være virkningsfulde i forhold til at forbedre jobsøgendes færdigheder og imødekomme arbejdsmarkedets kompetencebehov, og at de fortsat skal anvendes for at minimere de negative virkninger af pandemien.¹²⁰

Det økonomiske opsving, der begyndte i Finland om sommeren, vurderes dog at være gået i stå i efteråret 2020. De kortsigtede udsigter for servicesektorerne er begyndt at blive forværret, og udsigterne for industriproduktion er fortsat dæmpede, men genopretningsforanstaltninger og en stigning i efterspørgslen forventes at give industrien et løft. Forbrugernes købsvillighed forbliver på et positivt niveau, hvilket indikerer, at det private forbrug løfter økonomien fra forbrug, så længe usikkerheden i erhvervslivet ikke spreder sig bredt til økonomien, og massive job-tab undgås.

Videreførelse af virksomhedsstøtte og af lovgivning om begrænsning af konkurser

Efter forværringen af smittesituationen i september – oktober har regeringen drøftet mulige alternativer til virksomhedsomkostningsstøtte til udvalgte brancher, som er særligt ramt. Ministeriet for Økonomiske Anliggender og Beskæftigelse forbereder sammen med Finansministeriet aktuelt en rapport om indførelsen af generel, tidsbegrænset omkostningsstøtte til virksomheder.¹²¹ Samtidig forberedes en midlertidig forlængelse af det tillæg til konkurslovgivningen, som begrænser kreditorers mulighed for at forlange, at en debitor erklærer sig konkurs.

Staten afsætter ekstra midler til midlertidig indkomstsikring af arbejdsløse

Fra COVID-19-krisens start har staten overtaget en betydelig del af ansvaret for indkomstsikring af arbejdsløse, og denne indsats videreføres. Der afsættes en samlet forhøjelse på 812 mio. EUR til statens andel af arbejdsløshedssikkerheden. Heraf er størstedelen (EUR 600 mio.) relateret til den midlertidige ændring af loven om finansiering af arbejdsløshedsunderstøttelse. Dette betyder, at staten i år finansierer den del af indtjeningsrelateret arbejdsløshedsunderstøttelse i en permitteringsperiode, der svarer til grundlæggende arbejdsløshedsunderstøttelse, og 40 mio. EUR er til midlertidig reduktion af det element, der finansieres af arbejdsløshedskasserne. Fortsættelse af de midlertidige ændringer, der

¹¹⁸ (Economic Survey: Autumn 2020)

¹¹⁹ <https://valtioneuvosto.fi/en/-/1410877/situation-report-by-the-ministry-of-economic-affairs-and-employment-provides-an-overall-view-of-the-effects-of-Coronavirus-on-companies-employment-and-sectors>

¹²⁰ <https://tem.fi/en/-/the-government-proposes-temporary-changes-to-labour-market-training-employment-and-economic-development-offices-could-also-offer-studies-leading-to-a-university-degree>

¹²¹ <https://valtioneuvosto.fi/en/-/1410877/situation-report-by-the-ministry-of-economic-affairs-and-employment-provides-an-overall-view-of-the-effects-of-Coronavirus-on-companies-employment-and-sectors>

tidligere er foretaget i arbejdsløshedssikkerhed og arbejdslovgivning indtil udgangen af året, vil skabe et behov for yderligere bevillinger på i alt 123,5 mio. EUR¹²²

Kompetenceudvikling og grøn omstilling vil være vigtige indsatsområder

Læringen af det hidtidige kriseforløb er, at det finske arbejdsmarked og arbejdstagernes kompetencer skal være bedre rustet til omstilling og kriser, så jobsikkerheden øges. Krisen viste, at der i visse sektorer har været mangel på universitetsuddannede og faglærte, og at COVID-19-pandemien har skabt behov for nye kompetencer, fx kompetencer inden for IKT, miljøteknologi, bioteknologi, sundhedspleje og sociale tjenester. For at styrke beredskabet vil regeringen reformere arbejdsmarkedsuddannelserne. Arbejdsmarkedsuddannelse skal gøres til et hurtigt og fleksibelt værktøj til at imødekomme akutte behov for at få kvalifikationer, der kan opnås gennem maksimalt 24 måneders studier. Reformen af efter- og videreuddannelse inkluderer også udviklingsmulighederne for ansatte, arbejdsløse og personer, der ikke er en del af arbejdsstyrken.

Reformpolitikernes gennemførelse starter i 2021.¹²³ Regeringen vil samtidig lægge vægt på, at genopretning af økonomien sker gennem investeringer i grøn omstilling. Ministeren for Miljø og Klima, Krista Mikkonen, har lanceret en plan for grøn omstilling i COVID-19-kontekst.¹²⁴ De socioøkonomiske tiltag de næste 1 til 5 år skal have et miljømæssigt og klimamæssigt perspektiv.¹²⁵

Fortsat ekspansiv finanspolitik

Finland vil fortsætte en ekspansiv finanspolitik for at stimulere økonomiens vækst og normalisering. Der lanceres investering i infrastruktur og i renoverings- og reparationsarbejde, som skal stimulere økonomien. Der investeres ligeledes i kompetenceudvikling samt forskning og innovation. Stimuleringspakken omfatter en række infrastrukturprojekter for i alt 404 mio. samt 30 mio. EUR til forvaltning af transportinfrastruktur og renovering af vejnettet.

På skatteområdet vil regeringen bl.a. udsætte betalinger af selskabsskat og etablere lånegarantier til små og mellemstore virksomheder. Renten for sene erhvervsskattebetalinger er reduceret fra 7 % til 4 %, og pensionsbetalinger i den private sektor vil blive udsat og reduceret. Derudover vil Finland indføre moms lån, der gør det muligt for virksomhederne at ansøge om en midlertidig tilbagebetaling af de moms betalinger, de har foretaget af deres afkast i 2020. Der vil være en renteafgift på 3 %.¹²⁶

Danmark

Økonomiens og arbejdsmarkedets nuværende situation og fremtidige udvikling

Den danske økonomi er i november 2020 i bedring efter at have været ramt en historisk nedgang i BNP de foregående kvartaler. Danmarks BNP viste et fald på samlet set 8,3 % i løbet af første halvår, og alene i 2. kvartal skrumpede BNP med rekordhøje 6,8 %. Det er et dyk, der er omtrent tre gange større end det største kvartalsvise fald under finanskrisen. Samtidig faldt beskæftigelsen med næsten 100.000 personer i løbet af første halvår, men ifølge interview med eksperter ville beskæftigelsesfaldet have været meget større, hvis ikke regering og folketing havde valgt at iværksætte de omfattende

¹²² <https://tem.fi/en/-/the-government-proposes-temporary-changes-to-labour-market-training-employment-and-economic-development-offices-could-also-offer-studies-leading-to-a-university-degree>

¹²⁵ <https://platform2020redesign.org/countries/finland/>

¹²⁶ <https://research.danskebank.com/research/#/Research/articlepreview/6bbaf621-3014-4bd4-87bd-3d2b75bbd479/EN>

hjelpepakker. Der foreligger endnu ikke nationalregnskabstal for Danmark for 3. kvartal, men foreløbige tal fra andre lande peger på, at der er påbegyndt en tydelig genopretning i sensommeren, hvor smittetallene i mange lande var på et lavt niveau. På arbejdsmarkedet er der således sket en betydelig bedring siden juni. Lønmodtagerbeskæftigelsen er i perioden juni til august steget med 41.000 personer efter et fald på 79.000 personer i perioden marts til maj. Dermed er lidt over halvdelen af jobtabet indhentet frem til og med august. Ligeledes er bruttoledigheden (sæsonkorrigeret) faldet med 21.500 personer i juniseptember efter en stigning på 54.400 i marts-maj. De seneste tal viser dog, at fremgangen på det seneste har været mere afdæmpet.

Den seneste forværring i smittetallene og de skærpede restriktioner, som mange lande har måttet indføre, forventes at påvirke aktivitetsniveauet negativt i den kommende tid. Samtidig kan svækket tillid og fornyet usikkerhed også trække i retning af lavere aktivitet, og at der vil gå længere tid, før økonomierne er tilbage på samme niveau som før krisen. Dette bekræftes af EU-Kommissionens efterårsprognose fra 5. november, hvor forventningen til BNP-væksten i EU næste år er blevet nedjusteret til 4,1 % fra 6,1 % i forårsprognosen. Derfor må der i Danmark forventes et mere negativt forløb end forventet i den seneste prognose i Økonomisk Redegørelse, august 2020. Dengang forudsatte man, at genopretningen ville fortsætte uhindret, og at udviklingen i udlandet ikke ville blive forværret yderligere.

Videreførelse og udvidelse af støtteordninger

Som følge af den forværrede situation har den danske regering i et bredt forlig besluttet at forlænge hjælpepakkenes virkning til d. 31. januar 2021 og at udvide nogle af ordningerne.

For virksomheder udvides **kompensationsordningen for faste omkostninger**, således at adgangskravet til omsætningsnedgangen bliver nedsat fra 35 til 30 %. Samtidig bliver den maksimale kompensationsprocent for mindre virksomheder sat op til 90 %. Virksomheder, der har eller får forbud mod at gennemføre deres aktiviteter som følge af det skærpede forsamlingsforbud, får adgang til kompensationsordningerne for selvstændige mv. og faste omkostninger på samme vilkår som tvangslukkede virksomheder. Tvangslukkede virksomheder får også mulighed for at sende deres medarbejdere hjem med lønkomensation, hvis de ikke har omsætning. "Tvangslukkede virksomheder" er virksomheder, der må anses som de facto tvangslukkede som følge af restriktioner. Dette gælder allerede for natklubber og diskoteker, men vil fremover også gælde blandt andet messeaktivitet.

Lønkompressionsordningen for virksomheder udløb 31. august, men er videreført i en begrænset ordning, hvor den kun gælder for virksomheder, der er blevet påbudt nedlukning. Kravet er som hidtil, at mindst 30 % af medarbejderne eller mindst 50 medarbejdere skal være sendt hjem, og virksomheden må ikke have omsætning i denne nye kompensationsperiode.¹²⁷

Samtidig er der d. 31. august indført en **ny ordning om arbejdsfordeling**. Denne ordning giver virksomhederne mulighed for at fordele arbejdet på virksomheden, så medarbejdere kan fastholdes på arbejdspladserne, selv om de ikke kan beskæftiges på fuld tid. Medarbejderne modtager en forhøjet dagpengesats for de timer, som de ikke arbejder. Den nye aftale er et supplement til de hidtil gældende regler om arbejdsfordeling. Dansk Industri vurderer, at denne ordning kan redde mange arbejdspladser, og at fordelingen er, at den er mere fleksibel end de hidtidige arbejdsfordelingsaftaler og lettere at administrere.¹²⁸

¹²⁷ <https://www.danskrevision.dk/nyheder/Covid-19-lonkompensations-ordningen-er-forlaenget>

¹²⁸ <https://www.danskindustri.dk/di-business/arkiv/nyheder/2020/8/di-trepartsaftale-om-arbejdsfordeling-vil-redde-arbejdspladser/>

Ydermere øger regeringen erhvervslivets **adgang til likviditet**, bl.a. ved genåbning af momslåneordning mv. for små og mellemstore virksomheder samt forhøjelse af garantiprocenten i de to SMV-garantiordninger i henholdsvis Vækstfonden og EKF Danmarks Eksportkredit fra 80 til 90 %. Forhøjelsen af garantiprocenten vil gøre det lettere for virksomheder at låne i banken, da staten påtager sig en større del af risikoen ved det samlede udlån.¹²⁹

For ledige, der opbruger deres dagpengere i perioden fra 1. november 2020 og indtil 1. november 2021 er der indført en **forlængelse af deres ret til dagpenge** med to måneder. Samtidig **forlænges retten til sygedagpenge** med tre måneder, og **225-timersreglen suspenderes for kontanthjælpsmodtagere** fra 1. november 2020 til 31. januar 2021, mens der afsættes 60 mio. kroner til opkvalificering af ledige.¹³⁰

Endelig har man ført en ekspansiv finanspolitik, som har øget efterspørgslen, blandt andet ved at udbetale indefrosne feriepenge til alle lønmodtagere. Effekten har været at øge efterspørgslen, hvilket igen har øget efterspørgslen på arbejdskraft, hvilket ifølge interview med eksperter er synligt i mængden af ledige jobs.

Hvilken læring drages der af det hidtidige forløb og iværksatte foranstaltninger?

Den danske COVID-19-hjælpepakke omfatter tiltag, som set i et arbejdsmarkedsperspektiv afviger meget fra principperne i "den danske model".

Den danske hjælpepakkes lønkompensationsordning gør det for eksempel muligt for virksomheder midlertidigt at hjemsende medarbejdere fremfor at afskedige dem. Virksomhederne må ikke afskedige medarbejdere, mens de bruger ordningen. Dette er en nyskabelse på det danske arbejdsmarked, som netop er kendetegnet ved flexicurity, hvor virksomheder har let adgang til at afskedige arbejdskraft ved omsætningsnedgang, og hvor den ledige har en god indkomstsikring.

Lønkompensationsordningen blev indført under stort tidspres, og der har derfor været behov for justeringer. Blandt andet er hjemsendelseskravet blevet gjort mere fleksibelt, så medarbejdere kan indkaldes i enkelte dage, hvis der opstår særlige behov.

Lønkompensationsordningen er karakteriseret ved et højt kompensationsniveau for medarbejderne, hvor udgangspunktet er, at medarbejderne får fuld løn under hjemsendelse. Regeringens ekspertgruppe vurderer, at en svaghed med ordningen derfor er, at medarbejderen har et begrænset incitament til at søge et nyt job. Ekspertgruppen vurderer, at dette skaber risiko for "indlåsning" af arbejdskraft, og at dette virker hæmmende på mobiliteten på arbejdsmarkedet, som ellers er en af styrkerne ved den danske arbejdsmarkedsmodel. For virksomheder, der har medarbejdere på lønkompensationsordningen og samtidig modtager kompensation fra andre støtteordninger, der afhænger af omsætningsfald, er der et u hensigtsmæssigt incitament til at fastholde medarbejderen på lønkompensation, især hvis medarbejderens arbejdskraft ikke kan benyttes fuldt ud. Det skyldes, at omsætningsstigningen, som den pågældende medarbejder kan medføre ved at genindtræde i sin stilling, kan reducere kompensationen fra de øvrige kompensationsordninger, samtidig med at lønkompensationen reduceres.

¹²⁹ <https://em.dk/media/13919/aftale-om-udvidelse-af-hjaelpepakker.pdf>

¹³⁰ <https://em.dk/nyhedsarkiv/2020/oktober/Covid-19-ny-aftale-udvider-hjaelpepakker-til-dansk-erhvervs-kultur-og-idraetliv/>

Lønkompensationsordningen har således været det rette instrument i krisens første runde, hvor det handlede om at sikre virksomheders overlevelser og at bevare jobs for de midlertidigt hjemsendte. Men lønkompensationsordningen er ikke holdbar i længden¹³¹ og er nu udfaset til fordel for arbejdsfordelingsordningen.

Samlet set vurderes de iværksatte hjælpepakker og kompensationsordninger at have haft en vigtig funktion i at understøtte indkomsten for selvstændige og lønmodtagere og for at aflaste virksomhederne for faste omkostninger i en situation med få, kortsigtede tilpasningsmuligheder. Sikringselementet i pakkerne har således været stort. Set i tilbageblik er læringen, at svagheden ved ordningerne er, at tildelingskriterierne har været brede, og at ordningerne ikke præcist er blevet målrettet de problemer, der forårsagede nedlukningen. Hjælpepakkerne er med stor sandsynlighed også blevet brugt af virksomheder, som under alle omstændigheder ville have oplevet en omsætningsnedgang, hvilket også bekræftes af vores interview. Modsat kan der også være virksomheder, der ikke er opfattet af ordningerne, som er ramt af betydelige konsekvenser af nedlukningen.¹³²

Den begrænsede målretning af ordningerne skal dog ses i lyset af, at de blev igangsat under tidspres og behov for at yde hurtig hjælp til virksomhederne, da nedlukningen blev en realitet. De interviewede eksperter betoner, at det i foråret 2020 var en prioritet, at støtteforanstaltningerne kunne indføres hurtigt. Der var ikke tid til langvarige overvejelser om hjælpepakkenes design, hvis hjælpen skulle nå frem i tide.

I Finansministeriets analyse november 2020 vurderes det, at de iværksatte hjælpepakker har bidraget til at sikre virksomheders overlevelse og afbøde stigningen i ledigheden, som pandemien og smitteværnsmåltagene medførte. De pengepolitiske tiltag har mindsket låneomkostningerne og bidraget til at opretholde forbrug og investeringer. Lønkompensationsordningen og andre ordninger vurderes at have bidraget til at bevare jobs og holde hånden under købekraften under tilbageslaget. Set i tilbageblik vurderer Finansministeriet, at der er en række øvrige faktorer, der forklarer, hvorfor Danmark sammenlignet med andre lande økonomisk har været ramt relativt begrænset af det økonomiske tilbageslag under pandemien.

Ifølge interviewede eksperter var **styrken** i den danske tilgang, at der blev sat ind hurtigt med brede tiltag, som effektivt holdt hånden under beskæftigelsen og økonomien, og at der blev lært af forårets indsatser ved design og udrulning af de tiltag, som nu er i effekt, og som betyder en mindre belastning på de offentlige finanser.

Blandt **svaghederne** nævnes, at tiltagene i første omgang ikke var tilstrækkeligt målrettede, så man holdt hånden under virksomheder, som ikke var konkurrencedygtige, mens sikkerhedsnettet for medarbejderne ikke i alle tilfælde var tilstrækkeligt fintmasket.

Norge

Økonomiens og arbejdsmarkedets nuværende situation og fremtidige udvikling

¹³¹ Udtaler beskæftigelsesminister Peter Hummelgaard, august 2020: <https://www.bm.dk/nyheder-presse/pressemeddelelser/2020/08/ny-trepartsaftale-skal-forebygge-fyringer/>

¹³² <https://fm.dk/media/18033/rapport-fra-den-oekonomiske-ekspertgruppe-vedroerende-udfasning-af-hjaelpepakker.pdf>

Norges økonomi er i bedring efter at have været ramt af et betydeligt tilbageslag, da pandemien satte ind. Ved pandemiens start blev Norge endog ramt af et globalt fald i oliepriserne, og mange forventede, at Norge af den grund ville blive ramt hårdere end mange andre lande.

Men set i tilbageblik har Norges økonomi klaret sig bedre end forventet, til dels fordi det lykkedes at få smittespredningen under kontrol med en tidlig og relativt restriktiv nedlukning af samfundet fra midten af marts. Efter 20. april er smitteværnrestriktionerne gradvist blevet lettet, og den økonomiske aktivitet er steget i takt med genåbningen. Stigningen i den økonomiske aktivitet er især båret af en stigning i private husholdningers forbrug, og det vurderes, at de lukkede grænser og "staycation" har medført, at en større del af forbruget er blevet lagt i detailhandlen inden for landets grænser. Ejendomsmarkedet og huspriserne er i stigning, hvilket indikerer at forbrugerne har tillid og positive forventninger til fremtiden. Da pandemien satte ind i marts, dalede huspriser og ejendomsmarked markant på grund af usikkerhed, men denne udvikling vendte med genåbningen, hvilket til dels skyldes at Norske Bank har sænket renten.¹³³

En anden forklaring på, at den norske økonomi har klaret sig bedre end forventet, er, at regeringen indførte en hjælpepakke med skattelettelser til olieindustrien. Ydermere er oliepriserne steget betydeligt fra 20 USD til 45 USD per tønde og forblevet stabile. Dette har medført, at investeringerne i olieindustrien kun vil falde til ca. det halve af det oprindeligt forventede.

BNP forventes samlet i 2020 at skrumpe med -3,5 % i forhold til 2019 og at stige til +4 % i 2021. Arbejdsløsheden steg ved pandemiens start markant til over 10 % af arbejdsstyrken, men faldt igen i takt med genåbningen og ligger nu på ca. 3,5 % af arbejdsstyrken. Dette ledighedsniveau ligger dog stadig over niveauet på 1-2 % i 2019, før pandemien ramte.

Videreførelse af støttende tiltag og ekspansiv finanspolitik

På baggrund af den seneste tids stigende smittetal er der skabt fornyet usikkerhed, og det forventes derfor at kræve en langsigtet indsats at bringe norsk økonomi tilbage til normalisering. Regeringen har derfor lanceret et statsbudget for 2021, der vil styrke det norske arbejdsmarkeds og erhvervslivs forudsætninger for at modvirke krisen.

I 2020 har det været nødvendigt at indføre omfattende økonomiske foranstaltninger for at afbøde de negative konsekvenser af pandemien. I tråd med handlingsreglen har regeringen øget brugen af oliepenge til at støtte aktivitet og beskæftigelse og modvirke arbejdsløshed. "Handlingsreglen" er et princip om, at der årligt kan bruges 3 % af oliefonden, hvilket svarer til fondens realafkast. Budgettet for 2021 er baseret på den forudsætning, at der stadig er behov for støtte fra finanspolitikken, men i mindre grad end i år. Mange af de midlertidige tiltag fra den akutte fase er nu udfaset, og brugen af olieindtægter bringes tilbage til den langsigtede retningslinje på tre procent af fondens værdi. Anvendelsen af penge er stadig klart højere end før pandemien brød ud, og samlet set vil budgetterne for 2020 og 2021 fokusere på at stimulere aktivitet og job til næste år.

Regeringen vil bl.a. stimulere den økonomiske vækst ved investeringer i byggeri og infrastruktur. Der afsættes 80 milliarder NKK til udbygning og renovering af Norges vejnet.¹³⁴ Ydermere vil man stimulere

¹³³ https://docs.nordeamarkets.com/nordea-economic-outlook/economic-outlook-2020/EO-en-03-2020/?page=20&utm_campaign=eo2003-en&utm_medium=pdf&utm_source=oi-webpage

¹³⁴ <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/80-milliardar-kroner-til-betre-samferdsel-over-heile-landet/id2769309/>

økonomi og beskæftigelse ved at sænke skatten og øge mindstefradraget.¹³⁵ I forhold til arbejdsmarkedet vil regeringen styrke arbejdstagernes kompetencer ved at videreudvikle tiltaget Uddannelsløftet 2020. Grøn omstilling er også et element i planen, idet regeringen vil stimulere grøn omstilling ved at øge CO2-afgiften på mineralske produkter samt indføre afgift på forbrænding af affald.¹³⁶

Hvilken læring drages der af det hidtidige forløb og de iværksatte foranstaltninger?

Den norske regering har gennemført omfattende økonomiske foranstaltninger for at afbøde det kraftige og uventede chok, som COVID-19-pandemien betød for økonomien og samfundet. Sammenlignet med "almindelige" konjunkturkriser har staten påtaget sig et økonomisk hovedansvar for at redde virksomheder og jobs gennem krisen.

Pandemien og smittevænsforanstaltningerne påfører både virksomheder og arbejdstagere et indkomsttab, som økonomiens aktører ikke har samme indflydelse på som ved almindelige konjunktursving, hvor markedet i højere grad regulerer sig selv. Derfor vurderer regeringens ekspertgruppe, at der er gode argumenter for, at staten midlertidigt støtter virksomhederne for at forhindre socioøkonomiske tab i form af konkurser og virksomhedslukninger.

Set i tilbageblik udgør COVID-19-krisen en form for "undtagelsestilstand", hvor de økonomiske foranstaltninger har som hovedmål at skabe finansiel sikkerhed for både ledige, permitterede og virksomheder for at bringe dem gennem krisens akutte fase. Dette hovedmål er i den akutte fase blevet prioriteret over den ulempe, at de iværksatte foranstaltninger har negative tilskyndelsesvirkninger. Når staten dækker en stor del af indkomsttabet, svækkes de private aktørers incitament til at udligne indkomsttab.

Regeringens ekspertgruppe vurderer derfor, at foranstaltningerne med tiden har uheldige tilskyndelsesvirkninger, som kan hæmme en nødvendig omstrukturering og økonomisk vækst.¹³⁷ Udgangspunktet for alle ordningerne har derfor været, at de skal udfases, i takt med at det ekstraordinære behov for ordningerne aftager.

Kompensationsordningen for virksomheder er begrundet som en nødsituation for at forhindre konkurs ved, at indkomsten bortfalder. Ideelt set virker den ved gennem delvis kompensation for uundgåelige faste omkostninger at redde virksomheder fra unødvendige konkurser. Men ordningen har også uheldige tilskyndelsesvirkninger, idet støtten er større, jo større faldet er i omsætningen. Det betyder, at virksomheder, der lader omsætningen falde og permitterer arbejdstagere, vil modtage høj støtte, mens virksomheder, der søger at tilpasse virksomheden med henblik på at beholde ansatte og opretholde omsætningen, opnår mindre støtte. Disse negative tilskyndelsesvirkninger bliver værre, jo længere ordningen varer. Støtteordningen betyder, at støtten er størst, hvis virksomheden ikke drives, og dette kan bidrage til passivitet i virksomhederne og svække deres evne til at øge aktiviteten, når samfundet gradvist åbnes.

Formålet med permitteringsordningen er, at virksomheder med midlertidig mangel på arbejdsopgaver kan reducere deres lønomkostninger uden at skulle ty til afskedigelser. I forbindelse med COVID-19-

¹³⁵<https://www.regjeringen.no/no/statsbudsjett/2021/statsbudsjettet-2021-skatter-og-avgifter/statsbudsjettet-2021-samlede-skatte-og-avgiftsendringer/id2767837/>

¹³⁶<https://www.regjeringen.no/no/statsbudsjett/2021/statsbudsjettet-2021-skatter-og-avgifter/statsbudsjettet-2021-samlede-skatte-og-avgiftsendringer/id2767837/>

¹³⁷<file:///C:/Users/meh/AppData/Local/Microsoft/Windows/INetCache/Content.Outlook/1L1V3W8V/Covid-19--analyse-av--okonomiske-tiltak-insentiver-for-vekst-og-omstilling-26.-mai-20202.pdf>

pandemien blev den arbejdsiverbetalte periode for permittering reduceret fra 15 til 2 dage for at beskytte virksomheder i den akutte krise. Det betyder, at arbejdsgiverne har meget lave afskedigelsesomkostninger. Permitteringer indebærer, at virksomheder reducerer sine lønomkostninger, men at de ikke kan benytte den permitterede arbejdskraft til at gennemføre nyttige arbejdsopgaver uden at betale fuldt for arbejdsindsatsen. Permitteringsordningen giver dermed svage incitamenter til aktivitet. På denne baggrund vurderer regeringens ekspertgruppe, at den arbejdsiverbetalte periode bør øges, når økonomien er i bedring.

I permitteringsordningen blev arbejdsgiveren fritaget for lønbetalingspligt i 26 uger. Regeringens ekspertgruppe vurderer, at en evt. forlængelse af fritagelsesperioden bør kombineres med en ny periode med arbejdsgiverfinansiering af lønbetalingen. En sådan ny periode med arbejdsgiverfinansiering vil efter ekspertgruppens vurdering medføre incitamenter, der er mere sunde for økonomien: Arbejdsgiveren må ved permittering vurdere sandsynligheden for, at den permitterede arbejdstager tages ind igen på et senere tidspunkt. For de arbejdsgivere, der ikke tror, dette er sandsynligt, vil den nye periode med arbejdsgiverbetalingspligt give økonomisk incitament til opsigelser. Givet at det er urealistisk at komme tilbage til det oprindelige job, da vil opsigelse være bedst, fordi det vil styrke medarbejderens jobsøgning og dermed sandsynligheden for at finde et andet job. Regeringens ekspertgruppe vurderer derfor, at når økonomien er i bedring, vil der være behov for aktivitetsfremmende foranstaltninger, da permitteringsordningen og dagpengereglerne giver så høj kompensation, at det hæmmer aktivitet:

- Arbejdsgivers omkostning ved permittering er meget lave med kun 2 lønpligtidage.
- Omkostninger for arbejdstager ved ledighed og permittering er blevet lavere som følge af øgningen i kompensationsgraden.
- Gevinsten ved at finde nyt job mere lavere løn er lav på grund af afkortningsreglerne i dagpengesystemet.
- Hvis virksomheders indtægter er reduceret som følge af pandemien, vil det være begrænset lønsomt at hente permitterede tilbage i arbejde.

Samlet set er læringen, at de iværksatte foranstaltninger primært har haft til formål at redde virksomheder og jobs i en akut krisetilstand, men at de skal udfases, så snart det er muligt, da de fjerner for meget økonomisk incitament fra virksomhederne. Efterhånden som et samfund ophæver de mest restriktive smittevænsforanstaltninger, vil virksomheder og enkeltpersoner i højere grad kunne påvirke deres indkomstmuligheder. Så er det vigtigt, at indkomstsikrings- og støtteordningerne udformes på en måde, der giver private aktører bedre incitamenter til at optimere deres egen aktivitet og indsats.

Sverige

Økonomiens og arbejdsmarkedets nuværende og fremtidige situation

Den svenske økonomi blev ramt hårdt af pandemien, da den satte ind i marts. Det kombinerede udbuds- og efterspørgselschok fik BNP til at falde meget kraftigt i andet kvartal. Siden tredje kvartal er efterspørgslen begyndt at stige igen, men prognose fra Ekonomifakta vurderer samlet, at BNP vil falde med mellem 3,5 og 4,5 % for hele året 2020.¹³⁸ Da faldet bliver så dybt, forventes det at tage et stykke tid, før produktionen er steget til niveauet svarende til dem, der var fremherskende før krisen. Det vurderes i efteråret 2020 stadig som usikkert, hvor længe det vil vare, før den vil normalisere sig. På arbejdsmarkedet har krisen medført en kraftig stigning i antallet af afskedigelser, og ledigheden forventes samlet at lande på knap 9 % i år og måske op til 9,5 % næste år. Støtteforanstaltningerne

¹³⁸ <https://www.ekonomifakta.se/Fakta/Ekonomi/Tillvaxt/Prognoser-om-ekonomin/>

vurderes at have modereret stigningen i ledigheden, og at de har været nødvendige for at undgå et økonomisk sammenbrud.

Ulempen vurderes dog at være, at støtteforanstaltningerne øger den offentlige gældsætning. I svensk sammenhæng vurderes dette dog at være et moderat problem, idet landet gik ind i krisen med lav gæld. Sammenlignet med mere gældsfyldte lande har Sverige derfor et relativt større handlingsrum.

Selvom økonomien er begyndt at vokse igen, så vurderer vores interviewede eksperter i forbindelse med dette projekt i november 2020, at opsvinget er usikkert og truet af den forværrede smittesituation i hele Europa. Selvom Sverige har afstået fra streng nedlukning, så er den økonomiske aktivitet presset af, at mange arbejder hjemme, afstår fra at rejse og undgår forsamlings. Vores interviewede eksperter forventer, at arbejdsmarkedet vil forbedres, men sandsynligvis langsommere end i de øvrige lande, hvilket tilskrives, at de svenske restriktioner har været af en mindre formel karakter end i andre lande og mere har haft karakter af anbefalinger. Det forventes især, at oplevelsesindustrien og rejsebranchen fortsat vil ligge underdrejet et godt stykke tid fremover.

Videreførelse og udvidelse af støtteforanstaltninger

Den fortsatte usikkerhed om økonomien betyder, at den svenske regering har besluttet at videreføre og udvide de iværksatte støtteforanstaltninger. Den svenske regering har i november 2020 besluttet at forlænge ordningen for arbejdstidsforkortning med 6 måneder, hvor det oprindeligt var planen, at den kun skulle vare til nytår. Ordningen betyder, at medarbejderens arbejdstid er forkortet, og at staten betaler en del af lønnen. Ligeledes fortsættes ordningen for kompensation af virksomheder, der har lidt væsentlige omsætningstab.¹³⁹

I den videre indsats har regeringen besluttet at påtage sig ansvaret for kommuners og regioners ekstraordinære COVID-19-relaterede omkostninger, og kommunesektoren har også modtaget generelle midler til modregning af faldende skatteindtægter. Der er også afsat finansiering til at forbedre færdighederne i pleje af ældre, støtte offentlig transport og øge test og kontaktopsporing.

På arbejdsmarkedet er der foretaget midlertidige ændringer i arbejdsløshedsforsikringen for at øge den økonomiske sikkerhed for arbejdstagere. Derudover er der etableret forbedring af uddannelsesmuligheder og de studerendes finansiering. Boligtillægget er hævet for familier med børn. Ydermere har regeringen indført kompensation for standardfradrag for sygedage, suspension af lægeattestkravet i perioden med sygeløn og øget finansiering til udbetaling af sygdomsbærertillæg. I visse tilfælde har personer, der tilhører risikogrupper, været i stand til at blive hjemme og modtage forebyggende sygedagpenge i en begrænset periode.

På virksomhedsområdet har regeringen besluttet at videreføre og udvide foranstaltninger til at reducere virksomhedernes omkostninger, styrke likviditeten og forbedre deres finansieringsmuligheder. Desuden er den offentlige venturekapital blevet styrket for at bygge bro over innovative kriser. De fleste af foranstaltningerne er af generel karakter, der omfatter alle virksomheder, men der er også indført særskilte støtteordninger for specifikke sektorer såsom medier, kultur, sport, offentlig transport, jernbaner, luftfart og skibsfart. De iværksatte foranstaltninger udgør lidt over 200 mia. SEK. Derudover udgør de øgede garantier 250 mia. SEK, og likviditetsforstærkningerne 335 mia. SEK.¹⁴⁰

¹³⁹<https://www.government.se/government-of-sweden/ministry-of-finance/central-government-budget/economic-measures-in-2020-in-response-to-Covid-19/>

¹⁴⁰<https://www.government.se/government-of-sweden/ministry-of-finance/central-government-budget/economic-measures-in-2020-in-response-to-Covid-19/>

Hvilken læring drages der af det hidtidige forløb og iværksatte foranstaltninger?

I international sammenligning har Sveriges håndtering af COVID-19-pandemien været kendt som en relativt mild indgriben med smittevænsrestriktioner baseret på opfordring og frivillighed. Skoler er forblevet åbne, alle butikker og liberale serviceerhverv er forblevet åbne, dog under den forudsætning at holde afstand og at arbejdsgiver etablerer foranstaltninger til at beskytte medarbejdere mod smitte. Alle borgere blev opfordret til at holde afstand til hinanden, og gymnasier og universiteter skulle så vidt muligt flytte deres undervisning online, og medarbejdere så vidt muligt arbejde hjemmefra. Samtidig er det vigtigt at huske, at Sveriges relativt milde restriktioner ikke primært var etableret ud fra et økonomisk hensyn. Smittevænsrestriktionerne blev i høj grad fastlagt af den svenske sundhedsstyrelse og uden væsentlig involvering af politikere eller økonomer.

Men selvom restriktionerne er milde og baseret på frivillighed, så har de alligevel haft en betydelig effekt på borgernes adfærd og derfor også haft en stærkt dæmpende effekt på økonomien. Salget i restauranter dalede således 70 % fra midten af marts og tøjsalget ca. 50 % fra samme tidspunkt.¹⁴¹ I betragtning af hvor milde restriktionerne var, så havde de også en bemærkelsesværdig effekt på arbejdsmarkedet og medførte stærkt stigende ledighed netop fra det tidspunkt, hvor restriktionerne blev lanceret midt i marts 2020. Antallet registrerede ledige lå i april 2020 ca. 22 % over april 2019.

Set i tilbageblik vurderes de iværksatte støtteforanstaltninger derfor at have været absolut nødvendige med henblik på at sikre virksomheders overlevelse og arbejdstageres økonomiske sikkerhed gennem krisen. Dette begrundede derfor at iværksætte kompensations -og støtteordninger, der var enkle og bredt dækkende, fordi de skulle lanceres meget hurtigt i den akutte krise, som pandemien var. Den hurtige indgriben indebar således, at virksomheder kunne søge om arbejdstidsforkortning med tilbagevirkende kraft, og dette har tydeligvis imødekommet et akut behov hos mange virksomheder: Mere end halvdelen af ansøgningerne i april vedrørte således arbejdstidsforkortning, der starter i marts. Ansøgning skete gennem en online portal, der krævede meget lidt dokumentation udover en liste over de omfattede medarbejdere.

Læringen er dog, at de iværksatte støtteordninger har haft den mangel, at de i for begrænset omfang har rummet incitamenter til, at virksomheder optimerer deres økonomi og fastholder medarbejderne. En mangel er således, at ordningen ikke giver nogen garanti for, at ansættelsesforholdet bliver fastholdt, selvom medarbejderen har modtaget compensation. En anden svaghed er, at den lempelige ansøgning og adgang kan medføre snyd. Der forekommer således anekdoter om, at nogle medarbejdere er blevet sat til at arbejde mere end de egentlig havde lov til, mens de har fået udbetalt støtten. Det er også blevet diskuteret, hvorvidt støtten skal kunne modtages af virksomheder, der udbetaler bonus. De interviewede eksperter peger på, at der ligesom for individer eksisterer en spænding mellem incitamenter og målretning af støtte til virksomheder. Eksperterne foreslår, at støtte målrettes de virksomheder, som ikke længere omfattes af lønkompensationsordningen.

Island

Økonomiens nuværende og fremtidige situation

Islands økonomi var allerede i tilbagegang i 2019 og dalede kraftigt, da pandemien ramte, først og fremmest på grund af nedlukningen i andre lande og lukningen af grænserne. Udenlandsk turisme

¹⁴¹ <https://Covid-19.iza.org/crisis-monitor/sweden/>

udgør 18 % of GDP, og da turismen i marts, april og maj dalede til stort set nul, ramte det økonomien hårdt.

I år forventes BNP at falde med 7,9 % i en historisk nedgang, den største siden 1920. En langsom vending i økonomien forventes næste år, men den økonomiske modstandsdygtighed vil helt afhænge af myndighedernes mulighed for at kontrollere spredningen af COVID-19 i Island, men også i udlandet. En prognose fra ASÍ, Islands største fagforening, antager, at epidemien vil svækkes i anden halvdel af næste år, og at internationale rejser genoptages. Selv hvis dette bliver tilfældet, forventes den økonomiske vækst kun at blive på 1,8 % næste år, men den økonomiske genopretning forventes at være mere markant i 2022 med 3,4 % vækst.¹⁴²

Det islandske arbejdsmarked befinder sig i efteråret 2020 derfor stadig i en usikker fase, hvor det må forventes, at ledigheden fortsat vil stige, og krisen vil vare langt ind i 2021. Det forventes, at ledigheden i 2021 samlet vil blive 7 %, og at BNP vil vokse med 1,3 %.¹⁴³

På denne baggrund har regeringen i september annonceret at ville videreføre og udvide støtteforanstaltninger for både virksomheder og arbejdstagere. Forinden havde den islandske erhvervssammenslutning (SA) anført, at betingelserne i den nuværende kollektive overenskomst med 30 fagforeninger ikke længere er gennemførlige på grund af de økonomiske virkninger af COVID-19-pandemien. Der blev lanceret otte foranstaltninger, der forventes at koste statskassen op til 25 milliarder amerikanske pund (180 millioner kroner).

Foranstaltningerne omfatter følgende tiltag, som skal lette virksomhedernes omkostninger og indkomstsikre arbejdstagere og ledige.¹⁴⁴

- Finansiell støtte til virksomheder, der har oplevet et betydeligt fald i indtægterne, ud over de foranstaltninger der allerede er blevet lovgivet om, såsom delvis arbejdsløshedsunderstøttelse og lån med statsgarantier.
- Det vil også blive overvejet at yde direkte støtte til virksomheder, der har lidt et indtægtsbrud som følge af COVID-19-pandemien. Sådanne tilskud kan beløbe sig til 6 mia. ISK
- Forlængelse af det igangværende projekt "Allir vinna", som giver fuld refusion af moms, indtil udgangen af 2021. Det vil koste omkring 8 mia. ISK.
- Skattemæssige incitamenter til investering i grønne initiativer samt fremme af offentlige investeringer gennem køb af aktier.
- Midlertidig sænkelse af socialsikringsbidragene for at minimere virkningen af lønstigninger. Det vil koste omkring 4 mia. ISK.
- Øget vægt på og investeringer i innovation og fødevareproduktion.
- For at stimulere økonomien gennemføres også forbedringer i byplanlægning og byggeri.

Hvilken læring drages der af det hidtidige forløb og de iværksatte foranstaltninger?

Der er indtil nu ikke gennemført nogen egentlig evaluering af de iværksatte støtteforanstaltningers virkninger. I relation til arbejdsmarkedets udvikling er der udgivet en rapport fra fagbevægelsens

¹⁴² <https://www.asi.is/frettir-og-utgafa/frettir/almennar-frettir/ny-hagspa-asi-2020-2022/>

¹⁴³ <https://tradingeconomics.com/iceland/forecast>

¹⁴⁴ <https://www.icelandreview.com/politics/government-presents-measures-to-stabilise-labour-market/>

ekspertgruppe om den økonomiske indvirkning af COVID-epidemien, der blev offentliggjort 15. oktober 2020.¹⁴⁵

Med hensyn til støtten til virksomhederne tyder de foreløbige erfaringer ifølge ekspertudsagn på, at den direkte støtte har virket bedre end lånemulighederne, som langt fra er blevet udnyttet fuldt ud. Det er vurderingen (i ekspertinterview), at det ordinære dagpengesystem har fungeret tilfredsstillende, især efter forlængelsen af perioden på fulde dagpenge. Muligheden for supplerende dagpenge ved nedgang i arbejdstid medvirkede også til opretholdelse af ansættelsesforhold og modvirkede afskedigelser. Imidlertid har den fortsatte krise bevirket, at regeringen har introduceret direkte lønsubsidier til virksomheder i opsigelsesperioden (sædvanligvis tre måneder) for at understøtte især virksomheder, som er afhængige af turisme, såsom flyselskaber og virksomheder i hotel- og restaurationsbranchen. Endvidere er muligheden for supplerende understøttelse fra 1. juli blevet beskåret, fra at dække 75 % af de reducerede timer til nu at dække 50 %. Dog har netop muligheden for supplerende understøttelse ifølge ekspertudsagn været det mest effektive tiltag for såvel virksomheder som medarbejdere. Også den direkte støtte og muligheder for at udskyde skat har været effektivt og har betydet, at turistbrancherne har bevaret kapacitet til at kunne genstarte operationerne, når der igen kommer turister til Island. Endelig vurderes det, at de tiltag, der har været igangsat for at aktivere og uddanne de ledige, med fordel kunne have været brugt mere effektivt og målrettet.

Krisen har især ramt udenlandske arbejdstagere, unge og kvinder

Ekspertgruppen vurderer, at COVID-19-arbejdsløsheden har ramt forskellige grupper af arbejdstagere meget forskelligt. Den økonomiske krise forårsaget af COVID-19 særligt hårdt har ramt 1) de unge 16-24-årige, 2) kvinderne og 3) udenlandske statsborgere i Island. Det skyldes, at kvinders, udenlandske statsborgeres og unges deltagelse er relativ høj i de industrier, der er hårdest ramt i Island, fx inden for serviceindustrien relateret til turisme. Dette er nogle af konklusionerne i den første rapport fra fagbevægelsens ekspertgruppe.¹⁴⁶

Fra et økonomisk synspunkt har recessionen i Island mere påvirket udenlandske statsborgere end Island. Det islandske arbejdsmarked har et stort antal udenlandske arbejdstagere, og denne gruppe er blevet særligt ramt af den stigende ledighed. Korttidsarbejdsordningen har tydeligvis hjulpet mange udenlandske arbejdstagere i den første akutte krise, da pandemien satte ind. Ca. 36.000 udenlandske arbejdstagere er på det islandske arbejdsmarked. Heraf var 13.966 på enten fuld arbejdsløshedsunderstøttelse eller delvis understøttelse i april 2020. Det svarer til en ledighed på 27 %, hvis man medtæller de arbejdstagere, der arbejder på nedsat tid. Til sammenligning var ledigheden i samme måned 17 % blandt islændinge generelt.

Forbedring af vilkår for udenlandske arbejdstagere

Regeringen har i slutningen af oktober 2020 indført foranstaltninger, der gør det muligt for udenlandske statsborgere uden for EØS at opholde sig i Island i op til seks måneder og fjernarbejde for udenlandske virksomheder. Med foranstaltningen får de udenlandske statsborgere, der er undtaget fra visumkravene, lov til at ansøge om et langvarigt visum i Island til telearbejdere og bringe deres familier, uden at skulle flytte deres lovlige hjemsted, til landet eller få islandske ID-numre. Indtil nu har godkendelsen kun været i 90 dage. For at få tilladelse til dette længere ophold skal den pågældende demonstrere et ansættelsesforhold, en indkomst og en sundhedsforsikring. Den islandske regering arbejder på at forlænge perioden ud over de 6 måneder.

¹⁴⁵ https://www.asi.is/media/316826/fyrsta-skyrsla-serfraedingahops_efnahagsleg-ahrif-covid19-151020.pdf

¹⁴⁶ https://www.asi.is/media/316826/fyrsta-skyrsla-serfraedingahops_efnahagsleg-ahrif-covid19-151020.pdf

Videreførelse og forbedring af støtteforanstaltninger

De første støtteforanstaltninger for virksomheder havde ret restriktive kriterier for støtte, hvilket blev kritiseret af arbejdsgivernes organisation. Restauranter og små virksomheder kritiserede foranstaltningerne for at være ineffektive. Korttidsarbejdsordningen gav økonomisk lindring til virksomheder, som havde et indtægtsfald på mere end 75 %.¹⁴⁷ Men en undersøgelse viser, at der har været problemer med implementeringen, idet kun 60 % anfører, at de har opnået en skriftlig aftale med arbejdsgiveren om den nedsatte arbejdstid.¹⁴⁸

Som svar på tilbagemeldinger om den hidtidige indsats udvidede og reviderede regeringen i oktober de eksisterende foranstaltninger og tilføjede nye foranstaltninger vedrørende specifikke grupper eller udfordringer.¹⁴⁹ De vigtigste ændringer er:

- ekstra penge til innovationstilskud, herunder nye tilskud til innovation i landbrugs- og fødevarerindustrien
- finansiel støtte til virksomheder til dækning af en del af lønomkostningerne for arbejdstagere, som de har besluttet at afskedige, og som er i kontraktperioden, før de forlader jobbet
- udsættelse af toldbetaling for arbejdsgivere i forbindelse med import og skattebetalinger i forbindelse med lønninger
- den periode, hvor en person modtager arbejdsløshedsunderstøttelse på grundlag af sin indkomst i deres sidste job, blev forlænget til seks måneder (i stedet for tre)
- udvidelse af kriterierne for tilskuddet, der finansielt støtter små virksomheder, der har mistet en stor del af deres indkomst, så den gælder for virksomheder med op til fem ansatte i stedet for tre.

Åland

Økonomiens status og forventningerne til fremtiden

Den økonomiske oversigt efteråret 2020 fra ÅSUB er, at Ålands økonomi er under stort pres fra pandemien, som især har ramt service- og turistbaserede økonomier som Ålands. Prognosen for BNP viser, at den private sektor skrumper med en femtedel, mens den offentlige sektor vokser med knap tre procent i år (2020), hvilket resulterer i samlet forventet fald i BNP 2020 på minus 16 %. Ifølge beregninger efterfølges faldet af en stigning på ni procent i 2021.¹⁵⁰

De fortsatte rejsebegrænsninger er den vigtigste hindring for en genopretning af Ålands økonomi. Takket være både permanente og midlertidige støttesystemer falder husholdningernes disponible indkomst klart mindre end produktionen i år. Arbejdsløsheden er i efteråret faldet til ca. 9 % siden det høje niveau på over 13 % i maj. Fremadrettet er udsigterne for arbejdsmarkedet dog svage, og prognosen er, at ledigheden kun vil falde langsomt i fremtiden. På årsbasis forventes arbejdsløsheden samlet at lande på 9,5 % i 2020 og 7 % i 2021.

Set i tilbageblik har coronakrisen især været hård for den private serviceindustri. Her mistede virksomheder inden for massage, sundhedspleje, underholdning og kultur næsten 20 % af omsætningen i første halvdel af året. Hotel- og restaurationsbranchen og skibsfarten har lidt mest under krisen. I løbet

¹⁴⁷ <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/da494d7b-en/index.html?itemId=/content/component/da494d7b-en>

¹⁴⁸ <https://www.asi.is/frettir-og-utgafa/frettir/almennar-frettir/ny-konnun-covid-samdrattur-kemur-illa-vid-felagsmenn-eflingar/>

¹⁴⁹ Vurdering af arbejdsmarkedsforsker Stefan Celine Hardonk, Islands Universitet, november 2020.

¹⁵⁰ https://www.asub.ax/sites/www.asub.ax/files/statistics/o20205_ekonomisk_oversikt_hosten_2020_-_uppdaterad_0.pdf

af årets første otte måneder havde hotellerne 72.500 overnatninger, hvilket er en reduktion på 57 % i forhold til samme periode i 2019. Ligeledes er omsætningen i byggesektoren faldet med syv procent i første halvår. Ålands fremstillingsindustri som helhed ser ikke ud til at være hårdt ramt af pandemien. Dog har der været flere omstruktureringer og personale reduktioner i fødevarerindustrien med henvisning til langsigtede rentabilitetsproblemer.

Da ledigheden fortsat er relativt høj, er det derfor blevet besluttet af forlænge de midlertidige støtteordninger ved ledighed og permittering til 31. december 2020.¹⁵¹

Hvilken læring drages der af det hidtidige forløb og de iværksatte foranstaltninger?

De iværksatte støtteforanstaltninger har givetvis medvirket til at afbøde krisen og bragt ledigheden ned fra det høje niveau på 13 % i maj 2020. En medvirkende forklaring på den faldende ledighed er dog også, at restriktionerne er lempet i restaurationsbranchen, hvilket betød, at overskuddet af arbejdskraft blev holdt nede. For det andet var der mange virksomheder, der reducerede arbejdsstyrken gennem deltidsstillinger, som ikke påvirker arbejdsløshedsstatistikkerne. Ledigheden forventes dog fortsat at være høj, da opsigelsesperioder betyder, at mange af de afskedigelser, der er sket i foråret og sommeren, først nu begynder at dukke op i arbejdsløshedsstatistikken. For det tredje forventes det, at selvom virksomheder og job er blevet bevaret gennem støtteordninger, så vil en del virksomheder reducere deres personalebehov som følge af prispress og efterspørgselsnedgang.¹⁵²

På trods af de beskæftigelsesfremmende foranstaltninger forventes det derfor, at langtidsledigheden vil stige. På den baggrund vurderes det, at der er behov for omfattende foranstaltninger til udvikling eller omskoling af færdigheder for de arbejdsløse på Åland.¹⁵³

Færøerne

Økonomiens status og forventninger til fremtiden

Set i større tidsperspektiv har Færøernes økonomi haft en langvarig vækst og optur siden mart 2011, hvor ledigheden dengang lå på 8,1 % og BNP på 13,372 mia. DKK. I 2019 var ledigheden dalet til kun lidt over 1 %, og BNP steget ca. 60 % til 21,927 mia. DKK.

Set i forhold til denne lange, positive udvikling ligner coronakrisen "et bump på vejen", hvor BNP i 2020 samlet skrumper med 20,406 mia. DKK – et fald på 1,521 mia. DKK svarende til -6,9 %. I 2021 forventes BNP at stige til 21,528 mia. kr. – en stigning på ca. 5,4 %. Ledigheden steg i 2020 fra 1,1 % til ca. 1,8 % i maj 2020.

Nedgangen i BNP skyldes især nedgangen i turismen, der har en form for multiplikatoreffekt, der skønnes at reducere BNP med 416 mio DKK til 559mio DKK.¹⁵⁴

Da Atlantic Airways er 100 % ejet af Færøernes regering, vil de offentlige finanser skulle bære en tung byrde som følge af sammenbruddet i lufttrafikken. Fiskeindustrien, som er landets største branche, blev også ramt ved krisens start, hvor færøsk eksport faldt med 7 % i 1. kvartal. Dette skyldes, at salget til Kina faldt med 65 %. Omvendt har der været meget god vækst både på de amerikanske og de

¹⁵¹ <https://www.ams.ax/arbetssokande/arbetsloshetsersattning/temporara-andringar-arbetsloshetsformanerna-lontagare-och>

¹⁵² https://www.asub.ax/sites/www.asub.ax/files/statistics/o20205_ekonomisk_oversikt_hosten_2020_-_uppdaterad_0.pdf

¹⁵³ https://www.asub.ax/sites/www.asub.ax/files/statistics/o20205_ekonomisk_oversikt_hosten_2020_-_uppdaterad_0.pdf

¹⁵⁴ <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/dk/Documents/audit/Corona%20impact%20monitor%20-%20Green-land%20-%2027052020.pdf>

europæiske markeder, da supermarkederne har haft meget højere salg end normalt, fordi folk spiser mere hjemme.

Hvilken læring drages der af det hidtidige forløb og de iværksatte foranstaltninger?

De iværksatte foranstaltninger har afbødet stigning i ledigheden på Færøerne, ved at en stor del af arbejdstagerne er midlertidigt hjemsendte. Men i lyset af den store nedgang i turismen må det forventes, at ledigheden vil kunne stige på længere sigt.

Den færøske turistindustri forventes at lide under overkapacitet i 2020, hvor udnyttelsen kan falde med ca. 80-90 %. Der forventes også meget lave aktivitetsniveauer i 2021. Kombineret med en betydelig udvidelse af hotelkapaciteten i år svarende til investeringer på ca. 461 mio. DKK, vil det føre til en kraftig reduktion i aktivitet og værdiskabelse. Der forventes derfor afskedigelser. De fortsatte restriktioner betyder, at den fremtidige turisme er usikker, og at pandemien kan medføre varige ændringer i folks rejsemønstre.

På den baggrund er der på Færøerne en igangværende udvikling af en ny form for digital "remote tourism", som er baseret på, at mennesker kan besøge øerne digitalt gennem kameraer.¹⁵⁵

Der er udviklet et "fjernturismeværktøj" til virtuelle turister. Via en mobil, tablet eller pc kan den virtuelle turist udforske Færøernes forrevne bjerge, se nærbilledet af vandfald og se de traditionelle græsdekede huse ved at interagere – live – med en lokal færing, der vil fungere som dine øjne og krop på en virtuel, sonderende tur. Den lokale er udstyret med et live videokamera, så den virtuelle turist ikke kun kan se udsigten fra et perspektiv på stedet, men også styre hvor og hvordan de udforsker ved hjælp af en joypad for at vende, gå, løbe eller endda hoppe! Ligesom et rigtigt computerspil vil turisten – hovedspilleren – styre færingens bevægelser, der ikke kun vil udforske steder til fods, men også tage til skyerne med helikopter, hvilket giver virtuelle besøgende et fugleperspektiv på øernes stejle, græsklædte skrånninger.

Grønland

Økonomiens nuværende og fremtidige situation

Grønland kom sundhedsmæssigt godt igennem COVID-19-pandemien og opnåede meget lave smittedal ved hjælp af en konsekvent isolationspolitik.¹⁵⁶ Grønlands strategi er fortsat i videst muligt omfang at undgå smitte med COVID-19. Ligeledes er det målet at undgå store og omkostningstunge nedlukninger af væsentlig samfundsmæssig betydning. Herved sikres driften af alle væsentlige samfundsstrukturer som uddannelsessektoren.¹⁵⁷

Økonomisk har coronakrisen ramt Grønlandsk økonomi mindre hårdt end de fleste andre lande. Dette skyldes dels, at det lykkedes hurtigt at inddæmme og forhindre smitten i landet, og at en stor del af de indenlandske nedlukninger kunne relativt hurtigt afvikles, og dels, at landets særlige produktions- og erhvervsstruktur ikke er så sårbar over for de globale konjunkturer. Fiskeriets aktivitetsniveau er kun i begrænset omfang påvirket af konjunkturerne, hvorimod fiskepriserne har større følsomhed over for

¹⁵⁵ <https://www.visitfaroeislands.com/remote-tourism/about-the-project/>

¹⁵⁶ <https://www.arctictoday.com/a-tough-strategy-of-isolation-has-protected-greenland-from-coronavirus-so-far/>

¹⁵⁷ <https://visitgreenland.com/da/Corona-faq/>

udsving i globale afsætningsforhold. Hertil kommer, at den offentlige sektor er stor, og at bloktilskuddet er med til at reducere indtægternes konjunkturafhængighed.¹⁵⁸

De høje internationale smittetal reducerer imidlertid sandsynligheden for en hurtig genopretning af den økonomiske aktivitet. Prognoser fra Det Økonomiske Råd forventer, at Grønlands BNP i 2020 samlet vil skrumpes med 1,5 %. I 2021 forventes der at ske en vækst på ca. 5 % i BNP, men dette er dog usikkert som følge af de internationalt forværrede smittetal.¹⁵⁹ Usikkerheden om den fremtidige udvikling af folkesundhed og økonomi påvirker også borgernes adfærd. Husholdninger er forsigtige med deres forbrug, og virksomheder er forsigtige med deres investeringsplaner.

Ekstra støtteforanstaltninger

Selvom Grønland har holdt epidemien nede, så er landets turisme ramt og fiskerisektoren udfordret af den globale økonomiske udvikling, der har ført til dalende efterspørgsel og lave priser. I løbet af sommeren stod det klart for den grønlandske regering, at der var behov for supplerende tiltag til de lancerede hjælpepakker. Derfor har regeringen i juni 2020 lanceret en turistpakke, der tilskynder hoteller og turistoperatører til at tilbyde COVID-19-rabatter, som virksomheder derefter kunne få tilbage fra regeringen. Efter feedback fra erhvervslivet opjusterede regeringen pakken den 17. juli for at inkludere kompensation for mere end en rejse og for også at give dem, der midlertidigt bor i Grønland, mulighed for at tilbyde arbejde og derefter kræve COVID-19-rabatter. Ydermere lancerede regeringen i august 2020 mobilitetspakken, der sigter mod at styrke indenrigsrejser. Pakken giver mulighed for at få tilskud til rejser mellem byer og landsbyer. Målet er at styrke indenlandsk turisme for at kompensere for manglen på internationale besøgende.¹⁶⁰

Hvilken læring drages der af det hidtidige forløb og de iværksatte foranstaltninger?

Hjælpepakkerne karakteriseres som en utraditionel for form økonomisk politik, der kun er velegnet i helt særlige situationer og kortvarigt. Hjælpepakkerne bør efter Det Økonomiske Råds vurdering derfor afvikles hurtigst muligt. Dog vurderes der at være et særligt behov for turist- og transporterhvervene, som fortsat er stærkt påvirket af coronarestriktioner. Rådet vurderer, at udsving i priser og indtægter som følge af ændrende markedsforhold og global økonomisk krise ikke hensigtsmæssigt håndteres med hjælpepakker. Sådanne udsving er den del af de markedsrisici private erhvervsdrivende må være indstillet på. Hvis man i en sådan situation indfører hjælpepakker, så sættes markedsmekanismen ud af kraft. Kriterierne for støtte er baseret på nedgang i omsætning og dermed en sammenligning mellem situationen nu og før krisens start. Grønlands Økonomiske Råd vurderer, at desto længere tid der forløber, desto mere problematisk bliver denne opgørelse, da den har en tendens til at fastfryse en historisk situation. Selvstyret kan ikke understøtte virksomhederne permanent, og en lang støtteperiode indebærer en risiko for fastlåsning af ressourcer i urentable erhvervsaktiviteter og mindsker økonomiens tilpasningsdynamik.

Derimod vurderer Rådet, at der er behov for særlige længerevarende tiltag for turismesektoren grundet de særlige vilkår i denne branche og for at modvirke, at erhvervet kastes ud i en langvarig krise. Disse tiltag bør være målrettet de enkelte virksomheder for at sikre, at den nødvendige kapacitet og

¹⁵⁸ <https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Finans/DK/Oekonomisk%20raad/GOR/G%C3%98R%20rapport%202020%20da.pdf>

¹⁵⁹ <https://www.arctictoday.com/greenlands-economy-is-poised-to-rebound-in-2021/>

¹⁶⁰ <https://www.rcinet.ca/eye-on-the-arctic/2020/07/29/greenland-adds-new-incentive-to-promote-domestic-tourism-as-international-travel-craters/>

infrastruktur opretholdes, og tiltagene bør være midlertidige med en fast udløbsdato og med et klart incitament for virksomheder for at udvikle nye forretningsområder.¹⁶¹

¹⁶¹<https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Finans/DK/Oekonomisk%20raad/GOR/G%C3%98R%20rapport%202020%20da.pdf>

9 Coronakrisen og dens ændring af arbejdsmønstre

COVID-19-pandemien repræsenterer en pludselig, uforudset og gennemgribende forandring, der påvirker stort set alle dele af samfundslivet, og virksomheder og arbejdstagere har måttet indrette sig på nye måder for at begrænse smittespredning. Alle arbejdspladser blev "kastet ud i det", og situationen var uden fortilfælde.

Dette kapitel belyser følgende hovedproblemstillinger:

- Hvilke trends ser vi i ændring af arbejdsmønstre i kriseperioden, og i hvilken grad ser det ud til at kunne føre til mere langvarige ændringer i arbejdsmønstre?
- Hvilke umiddelbare udfordringer har ændringen af arbejdsmønstre i kriseperioden ført til i form af fysisk arbejdsplads, arbejdstid, ansvars- og ledelsesgrad?

Disse problemstillinger vil vi belyse ved desk research af artikler og eksisterende studier samt statistik. Sammenlignet med de foregående kapitler vil analysen være mere tværgående og tematisk, hvor vi ikke laver delafsnit for udviklingen i hvert land.

Vi vil dog så vidt muligt belyse temaerne med eksempler fra alle de nordiske lande.

Ændring i arbejdsmønstre - telearbejde

Øget brug af telearbejde, hvor arbejdstageren sidder derhjemme fremfor på arbejdspladsen, har været og er en udbredt løsning under COVID-19-pandemien. I det følgende belyses det, i hvilket omfang telearbejde er blevet brugt under krisen, og hvilke erfaringer der er gjort med denne arbejdsform.

Brugen af telearbejde blev meget udbredt i de nordiske lande i pandemiens første måneder. Surveydata fra Eurofound viser, at andelen af arbejdstagere, der "arbejder hjemme som konsekvens af COVID-19-situationen" i april-maj 2020 var 60,5 % i Finland, 40,4 % i Sverige og 46,2 % i Danmark. I Norge var det ca. 50 %, der arbejdede hjemmefra¹⁶² i samme periode.¹⁶³ Dette er en væsentlig stigning forhold til udbredelsen af telearbejde før krisen. Andelen af arbejdstagere, der "flere gange om ugen arbejder hjemme" udgjorde før krisen 9,6 % i Finland, 5,5 % i Sverige og 6 % i Danmark.¹⁶⁴

En norsk undersøgelse viser, at hele 71 % af arbejdstagerne svarer, at de "arbejder på en anden måde end før". For 41 % af medarbejderne indebar det blandt andet, at de blev pålagt at arbejde hjemme.¹⁶⁵

Forskellig adgang til telearbejde: en ny ulighed?

Adgangen til at bevare sit job via telearbejde er selvfølgelig forskellig afhængig af arbejdets karakter. Logisk nok er brugen af telearbejde mere udbredt blandt funktionærer, der arbejder med viden, IT og analyse og administration, end blandt arbejdstagere, der udfører håndværksmæssigt arbejde, personlig service og pleje eller arbejder i fremstillingsindustrien. Derfor kan adgangen til telearbejde og dermed jobsikkerheden udgøre en ny kilde til ulighed. En foreløbig analyse fra Eurofound viser betydelige forskelle i brugen af telearbejde hos henholdsvis højt- og lavtlønnede arbejdstagere såvel som mellem arbejdere og funktionærer og mellem kønnene. Resultater tyder på, at den store udvidelse af

¹⁶² <https://www.eurofound.europa.eu/data/Covid-19/working-teleworking>

¹⁶³ <https://www.statista.com/statistics/1107292/working-from-home-during-the-Covid-19-pandemic-in-norway/>

¹⁶⁴ <https://www.eurofound.europa.eu/data/Covid-19/working-teleworking>

¹⁶⁵ https://s32603.pcdn.co/wp-content/uploads/2020/08/Arbejdslivsbarometeret2020_Hele-Norge-paa-dugnad.pdf

telearbejde siden COVID-19-udbruddet har været stærkt skæv og især begunstiget højtlønnede medarbejdere.¹⁶⁶

Analysen fra Eurofound peger samtidig på, at udbredelsen af telearbejde allerede før COVID-19-krisen rummede uligheder og afspejlede forskelle i både tilknytningen til arbejdsmarkedet og uddannelsesniveauet. Telearbejde er mere udbredt blandt fastansatte på fuld tid end blandt midlertidigt ansatte og deltidsansatte. Blandt arbejdstagere med en videregående uddannelse er der en højere andel, der jævnligt anvender telearbejde, mens andelen kun er 3 % blandt personer med lav eller ingen uddannelse. Telearbejde er dobbelt så udbredt blandt medarbejdere med ledelses- og tilsynsfunktioner end blandt medarbejdere uden sådanne jobfunktioner. En norsk undersøgelse bekræfter ulighedstenden- sen. Rapporten viser, at medarbejdere med høj uddannelse og høj indkomst først og fremmest har mærket konsekvenserne af COVID-19 i form af at blive pålagt at arbejde hjemmefra. De har endog oftere fået mere at lave, og en relativt lav andel er blevet afskediget. Medarbejdere med lav uddannelse og lav indkomst er dem, der har mærket de mest negative konsekvenser af COVID-19 i arbejdslivet. Der er flere, der har haft mindre at lave end normalt eller fået reduceret arbejdstid, og en relativt høj andel er fyret eller har oplevet et tab af indkomst.¹⁶⁷

Produktivitetstab og gevinster ved telearbejde

Telearbejde har været afgørende for at opretholde produktionen under krisen, men telearbejdets ind- virkning på produktiviteten er kompleks, da der både er fordele og ulemper.

De oplevede *fordele* er manglende behov for pendling, færre unødvendige møder og reduceret distrak- tion, hvilket 40 % svarer i en survey-undersøgelse. De oplevede *ulemper* er blandt andet teknologiske problemer, samt at skiftet til hjemmearbejde udløst af COVID-19-pandemien skete hurtigt og uplan- lagt.¹⁶⁸

Analysen peger på, at produktiviteten kan afhænge af de forhold, hvorunder telearbejdet blev iværksat under krisen. Således kan produktiviteten ved telearbejde være særligt udfordret for arbejdstagere med hjemmeboende børn som følge af nedlukningen af børnehaver og skoler.¹⁶⁹ En finsk undersø- gelse viser, at der blandt telearbejdere med hjemmeboende børn er en lidt højere andel, der svarer, at deres produktivitet er reduceret noget eller meget (37 %) end blandt personer, der bor alene (28 %) ¹⁷⁰

Surveydata fra Eurofound bekræfter dette. Andelen af arbejdstagere, der svarer, at familieforpligtelser "altid", "det meste af tiden" eller "sommetider" hæmmer deres udførelse af arbejdet, udgør 19,3 % i Finland, 19,5 % i Danmark og 20,3 % i Sverige.

Omvendt viser survey-undersøgelser, at personer i lederstillinger kan opleve forøget produktivitet ved hjemmearbejde, givetvis fordi der er færre kolleger og opgaver, der forstyrrer dem hjemme sammen- lignet med en normal dag på arbejdspladsen.¹⁷¹

¹⁶⁶ <https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/wpef20020.pdf>

¹⁶⁷ https://s32603.pcdn.co/wp-content/uploads/2020/08/Arbejdslivsbarometeret2020_Hele-Norge-paa-dugnad.pdf

¹⁶⁸ <https://www.upwork.com/press/economics/the-future-of-remote-work/>

¹⁶⁹ <https://news.stanford.edu/2020/03/30/productivity-pitfalls-working-home-age-Covid-19/>

¹⁷⁰ <https://www.agenda.fi/wp-content/uploads/2020/06/agenda-Coronaenkät-FINAL.pdf>

¹⁷¹ <https://www.upwork.com/press/economics/the-future-of-remote-work/>

Medarbejderes oplevelse af job-usikkerhed

Surveydata fra Eurofound viser, at andelen af arbejdstagere, der i juni-juli finder det "temmelig sandsynligt" eller "meget sandsynligt", at de kan miste deres job, udgør ca. 12 % i Finland, 10,7 % i Sverige og 4,3 % i Danmark.

En norsk undersøgelse viser, at den oplevede job-usikkerhed er steget under COVID-19 og nu ligger på det højeste niveau siden finanskrisen. Undersøgelsen viser, at job-usikkerheden opleves som størst blandt brancherne rejsebureauer, hoteller, restauranter og detailhandel. Ansatte i fremstillingsindustrien og bygge og anlæg har også en betydelige øgning i job-usikkerheden. Omvendt opleves der høj og uændret jobsikkerhed blandt ansatte inden for pleje og omsorg, sundhedserhverv, forsvar, politi, retsvæsen, offentlig forvaltning og blandt ansatte med lang uddannelse indenfor kultur og idræt.¹⁷²

Arbejdstiden har ændret sig for ca. halvdelen af arbejdstagerne

COVID-19-krisen har ramt meget forskelligt med hensyn arbejdstid. Nogle virksomheder oplever tilbagegang i efterspørgsel, og medarbejderne får mindre at lave, mens andre får mere at lave på grund af ændrede arbejdsvilkår, eller fordi der er øget efterspørgsel. Tidligt i pandemien, i april-maj 2020, var der i Danmark en andel på 31,8 %, der angav, at deres arbejdstid var faldet, mens den tilsvarende andel var lavere i Sverige (20,2 %) og Finland (26,9%). I samme periode angav 24,8 % stigende arbejdstid i Danmark, 26,3 % i Sverige og 21,1 % i Finland.

Senere i pandemien, i juni-juli 2020, udgjorde andelen, som svarede, at de som følge af COVID-19-krisen havde fået faldende arbejdstid, 28,6 % i Finland, 19,7 % i Sverige og 18,7 % i Danmark. Andelen, som havde fået stigende arbejdstid, udgjorde i juni-juli 2020 27,2 % i Finland, 31,9 % i Sverige og 24,5 % i Danmark. Andelen, som angav uændret arbejdstid, var i samme periode størst i Danmark (56,8 %) og lidt lavere i Sverige (48,3 %) og Finland (44,2 %).

Dette peger på, at ca. halvdelen af arbejdstagerne har oplevet ændringer i deres arbejdstid. Tidligt i pandemien, i april-maj, var der lidt flere, der oplevede faldende arbejdstid end stigende. Senere, i juni-juli, oplevede flere en stigende arbejdstid. Mht. kønsforskelle er der en svag tendens til, at faldende arbejdstid forekom lidt oftere hos kvinder end hos mænd.

Husholdningsøkonomien er en udfordring for mange under krisen

Surveydata fra Eurofound viser, at andelen, der finder det "meget svært", "svært" eller "ret svært" at få enderne til at nå sammen i deres husholdningsøkonomi, udgør 28,4 % i Finland, 27,9 % i Sverige og 19,7 % i Danmark i april-maj 2020. I Finland stiger andelen under krisen til 38,9 % i juni-juli.

Digital ledelse af "remote" medarbejdere – ledelsesgrad og synlighed er en udfordring

COVID-19-krisen har medført uforudsete og markant ændrede arbejdsvilkår i mange virksomheder, hvor ledelse og medarbejdere har måttet organisere sig på nye måder for at opretholde virksomhedens drift.

Mange medarbejdere er skiftet til telearbejde hjemmefra, og ledelsen af medarbejderne sker digitalt ved online møder og anden digital kommunikation. Undersøgelser peger på, at det givetvis kan medføre en varig ændring af ledelsesmønstre. For eksempel viser en dansk undersøgelse blandt ledere i den offentlige sektor, at de forventer i højere grad at bruge digital ledelse i fremtiden. Udfordringerne vurderes dog at være, at de oplever større afstand til medarbejderne, og at det er en udfordring at

¹⁷² https://s32603.pcdn.co/wp-content/uploads/2020/08/Arbejdslivsbarometeret2020_Hele-Norge-paa-dugnad.pdf

bevare den samme synlighed som leder.¹⁷³ Internationale undersøgelser peger på, at digital ledelse kan gøre det lidt vanskeligere at fastholde medarbejdernes engagement i arbejdet¹⁷⁴, og at det for mange er uvant at arbejde hjemme, hvilket medfører et øget stressniveau.¹⁷⁵

Andre undersøgelsen viser, at både ledelse og medarbejdere vurderer, at digitale samarbejdsformer og telearbejde øger effektivitet og sparer tid til pendling og overflødige møder. Men på den anden side er både ledelse og medarbejdere betænkelige ved, om kvaliteten af output risikerer at dale på grund af forsinkelser og serviceforringelser samt manglende videndeling og samarbejde mellem forskellige afdelinger.¹⁷⁶ Både ledelse og medarbejdere vurderer også, at telearbejde over længere tid medfører begrænset ledelsesgrad i form af manglende tilbagemelding og feedback mellem virksomheders ledelse og medarbejdere.

Samlet set peger dette på, at coronakrisen har øget omfanget af digital ledelse af medarbejdere, og at dette kræver nye ledelseskompetencer og ledelsesformer. Studier peger på, at ledelsen skal formå at etablere regelmæssig opfølgning og "check-in"-punkter samt konkrete performancemål, der sikrer, at medarbejderne ikke oplever sig som usynlige i deres opgaveløsning.¹⁷⁷

COVID-19-krisen fremmer innovation og digitalisering i mange virksomheder

COVID-19-krisen har tvunget virksomheder til at innovere og tilpasse deres organisering og forretningsmodel. Undersøgelser peger på, at de forandrede vilkår både fremmer innovation og nye forretningsmodeller/markeder for virksomheder samt øget digitalisering generelt. En stor international virksomhedssurvey i avancerede økonomier i USA, Europa og Asien viser, at 92 % af virksomhedernes ledelser oplever, at pandemien har fået dem til at gennemtænke, hvordan virksomhedens arbejde er organiseret, og at en stor andel (91 %) har fundet nye måder at organisere arbejdet på, som fungerer mere effektivt. Ligeledes har en stor andel (88 %) øget deres investeringer i digital transformation, R&D og marketing. En stor andel af virksomhederne (88 %) forventer en reduktion i deres driftsomkostninger, og at dette vil frigøre ressourcer til innovation, og at øget digitalisering prioriteres højt af 57 %, mens marketing prioriteres højt af 42 %.¹⁷⁸

Også den digitale platformsøkonomi må tilpasse sig og innovere

Ikke kun den traditionelle økonomi men også den digitale platformsøkonomi er blevet tvunget til at tilpasse deres forretningsmodeller og ydelser på grund af COVID-19-krisens ændring af efterspørgselsmønstre. Digitale platforme kan defineres som digitale tjenester, der koordinerer og optimerer økonomiske transaktioner baseret på algoritmer, eksempelvis Airbnb og Uber m.fl.

I starten af pandemien, hvor der var udbredt nedlukning, oplevede digitale platforme, som formidler og udbringer måltider fra restauranter, en kraftig vækst i efterspørgslen.¹⁷⁹ Andre platforme, blandt andet inden for værelsesudlejning, har måttet skære ned på deres arbejdsstyrke, fordi grænselukninger og transportforbud medførte nedgang i efterspørgslen af rejser og overnatninger. I maj 2020

¹⁷³ <https://fho.dk/blog/2020/10/02/ledelse-under-Coronakrisen-digitale-muligheder/>

¹⁷⁴ <https://marketing.quantumworkplace.com/hubfs/Marketing/Website/Resources/PDFs/The-Impact-of-Covid-19-on-Employee-Engagement.pdf?hsCtaTracking=1f30c83e-71cc-46e6-b9eb-9d682de56835%7C42c75679-4e54-4ddb-8a6f-87d61a43608b>

¹⁷⁵ <https://link.springer.com/article/10.1057/s41267-020-00335-9>

¹⁷⁶ <https://facilityexecutive.com/2020/10/Covid-19-impact-on-work-opportunities-for-innovation/>

¹⁷⁷ <https://resources.hrg.ca/blog/competencies-for-remote-work>

¹⁷⁸ <https://facilityexecutive.com/2020/10/Covid-19-impact-on-work-opportunities-for-innovation/>

¹⁷⁹ <https://finans.dk/erhverv/ECE12337517/dansk-just-eatkonkurrent-vokser-sig-rekordstor-vi-vil-slaa-dem-alle-sammen/?ctxref=ext>

rapporterede Airbnb, at man forventede en omsætningsnedgang på ca. 50 % i forhold til indtjeningen i 2019. Uber forventede at reducere ca. 14 % af sin globale arbejdsstyrke. Pandemien har medført, at platforme har ændret deres ydelser, fx ved at ændre værelsesudlejningsperioder fra længere tidsperioder (dage/uger) til timebaseret udlejning. Platforme, der medierer transport, er gået over til at inkludere flere typer af varer såsom udbringning af dagligvarer og medicin fra apoteker.¹⁸⁰

¹⁸⁰ <https://www.eurofound.europa.eu/da/data/platform-economy/dossiers/developments-in-the-Covid-19-crisis>

10 Coronakrisen sammenlignet med andre historiske kriser

Coronakrisen har skabt et globalt økonomisk tilbageslag i størrelsesorden med andre historiske økonomiske kriser såsom finanskrisen, oliekrisen, Wall Street-krakket og depressionen i 1930'erne. Dette kapitel belyser derfor følgende problemstillinger:

- **Hvad er coronakrisens særlige karakter, og hvordan adskiller den sig fra andre historiske økonomiske kriser?** Vi vil herunder belyse, hvordan coronakrisen økonomisk rammer samfundet, og hvilke dele af erhvervslivet og arbejdsmarkedet, der især bliver ramt.
- **Hvilke faktorer har indtil nu vist sig vigtige for, at det enkelte land kan opnå en succesfuld håndtering af coronakrisen?** Vi vil herunder belyse de hidtidige erfaringer og diskutere, hvorvidt coronakrisen, sammenlignet med andre "traditionelle" økonomiske kriser, kræver andre former for indgreb og styring for at afbøde dens tilbageslag.

Disse brede problemstillinger rummer stof til en omfattende analyse i sig selv. Det skal derfor indledningsvis understreges, at kapitlet belyser problemstillingerne i hovedtræk og ikke leverer en udtømmende analyse. På baggrund af eksisterende forskningslitteratur og vores egne statistiske analyser vil vi i det følgende sammenfatte coronakrisens særlige karakteristika i hovedtræk.

Coronakrisen er "ekstern" i forhold til økonomien

I modsætning til andre historiske økonomiske kriser, fx finanskrisen i 2008, så er coronakrisen ikke udløst af økonomien selv, men af en uforudset, udefrakommende (eksogen) hændelse, en pandemi. Coronakrisen kan derfor karakteriseres som en form for naturkatastrofe, der imødegås med omfattende smitteværsrestriktioner, som hæmmer den økonomiske aktivitet i samfundet. Coronakrisen er derfor først og fremmest en sundhedskrise, men hvor den økonomiske krise opstår som følge af sundhedskrisen.¹⁸¹

Til sammenligning var finanskrisen udløst af "endogene" faktorer inde i økonomien, hvor finansielle aktiver dalede i værdi og medførte, at banker og andre finansielle institutioner manglede likviditet, og at boligejere ikke kunne betale deres lån. Dette medførte drastiske fald i aktiekurser og spredte sig til hele økonomien i form af stigende ledighed, faldende forbrug og efterspørgsel, faldende produktion og økonomisk aktivitet, dvs. en recession.¹⁸²

Coronakrisens tidshorisont og spredningsdynamik kan ikke forudsiges med modeller

I en "traditionel" økonomisk krise har krisens spredning og varighed nogle cykliske mønstre, som i nogen grad kan diagnosticeres og forudsiges med økonomiske modeller. I kontrast hertil er coronakrisens tidshorisont og spredningsdynamik langt mere usikker og beror på befolkningens adfærd og faktorer, som kun delvist kan styres ved politiske indgreb. I modsætning til traditionelle økonomiske kriser har virksomheder ikke haft nogen forudgående erfaring eller "manual" for håndtering af en epidemi, der medfører drastiske fald i efterspørgsel og omsætning, og som kræver, at medarbejderne arbejder under afstandskrav og retningslinjer, der skal forebygge smitte.

¹⁸¹ <http://www.bresserpereira.org.br/terceiros/2020/marco/20.03-False-Crisis-Comparison.pdf>

¹⁸² <http://www.differencebetween.net/business/difference-between-financial-crisis-and-economic-crisis/>

Afgørende succesfaktorer for at virksomheden klarer sig godt igennem krisen er, at den kan organisere sin produktion og forsyning til at fungere under de sundhedsmæssige retningslinjer, at medarbejdere skifter til telearbejde, hvor det er muligt, og at virksomheden udvikler online salg og digitale serviceydelser/samarbejdsformer.¹⁸³

Coronakrisen udløste større økonomisk tilbageslag end finanskrisen

Coronakrisen ramte hårdere og hurtigere end finanskrisen 2008. På bare to måneder, i marts-april 2020, steg arbejdsløsheden, fx i USA, til over 15 %, dvs. højere end ledigheden under depressionen i 1930'erne. Verdens største økonomi – den amerikanske – faldt med 10 % gennem 1. halvår 2020. Det er et fem gange så stort fald som under finanskrisen i 2008. Aktiekurserne på det ledende amerikanske indeks mistede en tredjedel af deres værdi fra 17. januar til 23. marts.

Men aktie- og investeringsmarkederne kom hurtigt op igen

Set på baggrund af det historiske aktiefald, er aktiekurserne kommet forbavsende hurtigt op igen.¹⁸⁴ Mange investorer har undret sig over, hvordan de finansielle markeder er kommet så hurtigt igen, når makrotallene for arbejdsløshed, lønkomensation, forbrug og BNP-vækst peger på, at vi er midt i en økonomisk nedgang. Dette skyldes flere faktorer.

For det første har regeringer og centralbanker handlet både hurtigt og markant med enorme finans- og pengepolitiske indgreb i første og andet kvartal. Det har afbødet de værste konsekvenser og en mulig fastfrysning af de finansielle markeder. For det andet er investorernes tro på fremtiden vendt tilbage med genåbningerne af økonomierne, som skete samtidig med de aftagende smittetal i maj-juni 2020. Denne optimisme står i skarp kontrast til de negative fremtidsforventninger, de havde i krisens første kvartal, hvor investorerne handlede ud fra smittetallenes negative udvikling og det værste tænkelige scenarie.¹⁸⁵

Coronakrisen rammer brancher meget forskelligt

Sammenlignet med "traditionelle" økonomiske kriser, som rammer forbrug og beskæftigelse bredt, så er coronakrisen karakteriseret ved, at den rammer meget forskelligt. På globalt plan rammer coronakrisen især følgende brancher hårdere end under finanskrisen i 2008:¹⁸⁶

Turisme og rejsebranchen, herunder restauranter og hoteller, lider store tab på grund af lukkede grænser og rejserestriktioner. Disse sektorer vil endog også kunne lide tab på længere sigt, også efter pandemien, hvis folk ændrer rejsevaner som følge af, at de er bange for at blive smittet.

Flyelskaberne lider historiske tab, og der sker konkurser på grund af drastisk nedgang i rejseaktivitet. Ligeledes vil flyelskaberne også blive belastet af varige ændringer i befolkningernes rejsevaner og frygt for smitte.

Detailhandlen, dvs. fysiske butikker, er belastet af restriktionerne, der besværliggør indkøb og personlig service. Forbrugeradfærd vil kunne undergå varige ændringer i retning af øget brug af nethandel, som

¹⁸³ <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/MRJIAM-06-2020-1046/full/pdf?title=a-preliminary-study-on-exploring-the-critical-success-factors-for-developing-Covid-19-preventive-strategy-with-an-economy-centric-approach>

¹⁸⁴ <https://www.nordnet.dk/blog/aktiemarkedet-under-Coronakrisen/>

¹⁸⁵ <https://stockrate.dk/historiske-stigninger-paa-aktiemarkedet-under-Coronakrisen-hvordan-giver-det-mening/>

¹⁸⁶ https://www.rolandberger.com/en/Point-of-View/Point-of-View-Details_65664.html

vil udfordre fysiske butikker, især storcentre med mange mennesker. Det forventes derfor, at detailhandelen vil skulle udvikle sig i retning af mere kontaktløse transaktioner.¹⁸⁷

Automobilbranchen forventes at kunne blive udfordret af faldende efterspørgsel, desto længere pandemien varer, som følge af husholdningers svagere økonomi ved stigende ledighed.

Logistik- og transportbranchen udfordres af lukkede grænser, indrejserestriktioner og karantæneregler.

Rejsebureauer, flyselskaber, hoteller og andre turist- og fritidsbrancher er de hårdest ramte, mens visse andre brancher nærmest er begunstiget af de adfærdsændringer, coronakrisen har medført. Her er sektorer som IT og e-handel oplagte eksempler, og der er positive effekter af krisen for medicinal- og medtech-virksomheder samt for fødevarer- og drikkevarerindustri.¹⁸⁸ Ydermere er der virksomheder, der tilpasser sig og skaber nye markeder og forretningsområder som følge af krisen. En undersøgelse fra Dansk Industri viser, at 17 % af virksomhederne har udviklet nye varer eller ydelser, mens 18 % overvejer at gøre det samme, og 23 % af virksomhederne har styrket deres online salgsarbejde, og mere end 60 % har på den ene eller anden måde ændret på organiseringen af deres forretning.¹⁸⁹

Forskydning i privatforbruget

Coronakrisen medførte i starten i marts-april 2020 et fald i privatforbruget, men det private forbrug er hen over sommeren steget igen i alle nordiske lande¹⁹⁰, så det stort set er tilbage på normalt niveau. På grund af rejsebegrænsninger har de fleste nordiske forbrugere tilbragt deres sommerferie i deres hjemlande. Dette er en vigtig faktor bag det øgede indenlandske, private forbrug i forhold til sidste år.

Samtidig er der sket en omfattende forskydning i forbruget, hvor nogle forbrugsområder er gået tilbage og andre frem. Forbruget af fx kosmetik og elektronik er gået frem, mens køb af rejser og flybilletter er dalet markant.

De nordiske ejendomsmarkeder har overrasket med vækst

Samfundsøkonomien og boligmarkedet plejer at gå hånd i hånd, så ved krisens start i marts 2020, kom der mange negative prognoser og forventninger om faldende priser og tab. For eksempel blev der spået "milliardtab" på det danske ejendomsmarked i april 2020¹⁹¹, hvor de økonomiske vismænd forventede, at huspriserne ville falde med 8-11 % i 2020.¹⁹²

Den umiddelbare effekt var da også, at boligpriserne faldt, og at køberne holdt sig væk. Det samme gjorde investorerne. Men da restriktionerne blev hævet i maj, kom boligmarkedet igen, og siden har udviklingen i de nordiske lande overrasket i form af vækst i salg og høje ejendomspriser. I Danmark er boligmarkedet præget af stor efterspørgsel, og huspriserne er nu højere end før coronakrisen.¹⁹³ Det svenske ejendomsmarked er ligeledes præget af høj aktivitet,¹⁹⁴ og i Norge forventes ejendomspriserne

¹⁸⁷ <https://www2.deloitte.com/us/en/pages/consumer-business/articles/retail-recession.html>

¹⁸⁸ <https://ugebrev.dk/formue/disse-brancher-taber-og-vinder-paa-Coronakrisen/>

¹⁸⁹ <https://www.danskindustri.dk/di-business/arkiv/nyheder/2020/5/virksomheder-omstiller-sig-pa-rekordtid/>

¹⁹⁰ <https://insights.nordea.com/en/economics/spending-is-back-the-nordic-recovery-from-Coronavirus/>

¹⁹¹ <https://ejendomswatch.dk/Ejendomsnyt/article12070505.ece>

¹⁹² <https://www.berlingske.dk/dine- penge/vismaend-forventer-kraftigt-fald-i-boligpriser>

¹⁹³ <https://finans.dk/privatokonomi/ECE12332924/nu-er-et-hus-dyrere-end-foer-Corona-boligmarkedet-virker-i-oejeblikket-ustoppeligt/?ctxref=ext>

¹⁹⁴ <https://www.cushmanwakefield.com/sv-se/sweden/insights/Covid-19-impacts-sweden-real-estate>

at stige med 12 % i de næste tre år.¹⁹⁵ I Finland forventes huspriserne i hovedstadsområdet at stige med 3 % i 2020 og 3,5 % i 2021.¹⁹⁶

Den overraskende udvikling på ejendomsmarkedet viser, at coronakrisen har anderledes karakter end traditionelle økonomiske kriser: "Coronakrisen kan slå ihjel, og det sikreste sted at opholde sig er hjemme". For det første tilbringer borgere langt mere tid i deres bolig og har god tid til at fokusere på at få en bedre bolig, hvis de er utilfredse med den nuværende.¹⁹⁷ Ydermere er udbuddet af boliger ikke steget som følge af forsigtige sælgere, hvilket er med til at øge priserne.¹⁹⁸ For det andet er den private økonomi hos mange borgere ikke negativt ramt af krisen, og restriktionerne på rejser og forlystelser betyder, at de har flyttet deres forbrug til andre områder.

Vigtige faktorer for, at det enkelte land kan opnå en succesfuld håndtering af corona-krisen

Da coronakrisen adskiller sig fra "traditionelle" økonomiske kriser, kræver den også andre former for handlinger og indgriben. Et større litteraturstudie viser, at bl.a. følgende faktorer er vigtige for at et samfund og dets erhvervsliv kan tilpasse sig coronakrisen og komme succesfuldt igennem den:

Aktør	Vigtige faktorer og handlinger
Medarbejder i virksomhed	• Arbejde hjemmefra • Lære at bruge ny digital teknologi • Holde afstand til andre
Virksomhed	• Ændre organisering af arbejdstider og produktion • Skifte til kontaktløs, digital levering og selvbetjening • Lære kunderne digital selvbetjening • Supply chain – identificere svage punkter • Nøglemedarbejdere identificeres • HR-udvikling af medarbejdere og kompetencer
Regering/myndigheder	Sundhedspolitik: • Klar og effektiv kommunikation af sundhedsforholdsregler • Regulering af arbejdsplads og forebyggelse af smitte • Lukke grænser/regioner med høje smittetal Økonomisk politik: • Stimulering af national økonomi og efterspørgsel • Statslig indkomstsikring af ledige uden dækning af ordning • Øge virksomheders adgang til kapital • Øge likviditeten i samfundet • Udskyde virksomheders skatter og afgifter • Udvide virksomheders skat- og regnskabsår (fx til 24 måneder) for at give virksomheder bedre tid til at balancere tab

Kilde: "A preliminary study on exploring the critical success factors for developing COVID-19 preventive strategy with an economy centric approach". Ankur Kashyap, Juhi Raghuvanshi, Management Research, Volume 18, Issue 4, 10 September 2020. <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/MRJAM-06-2020-1046/full/html>

¹⁹⁵ <https://norwaytoday.info/finance/new-report-housing-prices-in-norway-will-grow-by-12-in-the-next-three-years/>

¹⁹⁶ <https://www.helsinkitimes.fi/themes/themes/housing.html>

¹⁹⁷ <https://nordeakreditbolignyt.nordea.dk/artikler/202010-hvorfor-gar-boligmarkedet-fri-af-Coronakrisen-og-vil-det-fortsatte>

¹⁹⁸ <https://ugeavisen.dk/kbhliv/artikel/f%C3%A6rre-boliger-til-salg-s%C3%A5-meget-er-udbuddet-faldet-i-k%C3%B8benhavn>

Oversigten viser, at succesfuld håndtering af coronakrisen kræver handlinger fra følgende aktører:

Medarbejdere skal så vidt muligt kunne skifte til telearbejde hjemmefra og udvikle deres kompetencer i forhold til at kunne bruge ny digital teknologi og digitale samarbejdsformer.

Virksomheden skal kunne ændre organiseringen af produktion og arbejdstider og udvikle digital, kontaktløs levering og selvbetjening blandt kunderne. Oversigten viser, at digital transformation og tilpasning af virksomhedens produktion er vigtig. Coronakrisen rammer først og fremmest forretningsaktiviteter, der beror på personlig interaktion. Smitterestriktionerne hæmmer salgs- og forretningsaktiviteter baseret på personlige møder og kræver, at virksomhederne tilpasser sig ved at skifte til digitale arbejdsformer i det omfang, det er muligt, fx ved at salgsaktiviteter gøres virtuelle med digitale showrooms og e-handelsplatforme med online-bestilling og salg. Virksomheder, der formår at etablere nye, digitale interaktionsformer med deres kunder, vil kunne skabe nye forretningsområder.¹⁹⁹

Regering og myndigheder skal lancere forebyggende sundhedstiltag i form af klar kommunikation af sundhedsforholdsregler og regulering af arbejdspladser samt evt. lukning af grænser/regioner, der er særligt smitteramte. Derudover skal regeringen afbøde coronakrisens økonomiske virkninger ved at stimulere den nationale økonomi og efterspørgsel, indkomstsikre de ledige og øge virksomheders adgang til kapital.

Succesfuld statslig styring af coronakrisen kræver befolkningens "compliance"

Et internationalt, komparativt studie har kortlagt, hvilke faktorer der er vigtige for succesfuld, statslig politisk indgriben og styring af coronakrisen. Følgende faktorer vurderes at være væsentlige:

Faktor	Betydning/effekt
Social økonomisk politik	Borgere skal kunne blive hjemme fra arbejde eller være ledige uden at lide økonomisk nød, ellers vil/kan borgerne ikke acceptere og overholde nedlukning og andre indgreb.
Regimetype: demokratisk eller autoritært	Demokratiske regimer kan have svært ved at indføre påbud og tvang, der begrænser borgernes adfærd. Autoritære regimer kan have vanskeligt ved at sikre fri udveksling af information i samfundet, der er nødvendig for at håndtere smittefaren.
Det formelle politiske systems opbygning og ledelse	Der kan forekomme uklar ansvarsfordeling og hierarki mellem central politisk ledelse og den politiske ledelse på regionalt/føderalt niveau
Statens kapacitet til at gennemføre tiltag	Det kræver ressourcer, kompetencer og teknologi at kunne føre forebyggende tiltag ud i livet og at kunne monitorere epidemiens udvikling.

Kilde: Scott L. Greer , Elizabeth J. King , Elize Massard da Fonseca & Andre PeraltaSantos (2020) The comparative politics of COVID-19: The need to understand government responses, Global Public Health, 15:9, 1413-1416. <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/17441692.2020.1783340?needAccess=true>

En vigtig, gennemgående forudsætning for succesfuld statslig indgriben er *borgernes overholdelse* (engelsk: compliance) af statslige smitteværnstiltag og nedlukning.

¹⁹⁹ (Cortez & Johnston, 2020) "The Coronavirus crisis in B2B settings: Crisis uniqueness and managerial implications based on social exchange theory" <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0019850120303394>

Det kræver, at borgerne har *tillid* til regeringen og dens evne/kapacitet til indgriben, samt at borgerne tror på regeringens informationer om pandemien. Ydermere kræver det, at borgerne har økonomisk indkomstsikring, således at de accepterer og *kan* blive hjemme fra arbejde uden at lide nød. Andre studier bekræfter, at det er afgørende for borgernes overholdelse af nedlukning og social afstand, at de statslige myndigheder kan begrunde indgrebet og kommunikerer klart om forventet varighed og vilkår.²⁰⁰

²⁰⁰ <http://ftp.iza.org/dp13092.pdf>

TEKNOLOGISK
INSTITUT